

Bucovina literară

publicație întemeiată la Cernăuți, în 1942

serie nouă, anul XXXV, Nr. 1-2-3 (395-396-397)/2024

REDACTOR-ŞEF:

Alexandru Ovidiu VINTILĂ

REDACTORI:

L. D. CLEMENT

Doina CERNICA

Isabel VINTILĂ

COLEGIUL DIRECTOR:

Nicolae CÂRLAN

Prof. univ. dr. Mircea A. DIACONU

Prof. univ. dr. Adrian Dinu RACHIERU

Monahia Elena SIMIONOVICI (Preşedinte de onoare al S.S.B.)

Prof. univ. dr. Elena-Brânduşa STEICIUC

COLABORATORI PERMANENŢI:

Adrian ALUI GHEORGHE (Piatra Neamţ)

Liviu ANTONESEI (Iaşi)

Leo BUTNARU (Chişinău)

Marius CHELARU (Iaşi)

Gheorghe GRIGURCU (Târgu Jiu)

Ioan HOLBAN (Iaşi)

Felix Nicolau (Madrid)

Matei VIŞNIEC (Paris)

Redacţia şi administraţia:

**Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, str. Mitropoliei nr. 4,
720035, Suceava**

E-mail: ovidius_vintila@yahoo.com

Număr ilustrat de artistul fotograf
Mihai Burlacu.

ISSN 123-7167

**Răspunderea pentru opiniile exprimate revine în exclusivitate autorilor.
Manuscrisele trimise redacţiei nu se înapoiază.**

Grup Muşatinii
tipografie • producţie publicitară
SUCEAVA, tel.: 0230 523640

Vasile PROCA

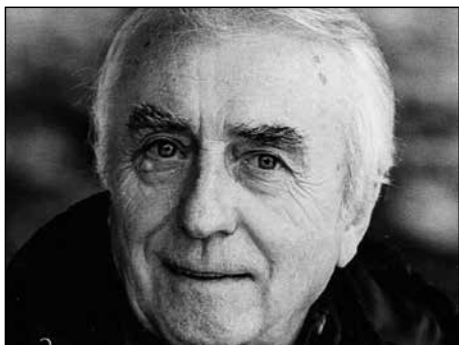

Foto: Florin Busuioc

CETATEA CĂLĂTOARE

— Să-ți aduci aminte cerul cu săpînțe,
spune aripa, crede autul, se închină lacrima,
bate toaca inimii în albastrul crucilor
pînă Blestemele lui Eminescu aprind
Îmnele heruvimice

cuvințul hrănitor și liniștea privirii
îți dau importanță pe o creangă
de Dumnezeu,
amurgul repetă un răsărit de toare,
descifrează visele singelui și le potrivește
în Glasuri: în simbetul științelor te roagă
Cetatea călătoare

un regat de tăcere e cumințenia
Luminii: urcă din Evanghelii
spre chipul Lui de mare trăitor

El simte cum îl respiră petele de viață
ale pămîntului cînd își caută plinea
în Cuvințele Lui

Stile

Ionuț
2024

Obiectul (lui Iulian Copăcel)

Alexandru Ovidiu VINTILĂ

REFLUX

Autorul expoziției de artă vizuală *Obiectul* (lui Iulian Copăcel), vernisată până acum la Iași și Suceava, vine din expresionismul abstract al lui Pollock și al altora, și se manifestă punând accentul pe invenția unor noi modalități de a face artă. Este, dacă vreți, o formă de a nara realitatea nudă, marcată inclusiv de hazardul obiectiv. Nimic nu e decorativ, superficial, nesincer. În dinamica pe care o imprimă Iulian Copăcel lucrărilor sale, regăsim eterna reîntoarcere la substanța în care descoperim ființa ființei, sinele sinelui, lumea în tot ce are ea mai personal, cu întreaga sa dialectică. Dacă aspirația omului e verticală, există ca un halou o derulare orizontală a timpului. Totul curge orizontal, tensionat, forme și nuanțe se întrepătrund cu realitățile pe care le percepe artistul în căutarea inițiată, un drum ce nu se termină niciodată. Sunt sentimente, trăiri, interogații coagulate într-un răspuns prin care autorul ne comunică o stare de fapt a adevărului propriu, la care a ajuns într-un anumit moment al gândirii sale artistice.

Culoarea, deși evanescentă, e elementul unui ceremonial sinestezic provocator, perceptibilul se transformă în imperceptibil, misterul unei naturi aflate într-o mișcare perpetuă se articulează ritualic în lucrarea artistului vizual ieșean. Sunt fețe și suprafețe ale unor descărcări de energie întrepesute cu finețea unui caligraf-seismograf.

De la spontan, la grav, tonul e intens emoțional la Iulian Copăcel, un artist contemporan care vrea să reconfigureze realitatea, propunând o realitate alternativă, revelatoare. El se recitește și, pornit pe o asemenea cale, el recitește tot ce îl înconjoară. Rezultatele la care ajunge sunt transmise într-o semantică a devenirii atipică. *Obiectul* său este conceput subsecvent, cele treisprezece tablouri care se succed într-unul, într-o imagine singulară, până la urmă, fiind dispuse ca atare, artistul sesizând că totul are legătură cu totul, că suntem captivi într-un organism viu care se schimbă în permanență și în interiorul căruia regulile jocului se modifică la nesfârșit.

Chiar dacă, aparent, artistul vizual nu își implică arta social, totuși, el lucrează la un construct cu impact în comunitate, în sfera societății pe care și-o dorește

mai puțin de suprafață. *Obiectul* său abstract, psihedelic, cum am mai zis, nu e deloc gratuit, are o țință, aceea de a scăpa de nevroza timpurilor pe care le traversăm cu toții.

Iulian Copăcel are încredere în valoarea umană a culturii. Pictura îi e consubstanțială cu anvergura sa intelectuală și are mereu tendința de a rotunji fizionomia artei pe care o practică, de a o închide și apoi, în chip necesar, de a o deschide. O pendulare de acest tip îi e specifică artistului ieșean, adept al haosului organizat cu emfaza și exuberanța unei ordini aparent iraționale. Obsesiv, artistul ne atrage atenția că lumea se pierde în gesturile sale scăpate de sub control sau prea studiate. Un univers antropocentric, da, fără îndoială, se ivește la orizontul întreprinderilor sale artistice.

Vortexul de forme și culori, polimorfismul pe care îl plasează pe frontul său de lucru, un teritoriu psihotrop, în aria căruia se recompune și încearcă să afle încotro se îndreaptă omul și, în aceeași măsură, el însuși, poate fi înțeles prin conceptul jungian de individuație, o cale spre Sine, un proces de augmentare a câmpului conștiinței. Ritmurile cromatice trepidante, esențele, contururile unor himere care se ivesc pe pânză sunt constituenții unei gândiri artistice dispuse către experiment pentru a cunoaște, dar și pentru sondarea sufletului unei lumi epuizate, în derivă.

Tehnic, artistul se desfășoară și ajunge la *Obiectul* de față pornind de la desenul concret peste care, fin prestidigitator, suprapune schema abstractă. Ansamblul de figuri, înălțate într-un dans frenetic, cumva ritualic, conturat cu migala unui desenator pasionat, doar se întrevedere, e tonul unei lumi pe care îl acoperă o altă lume, cea generală, mulțimea uniformizată, vacarmul unor spirite impersonale, calpe. Dansul surprins în compoziția plastică e tendința omului de a lupta cu inerția, de a fi personal, de a se salva, de a deveni el însuși. Din acest motiv, aș numi arta sa, acest *Obiect* al lui Iulian Copăcel, drept o *poetică a sinelui*, fără doar și poate, întemeiată existențial, „un act al profunzimii” (Bachelard), o dispunere înspre și în sine, o obiectivare care îi oferă autorului posibilitatea să se echilibreze ființial.

Privitorilor, printr-un procedeu riguros pus la cale, de înlăturare a inertului, li se înfățișează o preocupare pentru limbajul sufletului, o fenomenologie a unei interiorizări tăcute și, nelipsite, de un dramatism care rămâne imprimat pe retină. Iulian Copăcel codifică, determinat fiind de o voință care nu înlătură neliniștea, ci o proclamă cu o exigență lucidă. Autorul ajunge astfel să inventeze o estetică pentru propria folosință, denaturând lucrurile și încercând să ne facă să sesizăm *inexprimabilul* în plasa unor structuri abstracte.

În chip util, desemnând legătura cu lucrurile care însumează, în final, *Obiectul* plastic în integralitatea sa, pictorul recurge la a da viață pe pânză unor detalii în nuanțe de roșu. În spațiul acela, aflat într-o forfotă existențială infinită, tușele de roșu constituie efectul declanșator al unei simbolistici care neagă suficiența percepției obișnuite. Din acest motiv, aș numi și eu, precum Herbert Read arta lui Klee, *Obiectul* lui Copăcel ca fiind metafizic.

Avem, așadar, o metafizică a mișcării, o reprezentare a acesteia care se adaugă percepției *Obiectului*, o abolire a formei statice. Recunoaștem la Iulian Copăcel o dorință de a scăpa de „concepția contemplativă a peisajului”. Artistul vizual respiră, din această perspectivă, un aer al unei depline libertăți a imaginației, în aria căreia legile mișcării sunt studiate cu atenție.

Obiectul lui Iulian Copăcel e orientat spre spectacolul uman, viața suflă fiind creatoare de formă ca rezultat al unei necesități interioare pregnante, clocotitoare, văzute ca loc unde decelăm substanța lumii,

suprafața în care totul prinde culoare, linii de tot felul se străpung, merg în paralel sau se amestecă, ies sau intră în tensiunea unei contingente apăsătoare, unde se trăiește sub un cer senin sau, din contră, acoperit de nori amenințători. Mai mult, arta, repet, metafizică, a artistului plastic Iulian Căpăcel implică o comuniune panteistă cu universul, dar și o interiorizare în căutarea sensului pierdut al omului aflat în lume, o libertate de gândire și de expresie care orchestrează o arhitectonică a sinelui aflat în căutarea sinelui, vie, vitală.

Una peste alta, Iulian Copăcel este un narativ. Nu întâmplător, *Obiectul* său spune o poveste, creează un traseu al înțelegerii a ceea ce ne comunică, ne deschide un complex orizont al vizualității, al imaginii. Cele treisprezece tablouri, cum afirmă artistul, de altfel, au fost alăturate sugerând ideea de evoluție: a omului, a lumii, a sensului. Mai sunt, tot așa, dispuse unul după altul, încă două panouri care reprezintă o pagină de jurnal al artistului, respectiv portretul acestuia.

Sintetizând, *Obiectul* (lui Iulian Copăcel) are extraordinara proprietate de a scoate din vacarm un context, o atmosferă. El știe că abstractizarea pe care o întreprinde e o consecință a unei stări a ființei, cu semnificație profundă, e o proiecție a unor semne ale unei experiențe a înțelegerii metafizice pe care artistul vrea să ne-o comunice în limbajul său artistic. Un limbaj pe care îl descoperă, cu fiecare linie trasată, cu fiecare ritm pe care îl integrează în armonia unor mișcări, în muzicalitatea imaginată, în tușe subțiri sau ample de culoare, totul desemnând ceva despre fluxul cosmic pe care artistul vizual îl gândește și îl simte deopotrivă. Rotirea infinită a lumilor noastre, consemnată în tablourile de față, ține de o desfășurare arhetipală a propriei interiorității care ascultă de alte legi sau poate de nicio lege. E o alternanță de planuri, interior – exterior, pe care o trăim cu toții, la comun, cum s-ar spune. Oricum, dacă vreți, lucrarea în integralitatea sa ne dezvăluie sensibilitatea intimă a unui artist preocupat de *aventura umanului*, concentrat pe acest veritabil cult al liniei care animă, dă viață, libertate, fantezie, franchețe.

În fine, cred că și pentru artistul vizual ieșean pictura e, după cum a subliniat la un moment dat Pierre Soulages, „o acțiune care angajează în același timp *omul* și *lumea*. – Omul: atât privitorul, cât și artistul”.

„O nuditate morală”

Gheorghe GRIGURCU

AFORISME

Cu atât mai elocventă poate fi prezența lui Dumnezeu, cu cât se manifestă sub aparența absenței Sale. Oarecum similară emoției estetice produse de conotațiile care nu apar la prima vedere ale unui text complex.

*

Tristețea subtilă a unui vis posibil mai apăsătoare decât un coșmar.

*

Scrie pentru el însuși, după cum a mărturisit, nu pentru lume. A.E.: „Și dacă am socoti contrariul?” Atunci am presupune că lumea se află în el însuși.

*

„Senzația provocată de afirmația mea că Buddha, Zarathustra, profeții evrei sunt *contemporanii* noștri, în sensul că problemele puse de ei sunt încă ale noastre. Când se studiază aceste religii, nu se face «erudiție» – ci se înfruntă problemele filosofiei de «astăzi» (Mircea Eliade).

*

Spaime. X se teme de Celălalt, Y se teme de sine însuși.

*

Senzație intimă de angajat al propriei persoane, unul lipsit de punctualitate, delăsător în momentele decisive.

*

A.E.: „Răul riscă a te îngenunchia, Binele riscă a te epuiza, amice”.

*

A.E.: „Răul, imprudent desigur, dar nu la fel ar putea și Binele?”

*

Ciclotimicul X se lamentează în aceeași măsură de neîmplinirea și de împlinirea sa.

*

O zi ultraînsoțită, cu frunzare bogate, cu fructe coapte așezate pe tarabele azurului, cu o adiere de vânt subtilă aidoma unui parfum, o zi „cu de toate” care se dorlotează provocator. Dar care îi va fi urmarea?

*

„Acel dor adânc care-și găsește expresia în arta

tragică și care motivează iubirile și temerile cele mai arzătoare pe care le avem pe-această lume: dorul de mântuire, jindul după acea binecuvântare care ne alină vina. Experiențe-limită precum îndrăgostirea, însănătoșirea după o boală, faptul de a deveni părinte și venerația resimțită în fața creațiilor sublime ale naturii ne dau un licăr al acestei binecuvântări. În astfel de momente, ne aflăm în pragul transcendentalului, aspirând la ceea ce nu poate fi ajuns sau cunoscut. Iar lucrul la care aspirăm, pentru că ne promite mântuirea, trebuie înțeles în termeni personali. E sufletul lumii, persoana întâi singular ce i-a vorbit lui Moise dintr-un rug aprins” (Roger Scruton).

*

Prostrația în fața unor clipe care nu ne caută și pe care nu le căutăm, una din stările noastre curente.

*

„Este surprinzător că, tot frecându-și mâinile, mai are timp să și scrie” (Ernst Jünger).

*

Unele aspirații ale tale care au fost atinse cu dificultate și nu o dată cu întârziere, pot lăsa o umbră aidoma unei neîmpliniri continue. Puterea neîmplinirii.

*

A.E.: „Visul aidoma unui joc de noroc”.

*

Vis împlinit cu vârf și îndesat, pe care nu mai suntem dispuși a-l recunoaște ca atare, topit în real cum zăpada.

*

„Nu reușesc să scriu ceva bun decât atunci când iau atitudine critică față de ceea ce lucrez, temându-mă chiar de o virgulă de prisos ori rău pusă care m-ar putea face ridicol” (Jules Léfèvre).

*

„Trăim astăzi (fie și în manieră distrată, absentă cu care ne-au obișnuit mijloacele de comunicare în masă) propriile noastre terori ale sfârșitului; am putea spune chiar că le trăim în spiritul lui *bibamus, edamus, cras moriemur*, celebrând sfârșitul ideologiilor și al solidarității în vârtejul unui «consumism» iresponsabil. Astfel, fiecare dintre noi se joacă cu fantasma Apocalip-

sei și în același timp o exorcizează; cu cât o exorcizăm, cu atât se amplifică teama noastră inconștientă față de această fantasmă, pe care o proiectăm sub forma unui spectacol sângeros în speranța că astfel va deveni ireală. Forța fantasmelor stă însă tocmai în irealitatea lor” (Umberto Eco).

*

A.E.: „Așa-zicând sinceritatea obiectivă a elementelor lumii anorganice. Onestitatea lor exemplară”.

*

O nuditate morală putând fi impudică aidoma celei fizice.

*

X se destăinuie propriei persoane, nu fără teamă de indiscreția acesteia.

*

A.E.: „Destin. Solitudinii, factor nativ, i-a corespuns marginalizarea, factor social. În regulă, amice, nu-i așa?”

*

„Un studiu realizat la Universitatea din Melbourne a arătat că «o pauză de verde» (contemplarea de arbori, grădini sau livezi) care să dureze 40 de secunde e suficientă pentru o dinamizare radicală a procesului intelectual. Mai ales cei ce muncesc pe calculator pot utiliza cu folos acest medicament. Explicația? «Natura îi fascinează pe oameni, are un efect relaxant asupra lor, fără ca ei să fie nevoiți să se concentreze. Un dar ceresc», explică cercetătorii australieni” (*Asul verde*, 2023).

*

Amintirea: un trecut transferat în prezent, devenit un prezent permanent.

*

„În baza cuvântului lui Dumnezeu, a crede ceea ce nu vedem, înseamnă a fi chemați să vedem, într-o zi, ceea ce am crezut” (Monseniorul Vladimir Ghika).

*

A.E.: „Credința în Dumnezeu aidoma momentelor de inspirație ale unui scriptor”.

*

Aerul mistic al unei „stări de bine”, când aceasta nu are un motiv aparent.

*

Spiritul stimulat de o insuficiență minoră a zilei cum de un leac homeopatic.

*

A.E.: „Simplă întrebare. De ce rugăciunea fericitului acestei vieți pare artificială, de ce rugăciunea nefericitului pare damnată?”

*

„Roma este multiplă: Roma monarhică în sepiă și linii punctate nu este Roma republicană, care nu este Roma imperială bahică. Veți fi remarcat probabil că Roma republicană este favorita mea. Acea Romă este a țăranilor care fac război și care, când îi obligă anotim-

pul, pun spada deoparte apucând coarnele plugului, înainte de a relua armele când a venit ora să se întoarcă la luptă. Acea Romă este deci frugală și austeră, sobră și lipsită de artificii, ascetică și aspră; ea este de asemenea morală” (Michel Onfray).

*

„Pisicile sunt de o onestitate absolută; spre deosebire de oameni, ele nu își ascund niciodată sentimentele” (Hemingway).

*

Loc în care ani în șir, aproape zilnic, dădeam de mâncare unui câine. Acum cu iz de cavou.

*

Preaprosibilul caracter profilactic al unei neîmpliniri față de ceea ce va urma la o scară majoră?

*

Tandrețea clipelor pierdute cu nimicuri inofensive, aidoma unei senzualități a spiritului.

*

Să fie comicul un efect al satisfacției sau al insatisfacției spiritului? În pofida aparențelor, mai curând al insatisfacției, ilustrând momentul „când se ridică bariera râsului contra unui sentiment de oroare” (André Breton).

*

„Tăcerea: sigiliu pe un abis” (Monseniorul Vladimir Ghika).

*

Îmi revine în amintire un moment defel lipsit de importanță pentru subsemnatul al relațiilor cu Blaga, pe care nu știu de ce nu l-am notat până acum. Mă preumblam cu marele om, pe la amiază, dinspre Biblioteca spre centru. La intersecția cu o stradă aflată pe stânga, făcusem un pas spre a o traversa, fără a-mi da seama că venea de acolo o mașină. O clipă era hotărâtoare pentru a se evita un foarte grav accident. Blaga m-a tras puternic de braț, posibil salvându-mi viața.

*

„Claudel. Acest bătrân hulpav năpustindu-se la sfânta cuminecătură ca să se îndoape cu onoruri... Jalnic!” (Camus).

*

Ecoul unui dezastru concurând cu acesta.

*

Misterul pe care nu-l luăm în seamă al lucrurilor socotite banale, repetitive, fastidioase, conținând germenii misterului pe care-l urmărim în cele pe care

le considerăm excepționale. E un punct de plecare precum startul unor alergători numeroși la început, din care se detașează câștigătorii.

*

Numele proprii asemenea unor timbre poștale pe pelicula memoriei.

*

„Ei nu știu că sunt într-un fel specialist în problema lor principală – cea a imaturității – și că întreaga mea literatură îi este familiară. E paradoxal că, în America de Sud, un scriitor ca Borges, abstract, exotic, nelegat de grijile lor, este preamărit, iar eu nu am decât o mână de cititori. Un paradox care încetează să mai fie unul atunci când se ține seama că Borges este pentru ei prilej de mândrie în Europa. Cu mine nu se pot lăuda pentru că eu sunt polonez, nu sunt *valor nacional*” (Witold Gombrowicz).

*

A exagera înseamnă a nu avea suficientă încredere în sine, identic la masă, în libidou, în expresie.

*

A.E.: „Să reprezinte oare poezia o erezie, astfel cum au socotit-o asceții, o scădere a spiritului, în vederile lui Platon? Prin dezarticulare și multiplicare fără frâu să i se apropie grabnic sfârșitul, astfel cum a profetizat Hegel? Sau îi e sortită o epocală resurrecție, așa cum se străduia a mă convinge V.L.?”.

*

Invidia, o vicioasă recunoaștere a inferiorității proprii. Un masochism.

*

Din relația totuși „normală”, îndelungată cu o persoană ajungi a reține involuntar o singură clipă, una negativă. Ți s-a întâmplat în câteva rânduri. Maleficiu?

*

„Uneori nu poți lăsa trecutul să se ducă fără a te confrunța cu el” (Gail Tsukiyama).

*

„Marele merit al ordinilor monahale în catolicism – fiecare cu accentul pe altă preocupare sau formă de vădare a dragostei – este de a fi recunoscut pluralitatea stilurilor. Fiecare își manifestă credința potrivit cu *personalitatea* sa. Nu există nici un stil obligator. Ana e o creștină dintr-o bucată, dar greșit crede că numai stilul ei – neîntreruptul surâs serafic, gesturile onctuoase și mâinile împreunate, vorbele exclusiv cucernice – are putere de circulație” (N. Steinhardt).

*

Infatuarea poetului D asemenea unui veșmânt cu o haină strâmtă care nu se încheie și pantaloni prea scurți. Grandoarea scontată prin efectul imposibil al reversului acesteia.

*

A.E.: „Un scriptor activ foarte la senectute, aidoma unui octogenar înamorat”.

*

„După o lună septembrie cu temperaturi record, anul 2023 va fi aproape sigur cel mai cald din istoria măsurărilor meteorologice, potrivit unui raport publicat de agenția americană de referință, informează Agerpres” (*Click*, 2023).

*

Pe măsură ce înaintezi în vârstă, curiozitatea scade în paralel cu scăderea văzului, a auzului. Curiozitatea ilustrând un soi de senzoriu al intelectului?

*

Eroismul unui detaliu supraviețuind întregului aflat în prăbușire.

*

Succes recompensând meritul, succes dobândit prin in Justiție, succes datorat hazardului.

*

„O bună parte din ideologia pastorală a lui Rousseau, din pedagogia și exploatarea conștiinței de sine întreprinse de el, caută să stăvilească năvala noului brutalism. (...) Rousseau este ecologistul *ego*-ului, Wordsworth observă îndeaproape invazia unei noi ordini a lumii de natură socială, colectivă, urbană și masiv ideologică. El redă simptomele acesteia – puterea presei ieftine, metropola tentaculară, zgomotul strident al vieții de zi cu zi – cu o precizie îngrijorătoare. În poezia lui lirică și introspectivă există o contrapresiune aproape musculară la aglomerația venită din afară” (George Steiner).

*

Vântul: un văzduh care se scurge din sine în sine.

*

Orizont ușor îmbujorat de emoție aidoma unui obraz.

*

Introspecția la senectute. Încerci a reduce necunoscutul din exterior spre a putea face față necunoscutului din tine însuși, tot mai primejdios. Curiozitatea se reduce, alarma interioară sporește.

A F O R I S M E

Consulatul Lunii

Matei VIȘNIEC

APEIRON

Evident, foarte repede mi-am pus întrebarea dacă în jurul meu existau și alți *lunatici*. Nu că m-aș fi smțit singur, departe de mine acest gând, singurătatea nu mă speria, dimpotrivă, făcea parte din panoplia mea de *preferințe*. Dar în mintea mea se roteau cu insistență niște gânduri: oare sunt singura ființă din univers care are capul în lună? oare sunt singura ființă din univers care visează cu ochii deschiși?

Această ultimă propoziție, *visează cu ochii deschiși*, făcea și ea parte din lista reproșurilor care îmi erau făcute frecvent. Așa că am început să caut în jurul meu, să mă uit cu atenție la copii și la oamenii maturi, să încerc să văd cine mai *visa cu ochii deschiși*, cine mai simula, ca și mine, atenția în clasă sau pe stradă, cine *tăia frunze la cîini*... În mod logic, ca să descopăr dacă și alți oameni aveau capul în lună trebuia să explorez suprafața Lunii. Ceea ce nu era dificil, închideam ochii, mă gândeam la Lună și mă trezeam plutind deasupra Lunii unde însă nu distingeam nimic, nici un cap omenesc, nici măcar propriul meu cap. În mod normal Luna ar fi trebuit să fie doldora de capuri omenești pentru că pe Pământ trăiau mai multe miliarde de persoane și eram sigur, absolut sigur că măcar o sută dintre ele aveau capul în Lună. Numai că Luna părea să fie foarte discretă, nu voia să-i trădeze pe lunatici. Îți puteai deci lăsa liniștit capul în Lună, nimeni nu observa nimic, Luna îți păstra capul foarte bine ascuns, atît timp cît voiai tu. Iar în momentul cînd aveai din nou nevoie de el, era suficient să-i faci capului un semn și el revenea imediat și ateriza pe locul lui obișnuit.

Faptul că Luna funcționa ca un fel de seif pentru capete mi-a fost confirmat pe la vîrsta de 8 ani, cînd știam deja să citesc. Mă întorceam în acea zi de la școală, era o zi cu soare, înfloriseră cireșii în parc, și cînd am ajuns acasă n-am rezistat tentației și m-am dus din nou pînă la poarta școlii ca să mă mai întorc o dată acasă, tot prin parc. Dar cum lumina era absolut încîntătoare, iar trecătorii dansau pe străzi mi-am spus „fie ce-o fi, mă mai duc o dată pînă la școală și mă întorc acasă făcînd un ocol pe la gară”. Zis și făcut, m-am dus din nou pînă la poarta școlii și m-am întors pe la gară unde sute de oameni se îmbrățișau pe peron în așteptarea trenului (și

cum trenul nu mai venea ei se îmbrățișau din nou cam o dată la fiecare trei minute). Dar cum aerul orașului zumzăia parcă de cîtece mi-am spus din nou „fie ce-o fi, mă mai duc o dată pînă la școală și mă întorc făcînd un ocol prin centru pe strada comercială”. Zis și făcut, m-am dus din nou pînă la poarta școlii, am făcut *dreapta* împrejur și am luat-o spre casă, bineînțeles, dar prin cartierul comercial. Mă uitam evident la vitrine, deși le știam pe toate, aș fi putut să le descriu cu ochii închiși, știam și cîte sunt, 234. Faptul că le aveam repertoriolate în memorie și că mai știam în mod exhaustiv și ce conțineau ele nu diminua însă cu nimic plăcerea mea de a le admira din nou. Așa că le admiram din nou și atunci mi-au căzut privirile spre un fel de ghișeu, un ghișeu pe care nu-l mai văzusem niciodată, apărut practic din neant între vitrina cu cărți a librăriei și vitrina cu pantofi a unui magazin de pantofi. Ceea ce m-a uimit a fost însă anunțul de deasupra ghișeului: DEPUNERE DE CAPETE – LUNĂ. A trebuit să recitesc de cîteva ori anunțul pînă cînd să îmi cadă fisa (sau fisele): era vorba de un serviciu pentru lunatici. De altfel, m-am ridicat pe vîrfurile picioarelor și am ciocănit ușor cu degetul arătător de la mîna stîngă în ferestruica din fața mea ca să văd dacă în spatele ghișeului se afla cineva. La ghișeu

a apărut imediat o față zîmbitoare:

- Da, Mateo? Cu ce te putem ajuta? Faptul că *fața zîmbitoare* îmi știa numele nu m-a mirat. Ea semăna mult cu cea a doctorei Clara care mă *evaluase* înainte de intrarea în școala primară.

- Nu vă supărați, chiar putem să ne depunem aici capul dacă suntem lunatici? Ca să nu mai trebuiască să-l lăsăm pe Lună?

- Da, Mateo, poți să-l lași aici fără nici o grijă. Îl ținem noi aici, o oră, două, chiar toată ziua dacă este cazul. Poți să-l lași aici în drum spre școală și să-l recuperezi după... Noi suntem *Consulatul* Lunii. Dar recuperarea este peste drum.

Cuvîntul *consulat* m-a surprins, nu-l mai auzisem niciodată, dar pe moment nu i-am acordat nici o importanță, mult mai urgent pentru mine a fost să întorc imediat capul ca să văd ce se afla peste drum. Și, evident, am descoperit că și acolo apăruse un nou ghișeu, între vitrina farmaciei și vitrina unui magazin de pantofi pentru copii. Numai că deasupra aceluși ghișeu scria RECUPERARE DE CAPETE – LUNĂ.

- Nu vă supărați, sunt mulți cei care își depun capul la dumneavoastră?

Mi-am formulat întrebarea cu vocea cea mai mie-roasă posibilă, în speranța unui răspuns cît mai nuanțat cu puțință. Voiam să știu dacă în orașul nostru, dacă în țara noastră, dacă pe planeta noastră se mai aflau și alți lunatici, și cîți anume. Și dacă unii erau copii, ca și mine. Și dacă existau și fete *lunaticice*. Și eventual cum am fi putut intra în legătură unii cu alții...

Fața zîmbitoare de la ghișeu nu mi-a răspuns însă așa cum mi-aș fi dorit.

- Mateo nu avem voie să răspundem la aceste întrebări. Răspunsurile sunt secrete. Dar le vei descoperi singur încetul cu încetul. Ai încredere în Lună.

- Măcar spuneți-mi dacă există animale cu capul în lună. Tare mi-aș dori un animal de companie, dar care să aibe capul în lună. Noi avem acasă un motan, îl cheamă Emil, dar după cum se poartă nu cred că este lunatic.

- Cred că pentru tine cel mai simplu ar fi să găsești un cățel cu capul în lună.

- Și cum să fiu sigur că e lunatic?

- Încearcă să tai frunze în fața lui. Și dacă se bucură, dacă dă din coadă și se pune cu burta în sus, ceea ce înseamnă că se strică de rîs, există șanse ca să fie lunatic.

I-am mulțumit cu entuziasm feței zîmbitoare de la *Consulatul* Lunii, m-am retras cu cîțiva pași, m-am

asezat în mod strategic chiar în mijlocul străzii și am început să scrutez cu atenție ce se întîmpla în fața ambelor ghișee. Am stat destul de mult acolo, în mijlocul străzii pietonale, fără să observ însă nimic special. În fața celor două ghișee nu se întîmpla absolut nimic, aveam impresia că absolut nici un trecător nu le remarcă existența. De altfel și pe mine trecătorii nu mă prea luau în seamă, mă ocoleau doar și-și continua deambularea pe stradă unde din vitrine, la acea oră, se rostogoleau mii și mii de obiecte și multă lumină. Oamenii se amuzau mult cu toți pantofii, cu toate jucăriile, cu toate sticlulele de parfum, cu toate cînilor și paharele, cu toate pălăriile și umbrelele, cu toate mașinuțele de măcinat mac și cu toate termometrele de luat temperatura secundelor, pe scurt - cu toate *minunățiile* rostogolite din vitrine. Aveam grijă să nu le calce în picioare, se aplecau din cînd în cînd ca să le examineze mai îndeaproape, iar cînd voiau să le cumpere schițau un semn cu degetul cel mic de la mîna stîngă, vînzătorii își făceau apariția, cumpărătorii își întorceau buzunarele pe dos ca să arate că nu aveau nici un ban iar vînzătorii, după ce verificau bine că respectivii cumpărători nu dispuneau de niște buzunare secrete, împachetau în cutii somptuoase obiectele rîvnite de cumpărători și le înmînau acestora cu gesturi politicoase, cu ambele mîini și cu capul înclinat.

Cum nici eu nu aveau nici un ban asupra mea am decis să-mi cumpăr o foarfecă de tăiat frunze la cîini ca să încep cît mai repede cu puțință căutarea unui cîine lunatic. M-am pus așadar în mișcare, am găsit magazinul de care aveau nevoie, din vitrina sa se revărsa o cascadă de foarfece și de piepteni, de perii și de vîsle, de mingi și de ceasuri, de conserve cu mazăre și de trotinete pentru salvamari. Am găsit foarfeca ideală pentru ce voiam eu să fac, o foarfecă extensibilă, tubulară, cu telecomandă, și mi-am întors și eu buzunarele pe dos ca să arăt că nu aveau nici un ban. Vînzătorul s-a arătat însă foarte suspicios, mi-a cerut să-mi scot și pantoful stîng (nu știu de ce dar în cel drept era sigur că nu aveau ascunsă nici o monedă), mi-a cerut să-i răsfoiesc în fața lui și toate caietele și cărțile din ghiozdan... Cu suspiciune crescîndă m-a obligat să deschid larg și gura, s-a uitat cu o lanternă în adîncul gurii mele și mi-a cerut să spun de trei ori *iiii*... Pînă la urmă nu a avut ce face, a trebui să-mi împacheteze foarfeca într-un prosop de bucătărie și să mi-o dea (oîtînd însă).

(fragment dintr-un roman în lucru)

Suprarealismul la centenar

Isabel VINTILĂ

AVANGARDA

Un mod de viață diferit, o nouă estetică, noi coordonate pentru un alt tip de realitate, iată ce propune suprarealismul încă din 1924, de la apariția *Primului manifest suprarealist* al lui André Breton. Ion Pop susține într-una dintre lucrările sale că, atunci când se analizează fenomenul avangardei, indiferent de curentul artistic la care ne referim, trebuie luat în calcul faptul că el „este expresia unei crize precis circumscrise din punct de vedere social, a literaturii și artelor. Se adaugă apoi importante determinări filozofice; între mișcările duratei bergsoniene și ale subconștientului freudian, curentele de avangardă au reținut ideea mai generală a dinamismului – mutație continuă, dezvoltare, prefacere. Așa încât putem observa că negația avangardistă a formelor învechite se va face *sub semnul eternei mișcări*”¹. Această „dinamică” despre care vorbește Ion Pop presupune, în primul rând, refuzul artistului de a trăi într-o lume marcată de convenții și asta pentru că respectarea unor reguli implică formarea unor structuri distrugătoare pentru creație. Orice intervenție care poate duce la organizare în procesul creației este refuzată deoarece structura apare ca o „formă a încremenirii”², avangardiștii fiind mereu inspirați de hazard, de ceea ce nu poate fi prevăzut, de ceea ce nu se supune rațiunii. Și „a crea” nu înseamnă în cazul suprarealiștilor, așa cum pe bună dreptate susține criticul literar menționat, „a construi”, ci a distruge în scopul înnoirii, în vederea atingerii unui stadiu inițial, primordial, original. Revoltați care nu doresc să treacă printr-un proces de transformare doar condițiile devenite tradiționale ale poeziei, suprarealiștii au un crez mult mai complex decât acesta: schimbarea vieții însăși prin înlăturarea tuturor piedicilor (de ordin moral, social sau religios) care ar putea „împiedica omul să trăiască urmându-și dorința [t.n.]”³. Mai important este faptul că, după ce epuizează o serie de experimente menite să schimbe definitiv paradigmele poeziei și artei în general, suprarealiștii abordează, în frunte cu

André Breton, într-o formă originală, problema cunoașterii. Tocmai acest nou tip de cunoaștere prin intermediul literaturii și artei ne interesează atunci când cercetăm creația suprarealistului român Gellu Naum, poet care trasează direcții absolut surprinzătoare în acest sens, pornind de la programul suprarealist propus de francezi.

Aventura suprarealistă începe de fapt cu dadaismul al cărui model estetic și etic va fi preluat mai târziu de gruparea lui André Breton. Nu doar ideile dadaiste vor marca definitiv grupul parizian, format printre alții din Francis Picabia, Louis Aragon, Paul Éluard și Philippe Soupault, ci și personalitatea complexă și controversată a lui Tristan Tzara, românul care, ajuns în Zürich la doar 19 ani, înființează revista „Dada”, urmând „tradiția” pe care o crease „Cabaret Voltaire”. Așa cum spunea Hugo Ball, tinerii din jurul lui Tzara, excentrici și dispuși să își dovedească propria independență, aveau să devină „inventatorii” mișcării Dada, punctul de pornire pentru majoritatea curentelor de avangardă, și implicit pentru suprarealism. Substituirea culturii moștenite cu o nouă și uluitoare inventivitate, acesta este crezul dadaiștilor asimilat mai târziu de grupul lui Breton. Recunoaștem încă de la început, în propunerile dadaiste în materie de artă și literatură, elemente pe care suprarealiștii le vor îmbrățișa ulterior și le vor promova ca atare. La fel ca și suprarealiștii de mai târziu, dadaiștii reprezintă o generație de artiști care propune o artă nouă din toate punctele de vedere, artă izvorâtă dintr-o revoltă a cărei miză nu este doar de natură estetică, ci și de sorginte politică. Din acest moment, arta nu mai reprezintă învelișul strălucitor al unei societăți putrede și abrutizate, ci modul prin care se depășește criza socială și politică a momentului. Suprarealiștii îmbrățișează mai târziu ideea de „artă critică” a dadaiștilor, artă capabilă să rezolve criza existențială instalată și, la fel ca aceștia, refuză, din spirit de frondă, să se alinieze la critica literară a vremii, adoptând o atitudine zeflemitoare la adresa acesteia. Mai mult, artistul avangardist se pune în relație directă cu arta sa, cu noua artă, diferită de cea a înaintașilor pe care o consideră demonetizată.

Popularitatea lui Tristan Tzara crește în Franța

¹ Pop, Ion, *Avangardismul poetic românesc*, București, Editura pentru literatură, 1969, p. 12

² Ibidem

³ Nadeau, Maurice, *Histoire du Surréalisme*, Paris, Éditions du Seuil, 1945, p. 96

încă din timpul șederii sale la Zürich în urma corespondențelor sale cu scriitorii francezi, dar și datorită conferințelor sau expozițiilor organizate în epocă și revistelor franceze afiliate la mișcarea pe care a inițiat-o⁴. Trebuie menționat faptul că Dada angrenează în activități specifice atât scriitori, cât și pictori, provocând o adevărată emulație mai întâi la Zürich, apoi la Berlin. Parisul adoptă însă convingerile dadaiste mai cu seamă în plan literar. Felul în care este primit Tzara la Paris confirmă această popularitate a sa în rândul artiștilor francezi⁵. Mai mult, grupul suprarealist organizează împreună cu acesta manifestări precum Festivalul Dada desfășurat în sala Gaveau sau Procesul lui Barré din sala Société Savante. Întrunirile scandaloase, conferințele și expozițiile aflate sub semnul dadaismului rămân la modă în Paris până în anul 1923, când se produce o ruptură între Tristan Tzara și André Breton, mișcarea Dada pierzându-și evident forța în fața suprarealismului. De fapt, credibilitatea dadaistului este pusă sub semnul îndoielii încă din anul 1922, când, în cadrul unui congres⁶ proiectat de Breton, Tzara refuză mai întâi aderarea sub pretextul că nu a fost introdus în comitetul de conducere, iar mai apoi deoarece considera că rezultatul amalgamului de tendințe, confuzia de genuri și substituția de grupuri individuale pot fi mult mai dăunătoare decât reacțiunea față de nou. În urma unei scrisori, în care Tzara refuză locul oferit în congres, începe o acțiune de defăimare a românului prin numeroase articole publicate în ziare precum „Siècle” și „Comedia”. Referindu-se la influența mișcărilor avangardiste în transformarea poeziei moderne europene, dar și la conflictele pe care le avusese cu Breton, Tristan Tzara punctează câteva aspecte într-una dintre conferințele pe care le-a susținut în România în anul 1946:

„Activitatea lui Dada luă sfârșit în 1922. Nu vreau să intru în istoria salturilor și a certurilor care sub înfățișări personale ascundeau cereri de principii și procese de tendințe. Ele au fost în oarecare sens hotărâtoare fiindcă răspundeau diferitelor metode ideologice care influențau epoca. Astfel luă naștere suprarealismul din cenușa lui Dada, care își sfârșise de jucat rolul”.⁷

⁴ Printre aceste reviste se numărau „391”, „Littérature”, „Cannibale”, „Proverbe” etc.

⁵ În *Les pas perdus*, André Breton spune că Tzara fusese întâmpinat la sosirea sa în Paris ca un Mesia.

⁶ Este vorba despre „Congrès pour l'établissement et les directives de l'esprit moderne”.

⁷ Tzara, Tristan, *Suprarealismul și epoca de după război*, în

Influența mișcării Dada asupra suprarealismului este evidentă, mulți dadaști putând fi considerați, fără a se greși, suprarealiști în devenire. „Suprarealismul ia naștere din rămășițele Dada, mărturisește Tristan Tzara la un moment dat, și toți vechii dadaști participă cu intermitență la el”⁸. Printre punctele comune celor două mișcări de avangardă se numără atât influența hazardului în procesul creator, cât și sfidarea tuturor formelor de organizare la nivelul limbii. Marcel Raymond scrie că dadaismul se situează între doi poli, cel al misterului și mistificării și cel al jocurilor verbale și al întâmplării. Scopul ultim al tuturor actelor propuse de dadaști este, ca și în cazul suprarealiștilor, distrugerea limbajului. Ajunși în acest punct, avangardiștii vizează încetarea comunicării propriu-zise și întoarcerea spre sine, unde actul creator este mai lesne de înfăptuit. Dadaștii își afirmă încă de la început nevoia de „independență”⁹. Tot la fel, suprarealiștii vor vorbi mai apoi despre necesitatea libertății absolute a spiritului. Ei vor propune cercetarea inconștientului ca sursă capabilă să furnizeze informații autentice creatorului. Membrii mișcării Dada neagă, la fel ca și succesorii lor, ordinea, perfecțiunea, tradiția, frumusețea eternă, societatea deformată și propun ca singură realitate, care nu poate fi negată, inconștientul, fiind în același timp interesați în procesul creator de fantezia individuală. Ambele curente literar-artistice își manifestă, de la formarea lor, revolta împotriva unei lumi lipsite de echilibru, a unei societăți mâncate de cangrena războiului, a unei mediocrități duse până la extreme.

Încă dinainte ca André Breton să pună bazele suprarealismului ortodox în anii '30, au luat ființă numeroase alte grupuri care se revendicau din acest curent literar și artistic, unul dintre ele scoțând în 1924 sub îndrumarea lui Ivan Goll o revistă intitulată chiar „Surréalisme”¹⁰. În această publicație apare un mani-

românește de Sașa Pană, București 1947

⁸ Tzara, Tristan, *Le surréalisme et l'après-guerre*, Paris, Nagel, 1966, p. 24

⁹ Tzara, Tristan, *Manifest Dada 1918*, în Șapte Manifeste dada. Lampisterii. Omul aproximativ, traducere de Ion Pop, București, Editura Univers, 1966, pp. 12-16.

¹⁰ În același an, pe 1 decembrie, apare și revista „Révolution Surréaliste” condusă de Benjamin Péret și Pierre Naville care este înlocuită în 1930 cu „Le Surréalisme au service de la Révolution” și care va fi publicată până în 1933 când suprarealiștii încep colaborarea cu „Minotaure”, publicație condusă de E. Tériade.

fest care este posibil să fi inspirat textele programatice semnate mai târziu de Breton. Cel dintâi care a utilizat însă acest termen a fost Guillaume Apollinaire în 1917, în piesa de teatru *Les mamelles de Tirésias*, pe care o numește „drame surréaliste”, renunțând la termenul de „surnaturalism”¹¹ pe care îl folosise anterior.

Termenul în discuție este foarte bine definit în *Primul manifest suprarealist*, publicat într-o perioadă în care se simțea nevoia de structurare a ideilor programatice ale acestui grup avangardist în ochii opiniei publice. Deși la început această scriere se vroia a fi un text introductiv pentru volumul de poeme scrise de Breton în urma practicării dicteului automat, *Poisson soluble*¹², el devine unul dintre cele mai importante texte programatice suprarealiste, care definește de fapt cel mai bine și termenul de „suprarealism”. În explicarea uneia dintre cele mai cunoscute definiții ale suprarealismului, propusă chiar de „părintele” acestuia, André Breton, trebuie precizat faptul că acest curent de avangardă se raporta la „o suprarealitate” legată de realitatea însăși, nefind necesară evadarea din spațiul acesteia din urmă. În principiu, se pune problema unui alt tip de cunoaștere care, deși era în mod evident unul „subiectiv”¹³, se clasa deasupra celui științific.

Influența freudiană a primat în constituirea conceptului de *suprarealism*, André Breton militând în primul său manifest pentru descătușarea imaginației creatoare de toate normele și pentru crearea unei „realități absolute” bazate atât pe vis, cât și pe realitatea imediată. Automatismul de care vorbește Breton fusese analizat și de Jung care propunea *inconștientul individual* ca sumă a mai multor imagini ce au la bază mesajele primite de la un *inconștient colectiv*: „SUPRAREALISM, s.m. Automatism psihic pur prin care se urmărește exprimarea, fie verbal, fie în scris, fie în orice alt fel a funcționării reale a gândirii, în absența oricărui

control exercitat de rațiune, în afara oricărei preocupări estetice sau morale. ENCICL. *Philos.* Suprarealismul se bazează pe încrederea în realitatea superioară a unor anumite forme de asociații neglijate până la el, în atotputernicia visului, în jocul dezinteresat al gândirii. El tinde să ruineze definitiv toate celelalte mecanisme psihice și să se substituie lor în rezolvarea principalelor probleme ale vieții [...]”¹⁴. În încercarea de a defini curentul literar și artistic despre care discutăm, Georges Sebbag afirmă că acest *automatism psihic* „vizează ruinaarea «celorlalte mecanisme psihice»”, că „nu este un mecanism ca oricare altul, că el nu se reduce nici la un simplu mecanism natural sau artificial, nici la autoreglarea unei ființe vii, nici la *automatul spiritual* al lui Leibniz, nici la *mașinile gânditoare* de astăzi” și că poate fi socotit „un mecanism neregulat, o spontaneitate pe cale de a se naște și, de ce nu, o durată magnetizată, un hazard psihic care desfiide legile naturii, conformismele sociale, obișnuințele de gândire”¹⁵.

Complexitatea suprarealismului nu poate fi desigur încastrată într-o singură definiție¹⁶ deoarece în

¹⁴ Breton, André, *Manifestes du surréalisme*, Paris, Éditions Gallimard, 1985, p. 36

¹⁵ Sebbag, Georges, *Suprarealismul*, București, Editura Cartea Românească, 1999, p.11

¹⁶ André Nataf precizează la rândul său într-un dicționar de ocultism că reprezentanții suprarealismului manifestă interes pentru vise, magie și dragoste, că „singurul lor țel este de a elibera toate forțele creative care au fost încătușate de alienarea socială (t.n.)”. (Nataf, André, *The Wordsworth Dictionary of the Occult*, Wordsworth Reference, Denmark, 1994). Dicționarul Explicativ al Limbii Române definește, spre exemplu, suprarealismul doar în linii mari, subliniindu-se că acesta se bazează pe explorarea iraționalului și că pune accentul pe imaginație ca fenomen spontan: „SUPRAREALISM, s.n. Curent literar și artistic apărut în prima jumătate a sec. XX care pune accentul pe activitatea spontană a imaginației și pe exploatarea zonelor iraționalului în creația artistică [Pr: -re-a] – Supra-realism (după fr. *surréalisme*)”. (DEX, *Dicționarul Enciclopedic al Limbii Române*, Ediția a II-a, realizat de Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Univers Enciclopedic, București, 1996) Definiția pe care o găsim în dicționarul limbii franceze, *Le Petit Larousse*, prezintă suprarealismul din altă perspectivă, precizând că acesta are la bază protestul împotriva unei lumi măcinată de război și a oricăror valori sau forme logice, propunând denunțarea tuturor normelor unei societăți cangrenate ca fiind false și imorale în același timp: „SUPRAREALISM, s.m. Mișcare literară și artistică apărută în Franța la sfârșitul celui de-al doilea

¹¹ Termenul apare însă și cu trei luni înainte de premiera piesei menționate într-o scrisoare a lui Guillaume Apollinaire către Paul Dermée în care îi mărturisea acestuia din urmă că este mai bine să adopte cuvântul „suprarealism” în locul „supranaturalismului” pe care îl mai folosise și care era deja utilizat în filozofie. O altă scrisoare în care apare termenul de „suprarealism” este cea a lui Jacques Vaché către Théodore Fraenkel, scrisoare în care primul mărturisește că speră să fie la Paris pentru prima reprezentație suprarealistă a lui Guillaume Apollinaire.

¹² Breton, André, *Poisson soluble*, Paris, Gallimard, 1924

¹³ Morar, Ovidiu, *Avatarurile suprarealismului românesc*, București, Editura Univers, 2003, p. 13

acest mod se pot pierde din vedere multe dintre aspectele sale esențiale. Cea mai completă este firește definiția dată de Breton care, atunci când vorbește despre un „automatism psihic pur” încearcă să explice nu doar un termen, ci o întreagă filozofie. Această filozofie „nu e în nici un caz o metafizică, nici o mistică (apelul ei la alchimie și ocultism are o cu totul altă semnificație), ci o morală practică, ce vizează rezolvarea contradicțiilor vieții și transformarea profundă a omului”¹⁷. Astfel, filozofia suprarealismului se opune raționalismului și propune visul, alienarea sau imaginația drept noi surse de inspirație, făcând din poet un creator care poate transforma esențial limbajul în vederea redării în scris a experiențelor pe care le trăiește în spațiul suprarealității. Și aceasta pentru că, mai mult ca oricare alt curent artistic și literar, suprarealismul reprezintă un mod de viață, instituind nu doar un tip de scriitură extrem de original, ci și o adevărată revoluție, care s-a extins treptat în toate ramurile culturii.

Unii istorici consideră anul de naștere al suprarealismului 1924, momentul în care apare *Primul manifest suprarealist*, susținând că acest curent literar și artistic se stinge în 1939¹⁸. Conform părerii altor specialiști, lansarea suprarealismului se face însă odată cu scriitura automată din 1919 a lui Philippe Soupault și André Breton din *Champs Magnétiques* și se stinge, în 1969, când grupul celor patruzeci de suprarealiști se destramă¹⁹. Istoria literară consacră însă mai multe etape în dezvoltarea suprarealismului. Prima, 1919-1925, este numită faza „eroică” sau „intuitivă” și corespunde perioadei în care grupul suprarealist parizian și-a concentrat atenția asupra experimentării în cele mai diverse moduri a metodei automatismului psihic și a cercetării stărilor onirice, a celor care țin de patologie și paranormal. Rezultatele apar în cea de-a doua epocă suprarealistă, cea „gânditoare” sau „raționantă”²⁰, care

se desfășoară între 1925-1930. În această perioadă, atitudinea suprarealiștilor cunoaște o schimbare radicală, aceștia simțind nevoia angajării politice. Suprarealiștii se situează, și de această dată, în prelungirea convingerilor antiburgheze ale dadaistilor care soluționau criza socială din acea perioadă prin apariția omului nou:

„Fiecare pagină trebuie să explodeze prin seriozitatea adâncă și grea, prin vârtej, amețală, nou, veșnic, prin gluma strivitoare, prin entuziasmul principiilor sau prin felul cum e tipărită. Iată o lume șovăitoare care fuge, logodită cu zurgălăii gamei infernale, iată de cealaltă parte: niște oameni noi. Aspri, săltând, încălecători de sughițuri. Iată o lume mutilată și medicaștrii literari suferind de lipsa ameliorării”²¹.

sau:

„Scriem și pentru că nu există destui oameni noi, din obișnuință, publicăm ca să căutăm niște oameni, și ca să avem o ocupație (chiar acest lucru e o mare prostie). Ar fi soluție să ne resemnăm pur și simplu: să nu facem nimic. Dar îți trebuie o uriașă energie. Și resimțim o nevoie aproape igienică de complicații”²².

În acest context, majoritatea suprarealiștilor aderă la marxism, unii dintre ei, printre care și Breton, înscriindu-se în Partidul Comunist. Încăpățânarea cu care aceștia își manifestă convingerile politice culminează în 1930 cu schimbarea numelui revistei suprarealiste din „La Révolution Surréaliste” în „Le Surréalisme au service de la Révolution”. Activitatea suprarealistă din această perioadă este marcată, așa cum declara Breton într-una dintre lucrările sale programatice, de nevoia de a depăși bariera care separa idealismul absolut de materialismul dialectic, fiind susținută cunoscuta teză a „supremației materiei asupra spiritului”. Astfel, suprarealiștii decid să considere nedemne de luat în seamă realizările lor de până atunci deoarece acestea erau legate mult prea mult de sfera materialului, „transformarea omului”²³ nefiind posibilă în asemenea condiții.

război mondial, care s-a opus tuturor formelor ordinii și convenției logice, morale și sociale și care a oferit în schimb valorile visului, ale instinctului, ale dorinței și revoltei, în expresia „funcționarea reală a gândirii” (*Dictionnaire Le petit Larousse*, 1995).

¹⁷ Morar, Ovidiu, *op. cit.*, p. 19

¹⁸ Este vorba despre Maurice Nadeau care propune o astfel de periodizare în cunoscuta sa lucrare, *Histoire du Surréalisme*. El descrie și o a treia perioadă, cea a „autonomiei suprarealismului”, care s-ar fi încheiat în 1939.

¹⁹ S-a emis și ipoteza că moartea suprarealismului coincide cu data morții lui André Breton, adică 28 septembrie 1966.

²⁰ Nadeau, Maurice, *Histoire du Surréalisme*, Paris, Éditions

du Seuil, 1945

²¹ Tzara, Tristan, *Manifest Dada 1918*, în Șapte Manifeste dada. Lampisterii. Omul aproximativ, traducere de Ion Pop, București, Editura Univers, 1966, pp. 12-16

²² „Scrisoare deschisă lui Jacques Rivière” în Nadeau, Maurice, *op. cit.*, p. 89

²³ Breton, André, *Al doilea manifest al suprarealismului*, în „Secolul 20”, nr. 1-2-3, 1981, p. 15

„Mă tem să nu ne uităm cuvintele” (Marcel Mureșeanu)

Constantin CUBLEȘAN

CRONICA LITERARĂ

Mai mult ca altădată, poezia lui Marcel Mureșeanu din recentul volum intitulat *Ultimul taciturn* (Editura Avalon, Cluj Napoca, 2023) e străbătută de o melancolie crepusculară, nu lipsită de ironia din totdeauna cu care și-a construit poemele, meditativă și gravă în același timp, aducând mereu în discuție motivul morții, aceasta evocată în varii ipostaze: de la conștientizarea unui sentiment al trăirii deznodământului fatal: „privesc câmpul de luptă/ și îmbrac haina soldatului mort,/ acoperit de frunzare” (*Cei rămași*), până la fiorul unei neliniști fințiale în fața realității ei implacabile: „Mai rău decât să nu mori singur/ nu poate fi nimic!” (*N-am de ales*). Discursul are tentă elegiacă, poetul contemplându-și trecerea pe tărâmul umbrelor, cu o anume împăcare de sine ușor perfidă, denunțându-și preferința în pregătirea locului de veci, cu minuțiozitatea cu care și-o pregătea, cândva, ciobănașul mioritic, desigur Marcel Mureșeanu văzând totul într-o bonomă metaforizare: „Ai mai multe lespezi/ pentru mormântul meu,/ am văzut, am ales una mai ușoară,/ din pânză de păianjen./ O voi învăța să leviteze,/ să nu trezească noaptea,/ când sufletul meu/ mă scoate la plimbarea/ de seară. Te vei gândi la mine/ de ziua mea și-ți vei da/ seama că nu ai de ce te teme/ de morți mai mult decât/ te temeai de ei când erau vii” (*Plimbarea de seară*), cu vocație testamentară în totul: „Las totul/ nimănui/ și tuturor,/ nimicul/ din mine/ nimicului din voi” (*Testament*) sau, în altă parte, având o interpretare, și de data aceasta, metaforică a demersului testamentar: „Voi lăsa hainele mele/ unei sperietori de păsări,/ credincioasei din lanul de rapiță,/ care în fiecare dimineață de vară/ alungă ciorile și-mi face cu ochiul./ Le voi lăsa cât sunt viu, și ea/ îmi va săruta mâinile/ și își va aduce aminte de mine./ Ce îmbrățișare fericită va fi aceea,/ iar sperietoarea va zice: «Văd,/ eu, oarba din naștere!»” (*Galben de Dante*).

Marcel Mureșeanu și-a creat, în poezie, un univers propriu, o lume a sa, pe care o evocă în parabole cu iz fantastic; o lume ce vrea să fie o replică ironică la cea din imediata sa existențialitate sau dintr-o lume imaginară, dimensionată după propria sa înțelegere. E adevărat că se mărturisește într-un loc, referindu-se la

propria *metodă* de scriere: „Ce văd eu cu ochii mei aceea scriu,/ ce văd eu cu ochii altora aceea scriu,/ ce văd eu cu ochii orbului iarăși scriu,/ ceva ce nu s-a întâmplat dar mi se pare/ că se va întâmpla, și aceea scriu” (*Ați văzut un eșafod plângând?*), dar rămâne fidel unui soi de vizionarism fabulos ce translează realitatea diurnului, cu vocație anecdotică, într-un imaginar concretizat din elemente paradoxale, atât de firești în prozodia sa: „Bunul Dumnezeu a pus să se toarne/ primul strat de asfalt în Univers/ ca să aibă liniște, să nu mai audă/ scârțâitul roților și tropăitul cailor/ de la Carul Mare./ Dar de atunci e demult și nimeni/ n-a mai avut grijă de drum./ Caii au murit, roțile au ruginit,/ Bunul Stăpân s-a mutat în altă Casă,/ iar calea aceea s-a păraginit./ Când trece uneori El pe acolo,/ oftează mâhnit și își spune/ într-o Sine a Sa: toate sunt trecătoare,/ bată-le norocul și binele!” (*Din istoria muzicii*). Acesta este felul său de a reflecta și a medita asupra firii celei veșnice ca și asupra celei efemere. Filosofia, intrinsecă liricii sale, este produsul unei dialectici speculative pe care o dezvoltă cu firescul unei întreprinderi dialogale cu sine ori cu un alter ego al său: „De când sunteți orb, domnule filosof?/ De la moarte!/? Și acum, la un veac?/ Ni s-au dat ochi noi,/ vedem prin nori, adică/ sufletului meu i s-au dat,/ îi purtăm pe rând până la Înviere./ Cum de v-ați ridicat cu trupul/ la cer? Lui Dumnezeu totul/ îi este cu puțință. N-am întrebat./ După aceea?/ După aceea totul va fi/ ca înainte de moarte,/ iar Dumnezeu se va muta/ printre noi” (*Dilema dezlegată*); mereu având în vedere esențele prin care lumea i se revelează: „Se aude un trosnet./ Troznesc încheieturile lumii,/ se întinde lumea după somn (...) e momentul fericirii universale (...) Peste puțin se va face ziua pe tot pământul,/ vor ieși la lucru făcătorii de bine” (*Un semn vechi*). Substanța acestui vizionarism nu este religioasă deși trimiterile la implicare în mitologia creștină se află peste tot, fiind asumat sensul ei de împlinire umană: „Mă luam când după brațul stâng al crucii/ când după cel drept/ și mereu mă rățaceam,/ mă întorceam de unde am plecat,/ nicăieri nu ajungeam niciodată./ Încotro să mă ndrept? întrebam,/ dar în gol cădeau cuvintele mele,/ toate răspunsurile fugeau/ ca niște păsări alungate de șoim./

Până la urmă, după un gând lung,/ am urcat către vârful ei, cum îmi/ arăta el ca o săgeată,/ m-am odihnit fericit acolo/ o zi, dar când să mă întorc/ am încremenit,/ mi-au crescut rădăcini/ de piatră, și n-am mai putut/ coborî” (*Amăgitorul*).

Biografismul factologic descripționat în confesiuni meditative este marcat de un sentiment al finitudinii existențiale apropiate, tocmai de aceea poetizările condiției proprii creației sunt frecvente, poetul definindu-și demersul liric în sens programatic: „Ceea ce scriu eu nu-i decât traducere/ a poeziei, nu fac decât s-o traduc/ pe înțelesul celor care/ își rup dinții în ea!/ Atâtea guri știrbe mă așteaptă îndurerate,/ s-au împușinat cititorii/ și pentru că li se pune în pahar/ băutura de unică folosință!/ Am învățat și limbajul surdo-mușilor!/ Fac totul gratuit!/ Trăiesc numai din pensia mea/ de concubin al metaforei” (*O profesie nouă*). E totuși o neliniște raportată la relația sa, a cuvântului scris, cu cei cărora li se adresează, ceea ce ține de atitudinea socială față de creatorul de cuvinte sortit a se retrage într-un soi de turn de fildeș, altul decât cel pe care îl proclamau cândva parnasienii, acum grotesc, în nota precarității timpului în care trăiește: „vorbim puțin, mă tem să nu ne uităm cuvintele./ Când vreau să scriu mă retrag/ în Turnul Pompierilor, rămas gol./ De acolo trimit în eter semnale Morse/ SOS, SOS, SOS!” (*Ziua a IV-a*).

Poezia acestui volum, în segmentele sale apartent disparate, degajă emoția trăirii unui final de viață, chiar mai mult, de lume, proiectând pe canavaua actualității o atmosferă dramatică a unui imaginar apocaliptic, de altfel în maniera fantasticului și fantezismului limbajului său din totdeauna: „Apoi au venit doi îngeri negri,/ au desfiletat Soarele ca pe un bec,/ iar el a căzut la pământ/ și s-a spart în mii de bucăți.// Jumătate din Cer acoperea Marea Vacă/ și la cele treisprezece țâțe ale ei/ sugeau doisprezece șacali albi,/ iar din a treisprezecea se hrănea ea./ Când se opreau din supt,

chiuiu cu toții/ și oamenii fugeau, ascunzându-se în peșteri.// Luna nu putea răsări,/ o furaseră vârcolacii/ și au tras peste fața ei un zăbranic./ Din Lună picura sânge/ care într-o zi ajungea la pământ./ Un strop era cât un nor mare.// De cureaua Ecuatorului/ atârnav șoimi și vulturi împușcați,/ ea stătea gata să se rupă/ și o pâlnie de colb/ suga în pieptul ei și arunca în aer/ oazele și cuiburile scorpionilor/ și ale vulpilor de deșert” ș.a.m.d. (*Apocalipsa după Asimov*). Este aici tocmai demonstrația lirică a înțelegerii și explicării condiției creatoare a demersului său poetic: „Marea poezie se scrie singură,/ poetul nu face decât/ să-și taie venele,/ să-și înmoaie degetul în sânge/ și să picteze cu el/ un tablou suprarealist!” (*Tripticul mic*). Cinismul și sadismul imaginarului poetic, pe care îl cultivă ca pe o nonșalantă aventură poetică, este fals, el reprezentând ludicul acestui demers spectaculos, parabolele paradoxale ale fabulațiilor de insinuată manieră suprarealistă pe care le configurează, marcând, de fapt, tocmai originalitatea universului său liric inconfundabil. *Ultimul taciturn* constituind o propunere meditativă asupra tocmai neliniștilor existenței de-acum crepusculare.

Ovidiu Genaru

90 de ani de la naștere

Ioan HOLBAN

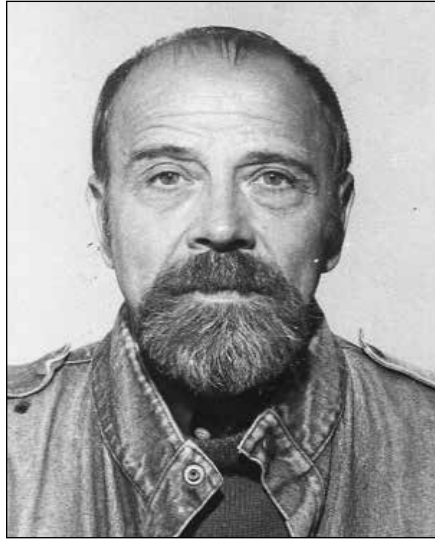
Critica de întâmpinare a remarcat în poezia lui Ovidiu Genaru din *Un șir de zile* (1966), *Nuduri* (1967), *Patimile după Bacovia* (1972), *Elegii* (1974), *Bucolice* (1978), *Poeme rapide* (1983), *Am mai vorbit despre asta* (1986) erotismul intens, „sentimentul târziului și al crepusculului” (Lăurențiu Hanganu), autoironia din configurarea imaginii poetului în provincie. Deși proza a fost considerată, pe nedrept, „pe o treaptă inferioară”, evoluția, în timp, a scrisului lui Ovidiu Genaru infirmă acest verdict, mai mult încă, pune proza înaintea poeziei în ordinea valorii estetice. Astfel, după *Week-end în oraș* (1969), un roman scris cu „picanterii” și din care se poate reține efortul protagonistului de a descoperi o „insulă de umanitate” cu un nume frumos, întrucâtva exotic (Miriam) și cu o „geografie” interioară al cărei relief nu este atât de divers în realitate, cât complicat de micile sau marile dorințe și de complexul frustrării de afectivitate pe care îl trăiește meteorologul izolat la o stație de pe un vârf de munte, Ovidiu Genaru a publicat încă alte câteva cărți de proză – *Fidelitate* (1977), *Iluzia cea mare* (1979), *Cafeneaua subiectelor* (1980), *Sperietoarea* (1992), *Diverse cereri în căsătorie* (1994), *Procesverbal al unei crime* (1998) care impun prin abordarea unei problematice specifice promoției „Ivasiuc”, ca și prin adoptarea unor registre epice a căror „generalizare” în proza noastră contemporană se leagă de apariția amintitei „serii” de romancieri. Iată, mai întâi, „formula” romanului *Fidelitate*, dezvăluită pe prima pagină a textului în ceea ce aș numi *prezentarea* personajului: „După acte, Ben are șaizeci și doi de ani și seara în pat, bătrânul se hrănește cu amintiri, alege din trecut fragmente și le judecă în lungi insomnii, și nu-i este teamă că o să moară, decât în măsura în care va pieri înainte de a găsi un răspuns la unica întrebare care-l frământă: în ce cută întunecată a anilor se ascunde greșeala vieții sale?”; vârsta, proiectele „de trecut” și „chinul” lui Benedict Pașalega din romanul *Fidelitate* al lui Ovidiu Genaru sunt elementele comune ale unei întregi generații de personaje (eroii cărților, mai mult decât autorii lor, sunt „persoane” care ilustrează perfect modurile realizării

coeziunii unor „grupări” pe criteriile vârstei, problemelor, comportamentului, psihologiei), al cărei semn emblematic este ceea ce prozatorul însuși numește „*filiera Ben*”, adică un destin care evoluează în temporalitatea romanului dinspre prezent spre trecut, mizând totul pe butoanele și manetele „mașinării infernale” care este *memoria*. Reperele care delimitează spațiul de acțiune și reacțiune al retrospectivității sunt anii 197... și 1944, durată pe care o cuprind jalonând distanța dintre prezentul contemplat printr-un ocean și trecutul trăit din nou prin rememorarea și reconstituirea fiecărui detaliu al acestuia: Benedict Pașalega privește strada pe care „curge anul 197...”, dar el „trăiește în patruzeci și patru”. Fidelitatea lui Ben este, în fapt, fatalitatea simetriei existenței sale, mai exact, a „potrivirii” unor scene petrecute la cele două „capete” ale traiectului temporal amintit; în 1944, Ben îl salvează pe comunistul Paul Adrian, lăsând un camion „o zi întreagă pe trotuar să-l vadă și chiorii” pentru a furniza celui pe care îl adăpostește un alibi în fața poliției și Siguranței, iar în 197..., altă mașină, de această dată, o limuzină neagră rămâne tot atât timp în fața casei lui Ben pentru ca locuitorii micului oraș de provincie să se mire, să bănuie, să afle în cele din urmă că fostul patron al discretului restaurant „Cocoșul de argint” este reabilitat și repus în drepturi, după ce aceiași oameni îl condamnaseră: „Două zile, una din tinerețe și cealaltă din bătrânețe aceluiași om, care să se suprapună ori să se opună într-o simetrie perfectă”: zgomotul greoi al camionului și cel abia simțit al Mercedesului stabilesc gradele de vinovăție și precizează etapele unei existențe ale cărei zile s-au desfășurat între pereții casei de pe strada Ecoului 4. Totodată, cele două date și cele două „semnale” reprezintă două momente distincte ale evoluției relațiilor sociale și ale modului în care s-a produs impactul acestora cu textura politicului; prezența camionului și a lui Paul Adrian pe Ecoului 4 a constituit, la început, dovada vinovăției lui Benedict Pașalega care a suferit o dublă condamnare – socială și fizică (detenția și paralizarea picioarelor) –, acuzat de a fi ascuns „cocoșei” și de a fi dat adăpost unui legionar; în 197... însă, „fostul” Paul Adrian își deconspiră

numele adevărat, Ioachim Pascu, și îl provoacă pe Ben la o rememorare completă a anului și împrejurărilor din cauza cărora a suferit, pentru a se recunoaște valoarea unui gest greșit interpretat altădată. Memoriul pe care are a-l scrie bătrânul Ben este *inutil* pentru că suferințele nu mai pot fi date înapoi și, în aceeași măsură, *util* întrucât el poate constitui „arhiva orașului”, a unei lumi căreia nu i se mai poate reda sensul real decât prin operația de „arheologie morală” a unui om ca Benedict Pașalega. Revizuirea „cazului” Ben este importantă nu numai în perspectiva „ideală” a restabilirii adevărului, dar și în aceea „pragmatică” a intereselor de familie pentru că, iată, nedreptatea făcută lui Ben a determinat, după modelul unei reacții în lanț, un șir de alte nedreptăți pe care le suportă copiii săi; „epica” destinului lui Ben a despărțit două existențe al căror sens ar fi trebuit să fie identic: Emil și Ana Pașalega sunt oameni diferiți, cu poziții sociale mult distanțate, pentru că în vreme ce primul a semnat o declarație în care se spune, între altele, că „renunț cu mare plăcere la tatăl meu care a fost un exploatator sadea”, netezindu-și astfel traiectul social blocat de condamnarea tatălui, Ana Pașalega a preferat integritatea morală, refuzând compromisul, stabilind că „dacă e să ajung ceva o să ajung prin propriile mele merite”: memoriul lui Ben trebuie să facă dreptate nu numai trecutului, ci și acestui mod de a înțelege relația cu socialul și cu sine însăși, pe care îl ilustrează Ana Pașalega: memoria este „mașină infernală” care primește cuvinte, fapte, gânduri pentru a oferi adevărul și a îndepărta „travesti-ul” unor existențe.

O complicată operație de arheologie morală întreprinde și Titus Oniga, protagonistul romanului *Iluzia cea mare*, care trebuie să afle „centrul personalității pierdute, acel punct fix de reazem interior”. Drama personajului lui Ovidiu Genaru se cuprinde în ceea ce „raisonneur-ul” textului numește „*sindromul de autonimicire*”, diagnosticat de „astenia fericită” a fiecărei zile din viața *directorului* și de drumul „îndoielilor”, al întrebărilor fără răspuns, pe care îl parcurge omul Titus Oniga; între poziția socială și aceea a fiin-

ței față de ea însăși, timpul a creat o distanță aparent irecuperabilă, pe care o avea de refăcut și Benedict Pașalega din *Fidelitate*. „Reciclarea” morală al cărei „arbitru” este doctorul Obedenaru, corespunde în celălalt plan narativ al textului unei reciclări comportamentale pe care trebuie s-o realizeze Edmonda, Dinu Oniga și Alec care mimează o „fericire utopică”. Primii doi își transferă existența într-un fel de vis paralel cu realitatea, „un vis colorat, un halou al vieții”; Edmonda ilustrează „invariantele” unor caractere și ale

familiei Vidrașcu, pe care unchiul Alec le definește astfel: „o predispoziție moștenită spre minciună și grandomanie... o refulare a unei comori iluzorii pierdute, o adorație maladivă a tot ce e excentric și, evident, tentația absolută de a epata, de a ieși în afara mediei, tentație care s-a manifestat la fiecare membru al familiei altfel”; Edmonda *moștenește* pe cale ereditară aceste date și *se educă* în perspectiva lor cultivând o formă de bovarism și încercând să-l pregătească pe Dinu „după *Educația sentimentală* a lui Flaubert”; în replică la destinul tatălui său, Dinu devine protago-

nistul micului grup care „toacă idealuri”, pierzând în fiecare dimineață tot ceea ce a visat în timpul nopții pentru că îi lipsesc și convingerea și forța de a depăși mirajul unei vieți cu „calm, lux și voluptate”, bine asigurate de funcția și banii lui Titus Oniga. În fine, Alec ilustrează „categoria de oameni inutilă, mereu în convalescență după boala gravă numită viață trăită”, bătrânul actor, al cărui rost este de a nu aștepta și de a nu dori nimic, fiind „fermentul și coagulantul” textului și al existențelor celorlalte personaje, „raisonneur-ul” simpatic și deloc facil al romanului. *Iluzia cea mare*, ca și *Fidelitate*, mizează pe „performanțele” memoriei protagonistului și pe „spectaculozitatea” desfășurării unor destine tensionate de specificul celor două poziții ale ființei: față de sine și față de textura socialului. Masca și adevărul, spectacolul mimat și trăirea autentică, himera și realitatea, insul și epoca sa – acestea sunt reperele între care pendulează romanele lui Ovidiu Genaru.

Cu *Cafeneaua subiectelor*, prozatorul oferă scri-

sului său o nouă deschidere tematică și de formulă narativă. Ceea ce propune cartea de proză scurtă a lui Ovidiu Genaru reprezintă subiecte, *scene de viață* inventate sau consemnate la „cafenea“, posibile puncte de plecare pentru viitoare proiecte românești; iată ce se spune în una dintre narațiunile volumului: „Eram

– înaintea naufragiului“, prind contur *personaje-imagini*, comunicând sentimentul ieșirii din timp, evoluând într-un spațiu închis, suficient sieși, compus din evenimente a căror semnificație le rămâne doar lor accesibilă: Adelina Cavalide, Cricopol, baronul Silves, consilierul diplomat Pipide, ofițerul de Spania,

numai ochi și urechi (să fi fost în posesia unui magnetofon invizibil, aș fi obținut câteva materiale fulminante, domnilor!), loc de producție pentru zece scriitori de proză realist-critică, la *Cafeneaua subiectelor* din marele oraș transilvan, loc de șuetă în căutarea timpului pierdut; ochiul prozatorului, retras la o masă lângă „perdeaua căzând în falduri gri“, urmărește *figurile* care compun cadrul vetust plutind în atmosfera unei „jungle calme de junkeri asfințiți“, în timp ce urechea înregistrează „milioanele de subiecte scurte“ care circulă între pereții acestui turn Babel de personaje desprinse dintr-o „eternitate de pudre și naftaline“, trăind între lucruri vechi peste care patina timpului a depus praful unei lumi dispărute. În atmosfera „de sfârșit de imperiu, de salon de Titanic

una dintre numeroasele nepoate ale prințesei Bibescu, un fost crescător de cai de rasă prin grajdurile regiunii Suediei sunt surprinși în timpul tabieturilor sau al conversației care nu pot restitui decât „fragmente, și altceva nimic, fantasmagorii și încă ceva pe deasupra“. Efortul de sistematizare a acestor fragmente și fantasmagorii devine inutil întrucât lipsește liantul construcției narative care este *cauzalitatea* (cronologică și faptică), proiectatul roman realist-critic „cu titlul banal Amurgul“ nu mai trebuie paginat, existând posibilitatea de a se scrie singur, „ițele“ se încurcă, scenele se repetă la nesfârșit restituind cronică amurgului unei lumi dezolant de inconsistentă: din investigarea acestei marea de caractere, destine și evenimente rămâne doar halo-ul unei realități definitiv dispărute.

INCONSISTENȚA spațiului care oferă materia epică transmite naratorului, „servitor al unei cauze dinainte pierdute”, o stare de nesiguranță pentru că, iată, „a scrie și a descrie *Cafeneaua subiectelor* este o utopie”.

Imaginea universului imaterial din „cafenea” își află replica într-o altă proză „programatică” a volumului: *Mască cosmetică cu albuș de ouă și suc de morcov*. Conceput ca o „ars poetica”, textul descompune masca ironică a prozatorului printr-o autoironie dizolvantă al cărei principal resort este luciditatea: „Am unele idei de elită pe care nu le accept pentru nimic în lume/ dar nu-mi pierd capul de pe umeri/ le iau cu binișorul/ le plimb prin parc/ le duc la teatru să se convingă/ le fac cadouri le/ mituiesc pe sub tejghea/ le previn să-și țină pliscul”. Poezia-narațiune reconstituie un dialog între autor și subiectele sale „de elită”, în fapt, o competiție dintre cele două elemente ale textului, care își găsește premisa de evoluție în posibilitatea substituirii lor: „și dacă nu și nu/ le iau creștinește de guler/ le scutur de praf/ le scot petele negre cu apă regală/ le oblig să respire/ încerc să le oxigenez/ le scot ochii lor maladivi și le montez ochii mei”.

Alături de *Cafeneaua subiectelor* și *Mască cosmetică cu albuș de ouă și suc de morcov*, narațiunile care precizează statutul prozatorului în raport cu materia epică inventată sau consemnată în realitatea, ea însăși fictivă, volumul lui Ovidiu Genaru oferă încă multe alte proze ale căror subiecte se organizează în jurul temei pe care aş numi-o *literatura despre literatură*. În *Demonstrația*, de pildă, este sugerată o posibilă identificare dintre modalitatea de prezentare a subiectelor în instanța scrierii și aceea a înlănțuirii cifrelor și elementelor unei demonstrații de geometrie: sensul acestei identificări este dat de acea imagine a literaturii care se joacă liber „făcând din noi o simplă unealtă spre propria ei înflorire”. Tot așa, narațiunea *Memoriul* este construită pe ideea opoziției dintre „viața de pe hârtie” și aceea trăită, comunicată prin intermediul unui subiect anecdotic: Cezar Despa, nemulțumit de propria sa existență, a cărei deviză a fost întotdeauna „nu sunt de acord”, face un memoriu în care solicită o nouă biografie. Într-o altă proză, naratorul mărturisește că s-a aflat întotdeauna la periferia evenimentelor, acolo unde viața se desfășoară sub semnul fan-teziei și nesiguranței: într-un orașel „din stăpânirea muntelui”, înfățișat ca un parc de distracții, supus ca și „cafeneaua subiectelor” legilor ascunse ale impre-

vizibilului, prozatorul urmărește destinul unui umil funcționar cu cotiere care, împotriva condiției sale, trăiește în fiecare zi surprizele neprevăzutului: narațiunea conturează astfel un contrast violent între necesitatea ordinii (existența funcționarului) și absența ei într-o lume care își cultivă umorul și farsa. De altfel, *modalitatea contrastului* reprezintă una dintre principalele dimensiuni ale multora din nuvelele acestui volum; în *Noutatea unei dimineți*, de exemplu, cineva se trezește cu sentimentul scoaterii din tiparele existenței cotidiene, ale tabieturilor respectate de „unsprezece ani și patru luni”: ordinea înșiruirii tuturor micilor evenimente care îi compun fiecare dimineață de atâta timp este tulburată, iar atitudinea soției i se pare, în consecință, schimbată. Încurcăturile și noutatea acelei dimineți nu pot rupe monotonia fără sfârșit pentru că totul își află până la urmă o explicație banală: cu o seară înainte soția spălase perdelele, iar lumina zilei l-a trezit prea devreme. Tot astfel, proza *Kilometrul 10* comunică permanenta căutare a unui stimulent pentru activarea imaginației, ipostază a dorinței de a tulbura mersul mereu egal cu sine al unei existențe cenușii. Calitățile cu care este investită inofensiva bornă kilometrică se transferă în limitele unei forme de interiorizare: personajul din *Lacrimi* află în monolog posibilitatea eliberării tuturor dorințelor înnăbușite pe parcursul unei vieți monotone. Anonimul cizmar din *Cine poate da explicații?* trăiește prin aventurile și călătoriile exotice ale fratelui său: ca și personajul din *Fortul*, cizmarul găsește în imaginație o compensație pentru ceea ce realitatea i-a refuzat mereu. Această modalitate a contrastului se realizează mai explicit încă în narațiunea *A.D.R. și I.P.C.*: „A.D.R. se scula cu noaptea în cap. Era un tânăr vioi și optimist și locuia într-o mansardă, la etajul cinci, fără lift”, în timp ce „I.P.C. se scula destul de târziu. Era un tânăr mofluz și pesimist și locuia într-o cameră dintr-un apartament la etajul întâi și avea și lift”; modalitatea contrastului constituie, în fapt, o formă de percepere și asumare a realității, de cunoaștere a legilor devenirii acesteia și, în egală măsură, un mod de construcție narativă. Față de *Fidelitate* și *Iluzia cea mare*, volumul *Cafeneaua subiectelor* „inovează” atât sub raport tematic, cât și „tehnic” proza lui Ovidiu Genaru: pentru proza realist-critică din *Sperietoarea*, *Diverse cereri în căsătorie*, *Proces-verbal al unei crime*, nu istoria, cât literatura însăși reprezintă subiectul căutat.

Stela cea de toate zilele

Savu POPA

Ă
R
A
R
E
T
I
A
C
I
N
O
R
C**Scrofuloasă la datorie**

Patru categorii/tipologii umane a stabilit Pitagora că există în lume. Instinctivii sunt majoritari, urmași de cei pasionali, de intelectuali și de marii inițiați. Stela¹, protagonista romanului semnat de prozatoarea Simona Goșu, întrunește trăsături comune primelor două categorii. De-o simplitate atașantă, cu un simț al vieții, extrem de ascuțit, naivă, dar și foarte pasională, indiferent de context, aceasta este, în linii mari, Stela. Pentru bunăstarea celor din jur, este trup și suflet, dovedindu-se a fi o personalitate vivanță în care empatia se îmbină cu slăbiciunea, curajul, determinarea cu mefiența față de anumite provocări. Însoțită de un soi de naivitate luminoasă, nimic nu îi poate clinti jovialitatea și civilitatea menținerii unor interacțiuni umane, bazate pe solidaritate, suport afectiv și perseverență.

Personajul acesta se legitimează, în permanență, prin intermediul relatărilor sale, care îi reactualizează o biografie nevralgică, dar, în același timp, o ajută să înțeleagă interacțiunile cu cei din jur într-o cheie jovială și pitorească. O prezență deloc ștearsă, mereu *scrofuloasă la datorie*, ușor recognoscibilă datorită unei firi dinamice, spontane, joviale și părtinitoare cu cei aflați în suferințe închipuite sau reale, Stela își manifestă dorința ei neostoită de a povesti și de a analiza, cu o franchețe tăioasă, faptele la care s-a întâmplat să fie martoră sau nu.

Originea dezrădăcinărilor

Cine e, de fapt, Stela? O femeie trecută ușor de prima tinerețe, mamă a doi copii și soția lui Mircea, un bărbat care i-a oferit, în felul său, un suport afectiv necondiționat. Dacă Manu, băiatul lor, este taciturn și extrem de rezervat parcă în relațiile interumane, Lăcrămioara, fata acestora, plecată, de multă vreme, în Anglia, a devenit mama unui băiețel de culoare, făcut cu un individ care a părăsit-o și căreia nu îi permite să scoată copilul din țară fără acordul acestuia. De aceea, una dintre primele fire ale dramei pe care o trăiește

Stela, la nivel familial, este generată de neputința reconectării, la nivel afectiv, cu fata ei, cu care relațiile nu au fost dintre cele mai solide sau mai empaticе.

Însă, drama cea mare care o urmărește din trecut și își întinde tentaculele asupra existenței actuale, într-un mod tot mai alienant, este legată de tema dezrădăcinării. Putem vorbi de o primă ruptură identitară a personajului, atunci când aceasta, mică fiind, a fost părăsită de mama ei care s-a mutat la București, părăsindu-și familia, din considerente practice, să spunem așa, femeia aceea încercându-și norocul într-un oraș mult mai mare. Stela rămăsese, pentru o perioadă, fără suport matern, alături de fratele și tatăl ei, la casa părintească din Dâmbovița. La un moment dat, ea se mută cu mama ei în București, unde vor locui la o gazdă din lumea bună, fapt care îi va permite tinerei Stela să primească o educație aparte. Însă, în tinerețea ei, fratele acesteia își va curma viața, fie din pricina plecării mamei, fie din cea a unei depresii de care suferea în surdina.

O altă dezrădăcinare o reprezintă mutarea forțată de la o casă a socrilor, veche, însă primitoare, în care și-au petrecut, ea împreună cu Mircea, primii ani ai căsniciei și în care copiii au crescut, la unul dintre multe apartamente, în care sordidul și lipsurile din ce în ce mai accentuate i-au adumbrat căsnicia. Toate acestea s-au petrecut imediat după ce Stela și-a început viața de familie, căci o persoană din străinătate a revendicat, prin intermediul unor legi aberante, imobilul respectiv. Astfel, familia Stela și Mircea Enache, împreună cu cei doi copii, au fost nevoiți să apeleze la serviciile unor persoane cu influență, pentru a obține apartamentul în care locuiesc în prezent, aflat într-o zonă a capitalei, nelipsită de aerul de mahala. Această mutare forțată a presupus o rupere de rădăcinile care au rămas, în cazul Stelei cel puțin, încă înfipite în ambianța domestică a fostului cămin.

Filonul aurifer al banalității

În prezent, personajul nostru, după ce în tinerețe lucrase în domeniul comerțului, la un depozit de carte, se îndeletnicește cu munca la domiciliu, asigu-

¹ Simona Goșu, *Stela*, Ed. Polirom, Iași, 2023.

rând ample servicii de curățenie la locuințele unor personaje bucureștene, însemnate. Zilnic, Stela parcurge străzi sau străduțe în care Bucureștiul de altădată, prezent în spiritul fantasticului eliadesc, și-a lăsat amprenta insolită asupra arhitecturii și a unei atmosfere patriarhale, de neclintit.

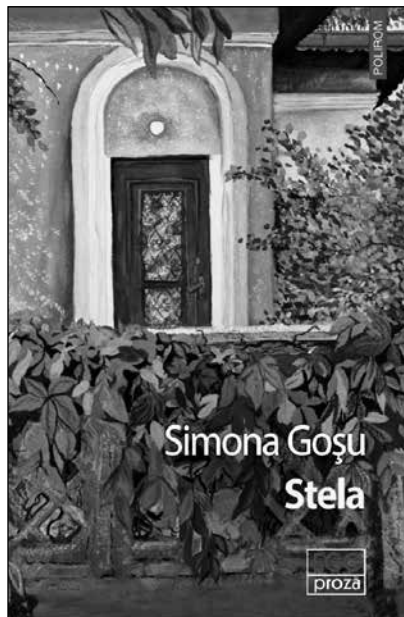
De la o casă la alta, de la o familie la alta, Stela trece și petrece aproape fiecare zi a săptămânii. Însă, mai degrabă, aceste vizite practice ale ei devin pretexte care îi permit să cunoască fie contextul intrigilor de familie, fie dedesubturile, fisurile, antagonismele care animă orice familie indiferent de statutul sau starea ei materială/ socială. Luni este prezentă în casa domnului Țane, cu care întreține o legătură deosebită. Acesta e actor și persoană influentă în lumea politicii bucureștene. El a jucat un rol cheie în viața ei și a soțului, ajutându-i cu apartamentul și oferindu-le șansa unui trai mai bun. Un soi de individ gălăgios și plin de sine, conspiraționist și proaspăt parvenit în mediul politic al capitalei, Țane este reprezentat cu mult umor și cu o undă de simpatie necesară atenuării laturii sale grotești, caricaturale. În casa lui Vlad, avocat plecat din țară și băiatul lui Țane, Stela o întâlnește pe iubita acestuia, nefericită și angoasată, în preajma căreia petrece câteva ore de dialog sincer și tăios. Trece și prin casa unei notărite, fosta soție a lui Țane, un caracter dur, foarte bogată și disprețuitoare la adresa muncii pe care Stela o depune. E prezentă, în celelalte zile ale săptămânii, în casele unor familii bogate, cea a profesoarei Andreea Manea, care își ține orele de engleză, acasă, cu diferite grupe de elevi, sau prin casa Roxanei, apropiata Andreei, inițiatoarea unei școli particulare. Între cele două colege și foste prietene există un conflict ascuns dincolo de paravanul aparențelor, în sensul în care atmosfera suprasaturată de snobism și opulență din familia Roxanei, care își neglijează copiii cu destule probleme de personalitate, contrastează cu viața aparent liniștită a Andreei, însingurată și rezervată în a stabili relații cu ceilalți, ascultând și îndeplinind, procedural mai degrabă, rolul de mamă, de soție sau de prietenă.

Făcând oarecum slalom printre aceste vieți, Stela le *dejoacă* tristețile și înstrăinările, îi ajută să se cunoască fiecare, pe sine, mai bine, le analizează viețile pornind de la propria ei viață. Găsește un numitor comun între propriile lor angoase și ale ei, provocând pe fiecare în parte, indiferent de disponibilitatea comunicativă sau de gradul de mizantropie ori ursuzenie, să își spună povestea, să se confeseze. Descoperă destule nuanțe, temperamente sau firi sensibile, ascunse după atâtea măști ale fățarniciei și ale ipocriziei. Un fel de psiholog jovial devine, în toate aceste situații, Stela, căci modul ei de a pălăvrăgi încontinuu, cu rost și fără rost, este o strategie de a-i determina pe ceilalți, ca prin intermediul relației să ajungă la rădăcinile răului, să înțeleagă ce fel de cauze dramatice au loc între lucruri aparent banale.

Toate aceste situații îi activează un fler natural pornit pe urmele filonului aurifer al banalității cotidiene.

Un Moromete în haine femeiești

Pentru ea, singura modalitate de a fora cât mai adânc în trecutul fiecăruia, rămâne vorba lungă, povestită. Nu degeaba o tachina acuzator soțul ei, Mircea, că prea bășnește vrute și nevrute, dovedindu-se, nu de puține ori, cam naivă și copilăroasă. Până la urmă, bârfa ei, neavând nimic malițios, este, mai degrabă, o trăncăneală vivanță, mustind de curenții umorului și ai ludicului, casantă uneori, alteori eliberatoare. O trăncăneală pe care a analizat-o, la un moment dat, criticul Mircea Iorgulescu în cadrul discuției privind personajele caragialești. Într-adevăr, am putea spune că Stela, după vorbă, după port, este una dintre urmașele acestor personaje desprinse din mantaua lui Caragiale, locuitori de bază ai *infernului balcanic*. De altfel, un amestec între Mara și Moromete pare a fi această Stelă. Mai degrabă, un Moromete în haine femeiești. Determinarea, perseverența și firescul cu care îndeplinește cele mai diverse și mai pestrițe sarcini, asumându-și, uneori, curajul bărbătesc, se îmbină cu rezerva, mefiența senină, spiritul hâtru și grav, resemnarea moromețiană, atunci când lucrurile nu pot fi

explicate până la capăt, când răutatea predomină și este iscată tot mai multă confuzie în jurul ei.

Cerul – o sursă de meditație

Din când în când, însă, distanțându-se de noianul grijilor de tot soiul, Stela face o pauză, se liniștește și privește cerul. Este un îndemn interior care o motivează întotdeauna și îi asigură un soi de katharsis personal, deși de scurtă durată, benefic și necesar repornirii mecanismului ei de veselie și de împăcare cu sine și, implicit, cu lumea din jur. De asemenea, îi oferă o limpezire a gândurilor, o descrețire a frunții și a vieții interioare, necesare unor vremuri destul de complicate cărora, cu o răbdare de fier și cu o înțelegere nativă a vieții, le face față. Toate acestea trădeză, până la urmă,

și o anumită inocență care nu o proiectează pe Stela într-o dimensiune puerilă, iluzorie, ci o determină să privească în jur prin lentilele inefabile ale unei înțelepciuni fruste.

Dincolo de radiografia subtilă și exactă a societății de azi, rămâne și o dimensiune psihologică a acestui personaj aparte. Astfel, de-a lungul cărții, Stela este vulcanică, volubilă și vulnerabilă, uneori dovedind destulă instabilitate emoțională. De aici provine și nevoia tot mai stringentă a redescoperirii atașamentului care să ducă la o mai bună consolidare a legăturilor familiale.

Urmează, în viitorul spre care se va îndreapta, să înțeleagă că schimbarea se poate afla dincolo de o ușă închisă care, precum în parabola biblică, prezentă în paginile romanului, este lipsită și de clanță.

Petre Țuțea – o teză de doctorat la Oxford

De ce Petre Țuțea și nu altă figură a disidenței românești? Desigur personalitatea sa fascina, subjugă interlocutorul necondiționat prin dispoziția sa aforistică, paradoxală, prin uimitoarea sa abilitate de a asocia ideile. Din introducere aflăm că avem în față „o cercetare interdisciplinară asupra psihologiei și a spiritualității religioase a deținuților politici sub regim comunist“. Așadar P. Țuțea este un caz de anvergură nu numai națională, dar și internațională. Stă alături de cunoscuții opozanți ai dictaturii comuniste din lagărul comunist. Tot aici,

În ce măsură gândirea lui P. Țuțea resuscitează credința ortodoxă tradițională și o face mult mai abordabilă la nivelul cognitiv? Cu alte cuvinte, se pune întrebarea: „Este religia un vast câmp de filosofică explorare, capabilă de a oferi certitudini existențiale sau numai o modalitate dogmatică redusă la practica religioasă?” În „Teologia experienței”, Al. Popescu identifică trei concepte cheie în gândirea lui Țuțea: *revelația*, *anamnesis* și *teosofia*. Revelația se produce într-o acută stare de detenție. Deținutul, dintr-un fost ateist în prima tinerețe, „ajunge la o înțelegere foarte particulară a revelației creștine”. Aici descoperă că prin penitență autoasumată individul poate atinge misterul căci: „Dogma este misterul revelat”, prin rememorare, tot una cu retrăirea, a idealului cristic. În capitolul al doilea „Biografia și formarea intelectuală”, Al. Popescu se oprește asupra unor informații esențiale și necesare, mai ales pentru cititorul de dincolo de granițele României: „o scurtă biografie a lui Țuțea, cu o prezentare a etapelor principale ale dezvoltării sale intelectuale și politice, vor ajuta cititorul să înțeleagă cum a avut loc influența sa de la zona politicului, a economiei și filosofiei la cea a teologiei politice”. Este interesant de observa cum un fiu de preot, crescut în primii ani de viață în profunda tradiție creștin ortodoxă, a ajuns un ateist, cu vederi comuniste, ca apoi să treacă la legionarism, iar în

timpul detenției comuniste să constate „lipsa dimensiunii transcendente și a revelației” în viața de zi cu zi (aici de luat aminte mai ales de instituția bisericească care nu de puține ori condiționează pecuniar actul religios). Sub tutela benefică a unor gânditori germani din perioada sa berlineză ca: Sombart, Spann și Schmitt, asupra caracterului național în teoria politică, P. Țuțea a dezvoltat ideea că „fiecare națiune are un loc egal și non-negociabil la *Banchetul cerului*”. Ideologia politică despărțită de Dumnezeu va duce „la exaltarea puterii ca fiind singurul adevăr”. Deziluzionat de scena politică românească, în 1935, împreună cu alți tineri lansează *Manifestul Revoluției Naționale*, în care „identitatea ortodoxă a poporului român poate clădi baza unei politici naționale”. Manifestul nu se voia decât „o expresie a unei lupte de inspirație divină pentru restaurarea ordinii divine”. Erau ferm convinși că revoluția națională poate opri corupția, în creștere, a valorilor tradiționale românești. De aici până la extrema legionară nu a mai fost decât un pas. De la marxismul egalitar, Țuțea a migrat la celălalt capăt al eșichierului ideologic, o pată neagră în istoria țării. Jurământul cu mâna pe *Cartea sfântă*, așa cum vedem la guvernării noastre, este o blasfemie la adresa credinței, oferă legitimitate corupției. Un gest anistoric de acum, incompatibil cu evoluția dezvoltării și civilizației contemporane, lucru ce l-a făcut pe un monarh din vest să renunțe la această tradiție seculară.

În perioada detenției: din 12 aprilie 1948 până pe 29 mai 1953 și apoi din 22 dec. 1956 până pe 1 aug. 1964, prin suferință P. Țuțea „a descoperit că avea o abilitate dată de Dumnezeu de a da curaj și inspirație în cele mai teribile situații”. Astfel era recunoscut ca Profesorul din universitatea închisorilor, iar anchetatorii se lăudau cu discuțiile pe care le purtau cu el. Lecțiile sale se centrau „pe subiecte care relaționau teologia și credința de cultură și filozofie”. Printre temele sale favorite, și nu întâmplător, era „sinuciderea și sacrificiul în *Biblie*”. Din punctul de vedere al unui umanist, suicidul reprezintă o negare a valorii umane, un act de terorism asupra ființei: „Sinuciderea ca violare a sanctității și integrității corpului uman”. Identifică, totuși, o dimensiune sacrificială posibilă a sinuciderii, prin greva foamei deținuții se expuneau extincției, făcându-i astfel părtași pe tortionari. Una din formele de îmbunătățire mintală, dar mai ales psihică, este rugăciunea. Practica isihastă le-a fost de mult folos deținuților aflați într-o recluziune totală, rupți de lumea exterioară. P. Țuțea a teoretizat „rolul eliberator

al rugăciunii”.

În cercetarea sa, Al. Popescu se oprește asupra câtorva dintre numeroasele aspecte din gândirea lui Țuțea: naționalismul și țărănul român, libertatea, principiul co-operativ și liberalismul. Naționalismul dă unui popor baza pe care să se dezvolte, indivizii nu există separat de poporul căruia îi aparțin: „calea, adevărul și viața încorporează o identitate etnică”. Pentru P. Țuțea conceptul de țărăn nu se referă doar la aspectul etnic și social, ci este și unul ontologic, iluminând natura profundă a umanității: „Când ultimul țărăn va dispărea din lume, - valabil pentru toate națiunile, ultimul membru al speciei umane va dispărea. Atunci vom avea maimuțe îmbrăcate în haine”. Țărăn este încărcat de o semnificație arhaică, cultura și stilul său de viață duc la începuturile umanității, la izgonirea din rai, la Adam, ca omul absolut, investit cu responsabilitatea de a-și câștiga existența din roadele pământului. În „Libertatea și teologia politică” definește libertatea „ca decizia proprie a individului de a trăi conform principiului fundamental al creștinismului”, care izvorăște din cererea supremă a lui Cristos: „iubirea creștină poate reconcilia principiile duale ale autorității și ale libertății și face exercitarea puterii politice tolerantă pentru cetățeanul creștin.”

În „Ortodoxia liberală”, îl vedem pe Țuțea pe urmele lui Adam Smith, dezvoltând îndemnul biblic de a ne obține pâinea cea de toate zilele cu propriile brațe: „liberalismul este esențialmente moral și e singurul compatibil cu ordinea creștină”. Într-adevăr, bine se poate vedea cum în țările majoritar protestant creștine gradul de civilizație este cel mai ridicat, apoi în cele catolice și mai la urmă în cele ortodoxe, supuse încă unui determinism de tipul „cum o vrea Dumnezeu”, nu mai vorbim de islamism. „Punți între est și vest” sunt posibile, un punct de vedere optimist: „creștinismul ortodox și liberalismul civilizației europene sunt compatibile”. Idei regăsite mai apoi și la H. R. Patapievi.

În „De la filosofie la angajamentul creștin”, ni se spune că P. Țuțea a stat sub tutela a doi mari filosofi: Platon și Kant. Încă din detenție, prelegerile sale s-au centrat pe legarea filosofiei celor doi de credința creștină: „Lumea ideilor lui Platon l-a ajutat să înțeleagă originea divină a lumii, pe când sistemul categoriilor al lui Kant i-a arătat limitele cunoașterii raționale și logice.” Ontologia platoniciană și epistemologia kantiană „l-au pregătit pentru doctrina sfântului Paul (Pavel) a creației ca o ierarhie între cele două lumi: trecătoare și eternă, dându-i

astfel o vedere optimistă asupra lumii“. Capitolul „Reeducare și demascare“ cuprinde aspectul cel mai dureros și criminal pe care regimul comunism l-a exercitat asupra propriului popor, asupra elitei românești. În mijlocul acestui infern (Pitești, Aiud, Sighet) îl aflăm pe Petre Țuțea drept un temut opozant (securitatea l-a ținut sub observație până la căderea comunismului): „Rezistența lui Țuțea la reeducare, încercare de a-și păstra umanitatea sa în fața torturilor sistematice a devenit pentru el «o demascare a răului».“ A preferat sacrificiul ca dimensiune divină în locul capitulării lamentabile: „Atâta timp cât a putut să-și păstreze identitatea sa ca fiind o creație a lui Dumnezeu, a putut astfel să vadă reeducarea ca ceva care distruge umanitatea ireversibil“. De aceea, când i s-a cerut să predea lecții de marxism deținuților politici, el de fapt „a predat filosofie clasică în relație cu *Evangelia*“. Credința obținută și adâncită în închisoare „nu se datora învățăturii catehetice sau unei doctrine teologice, ci prin rănilor provocate trupului și prin asalturile malefice asupra psihicului provocate de oamenii regimului“. Comunismul a încercat să producă „o ruptură ireversibilă între eul interior și cel exterior, atacându-l pe ultimul și negând existența primului“. „Omul nou“ trebuia să ajungă o creatură obedientă, rezultat al reeducării (mancurtizării) conform ideologiei.

În următoarele capitole „Tipologie anagogică“ și „Antropologie creștină“, ni se relevă contribuția definitorie a lui P. Țuțea la gândirea teologică românească: „el dezvoltă o cale foarte personală, legată totuși adânc de tradiție, de a vorbi despre Dumnezeu și la o afirmare intelectuală a experienței umane a ceea ce înseamnă devenirea prin puterea iubirii divine“. Prin *tipologie anagogică* se înțelege modalitatea și momentul escatologic de a interpreta scriptura și experiența mistică personală: „ne invită să pornim la o călătorie spirituală unde sufletul este înălțat spre unirea finală cu divinitatea“. În „Antropologie creștină“, Al. Popescu consideră *Omul. Tratat de antropologie creștină*, în cinci volume, al lui P. Țuțea ca fiind o contribuție inedită în domeniu. Ceea ce-l deosebește de antropologie ca o știință a fenomenelor sociale, a existenței umane de la naștere la moarte, „antropologia creștină înțelege existența în parametrii vieții eterne în Dumnezeu“. Astfel, P. Țuțea a privit mereu „cu suspiciune teologia scolastică zisă științifică care pretinde dovada sistematică a credinței. Pentru el religia este în primul rând o chestiune de experiență, nu o ascendență către un sistem abstract. Dovada existenței lui Dumnezeu este un

ultim argument, nu o formulă silogistică, ci o certitudine comunicată în urma unei cunoașteri, întâlniri directe și personale cu divinitatea“.

Petre Țuțea a început cu marxismul, a trecut la Berlin prin filosofia germană, îi cunoștea pe antici în intimitatea lor, era familiarizat cu ideile din epocă, cum am spus mai sus, a intrat în dialog cu : Marx, Darwin, Sprangler, Max Weber, Max Sheler, Freud. Toate l-au îndreptat spre cunoașterea misterului. În capitolul „Perceperea misterului“ se caută căile care îl duc spre abordarea sacralului: „Viața și opera lui Țuțea sunt pătrunse de perceperea sacralului. Poate că scopul scrierilor sale a fost să facă fuziunea între gândirea post elenistică și dimensiunea sacră a existenței“. P. Țuțea a ajuns la înțelegerea sacralului „prin cunoașterea temeinică a *Scripturii*, a literaturii patristice, în particular, prin *Filocalii*, a filosofiei și prin propria sa experiență în relația intimă cu divinitatea“. Dezvoltă astfel conceptul de cunoaștere mistică, care împreună cu cel blagian de cunoaștere luciferică și paradisiacă are menirea de „a coborî transcendentul“ în profunzimile intime ale ființei.

În următoarele capitole „Teatrul Seminar“ și „Măști“, ca o susținere a argumentației precedente, considerațiile lui sunt mai degrabă de natură conceptuală, teoretică, decât practică, vede teatrul în sinonimie cu actul primordial al creației. Mariile capodopere: *Divina comedie*, *Comedia umană*, *Comedia erorilor* îi sunt la îndemână. Textul scris are nevoie de manifestare scenică în care sunt în joc mult mai multe elemente decât în textul scris, ceea ce-l face mult mai credibil: „Dialogul [ritualul] liturgic îi implică pe spectatori în actul creației“. P. Țuțea readuce sensul cuvântului *mască* la înțelesul primordial latinesc de *spirit*, și apoi la sensul de *larvă* adică viața într-o stare tranzitorie pregătită pentru o complexă metamorfoză, transfigurare. De unde ideea: *masca* drept o „imagine fidelă a lui Dumnezeu în toate creaturile umane“. Astfel sensul cuvântului *mască* e mult mai generos, nu se limitează numai la *persona* (actorul mascat, persoana mascată), la o meta-realitate, ajungând la convingerea că „ea poate comunica adevărul într-un fel prin care cunoașterea directă a adevărului nu ar fi posibilă“. În cele mai dure condiții de viață, întâlnirea cu Iisus poate fi realizată euharistic oriunde, „chiar dacă ea are loc numai în odaia interioară a inimii“. Petre Țuțea posedă un puternic simț al umorului manifestat prin satiră și comedie: „Era conștient de impactul enorm pe care spiritul proaspăt al comediei îl poate avea în regimul

totalitar, când dramaturgul satiric combină ficțiunea cu realitatea pentru că el știe că viața de zi cu zi merge mult dincolo de născocirile imaginației. Expozeul din aceste două capitole poate fi de mare folos pentru oamenii de teatru propriu-zis, regizori, actori, dramaturgi.

În ultimul capitol, Al. Popescu se oprește asupra uneia dintre „temele centrale ale operei lui Țuțea de o viață”. În eseuul său *Filosofia nuanțelor* vedem originalitatea gândirii sale, puterea lui sapiențială capabilă totuși să producă un sistem în parametrii căruia se mișcă lumea: „Viziunea sa filosofică (...) era formată din paradoxuri, din inexplicabilitatea și straniețate lucrurilor precum și din conținutul emoțional fără sfârșit al experienței personale.” Așadar, *nuanțele* trimit la schimbarea gradată și subtilă care determină percepția și înțelegerea vieții. Aici P. Țuțea iarăși intră în dialog cu filosofia clasică, curente filosofice: determinism, trăirism, existențialism. Nuanța, multitudinea gradațiilor disponibile reprezintă „dimensiunea libertății într-o lume seculară, transcendând modelele statistice ale umanității și modelele matematice ale infinitului”. Nuanțele ca terapie permit minții omenești „să se elibereze de aspectul lumesc al dominării asupra inimii spiritului și trupului printr-o viziune, [înțelegere] care este policromatică și mai puțin cea în alb și negru”. Atitudine care-l conduce pe P. Țuțea spre un vizionarism de mare actualitate pentru mersul civilizației: „Totuși, nu putem beneficia de privilegiile rezultate din creații pur spirituale, fiindcă oamenii și popoarele au încă tendința de a se mișca în jos, predominând încă forța brutală. [...] Pentru a pune capăt acestei stări de lucruri [...] pentru a nu mai așeza, cu tristețea metafizică a cronicarului, pe «bietul om sub vremuri», este necesară dezvoltarea nelimitată a științei și tehnicii românești.” (citat din *Filosofia nuanțelor*) Ce poate fi mai cert decât un adevăr științific, demonstrat, repetat, experimentat, pus într-o ecuație, relevante fiind rezultatele reproductibile. În rest, totul e speculație. Cum să credem în ceva fără să-l cercetăm, cum am putea crede în ceva fără să știm ce este acel ceva? Iarăși până la fanatism nu mai este decât un pas. Astfel P. Țuțea se înfățișează ca un spirit renașcentist: „O cultură spirituală strălucită, lipsită de baza materială, ne umple de toate tristețile neputinței și face regimul tutelar mult mai supărător decât dacă ne-am găsi pe o treaptă inferioară. La baza marilor noastre creații spirituale trebuie să stea revoluția științifică și tehnica modernă.” (ibidem)

Mai ales pentru lectorul străin cele două anexe dau o scurtă și necesară imagine asupra istoriei României

și a vieții isihaste de la noi în secolul din urmă.

În final, autorul concluzionează asupra elementelor majore ale gândirii lui P. Țuțea, contribuția sa la tradiția creștină cu aportul propriei sale experiențe: „libertatea și egalitatea sunt fructele unei credințe care susține originea comună și scopul etern al ființei umane. Iubirea față de semen nu se poate manifesta decât printr-o solidaritate totală în spirit, gând și trup. O trinitatea care cere sacrificiu și puterea redemptivă a iubirii”. Permanența actului euharistic drept garanție a permanentei renașteri. După 1990, Petre Țuțea a fost văzut ca „un înțelept, un martir, un fenomen, în timp ce ideile lui și modul de gândire erau mult deasupra celor care puteau să-l înțeleagă.” Pentru tânăra generație de după revoluție „acest om a fost un simbol al vieții ridicându-se din ruinele unui sistem (politic) care pentru mai mult de 40 de ani își îngropase propriul popor” într-o surdă ascultare. Ca orice carte bună, după lecturarea ei vezi cum se deschid generos multiple drumuri de interpretare, de cunoaștere. În fond acesta este rostul unei astfel de cărți: „Ceea ce am sperat să fac aici am încercat să stimulez conștiința, interesul pentru un remarcabil și angajat gânditor creștin și de a furniza informații și analize pe baza cărora alte explorări detaliate ale operei sale pot fi făcute”.

Avem o radiografie asupra României il ultima decadă a sec. XX și asupra unuia dintre reprezentanții săi de seamă, a ceea ce a însemnat rezistența prin credință în fața dictaturii, în fond rezistența prin cultură. Dacă e vorba de vreo „terapie” atunci doctorul Al. Popescu a făcut „ordine” în vastul șantier de idei, nu de puține ori sclipitoare prin forța analogiilor. Multe dintre ideile cărții rămân să fie descoperite și reluate cu folos de cei care întreprind o cercetare asupra istoriei României și asupra personalităților ei.

În încheiere ne vom limita la una dintre prezențările de pe copertă, grăitoare apreciere pentru importanța studiului de față, care poate să fie a oricărui cititor: „Această lucrare despre Țuțea mi-a deschis ochii asupra aspectelor importante din istoria recentă a bisericii, în special renașterea unei teologii ascetice în tradiție ortodoxă. Ea reprezintă o contribuție valoroasă la istoria teologiei și reflectă abilitatea intelectuală a lui Al. Popescu atât ca teolog, cât și ca psihiatru.” Iar despre limba engleză în care cartea este scrisă se afirmă în *Prefață* că este „așa de clară și frumoasă, că înlesnește cititorului atent înțelegerea vieții lui Țuțea și a filosofiei sale fascinante și atât de aparte.”

Elena-Brândușa STEICIUC

Câteva reflecții asupra unui roman-parabolă:
Tramvaiul 13 de Constantin Arcu

Constantin Arcu este un romancier care mănevează cu precizie toate pârghiile narative, un foarte fin observator al societății contemporane, un spirit ludic, ironic, lucid. Așa mi s-a revelat din nou în *TRAMVAIUL 13*, cea mai recentă scriere, apărută la Editura Limes (2023, 411 pagini). Un roman-parabolă, cu importante inserții de social, o meditație profundă pe tema îmbătrânirii, a raportării la vârsta a treia în societăți diferite, a relației de multe ori conțondentă între tineri și vârstnici. În același timp, o critică sfichiuitoare a modului în care guvernanții și oamenii politici au gestionat pandemia COVID – 19, promovând idei și decizii aberante cu privire la cei denumiți „seniori”.

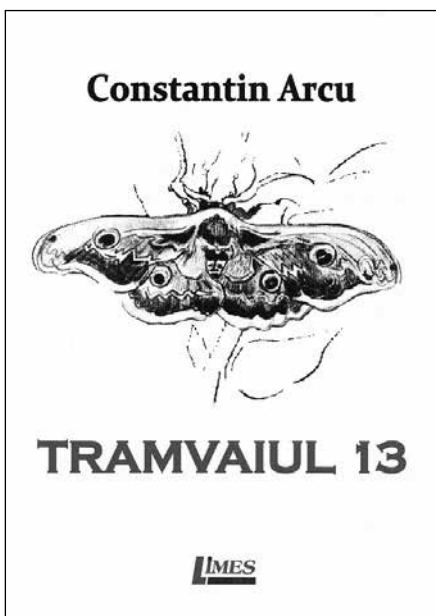
Tot ansamblul narativ complex și întortocheat este subîntins de tema decrepitudinii, a îmbătrânirii privite ca o fatalitate, în contextul *jeunismului* contemporan, care constă în valorizarea excesivă a tinerilor sau a aspectului „tânăr”, un fel de model obligatoriu al societății postmoderne în care numai cei „tineri și dinamici” – eventual bine bronzăți și „cu pătrățele” pe abdomen – sunt respectați. Prin urmare, o presiune acută a societății asupra celor ce, îmbătrânind, se simt excluși, apelând în mod exagerat la metode sofisticate pentru păstrarea unui *look de young people* (chirurgie estetică, cluburi de fitness, alimentație dietetică excesivă).

Personajul principal, Nae Panait (recent pensionat la 60 de ani din motive economice) nu se poate obișnui cu gândul că a intrat într-o nouă categorie socială, într-o nouă etapă a vieții, așadar se îmbărbătează: „La urma urmei, niște babalâci sclerozați îl confundaseră cu vreun boșorog de teapa lor, ce era atât de tragic? Ar fi trebuit să facă o glumă bună și lumea din vagon s-ar fi distrat pe seama neroziei lor.” (p. 52) Un paralelism uimitor între viziunea lui Constantin Arcu și ace-

ea a lui Stelian Tănase, care în *Negustorul de antichități* analizează atât din interior cât și din exterior vârsta a treia, o secvență de cele mai multe ori nefastă, în care decrepitudinea (fizică și psihică) devine puțin câte puțin o obsesie și un motiv de izolare și închidere în sine.

Prin personajele pe care le pune în scenă într-o manieră balzaciană Constantin Arcu reușește să construiască o oglindă întoarsă a societății din extremul contemporan: Nae Panait, plecat din provincie cu cea de-a doua soție, Dana (mult mai tânără decât el) este stabilit în capitală, în timp ce fratele său – Anton – rămâne în micul oraș din Nord (ambii sunt fiii lui Oreste, protagonistul din *Faima de dincolo de moarte*). În jurul lor gravitează o serie de personaje a căror onomastică, bine aleasă (Bidirel, Ilaș, Voi-neag, Tincu, Volosciuc, Rahila, Oltea, Garofina...) mă face să cred că *Tramvaiul 13* este și un roman cu cheie, în care un autor omniscient se amuză distribuind cu abilitatea unui jucător de poker nume luate din peisajul social real, național și (în special) bucovinean.

În perioada care constituie fundalul acțiunii – începutul pandemiei COVID 19 – în București circulă un tramvai mai special, desemnat prin numărul 13 (nu este întâmplător dacă romanul poartă exact acest titlu!), un spațiu distopic, în care dacă urci „e ca și cum ai intra în ambasada seniorilor” (p. 43). Un *sms* anonim îl invită pe Nae în acest mijloc de transport „învăluit într-un aer de fatalitate”. Primul lucru pe care îl remarcă sunt pereții scorojiți și faptul că este inscripționat cu tot felul de grafiti, semnificând, de fapt, pierderea lipsei oricărui respect pentru cei vârstnici („Moarte boșorogilor!”; „Pe eșafod cu dinozaurii!”), pe care numai un ștrengar le-a putut mângâli, după cum crede el. Mesajul bizar îl informa despre o anume „Agenție pentru Vârstnici și Persoane cu Handicap”, convocându-l... în fața comisi-

ei din tramvaiul 13! Aici Nae descoperă o faună umană aparte, indivizi mai mult au mai puțin ciudați, autoritari, care consideră perimetrul tramvaiului ca fiind un fel de proprietate a lor, marginalii din suburbia plină de bălării, care își arogă dreptul de a-i identifica pe toți cei ce vin din exterior. Prima concluzie este simplă iar instinctul de apărare îl face să judece lucid situația : „O aiureală de la un capăt la altul. Părea clar că i se jucase o festă. Se lăsase ademenit în capcană, socoti, stăpânit de un simțământ vag de teamă. Fusesse tras pe sfoară ca un fraier. Brusc, se simți cuprins de agitație. Trebuia să părăsească vagonul acela împuștit și să se retragă într-un loc în care să poată chibzui în liniște.” (p. 15)

Ar fi mult prea simplificator dacă am considera acest nou roman al lui Constantin Arcu *doar* o cronică a pandemiei, deși lectura lui ne readuce în minte momente destul de tensionate din 2020. Nu am uitat nici acum o serie de obligații (mai mult sau mai puțin) absurde impuse cetățenilor: restricționarea circulației în spațiul public, portul obligatoriu al măștii și măsurile coercitive ale autorităților. Iată replica polițistului Tincu, cel cu „ochi ager” : „- Babe afurisite, spuse Tincu pe trotuar. Mă dor mânușile de câte amenzi am scris zilele astea și numa' nu se-nvață minte. Și pe urmă fac plângere la judecător și spun că nu am avut bani de mască. E ticăloasă și lumea, nu vrea să respecte legea, așa, de-ale naibii. Ce caută ea la ora asta în piață? Că bătrânii pot ieși la cumpărături două ore la amiază. Atât! Scrie la lege negru pe alb, dar tot degeaba. Îi găsești peste tot pe ghiujii ăștia, parcă au ceva în fund...” (p. 114) Era perioada când populația lua cu asalt sursele de alimentație, mai ales acei români care încă trăiesc cu obsesia

penuriilor din timpul dictaturii. Ne amintim bine că la începutul pandemiei farmaciile se goleau instantaneu de Plaquenil și Azitromicină, medicamente considerate în acel moment singurele remedii contra ciudatului

virus. O pandemie care a acutizat lupta pentru resurse vitale între tineri și vârstnici, care în roman capătă de multe ori tente burlești și absurde.

Incursiunile în trecutul protagonistului, prin flash-back-uri plasate în centrul romanului dezvăluie cititorului o viață plină de frustrări și întâmplări tragice, cu un refugiu constant în alcool, posibilă explicație pentru plecarea lui spre Sud, din dorința de a rupe orice legătură cu spațiul ori-

ginar. O căsătorie ratată, făcută mai mult din ambiție și la îndemnul viitorilor socri care vedeau în tânărul inginer de la centrul de legume și fructe din târg o partidă excelentă pentru Garofina lor (elevă la un liceu din alt oraș) mai ales că erau vecini, iar Nae – dispunând de mijloace – putea furniza cu ușurință alimente greu de găsit („lăzi de portocale, lămâi și pepsi-cola”). Fata acceptă cu greu cererea, căsătoria distrugându-i visul de a urma studii universitare și ștergând orice urmă de respect pentru bărbatul care îi devine soț doar formal. Frica de bârfe și de nelipsita întrebare „Ce va spune lumea ?” l-au făcut pe Nae să continue acel simulacru de căsătorie, complicându-se într-o situație apăsătoare, petrecând zilele la serviciu (devenise director de unitate) și multe nopți prin „case fără bărbat”. Nici măcar apariția copilului – un băiețel născut prematur, Cristi, ca va fi crescut de bunicii materni, familia Ilaș – nu a rotunjit unghiurile, cu atât mai mult cu cât Nae a avut dubii asupra paternității sale: „Avea senzația că un corp străin a pătruns în casa sa și îl bătu gândul să introducă

Ă
R
A
R
E
L
I
C
N
O
R
C

ACȚIUNE în tăgada paternității. Dar nu avu curaj să ia legătura cu vreun avocat și nici nu-și consultă juristul. Indiferent ce ar fi hotărât judecători, tot el se făcea de râs în târg.” (p. 151) Cel mai dramatic episod – narat de Constantin Arcu în fraze simple, ca în *Străinul* lui Camus - este sinuciderea Garofinei, care alege calea extremă pentru a scăpa din coșmarul unei căsătorii ratate, lipsită de comunicare, insuportabilă. Și nu oricum, ci în prezența băiețelului, care chiar dacă are un ușor retard, înțelege că ceva nu este în regulă cu mama: „Garofina scoate din geantă o sticlăuță teșită cu votcă. Bea câteva guri și o așază atentă pe comoda de alături. Dintr-un sertar scoate frânghia și împinge scaunul sub grinda casei. Gesturile îi sunt exacte, ca și cum ar fi făcut repetiție pentru acest moment. Golește sticla, se urcă pe scaun și aruncă frânghia pe după grindă. Totul e calculat la milimetru. Copilul privește îndelung spre mama lui, neînțelegând ce se întâmplă. Femeia își trece frânghia în jurul gâtului și, fără să stea pe gânduri, împinge scaunul de sub picioare.” (p. 154)

Un episod la fel de dramatic pentru Nae este descoperirea cirozei hepatice și suferința teribilă provocată de numeroasele puncții pentru scoaterea apei. Internat în mult lăudatul spital pentru care se făcea publicitate în Tramvaiul 13 (Institutul de gerontologie, proprietatea lui Gogu Voineag, un politician abil, secretar de Stat, cu afaceri de milioane de euro) Nae Panait trece printr-o operație extremă: transplant de ficat. Are loc o salvare miraculoasă și o bucată din ficatul lui Cristi (care, până la urmă, se dovedește a fi compatibil!) îi salvează viața. În acest spital își dă obștescul sfârșit și avocatul bucureștean Geo Minea, posesorul unei case de vacanță în Bucovina, la Poieni, de care nu se va bucura niciodată. Un fir narativ interesant se dezvoltă și în jurul familiei acestuia, Constantin Arcu construind personaje și situații greu de uitat, scene de un comic irezistibil și cu o morală clară: nimeni nu stăpânește pământul, nimeni cu e nemuritor!

Revenit cu Dana în „târgul din Nord” după renașterea prin operație, Nae Panait încearcă să reia și să „repare” cât de cât relațiile familiale, în special cu Anton, fratele mai mic (cel care i se adresează cu apelativul „bădiță”, ca pe vremea lui Ciprian Porumbescu...). Bineînțeles, cu mama, încă în viață. Spirit lucid, fin observator, protagonistul descoperă transformările care au avut loc în anii cât a lipsit, cel mai mult îngrijorându-l deforestarea Bucovinei, vinderea pădurilor și a

lemnului pe un preț de nimic, degradarea iremediabilă a mediului în favoarea firmelor străine stabilite în orașul R. De asemenea, reia legătura cu Cristi, iar relația tată-fiu intră pe un nou făgaș. Disponibilizat din jandarmerie, îngrijit de o vecină habotnică în casa bunicilor Ilaș, Cristi începe să aibă niște revelații: sindromul Down combinat cu o serie de crize de tip epileptic duc în mod miraculos la stări și predici pe care populația le consideră ca fiind cele ale unui sfânt. Nemulțumirile crescând ale populației locale generează o manifestație ce se dorește pașnică în fața fabricii de cherestea austriece din R. iar fostul jandarm – îmbrăcat acum în odăjdii albe, urmat cu respect de mulțime – conduce un șuvoi de câteva sute de oameni. Într-o scenă care amintește prin dramatism intensitatea oricărui eveniment de acest tip și mai ales evenimentele din Piața Universității în 1989 și 1990 dintr-o dată apare de nicăieri o tanchetă condusă direct, ca un bolid, spre manifestanți. Tatăl, într-un gest de suprem sacrificiu, își salvează fiul de la moarte, lăsându-se zdrobit de șenile, murind cu suflul împăcat. Merită să citez în întregime finalul capitolului XXXI de un tragism bine temperat, cu o evidentă tentă de fantastic : „Tancheta, impetuoasă și irațională, un prototip de ultimă generație a tramvaiului 13, după cum s-a presupus mai târziu, rula cu o viteză nebună, obligând oamenii să se ferească înspăimântați din calea ei. Nu avea țință și părea puțin probabil că se va opri vreodată, urmând să dispară din lume la fel cum a pătruns, pe vreuna din găurile negre prin care se trece în alt univers.” (p. 380-381). Finalul vieții lui Nae devine realmente apoteotic, de fapt el este *sfântul, martirul*, cel care dă viața lui pentru a salva o altă viață, aceea a fiului (după modelul hristic sau asemenea unor deținuți din gulagul politic românesc). Tonalitatea de cronică folosită de autor este impresionantă și adecvată acestui moment de climax al romanului : „Și atunci s-au inversat osiile cerului, după cum fusese consemnat în răbojul timpului încă de la facerea lumii și cum prorociseră ursitoarele la nașterea lui Nicolae (Nae), fiul lui Oreste și al Varvarei Panait, pentru ca o faptă minunată, săvârșită în ultima clipă să-i schimbe destinul iar viața lui anostă și păcătoasă să capete aureolă de martir. Totul s-a petrecut într-o fracțiune de secundă când o mână divină a coborât din înalt și a făcut mutarea miraculoasă, ferindu-l pe Cristi din calea primejdiei, iar sub roțile tanchetei, strivit și însângerat, se materializă trupul lui Nae.” (p. 383)

Este interesant să reflectăm și asupra modului în care Constantin Arcu se raportează la politica românească. Deriziunea și ironia constituie cheia dominantă *et pour cause!* În perioada pandemiei - dar nu numai - din îngrijirea vârstnicilor se pot scoate bani frumoși, ceea ce intră în planurile antreprenorului Gogu Voineag, despre care aflăm din replica unui personaj foarte bine informat, Americanu : „Îl știu pe tipu' ăsta. A lucrat pe vremuri în centrala de comerț exterior. Securist. Acționa în Viena.” (p. 122) Gogu este Director al mult lăudatului Centru de gerontologie de la București, unde face o publicitate fantezistă unor metode și proceduri de regenerare a organismului complet lipsite de suport real, ademenind spre ideea longevității prin parabole ieftine. În final, după descoperirea numeroaselor nereguli și a unui incendiu, abilul antreprenor reușește să fugă din țară, fără cea mai mică problemă de conștiință. Replica polițistului Tincu spune multe despre corupția unui sistem quasi-bananiar: „Mascații vă așteaptă în aeroport, poate și niște reporteri, dar nu cred că vreți să-i întâlniți. Stați liniștit, le-am luat-o înainte! Vă scoatem numaidecât de aici, și veți pleca din țară pe altă filieră. Salutări în partea domnului ministru.” (p. 371)

Finalul deschis al romanului îl plasează pe Constantin Arcu în zona de influență a scriiturii marquezienne, prin mixajul foarte bine dozat de real și oniric, printr-o ambiguitate specifică oricărei *opera aperta*, o transgresare continuă a pragului dintre real și ficțiune, asemenea alegoriei platoniciene a peșterii. Autorul recurge și la un spectaculos efect de oglindă, ca în romanul lui Oscar Wilde : Alex Dorian, medicul Institutului de gerontologie, fiul lui Dan Dorian, ziarist și scriitor cunoscut ca un „făcător de povești” ce călătorește mult (aviz cunoscătorilor!) este conștiința / camera ce înregistrează sfârșitul poveștii. El rulează spre aeroport pentru a-și întâmpina iubita – Sonia - purtătoarea copilului lor, într-o mașină silențioasă, condusă de un șofer

aproape robotizat. Totul se petrece destul de ciudat într-o stare de letargie, cu senzația că intră „într-o gaură de vierme, în alt univers... în afara timpului” (p. 411) și cu o splendidă fantasmă erotică, în care frontiera dintre Eros și Thanatos este foarte fragilă: „Femela se apropia inexorabil, fixându-l cu luminile violacee ale ochilor, iar el se simți copleșit de dorință. <Parcă s-a împlinit puțin și la față>, constată Alex sub hipnoză, îmbrățișându-i trupul ca un fruct pârguit. Îi descheie copca de la sutien și simți atingerea sânilor grei, cu bănuți maronii, pe care, jucându-se, îi frământă un timp între buze. Se aplecă apoi și trupul ei gol de călugăriță ucigașă rămasse în așteptare, înfiorat, urmând ritualul ancestral prin care masculul renaște mereu în pruncul dintre coapsele femeii.” (p. 411, final).

Într-adevăr, așa cum menționează Mircea A. Diaconu pe coperta a IV-a, *Tramvaiul 13* este „cronica unei lumi în derivă” și „o proiecție eliadescă”, un univers care poartă „pecetea răului”. Consider că este, de asemenea, o meditație (și) asupra percepției de sine o dată cu înaintarea în vârstă, în epoca actuală, în care domnesc confuzia, simultanul, dispersarea (totul văzut în siajul lui Michel Foucault, cel care a conceptualizat postmodernitatea). Cât despre semnificația complexă a acelui tramvai desprins parcă dintr-un coșmar, el poate să apară oricând și oriunde : este locul refugului refuzat, al judecății impuse de societate individului, ca în *Procesul* lui Kafka.

Marcel MUREȘEANU

E ziua mea

În tainele cele de taine
și fă cerurile să se răstoarne!
Tomniță-Domniță
învește-ne în frunză de viță!
Pune-ți pe creștetul nostru
mâna ta blândă
și nu ne lăsa la osândă!
Tomniță-Domniță,
Numele tău e Chopin!

1. E ziua mea

Cartea mea se retrage de lângă celelalte,
ca o pasăre bolnavă,
inima mea fuge de alte inimi
și mintea și sufletul meu
se îndepărtează de toți și de toate
și pleacă să se realcătuiască în pustiu.
Nu mă întreb, în lunga călătorie,
ce voi face singur,
știu doar că n-am drum de întoarcere,
nu mă întristez, nu mă plâng,
nu-mi zboară gândul în altă parte.
Abia într-un târziu aflu
că sunt acolo ca să-l slujesc
pe Dumnezeu când va începe
să facă lumile cele noi
și să-i curăț pomii de omizi!

2. Te strig

Tomniță-Domniță,
umbră de soare,
adă-mi un dovleac mare
cât o roată de car
și nu-ți va fi în zadar!
Tomniță-Domniță,
lasă-te dusă și adormită,
lasă-te brumată cu alune și ghinde
și cufundă-te în oglinde!
Tomniță-Domniță, strecoară-te ca o șuviță

3. Ion de Sătmărel

Lui Ion Antoniu

Mi-am trecut mâna
prin flacăra lumânării
pe care am aprins-o pentru el
și m-am ars!
Poetul Antoniu
avea un ochi de aur
pe care și-l punea
când călătorea în neolitic.
El era duce de Cucuteni
și baron de Gumelnița.
El a fost Vasul cu care
de atâtea ori m-am măsurat,
pictor în fața căruia
și-a aplecat genunchii moartea.
Ultimul mag.
Mult m-am întristat!

4. Să ne iubim unul pe altul

Se tulbură vita
când este lovită de trei ori
cu barosul în frunte,
toată viața i se întoarce
și ca un val o ia cu sine.
Vede un nor pe cer,

printre gratiile genelor
și un fir de iarbă prin care
sufletu-i zboară împleticindu-se,
iar ultimul ei cuvânt,
ultimul strigăt din bronzul pieptului,
e *mamă!*

5. Surâde-mă...

... și scapă-mă,
printre buzele tale,
cu tălpile tale mă apasă
până scoți din mine
tot adevărul despre
însângerata Auroră Boreală
care a trecut peste cerul nostru
aseara de noiembrie,
făcând să înflorească iarăși
macii!

6. Nud de octombrie

Se vaită toamna,
cineva i-a tras măseaua de minte,
în somn i-a tras-o,
avea rădăcini până în adâncul
pământului.
Ce să mă fac!
își dă ea cu mir pe obraz,
de-acum o să umblu ca nebuna,
nu voi avea astâmpăr,
voi intra în călduri și-n răceli.
Se vaită toamna, îi cad frunzele
de peste mijloc și se arată
în toată goliciunea ei împlinită.
Ești frumoasă, toamno!
îi strig de prin văi,
vei visa stele înghețate.
Așteaptă-mă, înșelătoarea,
și vom rugini împreună!

7. Într-un muzeu

Visul are un centru
și-n centrul lui se află
Stâlpul Infamiei...
de unde știm la ce se uită
această femeie, într-un tablou,
întoarsă cu spatele la noi,
prin fereastra din dreptul ei
de pe o pânză a olandezului Vril?
Autorul zice că ea se uită
la un copil, în stradă.
Am coborât în fața casei
și nu era niciun copil acolo!

8. Capătul de pe urmă

Iar dacă aș putea să mă strecor
în trecut, pe buza nașterii mele,
tot ar trebui să-mi duc viața până la capăt
și atunci la ce bun să-mi chem tinerețea
de pe unde umblă?
La ce bun să mănânc nesărat
și să-mi târăsc picioarele pe dalele
calde ale cuvintelor ascuțite
din vechile caiete cu linii?
Poștalionul cu care am ajuns până aici
a făcut ultimul său drum.

9. Cu două fețe

În timp ce noi ne petrece-am viața aici,
ceilalți, din cealaltă viață de după viață,
și-o petrec acolo. În ce fel, nu știu
și nici ei nu știu cum mai trăim noi,
adică nu-și mai aduc aminte
cele câte trecură.
E rău sau e bine? Eu cred că e rău,
pentru că ți se șterg din minte
toate amintirile, e ca și cum n-ai fi fost,
până și numele și durerea dispar.
Dar deocamdată nu ne facem
prea multe griji, soarele arde
afară, vântul ne răcorește,
iar pălăria din paie, cât o roată de car,

S decapează fără nicio milă
I trupurile tiranilor!

S 10. Vânătorul

E Umbra mea nu mai iese din casă
de teamă de moarte.
O Se teme că va fi ucisă.
Are două sosii: una de zi, alta de noapte.
P Le privește de după perdea și e sigură
că va veni un moment când vor fi ucise,
iar ea se va bucura că a scăpat
și poate mucegăi în voie; cât despre mine,
nu știe nimic, pe când eu sunt
pe cealaltă parte a străzii,
cu pușca pregătită să trag.
Montez noua lunetă și apăs pe trăgaci.
Cele trei umbre, adevărata și sosiile,
seamănă atât de bine între ele
încât nu știu pe care am nimerit-o.

Târziu, la fereastra cu perdelețe,
văd fluturând un steag alb.

11. Neînțeleșuri

Să zicem că mormântul tău e o coardă
și tu trebuie să te joci de-a ea,
de-a coarda! Încet, încet vei obosi.
Dacă nu te știi opri la timp,
vei cădea în ea, în coarda-mormânt
și nu vei mai putea ieși.
Comparația mi se pare, totuși, nefericită,
pentru că în vreme ce tu te gândeai,
groapa s-a închis fără tine.
Ai venit prea târziu, te-ai ținut
de jucării! va suspina, iar tu
vei blestema, ca o bocitoare slută,
că nu ți-a ieșit ce-ai vrut
nici de data asta.

dacă privești

Viorica RĂDUȚĂ

P
O
E
S
I
S

noaptea încăpuse pe sârma de rufe

ca o gură de apă

vocea i s-a oprit la prima înghițitură
femeia continua să aștepte
îi era sete îi era foame
de fapt o pâine aștepta în dreptul mâinii

când bărbatul a ieșit din ascunzătoare
pâinea s-a dat în două
tăiată de explozie

și femeia s-a dat în două
în apartamentul fără perete la stradă
rămas în aer

bărbatul cu vârful rachetei
în mâna cealaltă
bărbatul merge pe bicicletă
în loc de pleoape e fuga lui
răsăritul

cu vântul în el

un tanc
și
ploaia se strecoară printre corpuri
printre fețele scoase

în ochii copiilor stă gerul
cu o tablă de șah și
seceta de anul trecut

soldații să se îmbete

fruntea lor se taie în două
cu trenul

în sfârșit femeia s-a prăbușit peste sârma de rufe
o zi ca celelalte

vântul de dimineață

lovește la colțul străzii

sânii așteaptă să fie calcați de șenile
măcar dați la o parte

centimetru cu centimetru vântul ajunge la os
în folie
singur

afară degetele femeii sunt duhuri
spițe înfipte în alte spițe
cu noduri la mâini
băiatul că e degetarul de os mamă

ziua și noaptea peste ferestre

mama ține roata mașinii la piept
în rochia ei
în cătarea puștii

dacă privești

în jurul casei
în casă
strada până la blindate

dacă te apleci sau nu te apleci

nemâncat nedormit însetat
fiecare își croiește costumul din prag
pune culorile și o mușcată
trecută de iarnă din roșu în roz

costumul e același pe dinăuntru
i se lărgesc mânecile
cerul îi vine la umeri

pământul e mai lung decât brațele

mereu trebuie să scurtezi
dacă morții iau ora direct din ceas

cu apă înghețată în el
apa se sparge dimineața

copilul că sunt mere domnești mamă
tata îi măsoara talia

mama stă în taiorul care
îi vine perfect
până când
până când soldatul străin
i-a mai tras o cusătură la spate

stai cu capul mai sus i-a zis dar
ea se mai croia o dată
după taiorul din lână trecută în două ape
cu
soldatul dintre picioare
în pantofii de mort

pantofii n-o mai încăpeau și copilul
cere foarfecile de fontă
să taie el cusăturile
talia

cerul e prea înalt

razele scurte razele lungi

sfinții așa vorbesc
sprijiniți de ger
cu ferestrele sparte

locul înfipt de o bombă în vânt

pământul e dezgropat
în bătaia puștii
în stație

ceasul dăduse aceeași oră exactă aceeași
până când bombele au împrăștiat-o
pe linii

limbile bat acum în rochia miresei
agățată în vitrină
pătrunsă de ace de ger

zilele pe stâlpii de ciment
ca un telegraf vechi
să scape de tancuri

nodul de cravată

Andrei ZBÎRNEA

P
O
E
S
I
S

04 – terarium colaj

fii prima persoană care pune o întrebare
fii ghid local și spune-le și altora despre restaurantele
din împrejurimi. construiește-ți un terarium după un itinerariu
precis printre zonele eco lipsite de orice logică bucură-te de soare și de
super-reduceri vine o zi în care uiți că plata a fost înregistrată nu

rata un spectacol pentru copiii până în zece ani cu mascote
și personaje biletele individuale se epuizează rapid iar oferta expiră

în zece

vom desena cu creta galbenă pe asfalt mesaje ce conțin a sense
of urgency sindromul FOMO sindromul YOLO și alte abrevieri inegale
sau cum s-ar spune în cercurile libertariene

[salarii 2023] Se câștigă bine în merchandising și promoții?

ai
mega-prețuri pentru cina de dragobete o figurină funko
ține locul iubitei (iubitului) care ar fi ales sticla aia de rose de la mileștii mici
soarbe fără rușine de la al treilea pahar în sus nu te mai înțelegi cu ea/el

un produs din lista ta de favorite a intrat în stoc limitat
nasol moment
ceva pentru îndrăgostiții de teatru
nasol moment
din trei comenzi banii ți-i recuperezi
nasol moment

Dear Andrei,

Someone interested in antisemitism and islamophobia mentioned the name „Andrei Zbîrnea” in a PDF uploaded to Academia.

Ai nevoie de un telefon nou
Semnalul e tot mai slab în terarium

[SONDAJ] de unde vrei să lucrezi în 2023?
[RĂSPUNS] din valea săpunului.

(24 FEBRUARIE)

10 - husszú görcs

mi-aș întreba un prieten
dacă există tehnica sau dacă scenariștii din
brooklyn nine-nine au inventat-o pentru că
sună
cool exotic ireversibil

husszú görcs

(îl vom pronunța „ho-sen-ge-urch”) o strategie maghiară prin care adormi vigilența adversarului boost de încredere și toate cele pulverizarea momentul în care nu mai credea în ieșirea din valea săpunului husszú görcs un andrei proiectat în costum de scrimă și o poză rătăcită pe hi5 din vremea în care rețele sociale erau refugiu doar pentru insomniaci și pentru cei care știau să aprecieze un solo de tobe în mijlocul unei furtuni de nisip costum de scrimă sau de cosmonaut sau poate puloverul meu cu urs panda croșetat de mămăița ana în anul în care se năștea crăiasa gheorgheni-urziceni 323 kilometri pe rutieră valea săpunului berceni o altă rută 323 în care nu lăsăm niciodată garda jos nici când vine tentația husszú görcs nici

când playlistul mutilează și ucide zborul planat într-o mare educațională și mai e acea poză de la șase ani în care andrei albastru urs panda se uită la andrei din oglindă iar andrei din oglindă îl vede observă și-i dă un bobârnac lui andrei din viitor într-o noapte de 13 mai 2022 pe peronul gării de nord o crăiasă aproape speriată aproape în siaj

dar nedispusă la husszú görcz
e tușa noastră de aur și
capătă volum dincolo și dincoace
de valea săpunului

(7 APRILIE)

23 – nodul de cravată

nisipul nu intră în pantofi nici în șosetele de costum nu mă descalf admir
sunetul apei spărgându-se de mal și patru siluete mult mai
curajoase decât mine o îmbrățișare lungă încă una la fel de puternică între
doi bărbați veniți la o nuntă un nod de cravată rămâne un nod de cravată și în parcare
hotelului de cristal nu poate fi un argument să lași boltul să aștepte asta chiar dacă ai
construit o capsulă în care ai adunat schimbări protocoale imagini scoica se cuibărește intact în pumnișorul crăiesei
ca un licurici pregătit să survoleze litoralul cu arme din silozurile de
stuf mă descalf și găsesc nodul de cravată la suprafața apei de data asta nu voi fi dezerta

(9 IULIE)

(din volumul în lucru *Valea Săpunului. Poemele Crăiesei*)

#saigon

vino să privim păpușile
de porțelan
-piața taksim are ochii
lui marlon brando
ášha are (și ea) ochii
lui marlon brando

dihania se naște în
mlaștină
când va crește
dihania toarce
behemoth
toarce
este (și el) o
păpușă de porțelan-

dansatorii de merengue se
cuibăresc între zidurile templului
unde călăul nu
ajunge niciodată

(din **#kazim (contemporani cu primăvara arabă)**,
Herg Benet Publishers, 2014)

bergen (opus euthanasia roller coaster)

orchestra plutește galant toba se aude din instalația de
sunet toba nu este prezentă pe scenă alături de ceilalți
muzicieni dirijorul coreean simte constant nevoia unei
băi de mulțime. concertul nu va începe niciodată în
gara filaret mi-aș fi dorit să nu-mi arunc perechea de
converși uzată erau vișinii și cred că-mi veneau destul
de bine. ai simțit vreodată bucurie atunci când ți-ai ales
de pe raft o pereche de teniși? chiar dacă știai că sunt cei
mai ieftini din bazar

bergen da în bergen m-am îndrăgostit prima dată
ciudat eu nu am fost niciodată în bergen din depărtare
ne salută o fetiță de cinci ani prinsă în euthanasia roller
coaster din depărtare strigă bergen se așază lângă bergen

porumbeii sunt mai vii lângă portul din bergen

ieri am vorbit despre stele sau poate că m-am gândit
doar eu la stele cu toate că nu obișnuiesc să fac asta
oare în bergen stelele arată diferit sau cum ai traduce
madrugada în norvegiană. euthanasia roller coaster
o formă de terapie experimentală porumbeii nu vor
deveni cobaii voștri porumbeii s-au îndrăgostit prima
dată în bergen

(din *nick cave@bergen*,
Casa de Pariuri Literare, 2021)

iedera

memoriei bunicului meu

ai pierdut la ruletă
sunetele din camera de tortură
cineva te-a găsit
era prea târziu

noroiul acoperise durerea

câtă liniște e aici
iedera proaspătă mângâie pereții

niciun cuvânt în plus

iedera proaspătă mângâie pereții
are mâinile albe fine

o fetiță de treisprezece ani
învață pâinea noastră cea de niciodată
cu un profesor de pian

iedera e proaspătă
nu lasă urme inutile pe retină
se scurge
peste blocuri mirosind a tămâie

dincolo
iedera se găsește pe toate drumurile

(din *Rock in Praga*, Herg Benet Publishers, 2011)

S
I
S
E
O
P

Ara Alexandru ȘIȘMANIAN

Poeme inedite

graal-neantul

zăpada – albul acesta labirintic – acoperă pământul cu lună • o cheie descuie atunci bezna reptilă – unde se-ascunde miezul tăcut al opușilor • străinul ochi orb de imobilitate • misterul fără secrete – verdele fără păduri • timpul gol – fără barba lui monstruoasă de clipe • sau poate clipa aceea ca o pasăre de lumină – ascunsă-n desișul impenetrabil al devenirii • poezia înșăși e oare altceva decât scânteia ce țîșnește când două silabe se ciocnesc una de alta • cuvintele se scufundă-n deschisul unui chip inezisabil • sinele-avis dezvăluie graal-neantul • iar mâna privirii mă poartă în somnul nostalgic al nitescențelor reîntoarse • singur se termină – nimeni se străbate pînă departe • vidul adie poate ca un rest de bîntuire • furtuna de umbră coboară treptele limpezi ale scării-oglină • gura – fântîna de taină și negru – contemplă fagurul fugar al adevărului preschimbat în sărut •

lună cu lupi albi

luna se descompune urlînd în lupi albi • martorul goalește ploile privirii • viteza roade depărtările lui singur • prea târziu pentru tot acest prea aproape • firîmiturile mistuie transparențele umerilor • inima frustrărilor plutește pe sângele nopții • toamna amurgului adună mîhnirile toride ale zilei – da, mîhnirile ca niște menhiri • căruntețea de azi ninge-n așteptările lui ieri • alternative inevitabile – acidul vidului – mistuirea speranței • palori cîștigate – pariuri pierdute • clipe stînghere între nimic și nimic • privirea goalește tăcerile martorului •

somn de fantome albastre

pletele nopții ca negrul labirintului indescifrabil • luna le piaptănă de parcă le-ar citi • ea își varsă semnele în așteptările cupei – inventă o sete dilatăta pe care doar neantul o poate potoli • vidul e cerneala-n care ne înecăm • străin oțel descoperă verdele pierdut • aur de seară pentru toamna tuturor inundațiilor • ora precum o bufniță cu imobilitate de insulă • imposibil e surîsul tăcerii – soră întunecată, cu cioburi reci • lămpile lacrimilor lunecă pe beznele obrazilor • dincolo îl respiră pe dincoace • adîncul se varsă în somn de fantome albastre •

punte de sânge

punte de sânge între umbră și literă • fereastră aruncată ca un obstacol în calea privirii • singur despicat de oglinzi • cuvîntul se caută-n rătăcirea intervalului • de parcă o jumătate s-ar povesti celeilalte • negațiile lustruite ale tăcerii • trunchiuri de sticlă vorbesc o transparență incomprehensibilă • opac lustruit de cuvintele soarelui • din cer neștiut cad păduri de zăpadă • zâmbetul e fulgul inefabil al ambivalenței • iată pînă unde îmi ajunge sfârșitul • spuma caută neantul – chiar când uitarea durează-n semințele negre • arpegii de paloare albastră pe lungă așteptare asfințită •

numai silabe

frunzele se dăruiesc în apă de parcă brațele sirenelor ar zbura • daruri – sau închisori prefabricate • trenurile nopții trec – așteptîndu-le, gările nu se opresc niciodată • ... Dumnezeu e lacrima avisă pe care-o plîng toți îngerii – din lacrimi n-inși •

(din volumul inedit *Zdrențe 3*)

Și de ce m-ar interesa cine sunt?

Valentin TALPALARU

P
O
E
S
I
S

*

Despre mine vei afla că mi-e foame
Mai ales când
aștept să crească livada
care mă va devora, eu
neavînd încă dreptul de a fi
pe cont propriu
în numele meu ori al altuia.
Mai ales nu am dreptul
la fructul pe care
orice neavenit din lumea asta
îl poate ignora
copleșindu-ne cu prelecțiuni
despre asceză. În numele foamei.
La care
doar el are dreptul. Eu tac.
Mănînc o pară
cu livadă
și cu mine cu tot.

*

Și de ce m-ar interesa cine sunt?
Numai ca pentru asta
să inventez pentru mine
un univers
inconfortabil,
un pat al lui Procust?
O fi vreo satisfacție subtilă
în moarte?
O fi negrul acela
vreo auroară boreală
o narcoză
acadeaua neantului pentru copilul

păcălit să nu mai respire?
De ce să spun cine sunt
și ce să însemne asta?
Mă pipăi și urlu convingător:
nu sunt!

*

Degetele mele aliniate
pe claviatura despărțirii.
Sub ele un gol în care
cineva caută un sens:
nota sublimei dureri. De aici
cobor mai departe
pînă la ultima notă
care i-a scăpat
lui Adam
cel care mai presus de Orfeu
a cîntat la șarpe.
Acolo a rămas sunetul
din care încă se mai naște universul
și pe care tristețea, singură,
îl poate intona.
Degetele mele aliniate
pe claviatura butucului,
pe ultima arie,
buna, draga de ea...

Adrian Dinu RACHIERU

Florin Mugur și „abecedarul fricii”

Cum în antologia *Dansul cu cartea* (1981) Florin Mugur lăsa pe dinafară, îndreptățit, poemele de început, cel considerat, o vreme, doar un „scutier” al lui Labiș, confiscat de romantismul retoric, împărtaşind clișeele unei epoci sterilizante, părea – astfel – a confirma supoziția unor critici: în opera sa, expertizată integral, coexistă două stiluri „complet diferite”. Când însă la versuri „dibuitoare”, încredințate *Gazetei literare*, mai exact lui Paul Georgescu, primul scriitor cu care junele Florin Mugur a stat de vorbă (citim în *Vârstele rațiunii*, cartea unui lung dialog, ivită în 1982), el afla că doar „cei tari rămân în literatură”. Peste ani, Florin Mugur ajungea, însă, la o altă concluzie: „sosim / întotdeauna prea târziu la locul gloriei” (v. *Locul gloriei*).

Debutul, consumat în suplimentul ziarului *Tânărul muncitor* (1948) respecta rețeta șantierismului, cu acele inevitabile „învolverări grandilocvente”; iar primele plachete, *Cântecul lui Philipp Müller* (1953) sau *Romantism* (1956), vorbeau programatic despre un idilism revoluționar, euforic, incendiar, insuflând un optimism contagios. Încât, până în 1965, Florin Mugur publicase deja șapte volume! Omul, însă, era altfel construit: cu o psihologie de învins, un marginal vădind o „vitalitate fictivă”, ne încredințează Gh. Grigurcu, prietenul său de o viață. S-au cunoscut la Școala de literatură, stihuind sub pretextul unor „concursuri” în doi. Citit prin grila unei poetici ontologice, sondând profunzimile ființei, poetul își dezvăluia ezitant / halucinant descumpănirile, paloarea, fragilitatea, arlechinada feerică, spaima etc., infirmând triumfalismul cultivat de nomenclatura literară a anilor '50; evidențiind, astfel, propria-i devenire, punând umărul la înnoirea poeziei până la intersecția cu poetica optzecistă, sprijinită generos, în ipostaza redacțională, din 1973, la *Cartea Românească*. Ceea ce i-a asigurat și o bogată recoltă de comentarii, elogiind – s-a spus – „o creație de prim-plan”. Dar abia cu *Mituri* (1967), poetul „devine valabil” și doar *Cartea regilor* (1970) ar fi „primul volum caracteristic”, constata N. Manolescu. El dezvoltă, diferențiindu-se de congeneri, o viziune sumbră și o imaginație febrilă, încercând a îmblânzi fantasmele.

Universul său e populat cu figuri de bestiar sau cu eroi shakespearieni, călcând pe „nimburi sparte”. Convenționalitatea se simte, simbolurile livrești, teatralitatea întrețin crisparea, chiar dacă, treptat, atras de „fumul mic al ironiei”, încearcă o detașare lucidă. Nici *Cartea regilor*, nici, cu deosebire, cele care i-au urmat, încercuind un câmp heraldic, nu ating promisiul „regat vesel”. Figurația mitologică sau, invers, propensiunea spre miniatural ori deriziune nu-i anulează temerile. Pânditor, „cu ochii speriați”, învățând „abecedarul fricii” sau „arta fricii” (v. *Veche baladă despre prinț*), el descoperă și conștientizează, ca motiv obsesiv, fragilitatea. Chiar dacă s-a vrut un „amant al cărții”, aflând acolo un spațiu ocrotitor, vizitat de „un suspin al febrilității”, Florin Mugur n-a fost, paradoxal, un poet al livrescului. *Piatra palidă* (1977) sau *Viața obligatorie* (1983) ar proba, dimpotrivă, dincolo de torturanta tensiune interogativă, un șir de ipostazieri, trase într-un autoportret fugos, chinuit de neliniști, rezonând într-o poezie de contrast. Un anxios pornit în căutarea fericirii, frecventând și simbolica iudaică, poetul se străduiește a deturna / atenua terifiantul, construindu-și o altă imagine. Dar zâmbetul e contorsionat iar grimasa vizibilă. „Vibrând la marginea subțire a înțelegerii”, nici alter-egoul liric (Prințul), nici măștile, în acele „minute lirice” din *Spectacol amânat* (1985), nu înlătură, fie și abuzând de joc și grație, risipind cerebralitate, o senzație apăsătoare: optimismul declină, incertitudinea se înstăpânește. Răsare deci, pe acest sol, ne previne semnatarul volumului *Firea lucrurilor* (1988), o artă „săracă și răvășită”, nutrită de forța slăbiciunii. O poezie nevrotică, inconfortabilă, sub amenințare: „Nici un loc nu e atât de strâmt / încât să nu încapă în el nenorocirea”. „Vegetarianul” Florin Mugur (cum l-a taxat Paul Georgescu) era o făptură șovăitoare, prudentă în relațiile cu cenzura, suportând – la editură –, inevitabil, asaltul literatorilor. Negreșit, un fanatic al Poeziei, trăind-o devorator, ca *sacerdoțiu*. Cititor pasionat, ins curios, fără vervă (cum i s-a reproșat; vezi colecția de interviuri din *Profesiunea de scriitor*, 1979), deloc complezent cu sine, bufon sau prinț, a trăit în trepidanță (1934-1991). O veche poliomieltă își răsfrângea ecourile în „arta tremurului”, înfricoșân-

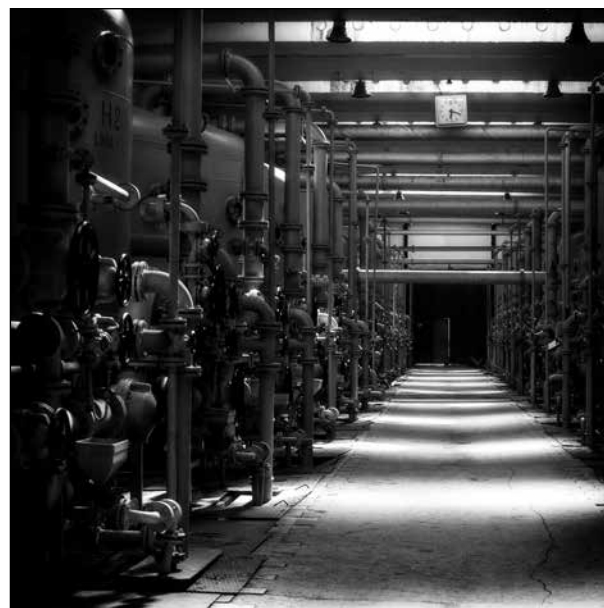
RECITRI

✓

✓

ei
Eik
diu
con
po
via
exu
ate
tat
bă
dez
pri

dez
pri

Scriitori regăsite (XIII)

Liviu PAPUC

EPISTOLAR

Epistola care urmează ne introduce în atmosfera relațiilor bucovineano-moldovene de după anexarea părții de nord a provinciei de către Imperiul Austriac, atunci când „s-a impus” necesitatea rezolvării posesiunilor Fondului religios bucovinean aflătoare pe teritoriul Moldovei. Nu avem pretenția de „a fi acasă” în privința îndelungilor negocieri, dar temeinicul istoric Mihai-Ștefan Ceașu ne documentează asupra faptelor, pe bază de acte aflate mai ales în arhivele vieneze, în impecabila carte *Un iluminist bucovinean: Vasile Balș (1756-1832)* (Editura „Junimea”, Iași, 2007, 462 p.), în care rolul boierului cu numeroase funcții în administrația imperială a Bucovinei este cu pregnanță relevat. Extragem: „Una din chestiunile cele mai dificile cu care s-au confruntat factorii politici responsabili centrali și locali, precum și ierarhia bisericească ortodoxă din Bucovina [...] a fost rezolvarea situației juridice a moșiilor Fondului bisericesc greco-neunit bucovinean aflate în afara provinciei și a hotarelor Monarhiei de Habsburg. Aceste moșii, care aparținuseră odinioară mănăstirilor bucovinene, se aflau parte în raiaua otomană a Hotinului, parte pe teritoriul Principatului Moldovei” (p. 281).

„Ultimul episod al capitolului vânzării moșiilor din Moldova ale Fondului bisericesc bucovinean s-a petrecut în anul 1812, odată cu vânzarea vechilor documente ale mănăstirilor din Bucovina referitoare la acestea, de către același baron Vasile Balș [...] generalului rus Ilie Filipovici Catargi”, ne spune în continuare Mihai-Ștefan Ceașu (p. 290), dar scrisoarea librarului Șaraga de la Iași (membru al ramificatei familii evreiești cu merite incontestabile în cultura română), adresată la 1911 unei influente personalități cernăuțene, George Grigorovici, deputat în parlamentul de la Viena și recunoscut lider socialist, ne informează că mai rămăseseră „codițe” ale afacerii, cu aceleași personalități implicate, până în anul 1821. Librarul ieșean se dovedește îndeaproape interesat (și cunoscător) al realităților bucovinene și încearcă să intre în contact cu persoane notabile (deputatul Sârbul, baronul de Flondor, Nicolae Iorga).

Scrisoarea se află la Arhivele Statului din Iași,

Documente, Pachet 402, nr. 233, și provine din documentele ce au aparținut Fundațiunii „Regele Ferdinand I” din capitala Moldovei. Despre soarta documentelor pomenite nu știm nimic. Istoricii au cuvântul.

*

Iași, 30 iulie 1911

Mult Onor. Domnului Deputat Grigorovitz,
Cernăuți

Din întâmplare mi-a căzut în mână ziarul „Adevărul”, unde am cetit lupta sinceră care o duceți alături de Domnul Deputat Sârbul în chestia fondului religios. Și cu drept cuvânt, asupra acestui fond, provenit din sudoarea și munca moldovenilor, care, după cum se știe, cu secole în urmă era dania lor de la cei mari ai țării. Acum, nu numai moșiile aflătoare pe teritoriul Bucovinei au fost transformate în fonduri religioase, și moșii care se află în Moldova de azi și în Bassarabia, care pe atunci încă nu era anexată Rusiei, s-au vândut pentru același scop.

Sunt în posesiunea Împuternicirii lui Vasilică Balș, care având acest act, legalizat și întărit în Lemberg 1812, și actul original prin care același Balș, în calitate sa de K. K. delegat al intereselor Bucovinei (probabil un membru al Curții de Apel din Lemberg), vine la Iași, asistă, în calitate autoritară, și iscălește actul // de vânzare a unor imobile rurale, între General major și Ritter Ilie Filipovici Catargi ca cumpărător și Theodor Mustatza ca reprezentant al Fondului Religios din Bucovina, în 12 iunie 1821 (Iași).

Actul este cu sigilii originale, cu iscăliturile autografe a celor de mai sus și întărite de către autoritățile Moldovei, consulatul Austriei și de autoritatea rusească.

Pe lângă acestea mai posedăm încă șapte documente referitoare la această chestiune, între care și adresele Divanului către autorități, că pe baza acestui

act de vânzare să se pue în stăpânire pe Filipovici Catargi, care este reprezentant al unui trust de moșieri. Așa că cu aceste acte, care azi se află în posesiunea mea în original, românii bucovineni se pot folosi spre a dovedi că *rutenii* n-au ce căuta la averea ce de drept nu este a lor.

Eu nu am pretenții mari, le dau aceste nouă documente cu 2.000 kr. Vă rog a comunica aceasta și D-lui Sârbul și la toți cei care apără cauza românilor. Am mai fost scris la Baronul de Flondor și la alții și am rămas fără răspuns. Dl N. Iorga fiind în Iași, i-am arătat aceste documente și mi-a zis că ele folosesc foarte mult românilor în apărarea fondului religios. A fost un domn din Bucovina care se interesează de asemenea acte și eu nu am vrut să le dau, pentru a nu fi distruse (acel domn nu știa românește).

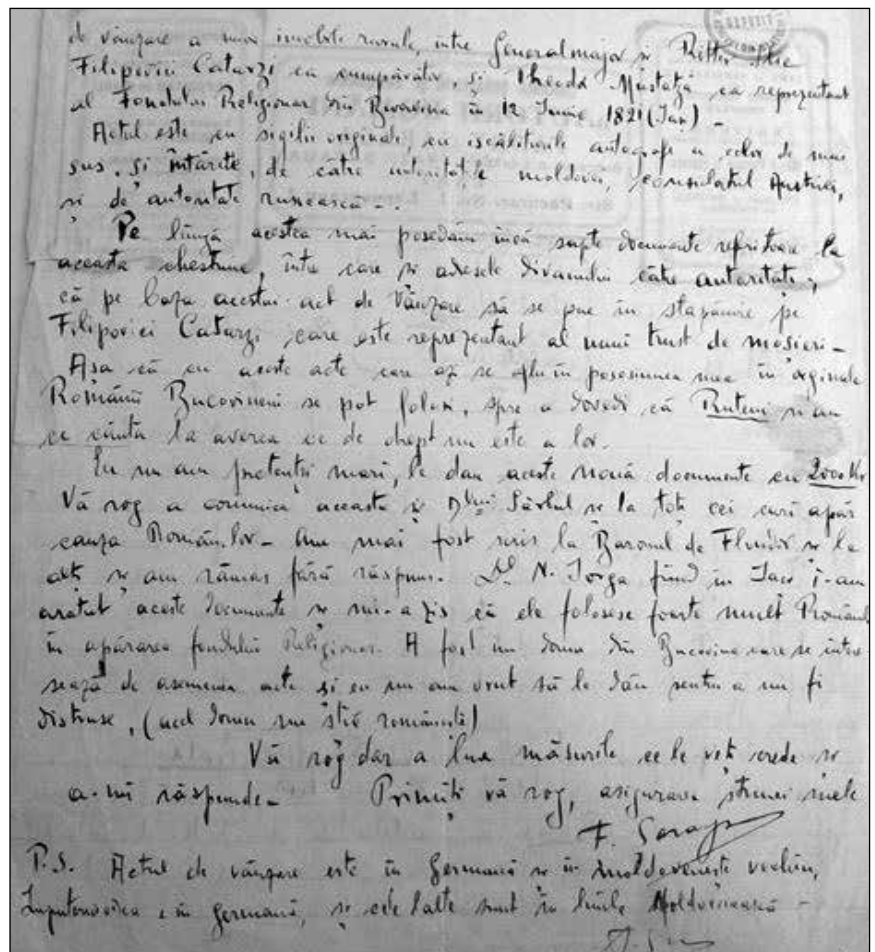
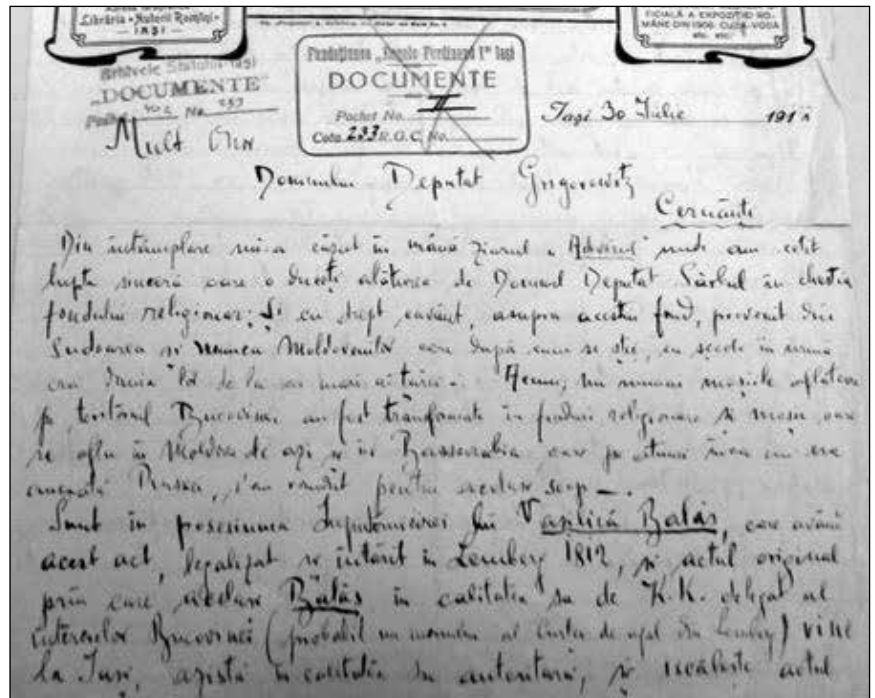
Vă rog, dar, a lua măsurile ce le veți crede și a-mi răspunde.

Primiți, vă rog, asigurarea stimei mele.

F. Șaraga.

P. S. Actul de vânzare este în germană și în moldovenește veche. Împuternicirea e în germană și celelalte sunt în limba moldovenească.

F. Șaraga.

Și eu am trecut prin Galileea

După ce în numărul anterior al „Bucovinei literare” am publicat – preluat din „Vre-mea” (an X, nr. 495, 11 iulie 1937 și nr. 516, din 5 dec. 1937) – *Cernăuții, orașul dintre ceturi. Reportaj despre minunile unui oraș*, celebrul reportaj, invocat adesea, dar quasi-necunoscut, al lui Mircea Streinul, acum îmi propune să repun în circulație o secvență relevantă pentru un anume moment din traiectul lui liric. În fond, nereeditată nici înainte, nici după 1989, poezia lui Mircea Streinul este ea însăși necunoscută. Nu-i vorbă, e invocată uneori și redusă la câteva clișee greu de explicat.

În fine, la 24 de ani, sub impulsul ideologiei revistei „Gândirea”, cu care a avut contacte mai degrabă accidentale, Mircea Streinul publică în cel de-al doilea volum de versuri, *Itinerar cu anexe în vis. Cartea pământului*, un grupaj de versuri intitulat *Și eu am trecut prin Galileea*. În ciclul acesta ortodoxist, Mircea Streinul îmbină localizările în spirit pillatin, epice și pitor-ești, cu imaginile diafane, stilizate nonconformist, ca în poezia lui Maniu, care dau strigătelor desperate din poezia lui un aer parcă deja artificial. Un copil care vi-sează întâlnirea cu Dumnezeu, un mort contemplând apostoli, îngeri și pe bunul Dumnezeu, umanizat, ștergându-și „cu mânecaru-albastru” „o lacrimă de aur”, o icoană veche reprezentând scene biblice, iată câteva din motivele pe care le îmbracă la Mircea Streinul tenta ortodoxistă într-o stilistică frustă. Nu întâmplător și Gh. Vrabie, și D. Micu sau Ov. S. Crohmălniceanu îl trec pe poetul *Tarot*-ului printre ortodoksiști.

Poate că de o anumită noutate, nu la nivelul expresiei, căci aici noutatea evidentă e dată de un limbaj teribilist eclectic, voit, aș vrea să cred, neîngrijit sau artificial stilizat, este întâlnirea dintre motivul evanghelic și viziunea expresionistă asupra orașului, din poemul *Isus în cartierul industrial*, poem integral citabil, relevant pentru sensibilitatea lui Mircea Streinul. Poezia ultimă a acestui ciclu, un catren, dezvăluie, totuși, eșecul temelor biblice, a celor exterioare sinelui, obiective le-am putea spune, la care Mircea Streinul se va opri însă îndelung: „Mă grăbesc, să mai scriu – / nimic în afară

Mircea STREINUL

Desen de Margareta Sterian

de mine nu știu: / nicio stea, niciun îndemn – / și toate le-nchide o ladă de lemn” (*Să mai scriu*).

Dar sensibilitatea lui Mircea Streinul nu se va opri aici. În numerele următoare, alte secvențe din lirica lui vor da mărturie despre angosale, obsesiile, humusul din care țâșnește strigătul lui. Evident, trebuie să mulțumesc editurii Știința din Chișinău, care a acceptat să publice o ediție din opera lui Mircea Streinul, pe care o îngrijesc.

(Mircea A. DIACONU)

Isus binecuvântând stelele

Atât de-ncetu cântă zvon stelar,
că morții doar l-aud în crucea serii;
în grâne coapte, de culoarea mierii,
draci mulți neghinei pregătesc cântar.

Hulubi de aur, rupți din nori întruna,
se-neacă-n jocul de lumini stelare;
prin cerc de-albastră apă moartă-n zare
plutește nufărul de aur – luna.

Târziu, muncit și plin de colb, Isus
deschide poarta țarinei și merge
spre lanul foșnitor, și fruntea-și șterge
sub ploaia albă-a razelor de sus.

Apoi, oprindu-se trudit pe-un hat,
Isus binecuvântă deopotrivă
și stelele, și și zarea milostivă,
uitând că e flămând și înstelat.

Copilandrul vorbește despre moarte

Odată, într-o noapte-albastră, caldă,
oițele în paza câinelui le voi lăsa
și-n ceasu-n care stelele se scaldă
în apele cerești, zâmbind mă voi-nălța
pe scară cum Iacov odinioară și
în rai cu razele de lună voi intra.

Lui Dumnezeu, frumos, binețe îi voi da
și-alături de îngeri mândru voi păși
prin albă miriște de nori,
pe care pasc stelari miori.

Acolo-i soare și căldură,
iar noaptea voi dormi
în argintană șură –
și pe Mieluț, murit anțărț, îl voi găsi
și oina o vom bate,
iar bunul Dumnezeu ne-a povesti
cu tâlc adânc intrarea fiului-n cetate.

Și n-am să dorm nici azi,
nici mâine.
Vreau să mă aflu moartea treaz,
să mă culeagă dintre grâne.

Praznic

Părintele binecuvântă masa,
rachiul, bobul, turta și fiertura;
tămâia binecuvântează casa,
livada, vitele, ograda, șura...

La masă, îngeri – stoluri albe – vin;
se ospătează bunul Dumnezeu,
și îngeri beau-nsetați rachiul pelin,
amar smirnal cum roșu sânge-al meu.

Apostoli trec, desculți în colburi, drumul;
în capul mesei: sufletul meu gol;
din vinuri tari ies aburii ca fumul;
e masa de ospăț mirean pristol.

Un înger frânge-al pâinii alb tezaur:
iertare blândă sufletului meu;

din ochi își șterge-o lacrimă de aur
(cu mânecaru-albastru) Dumnezeu.

Tezaur

Murind, lui Dumnezeu i-a-ntins săracul
un ban, viața să-și răscumpere:
fu stea; - și-a mârâit în barbă Dracul
orbindu-l alba razelor irumpere.

Murind, lui Dumnezeu i-a-ntins bogatul
arginți, voind să treacă-n rai cu sfinții;
s-a bucurat atuncea Necuratul,
iar Domnul risipi în mări arginții.

Ci steaua omului sărac lumini
de licăr viu împărtășește-n lume –
și drumul spre celestele grădini
arată; stea de moarte-anume.

Iar cei arginți ai omului bogat
prind coji de aur verde-n smârc de mare –
și, îmbătat,
danțează Necuratu-n apa nopții clare.

Isus în cartierul industrial

Fabrici negre lângă câmp au adormit.
Un semafor cu ceru-n semne deșănțate,
de lângă linia ferată,-nebunit
grăiește și-n lumini verzui sau roși se zbate.

Drumul, mai cuminte, curge-ncet la vale,
lăsând la dreapta un depozit, la stânga un canton,
și, se pare, nostalgii rurale
îi provoacă luminosul lunii zvon.

Depart, în oraș, electrice lumini
Contururi mate au, de-albaștri spini.

La ceasul ultim, vin din câmp, în trecere,
Isus și prea iubitul său învățăcel
Ion; au-n mâini mănunchi de grâu și secere –
și ostenit de vreme multă-i El.

În dreptul fabricii, Isus se-oprește –
iarba nopții, vai, ce iute crește!

Încet deschide pleoapa porții (somniașă-i ca un mac)
și-n timp ce ora se plinește-n glasuri undeva –
Isus se roagă pentru sufletul mașinilor ce tac.

Motiv pentru o gravură în lemn

Trei sfinți ierarhi, cu ochi domoli, albaștri poate;
la stânga un zaraf ce banul își socoate.
Deasupra, Duhul sfânt – hulub de aur,
Iar fondul: fund întins de verde plaur.

Icoane vechi

Un frate, poate îndrăgit de cer,
cânta-n culori de ierburi: îngeri, sfinți,
colombe albe, înflorite-n ger –
și Maicii salbe-i dăruie de-argint.

Fu domnul în icoană: moldovean.
la Cana, veselie și taraf;
în cupe: aur și fluid mărgean.
Păcate-nscrie (Naiba?) un zaraf
în condici mari.

Pe plaur stau cuminte
ciobani; în altă-icoană sunt pescari –
ai crede că-s țărani la-mbrăcăminte
și stele-s pretutindeni, foarte mari.

Pe sine, măiastru-n iad s-a zugrăvit,
în hâd de flacări șerpuinde strai;
dar fu în socoteala sa greșit:
cu crini cărarea-i se-așternu spre rai.

Să mai scriu

Mă grăbesc, să mai scriu –
nimic în afară de mine nu știu:
nici o stea, nici un îndemn –
ți toate le-nchide o ladă de lemn.

George MOTROC

Leo Butnaru, la 75 de ani: „Uneori, intuițiile scriitorilor sunt remarcabile seismografe ale istoriei”

G. M.: *Domnule Leo Butnaru, la ceas aniversar, vă propun o temă relaxantă –călătoriile... Totuși, cât de importante rămân acestea pentru orizontul spiritual al unui scriitor?*

L. B.: Ceas aniversar... călătorie... Să admitem că și vârstele omului, în genere viața sa ar fi de asemenea o călătorie. Cronobiologică. În timp.

G. M.: *Probabil, ar fi potrivită întrebarea-constatarea reformulată cam așa: prin decenii, prin secole...*

L. B.: Da, e o formulare și o formulă adecvată discuției noastre. Adică, și mie, precum la atâta lume, viața, cu toate ale ei, bune sau oarecât adumbrite, mi s-a întâmplat pe un șir de decenii, încât deja pot spune că, la cei șapte ani de acasă s-au adăugat și... 7 decenii de acasă. Plus că minunatele împrejurări, prilejuri ale existenței, cu toate ale lor, mi-au survenit, uneori surprinzător, pe durata a unui jumătăți dintr-un secol, XX, și, iată, continuă într-un sfert din secolul XXI.

Să spună cineva că aceasta nu ar avea și ceva atingeri cu fantastica!

Am mers de la elevul ce număra pe degete, pe bețișoare, spre omul matur ce comunică prin skype, telefonul mobil etc.; de la stingherul telefon, care era la poșta din Negureni, la puzderia de iphone-uri, WhatsApp, Youtube, poșta electronică, rețelele sociale și, în fine (de etapă! Pentru că, sigur, vor urma și alte uimiri) inteligența artificială cu care, precum milioane de oameni, încerc și eu să... dialoghez; încerc să comunicăm în bună înțelegere, calm, lucid, fără sperietori și amenințări. Cum s-ar spune, călătoria a devenit tot mai... sofisticată, dar mereu interesantă, avidă de alte spații, chiar de alte timpuri (...trecerea de la comunism la ceea

ce ni se întâmplă azi)...

În lunga continuare a vieții, pentru care îi sunt recunoscător proniei cerești, am avut diverse perioade de intensitate existențială, printre care și intervale de vârf, când, să zic, cel care am fost, care sunt era, este cel mai plin în stare și calitate de Leo Butnaru, încât, se pare, uneori e chiar admirat de propriul său alter ego. Dar e bine să știi să-ți temperezi admirația de sine, însă nu obligatoriu până la deplina ei anihilare. Impulsurile, energiile ei, moderate până la modestie și bunăcuviință, țin și ele de motricitatea și, mai mult sau mai puțin, plinătatea existențială a omului, a scriitorului, și, dacă nu e spus prea tare, a creatorului (modest, pământean, nu ceresc!).

G. M.: *Când spunei admirația de sine, vă referiți și la orgoliul... de sine?*

L. B.: Oricum, să știi a-ți tempera și admirația de sine, și orgoliul. Nu cred că ar exista scriitor absolut emasculat de orgoliu. Orgoliul, prin nașterea

și ațâțarea lui, nu se prea supune celui în firea căruia se naște și se burzuluiește. Rezultatul onorabil depinde de cât e acest orgoliu subsumat adecvat conștiinței de valoare, mai ales prin autoconștientizare și nepărtinire față de sine.

Apoi, în aceeași linie de subiect, s-a spus că nu e bine ca, în mărturisirile de sine, artistul să o facă pe mironosița ce are grijă de pudoare sau doar de modestie... programată, deoarece, se știe, au remarcat mai mulți, iar Valéry a formulat-o plastic că „în domeniile creației, care sunt totdeauna domeniile orgoliului, necesitatea de a se distinge este inseparabilă de existența însăși”.

Ferice de cel care poate ști în ce măsură orgoliul, ambiția sunt stimulatoare, creatoare și nu iritante prin

sfidare, cinism și detestare gratuită. Apoi care știe cum să se opună vârstei și experienței care – de ce nu? – pot duce la devitalizarea creației propriu-zise, pot „roda” monoton în rutină și tabiet mașinal.

Concomitent, pe cât e posibil, omul trebuie să fie realist față de el însuși: scriitorul nu poate fi bun totdeauna și pe toate liniile creației sale. Vorba lui Salinger: autorul scrie „cu o pricepere variabilă”.

G. M.: *Dar să revenim. Primele călătorii au fost, bănuiesc, acelea imaginare, din timpul copilăriei și adolescenței, gen Jules Verne sau alții, care erau pe lista scriitorilor favoriți.*

L. B.: În retro-perspectivele de sine, de întoarcere în timp, în vârste am mereu la îndemână mica biblie a începuturilor mele de om pe pământ, care se numește „Copil la ruși”, o narațiune memorialistică mai specială, care a cunoscut deja trei ediții la București, din păcate încă niciuna la Chișinău.

Cred că chiar din copilărie am stat bine, uneori foarte bine cu mobilitatea fanteziei, cu imaginația asociativă, apetitul pentru paradox și metaforă, laconism ideatic și, bineînțeles, cu izvodirea acestora și statornice în activitatea literară, intelectuală, artistică.

G. M.: *Vă propun să începem călătoria și să ne întoarcem chiar în timpul copilăriei dvs.! Cum se vede aceasta prin ochii celui de azi?*

L. B.: Prin urmare, o întrebare despre timpul copilăriei și imaginație... Iată, iată! – în aievea-imaginație, prin lumina istovită a chindiei, copilăria pășește, ușoară, pe vâlurirea colbului sătesc precum un mic Dumnezeu pe secatele ape. Eu unul o privesc de aici, de dincolo de ecuatorul... vârstatelor vârste omenești, deopotrivă încântat, înduioșat, dar, în anumite momente, și zguduit de cele trăite, dar și de cele pe care aveam și am a le trăi. O privesc de peste ecuatorul vârstei care împarte, desparte, parcelează, hașurează... – numai că orice poate fi fragmentat de destin, însă nu și copilăria, această permanență de rouă-lacrimă-bucurie-venin, care acuma, iată, dumnezeiește, prin lumina istovită a chindiei, pășește pe vâlurirea colbului Negurenilor mei de baștină ca pe secatele ape. Pășește, călătorește... Prin zile, luni, anotimpuri, ani... astfel că o să o luăm *ab ovo* cu călătoriile, cu cele care i s-au întâmplat picului Lică (așa îmi spuneau părinții, Anastasia și Teodor). Atunci, demult, la început, în firea mea și a camarazilor de prime aventuri conviețuiau, în bună înțelegere, geograful și călătorul, proprietarul de drumuri, căruia curiozita-

tea și neastâmpărul îi erau de propulsie și bucurie. În „colectiv”, era mai ușor, parcă. Însă pentru un copil de unul singur păreau totuși prea lungi drumurile până la Dobrușa, Chersac, Colun, (distanțe între 2 și 4 kilometri). Uneori ajungeam acolo cu căruța lui badea Volodia Zmuncilă, cumnatul de pe soră al tatălui, alteori – cu vreo mașină ce transporta prășitorii (eu, firește, însoțind-o pe mama), sau pedestru, cu alte mogâldețe-semeni, fiind noi preocupați de ale noastre – planuri cu bunurile câmpurilor, scăldatul în râșorul (pe atunci i se putea spune chiar râu) Dobrușa (farmecul era că, de pe malul înalt de 2-3 metri, puteai sări – doar în picioare – în vreo bulboană nu prea adâncă; trebuia să-ți iei avânt, să nu cazi jos, cu noada de pământ, fără a ajunge la apă. Dar se mai întâmplau și accidente „de noadă”, când ți se făcea negru înaintea ochilor și mare strânsoare sub lingurică)...

Așa dar (așa dar!), în acele prime călătorii mergeam, sporovăiam, ne hârjoneam, cântam, chiuam cu glasuri de purceluși de lapte. Din vreme în vreme, fiind atenți și la cele ce se mai întâmplă sub picioare, pe de marginile drumului. Adică, plecam, călătoream, reveneam, visam, ne imaginam...

G. M.: *Mai târziu, ați și călătorit efectiv în spațiul, să-i spunem sovietic, atât înainte, cât și după destrămarea URSS... Aveți amintiri de neuitat, fixate într-o pagină de jurnal?*

L. B.: Sunt unul dintre scriitorii de beletristică ce au fost și sunt mereu asistați de jurnalistul fidel, un fel de Sancho Pansa în aventurile călătoriilor cu viața prin viață în imensitățile spațiale ale propriului tău scris, în fascinantul scris al lumii. Precizarea vine în contextul răspunsului: țin jurnal încă de la anul doi universitar, iar în el sunt fixate și date din primele mele călătorii... redutabile. Prima ar fi să o amintesc pe cea în lungul râului Volga, o croazieră; prin unele orașe riverane, Kuibîșev (azi, ca pe vremuri, Samara), Ulianovsk (fostul Simbirsk), Kazan, capitala, din păcate cam rusificată, a tătarilor. În junețe, o altă călătoria memorabilă am avut-o în Tadjikistan, pe când acolo se recolta bumbacul. Ca june ziarist, am colindat Donbassul, în prezent tragic teatru de război, în hotelurile orașelor azi bombardate, distruse, mănând câte două-trei nopți. Am coborât în minele de acolo, în una din ele întâlnindu-l pe brigadierul Moraru, ce se trăgea din Sadagura de lângă Cernăuți.

Apoi, după ce căzu cortina de fier, am avut că-

lătorii în diverse țări, unele de-a dreptul exotice, unde „intram” oarecât pregătit, pentru că aveam deja o pasiune livrescă, apărută încă de la primele lecții de istorie, consolidată în adolescență și studenție și ațâțată mereu de nedumerirea că URSS nu le permite cetățenilor săi să călătorească dincolo de cortina de fier. Mai toate acele captivante periplusuri prin „păienjenis” de meridiane și paralele și-au găsit reflectare, mai restrânsă sau mai extinsă, în două volume de jurnale de drumeție, „Drumul cu ieroglife” (2011) și „Sfârșitul lumii se amână” (2019). Astfel că multe amintiri au devenit de... neuitat, odată trecute pe fila blocnotesurilor, prin claviatura (... anticeja deja!) mașini de scris, prin computer.

Nu încap în doială că norocul și pasiunea călătoriilor au contribuit la formarea mea ca scriitor care, deja pe la 17-18-19 ani, trăia înfiorătorul sentiment al străbătătorului de distanțe mari, de mii de kilometri, prin aer, pe ape, cu trenul, avionul, vaporul. Respectiv trairi mi-or fi „reglat” optica imaginației, fanteziei? Bineînțeles, acele metamorfoze pe care le impun conștiinței tale, sufletului tău navigarea, străbaterea de distanțe fabuloase nu puteau să mă lase pe mine același, românaș dintre Nistru și Prut, inclusiv românaș care scria deja, publica poeme, eseuri. Chiar dacă eram în URSS, pe a șasea parte a globului pământesc, eu călătoream, de fapt, în diverse țări (zise republici unionale), familiarizându-mă cu tezaurul național al diferitor popoare. Cunoșteam orașe minunate și atât de diferite – Riga, Tallinn, Vilnius, Kiev, Odessa, Minsk, Dushanbe, Tașkent, Samarkand, Kazanul tătarec, Habarovskul din Orientul Depărtat și, bineînțeles, Moscova, Leningrad etc., etc.

Despre asta mărturisesc, implicit, și unele din paginile cărții mele de debut, din 1976, în care, la un moment dat, apare Hermes, „Zeul călătoriei și al soli-ei”, „care fâlfaie din gleznele cu aripi” (Rilke), împreună cu arborii, făcând „cros după geamul mașinii”, „însă totuși le-o ia și ajunge înainte/ motorul cu aripi mari la călcăie”, până la urmă Hermes, zeul alergării, „căzut obosit/ în colbu-nflorit peste cale,/ bocește de ciudă că l-a întrecut mașina,/ și lacrima sa/ e strop de benzină ce

arde”. Pe pagina următoare, de la benzină revenim la petrolul din care a fost extrasă aceasta, despre el fiind vorba în poemul „Metamorfoză în apropiere de Baku”: „Purtând peste oraș norii grei,/ dimineța dăinuia cu prevestirea/ unei ploii prelungi, clocotitoare”, însă, după-amiază, reveni arșița, „de parcă/ negrii nori au ars ca mari cisterne/ de petrol,/ coborându-și flacăra/ peste corpurile noastre”. Baku, capitala Azerbaidjanului, în care, în acest an, mi-a apărut, în traducere, o a doua

carte de poeme. Etc., etc.

G. M.: *Dar prima trecere a Prutului v-o mai amintiți?*

L. B.: Mi s-a permis să fac acest lucru abia în 1987, în plină și agitată perestroika. Pe linie turistică, într-un grup format la Casa presei din Chișinău, în care eram împreună cu mai tinerii colegi și prieteni Vasile Gârneț, Vitalie Ciobanu, cu pictorul Iuri Zavadski. Surprinși și derutați, am văzut aievea coșmarul care se întâmpla, timp de două ore, la vama Ungheni. Partea tehnică a săltării vagonului de pe șine, ca să i se pună roți pentru ecartament european, ne-a interesat mai puțin, deoarece am simțit sporita atenție agresivă a vameșilor, care parcă nici nu auziseră că în URSS e în plină desfășurare perestroika, dâșii manifestându-se pe vechi – cinic, obraznic, provocator.

Ne-am odihnit la Mamaia, hotelul „Pelican”. Iar la București, pe 4 septembrie, dintre congeneri i-am cunoscut pe Matei Vișniec și Daniela Zeca, în casa actorului și poetului Arcadie Donose, unde venise și celebrul regizor Ion Popescu Gopo. Iar peste vreo două săptămâni, aveam să aflu de la „Europa liberă” că Vișniec rămăsese în Franța.

Până în 1989, fusesem publicat cu un singur poem în revista „Convorbiri literare” (nu știu cum ajunsese textul acolo) și cu alte câteva texte în antologia de poezia română din Basarabia „Constelația lirei”, apărută la București.

Însă, cu unsprezece ani mai înainte, la Chișinău, i-am cunoscut pe Nichita Stănescu și Mircea Tomuș, oaspeți la zilele literaturii sovietice care, de data aceea, se țineau între Nistru și Prut. Iar pe 12 decembrie 1989, în drumul lor de întoarcere de la Moscova spre București, la Chișinău se opriseră Dumitru Radu Popescu, Anghel Dumbrăveanu și Mircea Radu Iacoban. Țin minte ca astăzi, și există martori – colegii prezenți atunci și acolo, că cineva dintre noi le spuse confrăților ce plecau în dreapta Prutului – mai mult în glumă, parcă, – „Vă lansăm în revoluție!”, fără a ști, bineînțeles, ce avea să se întâmple la Timișoara pe 16 decembrie. Astfel că, uneori, intuițiile scriitorilor sunt remarcabile seismografe ale istoriei...

G. M.: *Ce scriitorii români v-au fost gazde primitoare și amici de-a lungul timpului?*

L. B.: O, ar veni un răspuns niciodată deplin, în care aș risca să uit pe cineva din bunii, chiar marii prieteni-scriitori din dreapta Prutului. Cu mulți am stat față în față, am dialogat, am corespondat. Și eu consider că spiritul de solidaritate, de prietenie mi-a fost cultivat și de preocuparea de a intervieva mari personalități ale literaturii române și nu numai. Da, de la un moment încolo, mi-a fost dat să mă întâlnesc, să mă împrietenesc și să mă iau în lungi discuții cu fătați firoșcoși tobb de carte și pofticioși întru ale vieții tinere și viguroase, din care câte ceva trecea și în poezia sau proza lor. Dețineam eu oarece îndemânare în dialogurile amicale, dar aveam a mă familiariza și mai abitir în meșteșugul comunicării, conversațiilor înalte, integrate în contexte situaționale firești transprutene și în genere transfrontaliere până la transoceanice.

G. M.: *Mai e cazul, astăzi, să se vorbească despre ce se discuta, aproape intens, despre sincronizarea literară transpruteană?*

L. B.: Într-o anumită măsură, situația e alta. Mai mulți scriitori chișinăuieni se simt la ei acasă, situațional axiologic, în întreg arealul spiritul-literar românesc. Însă, în mare și mai larg privind, se mai simt diferențele de viziune, de exigențe, de percepere și pricepere profesională, transprutene, dar și transfrontaliere de dincolo de transprutean. Deloc puțini colegi de la Chișinău nu

cunosc încă specificul stării de spirit, al atmosferei literare românești în cea mai bună parte a ei, care e oricum alta, totuși, decât cea dintre Prut și Nistru, de la Bălți sau Cahul. Destul de mulți se mai orientează valoric la ce spune curricula școlară, învățătorească basarabeană. (Chit că nici cea panromânească nu e mai cu stea în frunte...), plină de lacune, inadvertențe axiomatice și axiologice chiar. Multe manuale și crestomații au fost înjghebate de poeți, în cele mai multe cazuri, nu toți de o valoare credibilă, cu, în trecutul nu pre îndepărtat, implicații partinice, nomenclaturiste, care s-au gândit, întâi de toate, să selecteze mostre, „exemple” educaționale de la unii prieteni, dar și de la ei înșiși. Nu le putea pretinde nimeni obiectivitate, criterii înalte. De regulă, ei nu sunt cunoscuți criticii literare de valoare românești, nu sunt apreciați la nivel... transprutean, transfrontalier.

Apoi nu există presă literară, mai în general, iar cea de valoare – aproape deloc. Poate cu excepția *Revistei literare* care, însă, nu apare decât de șase ori pe an. Prin urmare, nu există nici teren propice pentru cultivarea discursului critic literar, de a scoate critica literară, atât cât este și cum este, din clișee deprinse la instituțiile pedagogice, adică de învățători.

Plus un element-situație deloc de neglijat: de când începuseră interogațiile, aprobările sau negațiile despre sincronizarea româno-română, literară, culturală, s-au modificat multe în lume, în spiritul acesteia, în comunicare, interacțiune, dialog sau... monolog. A apărut internetul, virtualitatea, prezența și răspândirea literaturii, inclusiv, române în imensitățile cosmic-psi-hologice, naționale, dar și mondiale. S-au modificat oarecât și criteriile de recepție și evaluare a creației în general. Astfel că între clasicitatea lecturii, rolul bibliotecilor și arhivelor digitalizate, deja, a formelor electronice de creare în cultură și artă nu ar trebui, probabil, să căutăm dezinvențe, raporturi de concurență, chiar de ostilitate, ci să la utilizăm dimpreună, completându-le reciproc. Noua situație de oarece dihotomie ar putea fi luată, percepută, deocamdată, ca ceva intermediar. Dar și ca pledoarie și mărturie că sincronizare literaturii române de pretutindeni a avansat și propune noi elemente de cercetat, evaluat.

G. M.: *Am simțit o doză de tristețe și mă simt obligat să vă întreb: Cine credeți că nu vă agreează?*

L. B.: O parte... cred, o parte din colegi sau mai puțin colegi par a fi sau chiar sunt nemulțumiți

de mine. Mai întâi, la Chișinău, cei supărați, înăcriți că le-aș fi net superior sau doar superior. În mai multe. În dreapta Prutului, omologii cârcotașilor chișinăuieni. Dar acesta mi se pare floare la ureche, dacă mă gândesc că, în anumite perioade ale vieții și scrisului, am fost un *bun încasator*, cum zic pugiliștii, primind adică lovituri, dar necăzând. Cu anii, nu m-am simțit frustrat că nu am întors loviturile, că nu am contraatacat. Avea rost să dau în anonimii care, cândva, fuseseră țâncanii-executori ai primitivismului comunist?

Asta e: gândul că le ești superior îi înrăiește, îi pornește contra ta. Și, hop! apare Zoil, sau lătrău-piticul, sărind țigănește cu gura pe scrisul tău, pe tine... Nu e grav, ci e greșos. Probabil, ca scriitor, tu ești ceea ce ești și grație invidioșilor cu ochii pe tine. Invidia este energie psihică. Și e transmisibilă. Asimilabilă. E motricitate sufletească, de conștiință transformabilă din negativ în pozitiv. Pentru tine, pentru creația ta. În fine, pentru demnitatea ta.

De ce m-ar invidia? Să se compare cu mine, acordându-și oricâte bonusuri doresc și, dacă ies mai buni, mai dotați, mai talentați, – să se calmeze sau să se bucure în draci. Iar de nu ies... treaba lor...

Pizmăreții... Îmi vine să le spun *cizmăreții*. Și ce le-aș mai spune eu? Înainte de a crâcni pizmuitor, să se întrebe în ce măsură sunt și dacă chiar sunt scriitori ei înșiși. Pentru că, din câte se înțelege după cărțuliile lor anoste, ei sunt mult mai puțin decât se cred. Nu doar în artă, ci chiar în traiul de toate zilele e bine să fii tractat de talent. Detractarea vine din oficiu. Sau din stradă.

De unele cazuri mi-e de-a dreptul neplăcut să-mi amintesc, dar să invoc vreunul, două din ele poate așa, cu o tentă de divertisment și de haz... Mai acum un timp, o semiprozatoare, într-o discuție „intelectuală” cu un zis critic literar, vecinul său din sectorul Buiucani al Chișinăului, se arăta revoltată de faptul că subsemnatul călătorește, i se părea dânsei, cam des peste Prut. De parcă eram obligat să dau cuiva seamă... Și cine o făcea? O semiprozatoare care luase casă într-un oraș din România, ba chiar devenise secretara primarului din respectiva urbe. Am fost și eu în vizită, cu alți colegi, la respectiva primărie și, asta e, semiprozatoarea-secreta-
ră... ne servea cafeaua! Dumnezeu cu ea, s-o ierte... Iar un barosan, omniprezent ce se credea și omnipotent, mă învinuise că eu, în timp ce măria sa se plimba undeva cu o barcă, sau fiind într-o croazieră, i-aș fi luat locul – atenție! – în consiliul uniunii scriitorilor din

Moldova. Să vezi, nefind prezent la respectiva adunare electivă, se gândea că, obligatoriu, dânsul trebuie să intre în consiliu. Eu nu aș fi avut nimic contra, dar... Cum își imagina el că „i-am luat locul”? Pentru că cineva mi-a propus candidatura, iar colegii au votat-o...

Ei bine (că nu a ieșit chiar rău...), eu am fost obișnuit cu insinuări aberante chiar de la... debut! Cum a fost? Îmi povestea Ștefan Lozie cum, după ce publicase o notiță din ziarul „Tinerimea Moldovei”, în care menționa în mod special versurile elevului care mai eram pe atunci, a fost probozit de, nici mai mult, nici mai puțin, de unul din secretari uniunii scriitorilor, Arh. Cib., de ce adică mi se acordă un credit atât de mare. Asta mă pregăti ca și cum, pentru ca, în timp, să rămân rece și la invectivele altor secretari de uniune scriitoricească, vreo trei, cu unul dintre care chiar fusesem coleg de birou în redacția pentru tineret. Iar Ge. Meniuc crâcnise pe la editură că, chipurile, de ce redactorii de acolo alesese titlul unei antologii un vers de-al meu și nu de-al... Ei, la acest capitol, al versurilor mele ce ajunseseră titlurilor de antologii, fără să fi știut eu până la apariția lor, aș putea să mă laud: „De pacea Pământului”, „Tinerete, floare de salcâm” (dintr-un poem în percuții de ecou cu unele metafore despre mesteacăn ale lui Esenin), și poate altele. Eram tânăr și uitam repede despre toxicitatea invidioșilor sau, pur și simplu, răuvoitorilor. Însă, mai spre zilele noastre, au existat cazuri de-a dreptul imunde, când oarecine, un ins țigănos (că n-o să-i zic: *romminos*...) a încercat să mă „desființeze” de la *a* la *z*. Nimicnicia e polivalentă, nimic a mirării...

Dar este important sau doar interesant cum reacționezi tu la rea-voință, insinuări aberante, pizmă, invidie... Ar fi ideal ca să perseverezi în pofida animozităților ce te vizează, să treci de alte bariere, iar succesul tău să nu-l crezi... o răzbunare, ci o îmbunare. Se înțelege pe cine și a cui. Dacă ai talent ce duce la succes, ar fi bine să ai și talentul de a ști să reacționezi la critici și invidii. Din câte îmi pot aminti, când, în special în imperiul sovietic, mi se întâmplau neplăceri și necazuri, de la un moment încolo eram parcă mai rezistent la ele, nefind deja un novice sub năzuroasa stea stinsă a ghinionului.

G. M.: *Din ce povești se poate trage concluzia că printre scriitori, în general printre intelectuali relațiile de prietenie, solidaritatea umană, socială ar fi cam... cețoase?*

L. B.: Pe cât pot fi imaginate, solidaritățile intelectuale sunt, totuși, subminate de orgolii, ambiții,

competiții, slalomuri axiologice, diferențe ideatice și de stil, de grant-uri, indemnizații și de atâtea altele. În toate astea, am, bineînțeles, și eu un mod (care nu poate fi decât particular, unicat) de raportare la viață, la oameni, colegi, la literatură și cultură, dragoste și ură, la istorie și patriotism, la „important” și „efemer, în fine – de raportare la propria persoană. În cazul meu, persoana unui cvasi-ghinionist luminat de o parte din învățămintele pe care le-a tras, din câte erau posibile, în urma propriilor erori, dar și a erorilor lumii, istoriei. Pentru că așa e: o dată greșește omul, o dată sau de mai multe ori greșește lumea, istoria și din această alternanță unii oameni reușesc să tragă oarecare concluzii, învățămintele; mai totdeauna – oarecare concluzii, număr parțial, deoarece a trage toate concluziile instructive, orientative în conduita de mâine este ca și imposibil. Apoi, nu toate concluziile devin și implicații practice în corectarea/ modificarea principiilor de viață sau pur și simplu comportamentale (la capitolul orgoliu, exagerare de sine...). Însă în toate astea, cu sau fără solidaritate manifestă, te ajută să te dumești, să te „corectezi” sentimentele de prietenii care vin spre tine și pleacă dinspre tine spre alții, spre un colectiv în care muncești, spre lumea în care viețuiești și-ți faci datoria de om, de cetățean.

Bineînțeles, solidaritatea, prietenia au și ele inamici, ascunși sau pe față: ideologia și birocratia. Astfel că, și la sovietici, și azi, la schimbare de macaz, cum se spune, am tresărit și tresar solidar, la ce scria Salvatore Quasimodo: „Cum vezi, funcționarul cadrelor de conducere a națiunii valorează mai mult decât poetul... Blestemată, mârșavă democrație!” Cel cățarat, săltat, sau chiar împins de ciracii profitori în vârful puterii, fără să fi auzit de Baudelaire, cade sub incidența unui viers al acestuia: „Et tu gouvernes tout et ne répons de rien”.

Mai trist e, în cazul Chișinăului, că scriitorii care ajunseseră deputați, unii chiar un fel de politicieni, bineînțeles că și-au modificat existența, dar și... inteligența, aceasta în scăzământ mai mult sau mai puțin

perceptibil. S-au postat la troaca privilegiilor și minciunilor, prin care doreau să arate că sunt, pe vechi, onești, lacrimă de principialitate, patrioți-model și câte altele. Însă, predestinat, cădeau sub incidența adevărului unei idei a lui Andrei Pleșu: „Viața politică e o viață care șterge contururile unei personalități și creează altfel, e o viață care îți modifică limbajul, inevitabil, îți modifică comportamentul, atitudinile”. Spre rău, din păcate, modificările.

G. M.: *Să ne amintim de celebra întrebare despre o insulă pustie... Ați prefera un astfel de loc, dacă da, care ar fi și ce cărți ați lua cu dvs. acolo?*

L. B.: Trăim timpuri, în care e cazul să precizăm: spre acea insulă va ajunge internetul? Aș prefera să... Atunci aș avea la dispoziție marea literatură universală, din care, ca și acum, pe continent, să aleg în voie un autor sau altul, într-o limbă sau alta. Apoi, fiind un cititor-ascultător de audio-cărți, bucuria mi-ar fi și mai mare, alungând, oarecât, singurătatea, pustia. Plus că, internetul, fișierele, arhiva computerizată mi-ar permite să revin și să mai redactez la unele poeme, proze, traduceri, eseuri (și *yes-euri*) personale. Așa cum, precum s-a mai spus de mii de ori, perfecțiunea nu există. Omul, artistul-creator e conștient de asta. Însă, totuși, în firea lui pâl-

pâie mereu o ciudată motivație, poate că și inexplicabilă, care îl face să tindă spre desăvârșire. E o „programare” ce ține de mister. În pofida conștientizării faptului că desăvârșirea nu există, această „programare”, această fixație nu încetează să funcționeze. E o motricitate ce ține, poate, chiar de sacralitate, de partea dumnezeiască „pură” ce există în făptura umană. Chiar și acolo, pe insula care nu e absolut pustie, pentru că pe ea te vei afla tu, din norocoase sau ghinioniste cauze.

G. M.: *Leo Butnaru a fost numit și scriitor total, implicat eficient în mai toate genurile scrisului.*

L. B.: Mare vorbă: total... Însă nu sunt nici scriitor total, nici scriitor complet. Dar bine... completat, permanent, probabil aș fi. Sau hai să-i zicem, complex. Mai întâi, în raport cu unii din liota care tot încearcă

să mă încolțească. Și în special cu unii absolvenți de instituții învățătorești care, înde ei, se preamăresc cu etichete de critici, exegeți literari, profesori, doctori. Ei sunt așa, mai grupați, mai grămăjoară, pentru că, luați aparte, în singurătate... vizibilă, li se văd, neacoperite, lipsurile. Printre ei, și specimene care nu sunt în stare sau nu vor, intenționat, să facă deosebirea între critică și hulă.

În solitudine, de unul singur, e doar cel împlinit ca personalitate. Ceea ce nu e și cazul lor. Dânșii au o condiție intelectuală și profesională care lasă mult de dorit.

Dar să mai revenim nițel la genuri, la polimorfismul lor. În tinerețile mele, în contexte artistice rusești, se apela relativ frecvent la o distincție, ce părea să deosebească genuri de spirit. Se zicea *лирики и физики* – *lirici(eni) și fizicieni*. Era ca și cum o distincție școlărească și opoziția savantă dintre *lirică* și *fizică*, poezie și știință, sensibilitate și intelect, dintre spiritul de geometrie și spiritul de finețe. Era ceva în linia a ceea ce francezul spunea (ca să traducem, totuși) *dacă nu e adevărat, e bine formulat (si n'est pas vrai, c'est bien trouvé)*. Pe cât de jucăuș, pe atât de naiv ar suna azi, când conștiința omului înțelege spiritul ca totalitate, ca imanență luare-împreună, în dimpreunul-a-fi al pasiunii și logicii, intuiției și voinței organizatoare, ceea ce „presupune în mod imperios ca acțiunea de producere să fie una completă, care să facă simțită (...) posesia plenitudinii forțelor antagonice ce sălășluiesc în noi” (Valéry).

E o libertate în abordarea și tratarea genurilor, chiar prin simbioze, contaminări, „corcituri” nobile, neobișnuite etc., astfel că, probabil, nu s-ar putea spune că astăzi există, operează sisteme și norme stilistice, literaturologice care ar domina, ar cere să fie respectate.

Și o ultimă precizare (...de etapă): îndrăznesc să cred că în toate genurile pe care le practic, care mă îndeamnă, care mă cheamă, lirismul e omnitextual, dar și subtextual.

G. M.: *Din răspunsurile dvs., domnule Leo Butnaru, se simte, parcă, pulsul voinței, caracterului, principialității...*

L. B.: Cred că am fost (au spus-o și alții, până la această îndrăzneală a mea) printre cei care, mai ales în perioada de opresiune ideologică și fals-directoare din comunism, a strâns din dinți, pentru a nu abandona de la principiul că scriitorul, creatorul în general trebuie să caute mereu ieșire din impasuri, să evite înfundăturile plafonării, să descopere și să evite (cine poate – să dez-

amorseze) capcanele suficienței de sine, autoadulării, cerșitului de adulare din partea publicului. Să-și respecte superioritatea față de mulțimea ce reacționează mai curând instinctual, decât exegetic, valorizant.

În timp ce deloc puțini condeieri, angajați sau autoangajați, cântau în strună ideologiei exaltării forței, mai mult imaginate, mai mult dorite a URSS; propagandei avânturilor și priorităților comuniste, a gravelor abateri de la realitate, adevăr și stare de spirit generală în societate.

Dar, în timpuri și situații firești, să le zic normale, voința înseamnă că omul de creație urmează o constituție a disciplinei. Și ar putea fi prieten cu un personaj dintr-o piesă a lui Hlebnikov, care spune: „Îmi place astă vrere pe care-o am”.

G. M.: *În final, în loc de concluzii, cum arată autoportretul artistului Leo Butnaru, analizând raportul disciplină – talent – caracter?*

L. B.: Disciplina dorită, asumată ar fi în interacțiune cu reflexele noastre ce sunt, parcă, niște matrice ale pragmatismului... instinctiv, ținut în acțiune de necesitățile (sub)conștientizare ce nu se mai pun în discuție de tine însuși cu tine însuși. De ele are grijă pilotul tău automat, care ești chiar tu, cel „resemnat” în imperativul gesturilor de rutină, cotidiene. Spiritul uman e permanent într-o posibilă stare de acțiune, de demersuri creatoare și depinde de imboldurile volitiv-organizatorice pe care le poate declanșa un ins sau altul, mai totdeauna cu contribuția voinței mobilizatoare, grație ei. Voința și, hai să zicem, uneori ambiția, dar nu ca adulare de sine, ci ca respect față de propria demnitate de a fi virtuos în urmarea și crearea propriului destin.

La modul ideal, ar fi conlucrarea voinței și a talentului care pare a fi autoeducativ, autoformativ, instruindu-se și modelându-se pe sine. Probabil, avea oarece dreptate și Einstein care susținea că talentul e și o problemă a caracterului. Iar voința e un component important al caracterului. Ce ar reieși și din ce-i spunea Durrell lui Miller: „ca să ajungi la artă, îți trebuie, în primul rând, o personalitate puternică, pe care s-o treci prin mașina de tocat socială, pregătind-o pentru nenorocire. În zilele noastre, arta trebuie să fie una veritabilă, ca înainte de potop”.

Voința e unul din sinonimele libertății ce stimulează și declanșează scrisul ca act practic conștientizat și asumat, apoi promovat în propria ta fire. Și contribuie eficient la formarea, caracterului tău de om și de artist.

Cu Alex. Ștefănescu, la plecare

Doina CERNICA

IN MEMORIAM

Colegă de facultate la Universitatea București cu Alex. Ștefănescu, și cu Domnița Ștefănescu, amândoi absolvenți cu doi ani înaintea mea, îl știam pe viitorul critic și istoric literar doar ca sucevean, nefiind mulți studenți în Capitală din Bucovina. Apoi l-am cunoscut din presă, reporter și critic literar, mai târziu întâlnindu-ne și împrietenindu-ne la Suceava, grație tatălui său, Alexandru Ștefănescu, un domn distins, iubitor de carte și de scris, care mă prefera ca cititor și colaborator al ziarului „Crai nou”, încredințându-mi, pe lângă articolele sale, amintiri din viața familiei și opinii de cetățean onest despre mersul țării și al orașului în vremea post revoluționară.

Pe lângă un condei de recunoscut talent, Alex Ștefănescu era și o persoană fermecătoare, când ajungea la Suceava, la părinți, dar și după mutarea lor la București, foști colegi de școală, profesori, persoane din rândul autorităților locale, autori în diverse stadii ale aspirației sau ale afirmării îl căutau și se bucurau de căldura și zâmbetul cu care îi întâmpina la revedere sau când îi erau prezentați. Despre unii oameni ai condeului a scris cu simpatie, dar a fost extrem de selectiv în primirea lor în paginile cărții care îi va aduce consacrarea, gravarea numelui în viața, povestea literaturii române și a limbii române cât le va fi dat să dăinuiască: „Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)”, Mașina de scris, București, 2005, cu Domnița Ștefănescu redactor de carte - „Autorului, scria în deschidere, îi place să-și imagineze lucrarea sa ca pe o Arcă a lui Noe pe care a luat tot ce era mai frumos, semnificativ și demn de salvat din literatura română contemporană într-o vreme nefavorabilă literaturii”. Țin minte că întorcându-mă de la redacție pe jos, la căderea serii (era spre sfârșit de ianuarie 2006), prin ninsoare, am descoperit-o într-un stand stradal din cartierul meu, masivă, misterioasă, ocrotită într-o teacă de țiplă de fulgii care o căutau ca niște fluturi floarea. Mă apropiam de aniversarea zilei de naștere: mi-am cumpărat-o în dar. Abia în noapte, în liniștea casei, am deschis-o și am răsfoit-o. Și am trăit cu sentimentul de nedescris al fericirii descoperirea lui Niadi la paginile 1121-1122.

„Istoria”, apropiată imediat de aceea, celebră

(cum a devenit și aceasta), a lui G. Călinescu, avea să fie lansată la Suceava, în momentul final, festiv, al Concursului Național de Critică literară pentru liceeni „Mihail Iordache, inițiat de profesorul Gheorghe Cîrștian și organizat de Colegiul Național „Petru Rareș” Suceava, al cărui elev fusese și Alex. Ștefănescu. Și cred că avea să cântărească hotărâtor în primirea de către scriitor a titlului de Cetățean de Onoare al județului Suceava. În ce mă privește, am mai participat la o lansare a „Istoriei”, la Bacău, o lansare cu memorabil fast intelectual, cu prilejul Colocviilor revistei „Ateneu”, conduse, ca și revista, de Carmen Mihalache, lansare începută la Universitatea „Vasile Alecsandri” și continuată la decernarea Premiilor „Ateneului” la Centrul Cultural „George Apostu”, când Alex. Ștefănescu a fost încununat cu Marele Premiu al revistei „Ateneu”. De la strălucita manifestare a băcăuanilor, am păstrat în amintire „rugămintea” surzătoare a acad. Mihai Cimpoi ca, într-o eventuală nouă ediție a acestei „Istории” - cu „o viziune panoramică pe care o așteptam”, „absolut nouă” -, „măcar să fiu menționat”, convingerea lui Alex Ștefănescu despre „cartea vieții mele” că „reprezintă, probabil, ceea ce reprezintă rolul lui Hamlet pentru un actor” și explicația emoției aparte cu care a primit premiul, onorurile sărbătorii: „fiind sucevean, sunt sentimental”.

De o sărbătoare egală în ordinea inimii avea să aibă parte Alex. Ștefănescu și la Suceava, și tot cu Colegiul Național „Petru Rareș” implicat puternic în desfășurarea sa. Era în decembrie 2013, clădirea sălii de artă „Elena Grecalesi” a Bibliotecii Bucovinei se umpluse de liceeni, alături de cititori și de vârste mai înalte, cu toții dornici să-i asculte conferința-pledoarie pentru lectură, pentru respect față de literatură și scriitor și să urmărească lansarea cărții „Convorbiri cu Alex. Ștefănescu” de Ioana Revnic. Cu un discurs întotdeauna seducător, Alex. Ștefănescu i-a cucerit pe adolescenți și e greu de crezut că vreunul din cei care l-au ascultat cu respirația oprită va uita comparația literaturii cu o vitamină, a cărei prezență sau absență se citește pentru totdeauna pe chipul omului. Ca un plus sau un minus de distincție, spiritualitate, frumusețe. Mișcătoare a fost atunci,

nu doar pentru autoarea și protagonistul cărții, așezarea acelorași adolescenți ca o salbă de la intrarea în curtea instituție până în pragul sălii de la etaj și primirea cu urale a absoventului de-acum 50 de ani al colegiului lor.

Ultima mea întâlnire aieva cu Alex. Ștefănescu s-a petrecut la Sfânta Mănăstire Putna, invitat, împreună cu soția sa, literata Domnița Ștefănescu, la ediția din anul 2016, a X-a, a Colocviilor Fundației „Credință și Creație. Acad. Zoe Dumitrescu Bușulenga – Monahia Benedicta”, întemeiată de acad. Dan Hăulică și condusă atunci, ca și acum, de cunoscuta doamnă a culturii noastre Teodora Stanciu, realizatoarea Revistei Culturale Trinitas. Se împlineau zece ani și de la plecarea la Domnul a fostei noastre profesoare de la Litere și nu am cum să uit puternica impresie pe care mi-a făcut-o evocarea minții strălucite și a omului de omenie de către Alex. Ștefănescu, după slujba de pomenire în cimitirul mănăstirii și al odihnei sale de veci, cu o noblețe a recunoștinței atât de rară azi. Impresie puternică trăită de participanții la colocviu și la ascultarea prelegerii, în fapt a confesiunii lui Alex. Ștefănescu despre Eminescu în viața sa, „De la Eminescu am învățat să iubesc natura, cu Eminescu mi-am făcut educația sentimentală...”. După cum pentru atâția și atâția cititori, interpretarea sa critică din volumele „Eminescu, poem cu poem. La o nouă lectură: antumele” și „Eminescu, poem cu poem. La o nouă lectură: postumele” a însemnat o vedere proaspătă, deopotrivă adâncă și apropiată a creației lirice eminesciene, care în anul 2019 avea să fie cinstită cu Premiul pentru Eminescologie al Fundației „Credință și Creație. Acad. Zoe Dumitrescu Bușulenga – Monahia Benedicta”, înmănat lui Alex Ștefănescu la Ateneul Român chiar de ziua sa de naștere. Președinta Fundației, Teodora Stanciu a vorbit atunci despre limbajul „foarte prietenos”, în care fostul student al eminescologului Zoe Dumitrescu-Bușulenga și-a exprimat „chintesența mesajului ideilor” descoperite în poemele eminesciene, limbaj prietenos care avea să fie evocat de mai tânărul și valorosul istoric literar Daniel Cristea-Enache și în ediția de duminică, 25 februarie 2024, a Revistei sale Culturale, deschisă cu vestea dureroasă a stingerii din viață a lui Alex. Ștefănescu. Acest limbaj a însemnat deopotrivă și un pas curajos, de eliberare a cărților din carcasa abordărilor teoretice complicate, „savante”, la modă, făcut de literatura de înaltă calitate estetică și de profundă calitate ideatică

spre cititori, pentru lectură. Pentru existența literaturii în viața oamenilor.

După întâlnirea de la Sfânta Mănăstire Putna, ne-am scris în câteva rânduri, mesaje electronice, eu am continuat să-l citesc în „România literară”, bucurându-mă de popasul său în ultimele numere asupra unor scriitori bucovineni. Și retrăind uneori, neașteptat, prezența sa într-o emisiune TV Trinitas, de Paștele primăverii lui 2020, despre „Învierea Domnului și regăsirea noastră”, cu chipul pe fundalul verde al unor arbori, care nu mai știu dacă era al unor brazi de pe meleagurile natale sau al unor cireși din mult iubita livadă a anilor săi din urmă.

Însă nu cu această imagine celestă am să-mi închei rândurile da față la plecarea omului Alex. Ștefănescu dintre noi, ci cu aceea, decupată de la venirea sa la Suceava, în decembrie 2013, cu liceeni întâmpinându-l cu urale, și proiectată acum spre timpul care vine, cu scriitorul Alex. Ștefănescu și cu minunata sa gardă pretoriană, cu vârsta tânără primindu-i, citindu-i cărțile cu sentimentul nevoii vitale a literaturii și lecturii în umanitatea noastră.

Alex. Ștefănescu vorbind despre Eminescu la Putna

Imaginează-ți o lume

Dana BANU

PROZĂ

1.

Viața și moartea Deryei din Sinop

Lumina de noapte mă face o femeie roșie! În timp ce lălmâii din grădină sunt plini de sori mici și galbeni./ Departele nu vine niciodată la tine/ Tu mergi spre departe. - Didem Madak, Ce știi tu despre dragoste, domnule?

Un val uriaș de lumină inundă încăperea. În plină iarnă, o adiere stranie de primăvară acoperă viața și moartea Deryei. Departe în Nord, în ținutul ei natal din Anatolia, într-un sat din provincia Sinop, familia Deryei a ținut - pe lângă covoarele grele făcute în atelierele lor de nenumărate generații pierdute în negura secolelor - și tot felul de istorii despre ea.

Unii spuneau că ar fi pierit răpusă de vreo boală a dragostei. Alții erau siguri că sta bine ascunsă și păzită prin vreo închisoare. Mulți credeau că își schimbase numele și se căsătorise cu vreun om bogat, fără suflet. Derya a trăit însă o viață oarecare dar a ei, în mijlocul unei metropole care se lăsa cu greu cucerită dar pe care dacă ajungeai să o privești o dată era îndeajuns să nu o mai uiți. Lăsase totul în urmă și devenise fică a Istanbulului.

Când i se făcea dor de ținuturile natale, Derya mergea la Çarşamba sau la Samsun. Niciodată la Sinop. Îi plăcea să privească atentă și liniștită cerul de deasupra râului Yeşilirmak. Prietenii istanbulezi râdeau de ea. *Cerul e peste tot același!* îi spuneau. *Omule care îl privești nu se simte însă la fel peste tot.* le răspundea Derya.

Mergea întotdeauna singură acolo și nu stătea mai mult de două sau trei zile. Străbătea străzile la întâmplare. Privea oamenii. Apoi se întorcea acasă, pe mica ei stradă în pantă, pavată cu piatră cubică, din Istanbul. Dintotdeauna știuse că urma să plece într-o zi și să nu se mai întoarcă, în orașul ei natal.

Totul a început demult în copilărie când a cu-

noscut-o pe Doamna Marjorie. O franțuzoaică înaltă, cu ochi verzi și buze frumoase acoperite cu un ruj roșu sângerieu de culoarea rodiei. Rochii din mătase. Pantofi cu baretă. Mici pălării din fetru și catifea ce îi dădeau un aer elegant și vetust.

Femeia părea rătăcită - nimeni nu știa cum și de ce - prin mica așezare din provincia Sinop, unde era profesoară de muzică. Madame Marjorie locuia vis a vis de ei și era singurul om de care copilul Derya a fost vreodată apropiată atât timp cât a trăit acolo.

Într-o zi franțuzoaica i-a spus: *Imaginează-ți o lume în care ți-ai dori să trăiești, apoi construiește-o în viața ta de zi cu zi, în realitate.*

De atunci, fiecare pas al Deryei a însemnat apropierea de lumea pe care și-o dorea.

Pe când avea vreo 10 ani a văzut la televizor un documentar despre străzile Istanbulului. Orașul se apropia de lumea aceea pe care Derya și-o imaginase ca fiind perfectă pentru ea.

Câțiva ani mai târziu - după ce a terminat liceul - a lăsat totul în urmă și a plecat.

Doamna Marjorie murise în anul acela într-un accident de mașină. Fără ea nimic nu mai era la fel acolo, în Nord. Ai ei - niște străini. Prietenii nu avea. Toți o priveau ca pe o ciudată. Într-un fel și era. Nu făcea parte din lumea lor. Derya avea o lume a ei pe care și-o imaginase și pe care trebuia să o construiască.

Odată ajunsă la Istanbul s-a înscris la o Școală de Arte din Şişli. A ajutat-o o femeie pe care a cunoscut-o în autobuzul ce a adus-o în oraș. O femeie care a fost impresionată de voința fetei și de sinceritatea cu care i-a spus că merge la Istanbul să creeze lumea pe care până atunci doar și-a imaginat-o.

O femeie care toată viața a stat în umbra altora: a părinților ei bogați, a soțului ei la fel de bogat precum părinții, a copiilor ei alinați, gălăgioși, indiferenți și fără vreun rost, copii care le cereau doar bani fără să îi iubească sau să își fi găsit vreo profesie sau vreun drum al lor în viață.

Siguranța fetei care s-a ridicat într-o dimineață, și-a aruncat în micul rucsac de umăr două haine, și-a luat economiile pe care le-a strâns toată copilăria și adolescența ei pentru a ajunge la Istanbul, a lăsat un bilet pentru cei din casă în care le spunea că pleacă și nu are de gând să se mai întoarcă vreodată acolo, a făcut-o pe femeie să rămână lângă Derya ca umăr de sprijin și prieten de nădejde, până la moarte. Nu se știe ce s-ar fi întâmplat cu Derya dacă nu ar fi întâlnit-o în autobuzul acela prăfuit, cu oameni abătuți și încovoiați de muncile zilelor.

Dar ce rost are întrebarea?! Ce se întâmplă e de cele mai multe ori mai important decât ce s-ar fi întâmplat sau, cum spun istanbulezii mereu: nimic nu e întâmplător, ce se întâmplă trebuia să se întâmple.

Orașul și lumea născută în imaginația copilului și mai apoi a adolescenței Derya nu erau întâmplătoare. Imaginația nu e o întâmplare, așa cum memoria și prevestește, nu doar aduce aminte.

Fina rețea a interiorului uman. O zbatere de aripă în zbor e viața omului și călătoria lui de la naștere până la moarte e plină de semne și simboluri pe care dacă le-ar descifra sau măcar le-ar băga în seamă, ar învăța poate liniștea și frumusețea nemăsurată a timpului cel etern. Astfel lumea oamenilor ar deveni una a armoniei și a serenității.

După ce a intrat la școala de artă din Şişli, Derya s-a alăturat unui grup de tineri guralivi, mereu veseli, plini de încredere în viitor. Băteau străzile împreună. Își spuneau că revoluționează arta și chiar încercau să o facă. Intrau prin anticariate. Devorau cărți. Ascultau discuri prăfuite prin vechi consignații pierdute pe străduțe întortocheate. Se uitau împreună la filme mai noi sau mai vechi. Derya privea minute întregi florile colorate din gălețile florăreselor care împânzeau bulevardul *Valikonağı*. Își cumpăra simit zilnic de la Burak - vânzătorul ambulant de pe strada *Ergenekon*. Își punea pe noptieră încă de cu seară, lirele pe care urma să i le dea a doua zi Uncheşului Mehmet care vindea suc de rodii. Bătrânul zâmbea fericit când o vedea apărând din capătul străzii și o dată pe săptămână nu voia să îi ia banii. De sărbători îi punea deoparte câte o sticlă mare cu suc și i-o oferea în dar.

Nu trecea o săptămână fără schimbe două vorbe și să îl încurajeze pe Erkan, vânzătorul de la magazinul

de pește, care era mereu nemulțumit de slujba lui fiind convins că nu va reuși niciodată să facă nimic important în viață.

Nu de puține ori privea încântată la culorile roz și bleu ciel cu care era decorată vitrina cofetăriei de pe bulevard, plină cu prăjituri și torturi uriașe. Viața Deryei devenea atunci ușoară și prindea miros de vanilie și căpșuni.

Prin ușile de sticlă ale micilor prăvălii priveau la ea o mulțime de lucruri cărora majoritatea oamenilor nu le dădeau vreo importanță. Pentru Derya însă, ele desenau o lume. Lumea ei pe care și-o imaginase încă din copilărie, când singura dorință i-a fost să plece cât mai departe și mai repede dintre ai ei de acolo.

Acum o puteam vedea cu pletele în vânt, tânără și fericită, privind cu încântare lădițele cu fructe și legume expuse în fața aprozarului de pe stradă. Datorită lor lumea fetei se desfăcea în culori și arome intense care o făceau să suradă mulțumită, indiferent de câte greutăți ar fi avut.

Era sigură că în acele detalii care se revărsau în jurul ei se afla ceva cu mult mai adânc decât ar fi putut cineva să înțeleagă la prima vedere.

Duminica, fata și prietenii ei se plimbau pe malul Bosforului și ronțăiau halviță. Uneori ieșeau din cartier și mergeau să înalțe baloane și zmeie colorate pe Podul Galata.

Derya s-a descurcat tare greu cu banii în primii ei ani la Istanbul dar a rezistat.

Lucra la o patiserie din port, la *Haydarpaşa*. Își închiriasse o cameră cu încă două colege de școală. Purta haine de împrumut de la prietenele ei. Vara, o pereche de teniși zdrențuiți. Iarna, ghetete cu care venise din Sinop.

Avea bursă și era mereu atentă să nu și-o piardă. Mânca puțin și se sătura. Visa mult. Accepta lângă ea doar oameni care semănau cu cei pe care îi visase în lungile zile și nopți în care își imaginase lumea pe care și-o dorea. De ceilalți se ferea. Astfel a reușit să rămână mereu optimistă și încrezătoare în viitor. Își construia zi de zi lumea aceea a ei. Știa exact unde, cu cine și ce voia să ajungă.

Au trecut anotimpuri multe peste Derya și peste Istanbul. Fata a iubit și s-a căsătorit. Nu a putut avea

copii dar nici nu își dorea. A pictat și a devenit o artistă renumită. A râs. A plâns. A trăit. Nu a ieșit niciodată din Istanbul.

La sfârșitul vieții, în ultimul ei an, într-o iarnă, o adiere stranie de primăvară a pătruns pe fereastra deschisă a Deryei. În lumina aceea care intra în valuri în casa ei, prin perdeaua ferestrei deschise, Deryei i s-a părut că vede chipul Doamnei Marjorie.

Și-a imaginat atunci moartea ca fiind o lume populată de oameni iubitori precum Doamna Marjorie, cu zâmbete fine și vise împlinite. Astfel i-a fost mai ușor să intre în tărâmul cel necunoscut.

În urma ei a rămas o lume pe care și-a construit-o zi de zi cu o forță uriașă. Lumea imaginară devenită realitate, a Deryei.

Foștii ei elevi de la școala la care a predat desen ani de zile. Soțul ei care a iubit-o până la ultima suflare. Prietenii ei istanbulezi și copiii lor care și-o amintesc ca pe o femeie frumoasă și plină de viață. Lucrările ei expuse într-o mulțime de galerii și decorând o mulțime de locuri.

Derya a fost un om fericit, spun toți cei care au cunoscut-o. Oamenii din lumea pe care Derya și-a construit-o după ce întâi și-a imaginat-o.

O femeie care a intrat în viață menită parcă să fie ingenunchetă dar care s-a ridicat prin puterea visului. A imaginației. Derya din Sinop.

Un val de lumină stranie și primăvărată trece peste cuvintele pe care le scriu acum, într-o zi de sfârșit de ianuarie.

I-am promis unui bun prieten din Istanbul că voi scrie despre femeia care i-a fost profesoară de desen și a murit de curând, bătrână și fericită.

Valul devine translucid incandescent. A luat cu el lumea Deryei și aceste câteva cuvinte ale mele despre

ea. Din interior străbate până la tine, Cititorule, puterea visului care poate crea destine.

Nu înceta să sper și să îți imaginezi zilnic lumea în care ți-ar plăcea să trăiești. Apoi clădește-o în realitate. Astfel vei deveni un om fericit. Precum Derya, profesoara de desen din Istanbul.

2.

Marjorie dormind

Marjorie dormea. Prin somnul ei treceau balerine translucide și aerul devenea de un roșu rodie. *Un om care doarme ține în cerc, în jurul său, firul orelor, rânduiala anilor și a lumii*, scria Proust în romanul său. Marjorie dormind aduna în jurul ei lumina care se răsfrângea nu în afară ci în interior. Lumina primea culoarea rodiei. Culoarea sângelui. A vieții. Și a morții.

Uneori se gândea la ea însăși ca la un cenotaf al celei care s-a născut la Paris într-o zi ploioasă și gri. Apoi se trezea din amorțirea pe care senzația că trăia o viață moartă i-o dădea. Își reamintea de iarna în care venise prin nămeți cu sania lui Ali, trasă de doi cai, în mica așezare în care peste ani urma să își găsească sfârșitul exact așa cum îi fusese începutul.

A văzut din sanie un copac în mijlocul pustietății și a fost de parcă s-ar fi văzut pe ea însăși. Un pământ bun, s-a gândit Marjorie.

Nu știa încă pe atunci că urma să trăiască în provincia Sinop pentru totdeauna. Că nu va mai pleca niciodată de acolo.

Oamenii au privit-o la început cu neîncredere. O zănatică venită de departe. O străină. A rămas o stră-

ină pentru ei doar că odată cu timpul Marjorie a devenit străina lor, nu a altora.

Înainte de a ajunge în Sinop, Marjorie și-a dorit să cunoască țara părinților ei adevărați. Apoi a lăsat totul în urmă și a ales să trăiască și ea acolo. Oamenii care îi erau părinți adevărați habar n-aveau că e fiica lor. O priveau la rândul lor ca pe o străină. Ceea ce și era de fapt.

Familie numeroasă. Se ocupau cu țesutul de covoare. Aveau un atelier de familie. Marjorie avea mulți frați, surori, veri, unchi, mătuși. Pentru cineva care crescuse într-o familie de parizieni bătrâni, excesiv de religioși, morți amândoi unul după celălalt pe când Marjorie era în primul an la Conservator, familia din Sinop părea feerică, aproape ireală.

S-a apropiat mai ales de fiica fratelui ei mai mare, Derya. A înțeles că nu e un copil iubit de ai ei. S-a mutat peste drum de casa lor. S-a împrietenit cu fetița. De fapt a crescut-o. Părinții Deryei aveau mulți copii. Trăiau aproape ca animalele. În casa aceea aflată la distanță de celelalte case din sat se petreceau lucruri ciudate. Oamenii erau indiferenți la copiii lor pe care îi lăsau să crească la voia întâmplării, cu o igienă precară, înfometați, neștiutori și sălbatici.

Părinți extrem de violenți, cu o sexualitate perversă ce arunca o cortină de fum, cenușă, pucioasă și sânge tulbure asupra lor.

Deseori Derya dormea peste noapte la Marjorie iar părinții ei habar n-aveau. Uitau să o hrănească, nu o spălau, nu îi vorbeau. Marjorie a început să aibă grijă de ea.

Părinții fetiței au privit totul fără să schițeze un gest. Li se părea firesc. Femeia era o străină. Era singură. Ei aveau prea mulți copii. Ce să facă?! Le plăcea să se împreuneze zi și noapte. Nu se puteau opri. Lăsau totul și făceau sex peste tot. Oriunde puteau. Uneori chiar și în fața copiilor care s-au deprins cu asemenea scene. Casa devenise nu doar un loc lipsit de igienă ci și o adevărată bolgie în care se petreceau lucruri obscene, adevărate orgii. La adăpostul pereților din piatră și lemn, sufletele copiilor se veștejeau și erau călcate în picioare. Copiii nu se plâneau. Li se părea normal, credeau că peste tot e la fel. Când ajungeau la școală înțelegeau că

sunt diferiți de ceilalți și păstrau tăcerea de rușine. Victimele ies foarte rar și foarte greu în față să vorbească. De cele mai multe ori nu au curajul să recunoască nici măcar în fața lor.

Marjorie a fost deci prima salvare a Deryei. A înțeles că fetiței i se întâmpla ceva rău în casa aceea. A luat-o la ea, a îngrijit-o, a ajutat-o să meargă la școală. În mod normal s-ar fi întors înapoi la Paris. A decis să rămână însă în mica așezare din Sinop datorită Deryei. Nu o putea lăsa acolo singură. În rest nu a făcut nimic deși a înțeles ce se întâmplă în casa de peste drum.

S-a bucurat că nu a crescut și ea în asemenea condiții, că ai ei au înstrăinat-o. Familia ei adevărată nu i s-a mai părut feerică. Nu a spus nimănui nimic. Nu ar fi crezut-o nimeni. Era o străină. Părinții Deryei erau de-ai locului, de generații întregi.

Mulți ani mai târziu, în iarna în care sania care o aducea acasă s-a răsturnat și Marjorie a murit după o scurtă agonie, acolo în zăpadă, privind spre copacul uriaș care se vedea în depărtare, femeia s-a gândit că era de fapt vinovată. Că nu a făcut nimic. Că a luat-o doar pe Derya să o îngrijească pentru că îi aducea aminte de ea. Fata îi semănă. Marjorie a murit simțind că a fost toată viața ei trăită acolo în Sinop, un monstru. Nu avusese niciodată remușcări. Nu știa cum se trăiesc și ce senzații dau. A confundat fiorul acela rece cu adierea de gheață a morții. Putea să se ridice din zăpadă și să ceară ajutor. Nu era foarte departe de sat. Cineva ar fi auzit-o. Ali era mort lângă ea, cu gâtul rupt. Marjorie a preferat să adoarmă în zăpadă. Prin somnul ei treceau balerine translucide. Aerul se colora într-un roșu de rodie, roșu de sânge.

Imaginea unei altfel de lumi ce ar fi fost posibilă dacă ea ar fi făcut ceva pentru copiii aceia a plutit o secundă prin visul cel roșu al lui Marjorie, acolo, în zăpadă.

O lume pe care nu și-a imaginat-o decât la sfârșit când era deja prea târziu să o mai construiască în realitate. Marjorie a adormit de bună voie, în așteptarea morții.

Derya a plecat din mica așezare imediat după înmormântare, fără să se mai uite vreodată în urmă.

Denunțuri de toate felurile

Marian ILEA

Ă
Z
O
R
P

Conținutul unei anonime trimise comandantului Poliției Centrale

Domnule Comandant,

În fața neputinței noastre ca oameni ce aducem dările anuale către imperiul de la Budapesta și ne luptăm în fiecare zi pentru prosperitatea tuturor, renunțând la bunăstarea personală în vremurile acestea tulburi, vă scriem de aici din Herina despre o situație care nu mai poate fi tolerată și despre care avem convingerea că habar n-aveți din cauza dezinformărilor de toate felurile care circulă în vremurile astea de sărăcie. E vorba despre „conștienciosul” comandant de poliție din oraș, domnul Eugen Csaky, trimis aici pentru a asigura și nu a perturba lucrurile și liniștea noastră. „Conștienciosul” acesta, domnul Comandant, se crede calomniat de către calomniatorii care cică am fi noi, cetățenii orașului. În afara celor patru domni cofetari din Piața Centrală cu care se află în relații de prietenie mult prea strânsă, la unul dintre ei avându-și locuința.

„Conștienciosul” acesta îi consideră pe Leopold Biner, Szilard Alfons, Emil Lacsi și Bercu Bernard ca subalterni neremunerați ai săi. Îi folosește și le asigură protecția afacerilor. Spre deosebire de aceste cinci persoane, l-am inclus și pe Eugen Csaky, noi, restul, ne aflăm între excitare și groază din pricină de dură comportare a celui care ar trebui să fie straja liniștei noastre și nu călăul ei. Vă anunțăm că sunt chiar și victime. Prăvăliile noastre se află peste tot în Herina. Individul acesta tot zice că descoperă cantități de marfă camuflată, falimente frauduloase cărora le pune capăt, laudându-se că nu se lasă mituit și nici corupt de către noi. Domnule Comandant, toate cele zise și trasate de el în procese verbale sunt minciuni și invenții ale propriei lui minți periculoase. Domnia-voastră cunoscând situația întregului teritoriu al Imperiului nostru, veți spune pe drept: „De unde să dai mită în vremurile astea?”. Și spunând așa ceva veți avea mare dreptate.

Domnule Comandant central, noi n-am înjurat niciodată Consiliul de Miniștri pentru că nu ne-a greșit cu nimic. Domnul comandant Csaky zice și constată exact contrariul. Domnule Comandant Central, domnia-voastră desigur veți concluziona că: „E la mintea turturelelor că așa ceva ar fi fără rost”, și zicând asta veți avea, din nou, dreptate. Noi, comercianții din Herina, n-avem cum să vindem articole clandestine pentru arme de contrabandă într-un oraș cu o așa vestită cazarmă. Aici se trăiește pașnic. Noi nu suntem singuri”. Domnul Eugen Csaky se crede mereu nedreptățit și atacat de calomniatori interesați? De ce? Care-i interesul? Dorința lui ar trebui să fie doar să-și facă datoria. Și nu și-o face! Zice că se mișcă în cadrele legii. Care lege? Vă prezentăm în cele ce urmează cazul de la crâșma domnului Kramarik, ceva de domeniul fanteziei. În seara de alaltăieri, a fost un chef al nostru. Fără lucruri netrebnice, fără conturbare de liniște. Nu, domnul și colegul nostru, Stein Emerich, n-a avut motive de gelozie față de domnul și colegul nostru crâșmarul Kramarik și nici nu a folosit ca armă răcnetul. Domnul comandant al poliției a apărut la ora două din noapte și a scos toată lumea în drum. L-a insultat pe domnul și colegul nostru Stein Emerich, l-a dus la secție, l-a lovit, l-a aruncat pe paiele din beci, l-a abandonat în zvârcoliri, în mod laș, și-a curățat uniforma, a plecat după un boxer tocmai în Piața Centrală, la locuința unde-l găzduiește Leopold Biner, s-a întors la locul faptei, în beciul de la secția poliției, și l-a lovit în față cu acel obiect desfigurându-l la nas și la pomeți pe al nostru bietul Stein.

Domnule Comandant Central, avem încredere în omul corect și al legii care sunteți și așteptăm să ne dați satisfacție eliberând pe „conștienciosul” Eugen Csaky din funcția lui, chiar dacă veți tulbura tare pe cei patru măștri cofetari care ei zic că sunt motorul dezvoltării economice din Herina. Vai de așa motor, domnule comandant central!

Cu deosebită prețuire și nesfârșit respect, un grup de cetățeni cu totul disperăți și terorizați din Herina

Când Eugen Csaky venea în vacanțe de la Budapesta la Esztergom, barbirul își puneă fiul să plătească o taxă de dormit și alta de mâncat:

„De-acuma tu ai bani și e normal să plătești”.

Când Esther Csaky, mama lui Eugen, mergea la Budapesta să-și viziteze fiul, ieșeau în oraș, se așezau pe o bancă din parcul de pe insula Margit Sziget, se țineau de mână povestind. La despărțire, Esther îi repeta mereu, cu voce tremurândă: „Eugen, să nu-i spui barbirului că am venit să te vizitez”.

Într-o joi, Comandantul Poliției Imperiale de la Budapesta, domnul Miklos Szentklady, trimisese anonimă venită din Herina domnului comandant al Poliției orașului, Eugen Csaky. Sâmbătă, la ședința săptămânală a cofetarilor era mare agitație. Domnul Leopold Biner e furios, domnul Bercu Bernard e revoltat, domnul Szilard Alfons când tace, când dă din cap și spune șoptit: „Nu e defel bine. Buba a copt și va țâșni puroiul”. Domnul Emil Lacsi e tăcut. Îi apăruseră pe pielea spatelui câteva bucățele de carne învelite într-o piele maro deschis. Păreau la început turnulețe subțiri, bune de decorat torturile, din moi se făceau oțeloase, se lăteau născând alte turnulețe. În două luni de zile ajunseseră să aibă înfățișarea ghimbirului. Leopold Biner zisese: „Lacsi, semeni cu oame-nii-copac de care am auzit vorbindu-se la Debrecen.” Szilard Alfons le numise ghimbiruri. „Nu ne mai arăta cât au crescut, Emil, ni se face greață toată săptămâna. Nu mai pot bea ceaiul ăla sănătos din pricină că văd bucăți din tine fierbând în apă”, completase Bercu Bernard. Medicul de piele din Cetatea Hustului a fost uimit, le-a studiat atent, în cele din urmă a dat din mână diagnosticând: „E o viroză a pielii, domnule maestru cofetar, va trece cum a apărut.”

Leopold Biner: Domnilor, s-a ajuns prea departe. Alfons Szilard: Din pricină că am tolerat situația. Bercu Bernard: Că nu am luat măsuri.

Emil Lacsi: Ne-am prefăcut că nu există.

Leopold Biner: Da, am tolerat, am închis ochii, nu am luat măsuri. Dar s-a terminat. Am aflat cuvintele pe care le folosesc comercianții din organizație, țelurile lor și metodele de acțiune. Noi știm iar ei nu știu că știm. Vom acționa.

Emil Lacsi: Ce știm noi, domnule Leopold ?

Leopold Biner: Domnul Stein îi conduce. Noi patru suntem dușmanii lor.

Emil Lacsi: Care lor ?

Leopold Biner: Comercianții din Herina. Emil Lacsi: Vacs.

Leopold Biner: Vor să cumpere cu preț bun postul domnului Eugen Csaky.

Emil Lacsi: Imposibil, Leopold.

Bercu Bernard: Ei vor încerca, dar noi vom plăti dublu pentru postul domnului Csaky. E simplu.

Szilard Alfons: Adică, niște comercianți din Herina se pun cu maestrul cofetari ! Am înțeles bine, Leopold ?

Leopold Biner: Ai priceput, Alfons.

Szilard Alfons: Domnilor, se va rezolva, luni de dimineață, la cofetăria Moran din Budapesta.

Emil Lacsi: Stein ăsta nu e ăla care aprovizionează cazarma militară ?

Leopold Biner: Bravo, Emil.

Emil Lacsi: Domnul Comandant Miklos Szentklady a fost informat, Leopold ?

Leopold Biner: Va fi, luni de dimineață, Emil.

Szilard Alfons: Haosul în locul onoarei, aici s-a ajuns. Toți inspectorii ăia imperiali au venit, au încasat banii, s-au cărat. Stein i-a cumpărat cu mărunțiș, Leopold.

Leopold Biner: Sărăcia, Alfons.

Szilard Alfons: Dezonoarea, interesul... așa s-au prăbușit toate imperiile.

Leopold Biner: Ultima propoziție n-am auzit-o pentru că nici n-ai spus-o, Alfons.

Szilard Alfons: Nu, n-am spus-o, Leopold. Leopold Biner: Nici măcar n-ai gândit-o.

Szilard Alfons: Chiar așa, Leopold. Îți mulțumesc.

Emil Lacsi: Știm cum domnul Comandant al poliției din Herina l-a prins pe spionul care furase rețetele cofetarilor Herinei, din acest cuțar, domnilor. A stat, a cuțetat. S-a dus la gară, a urcat în tren, a văzut baloții ăia de hârtie prin toate vagoanele, a găsit proprietarul și a recuperat astfel comoara breslei. Nu-mai atât... și...

Leopold Biner: Țineți minte când ne-au cerut întregul patrimoniu de patiserie pentru păstrare, cei de la Budapesta și cei de la Viena ? Li s-a răspuns: „Nu, rețetele astea sunt ale Herinei, rămân în Herina !”.

Szilard Alfons: Valoarea lor nici nu poate fi esti- mată. Dacă se pierd rețetele, se pierde și Herina, și noi odată cu ea. Nu ar mai avea încredere în noi herini- enii, nici unul dintr-o mie !

Leopold Biner: Afacerile merg, comenzile cresc în fiecare săptămână. Noi încasăm, noi plătim comu- nității, fără noi în Herina problemele ar fi mult mai grave, situația demult scăpată de sub control.

Bercu Bernard: Ar fi fost ca-n Lipce, ca-n Grosswardein, Leopold.

Leopold Biner: E clar, domnilor: pentru ca onoarea să se reazeze, va fi nevoie să ungem și noi ro- țile. Cât trebuie, nu mai mult.

Bercu Bernard: Normal. Emil Laci: Absolut.

Szilard Alfons: Gând la gând cu bucurie... Chiar mâine vom aduna vaselina specială pentru uns roata cu pricina. Până atunci, domnilor, să vedem care dintre noi merge la Budapesta: pentru tragerea la sorți vom folosi aceste patru chibrituri.

Leopold Biner: Va fi deci pentru luni de dimi- neață, la cafeneaua Moran din Budapesta.

Szilard Alfons: Roata ce necesită ungerea va fi acolo, în biroul maestrului cofetar.

Leopold Biner: E o treabă de trecut la capitolul „rezolvat”, domnilor.

P R O Z Ă

Sergiu Răchitan era ceea ce se cheamă un elev submediocru. Plutea pe deasupra cărților și caietelor ca un gânsac înfioat și gălăgios. Glasul lui enervant acoperea toată clasa. El răspundea primul, el se strofoca în bancă atunci când nu era solicitat, el o dădea în bară, fiind poreclit în surdină „măgarul clasei”. Numai învățătoarea nu se supăra pe el, văzând în persoana lui un viitor bărbat politic. Până la urmă, tot era ceva de capul său: avea ceva talent la desen. În clasa a IV-a, tovarășa le-a propus să-l deseneze pe tovarășul Stalin. Desenul lui Sergiu a ieșit victorios și așezat la loc de cinste pe zidul răsăritean al clasei, i-a adus cravată de pionier așezată la gât chiar de mâinile soldățești ale tovarășei Nichitova, care, stând în fața lui, l-a și salutat. Lui i s-a zbatut inima, s-a umflat pe loc, repetând gestul și crescând în înălțime. Cu dimensiunile mărite, a ieșit în pauză și s-a apucat să-i bulgărească pe ceilalți piticoți. Unul din ei, alergând de colo până colo, l-a apucat de capetele cravatei și l-a făcut să cadă în genunchi. Sergiu-goblizanul s-a ridicat, l-a urmărit cu o mutră ucigașă și i-a împins un pumn drept în față. Băiatul a început să urle și, aplecându-se, a înroșit zăpada. Toată suflarea, în afară de cei doi, s-a năpustit în clasă, în vreme ce vrednicul pionier a rămas în poziție de cocoș pintenat:

– Te satur eu să te legi de cravata mea! i-au zburat vorbele precum gloanțele dintr-o pușcă.

Învățătoarea, informată despre eveniment, nu s-a urnit de pe scaun. S-a mulțumit să dea o drastică sentință:

– Așa-i trebuie derbedeului, dacă s-a legat de culoarea sfântă a partidului. Mulți tovarăși și-au vărsat sângele pentru noi, a venit vremea să vărsăm și noi sângele burjuilor și chiaburilor!

Lăudat pentru fapta lui, Sergiu a plecat acasă țănoș cu bucata de pânză roșie fluturându-i pe dinaintea ochilor. Culoarea asta a început să-i dea necunoscute puteri noi. A mâncat hulpav după ce și-a prezentat importanta achiziție și, văzând că părinții nu se entuziasmează, a ieșit afară, cu mușchii brațelor încordați. N-a durat mult și în casă a venit sunetul toporului căzut pe trunchi. Tatăl său s-a grăbit să iasă

afară și s-a repezit la flăcău care era acum cu a doua găină pe butuc. Prima făcea niște salturi caraghioase, țâșnindu-i sângele în zăpadă. Omul i-a smuls toporul, a eliberat pasărea și a început să-l croiască la fund cu coada toporului. I-a dat câteva, însă cu milă. Băiatul s-a smuls din mâna tatălui, s-a îndepărtat puțin și s-a uitat la acesta cu o mutră fioroasă:

– Pe mine n-ai să mai pui mâna! a glăsuț, fără să se văicărească.

S-a întors și a plecat din ogradă, fără să spună unde se duce. S-a dus la casa învățătoarei și a strigat-o. Ea l-a primit într-un capot roșu, iar Sergiu a dus mâna la cap:

– Salut voios de pionier!

– Salut, tinere! i-a răspuns femeia, fără să mai schițeze gestul.

– Tovarășa, eu am venit să vă spun că tatăl meu e chiabur. Are grădină cu pomi, are și cazan și astă-toamnă a făcut o sută de kile de țuică.

În ziua următoare, gospodarul s-a trezit cu miliția în ogradă, întrebându-l de instalația de făcut rachiu.

– Ce rachiu? a făcut omul.

Cel mai voinic i-a dat un dos de palmă, făcându-l să înroșească zăpada dinaintea picioarelor.

– Ha-ha-ha!... a făcut feciorul, sărind în jur. Așa pățesc toți chiaburii de pe lumea asta!

Gavril a priceput că a fost vândut și n-a mai tăgăduit. Urmarea a fost că i s-au pus cătușe, sub privirile răzbunătoare ale fiului, și dus la oraș. Cum până atunci câinele s-a zbatut în lanț și a lătrat fără încetare, Sergiu a pus mâna pe ceatlăul de la căruță și l-a îmblătit până i-a sărit sângele din bot și din cap.

– De ce ai omorât câinele, mă? s-a stropșit mama-sa la el, având lacrimi în ochi.

– Asta-i șarlă de chiabur și n-are ce căuta în ograda noastră cu lătrăturile lui nesuferite! a hotărât feciorul, cu cravata fluturându-i la gât. Chiaburii trebuie stârpiți până la unul, așa ne-a învățat tovarășa.

A doua zi, a încercat la școală să formeze o echipă cu alți băieți:

– Umplem trăistuțele cu pietre, mergem la Do-

brîșan și-i spargem geamurile, că prea m-a supărat.

Nu l-a urmat nici unul, așa că nu s-a dus nici el. Ar fi vrut să le spargă mutrele, însă aveau și ei cravată la gât și nu se cuvenea. În schimb, tot s-a răzbunat cumva. A prins într-o seară mâța lui Dobrișan, i-a tăiat gâtul și i-a mîzgălit poarta cu sângele ei.

– Cumătră, fă ceva cu nimernicul aista al dumitale, că se poartă parcă-i cel-de-pe-comoară! a venit a doua zi Dobrișan la mamă-sa.

– N-am ce-i face, i-a împuiat capul învățătoarea cu tot felul de prostii. El l-a băgat la pușcărie pe tată-său. Îmi vine câteodată să arunc peste el niște uncrop...

Dobrișan, gospodar de frunte în Răchițeni, nu era omul să înghită o asemenea gălușcă, de aceea s-a dus la școală, punându-i în vedere tovarășei să se astîmpere cu învățăturile cele dăunătoare sufletului.

– Ce-i, bade, nu ți-i bine acasă lângă muier? s-a strîmbat la el tovarășa. Mintenaș îți fac rost de o călătorie fără de întoarcere!...

Omul a lăsat capul în jos și s-a întors acasă pleoștit, gândindu-se că lumea a luat-o razna și nu mai e chip de întoarcere.

Sergiu a isprăvit clasa a IV-a, fiind evidențiat de învățătoare pentru „comportamentul său de cetățean responsabil”, ceea ce l-a făcut să se creadă cel mai important personaj din sat și n-a dat jos cravata nici în vacanță. Într-o dimineață, mama, învăluită de treburi, și-a luat inima în dinți să-i vorbească, după ce l-a hrănit:

– Sergiu, tu ai rămas bărbat în locul lui tată-tău și ești destul de voinic. Ai putea să mă ajuți la câte am de făcut.

– Până nu-mi spui „te rog”, nu mișc un deget! i-a răspuns el de la înălțimea la care se credea că se află.

De atunci, femeia a fost nevoită să i se adreseze cu acele cuvinte magice, fără de care el pleca de acasă, spaima sătenilor, și nu-l mai vedeai decât când i se făcea foame.

Toamna, s-a dus în clasa a V-a în Arini, centrul de comună. Într-o lună a băgat frica până și în colegii de clasa a VIII-a, devenind stăpânul absolut al pauzelor. Îi vămua pe ceilalți de mâncare și, care se opunea, se alegea cu nasul spart. După o sumedenie de reclamații, directorul a abordat-o pe tovarășa Nichitova:

– Mi-ai trimis aici pe unul Răchitan, complet

needucat, bătăuș și indolent. Ce-ai făcut acolo?

– Tovarășe, l-a privit ea, mijindu-și ochii, habar n-ai să apreciezi talentul elevilor. În băiatul ăsta zace un activist și un constructor al noii societăți. Fii atent, că-i sub protecția mea, așa că ai grijă, dacă vrei să mai fii director!...

Lui Sergiu îi plăceau la nebunie zilele premergătoare Crăciunului, când se tăiau porcii. Unde auzea guițat, se aburca pe gard și privea cu lăcomie cum se înroșea zăpada și se vedea înfigând el însuși cuțitanul în gâtul grăsunului. A suportat doar în iarna aceea să facă aceeași treabă la ei un vecin. Anul următor, înarmat cu unealta tăietoare, a sărit pe animal și i-a înfipt baioneta cu toată puterea. Porcul a zvâcnit de sub el, ca să se prăbușească în genunchi, înroșind zăpada. Sergiu i-a tăiat capul cu o vizibilă satisfacție și nu s-a lăsat până nu l-a cenătit, folosind, la nevoie, și barda, după ce l-a părilit cu paie din belșug. Peste un an, isprăvind treaba, s-a gândit, ca bărbat ce era, să-i ducă o halcă de carne tovarășei. S-a spălat, s-a primenit și s-a dus, mai ales că o mai vizitase și altădată, tovarășa fiind singură.

– O, ce drăguț ești! l-a întâmpinat, văzându-i ploconul. Bag de seamă că tu te-ai făcut bărbat în toată firea, l-a laudat, turnându-i un pahar de vin roșu.

În cameră era cald, vinul și-a făcut efectul, iar tovarășei, ca din întâmplare, i s-a desfăcut capotul. Sergiu a făcut ochii mari, în vreme ce tovarășa Nichitova l-a prins de mână și l-a tras lângă ea.

– Ia să văd cât de bărbat ești... i-a spus, aruncând haina de pe el și lipindu-se de trupul lui viguros. Numai astăzi am să-ți mai fiu învățătoare... și vezi asta rămâne o taină între noi, nu trebuie să știe nimeni, i-a șoptit, îmbrățișându-l cu foc.

– Doar n-oi fi eu prostul satului! s-a bătoșat înainte de a pleca, uluit de întâmplare, care l-a făcut să plutească până acasă.

– În cazul acesta, te mai aștept... i-a zâmbit tovarășa. Data viitoare o să fie mai bine... Și, dacă ești bărbat, mai lasă cravata acasă.

Lui nu i-au plăcut deloc cuvintele din urmă. Cum adică să lasă cravata? Bucata de pânză roșie care îi flutura la gât îl făcea să se simtă sigur pe el, să calce mai apăsător, să se uite la lume de la înălțime, să dea cu pumnul mai vârtos. Nu-i convenea s-o dea jos de la gât. „Nu-i place, să-i fie de bine! Eu am s-o port și când am să fiu bătrân!” și-a zis el, mergând ostășește

către casă.

Când a mai vizitat-o, a venit la fel, iar tovarășa, frapată că n-a ținut cont de sfatul ei, l-a înhățat lângă ea și, după ce l-a sărutat, răvășindu-l, i-a dezlegat-o, ciripindu-i tandru:

– Eu ți-am legat-o cândva și tot eu ți-o dezleg.

Sergiu a rămas mut, chiar dacă s-a burzuluiuit în sufletul lui, și s-a lăsat în voia tovarășei, uitând de sine, ca o mică sălbătăciune devorându-și prada cu botul mânjit de sânge.

– Oho!... l-a lăudat ea mai târziu, dar tu chiar ești bărbat!... Mi-a plăcut grozav. Hai să bem câte un pahar de vin, ca să-ți recapeți puterile.

– Două! a poruncit „bărbatul”, în vreme ce, spre nemulțumirea femeii, el își aranjă înapoi cravata roșie.

Revenind la școală, după vacanța de iarnă, profesorii au observat că Sergiu nu mai e atât de violent și toată lumea a răsuflat ușurată. Până într-o zi călduroasă de primăvară cu geam deschis și ciripit de păsărele, când o tânără profesoară s-a trezit urmărită de privirea lui. Neinspirată, s-a întors la un moment dat, ca să-l întrebe, încruntându-se:

– De ce te tot holbezi la mine?

– Mă uit la țățele matala, că tare-s ochioase, parcă ar vrea să iasă din bluză...

Clasa a izbucnit într-un behăit prelungit până când profesoara a pus mâna pe o linie de la tablă, după care s-a făcut o liniște de mormânt.

– Întinde palma! s-a prezentat în fața lui domnișoara Artemiza, cu fața crispată.

– Nu cred! i-a răspuns „bărbatul”. Pe mine nu mă bate nimeni, eu sunt cel care sparg mutra altora. Așa că ferește-te de mine! a hotărât, uitându-se îndrăzneț la profesoară.

Aceasta se vede că și-a dat seama de caraghioslăcul situației, a pus rigla usturătoare la locul ei, încercând, totuși, să aibă ultimul cuvânt:

– O să-ți scad nota la purtare!

– Pagubă-n ciuperci! a râs el, în timp ce se suna de ieșire.

Artemiza n-a mai venit la clasa respectivă, iar Sergiu a isprăvit târâș-grăpiș clasa a VII-a, fiind apostrofat în urma evenimentului, să se liniștească, altfel îl elimină din școală.

Singura ființă de care asculta era mama lui. Acasă, arunca trăistuța de la școală și mergea cu ea la

câmp. Muncea cu sârg, dovedind că are putere, mai ales că mamă-sa, luându-și nădejdea că o să-l mai vadă pe soț, i-a spus în vară că toate acele ogoare sunt ale lui. Tot pe atunci, a suferit de două ori: nu i s-a dat carnet roșu de UTM-ist și, în urmă, învățătoarea, la care el se dedulcise, a dispărut din sat fără veste. A mârâit, a trântit, a izbit, văzând roșu înaintea ochilor, pentru ca la urmă să-și smulgă cravata și s-o calce în picioare cu o furie de care numai el era în stare. A doua zi, spălată, și-a pus-o înapoi la gât. Sfătuit să meargă la o școală de meserii, a răspuns dirigintelui că are deja două, de agricultor și de potlogar, cum a fost taxat chiar în școală. Văzând profesorul că îi vorbește ca un egal, s-a supărat, cu o tardivă amenințare:

– Ce te-aș croi cu o riglă, de-ai mai fi elev! Impertinența ta o să te dărâme cândva, potlogar afurisit!

Auzind de riglă, lui Sergiu i-au sclipit ochii și i-a venit un gând. S-a dus la casa domnișoarei Artemiza și a intrat ca un musafir așteptat.

– Ce-i cu tine aici? s-a răstit femeia.

– Am venit să-ți văd alea, că tare-s faine, a glăsuie fostul elev, făcând semn cu capul

– Măi nerușinatule, ai scăpat o dată, astăzi am să te-nvăț minte! l-a amenințat punând mâna pe un polonic destul de mare.

A ridicat să-l lovească, dar s-a văzut înțeleștată și aruncată pe un divan. A urmat o luptă strașnică, încheindu-se cu o cămașă sfâșiată.

– Adevărat că-s faini, a privit-o Sergiu. Atâta am vrut, de aceea ai făcut rău că te-ai luptat cu mine. Rămâi cu bine și-mi pare rău de cămașă. Salut voios!... a ridicat mâna la tâmplă, părăsind odaia.

Cum cravata lui se cam ferfenișase, el a căutat în lada mamei, a găsit un batic și l-a așezat la gât, mândru nevoie-mare. Mamă-sa știa că, dacă vrea să aibă liniște, nu trebuie să se lege de acel accesoriu, iar Sergiu, punând ochii pe Lenuța lui Otavă, a început să umble la ea, fata fiind mai mare ca el cu vreo patru ani. Totul a mers bine până într-o seară când s-a întâlnit în ogradă cu unul Barbu, flăcău pregătindu-se de armată. Acela s-a uitat la el ca un dulău la o șarlă, gata să-l sfâșie:

– Ce cauți, măi muțunache, aici și la vremea asta? Nu cumva?... Te-nvăț eu minte!...

Sergiu n-a stat să-i răspundă. L-a fulgerat în obraz cu dreapta, iar cu stânga i-a măsurat tăria plexului, trântindu-l în zăpada care s-a înroșit, spre satis-

facția bătașului. S-a întors către Lenuța, ieșită afară, ca să-i dea povață:

– Strânge-i borșul și-l pune în oală, să vă săturați amândoi de dragoste!

Și nu s-a mai dus la ea, dar nici la alta, cuge-tând în drumul către casă și vorbind nemulțumit:

– Femei trădătoare!... Asta s-a lăsat cociobăită de doi, cealaltă a șters-o, aruncându-se, pesemne, în brațele altuia!

La Crăciun, după ce a tăiat porcul, făcându-l să guște o vreme doar prin înțepare și doborându-l măiestru, s-a încălțat cu cizmele lui taică-său și s-a prezentat la horă, nemulțumire printre flăcăii ruginiți. L-au înconjurat și i-au pus în vedere să plece acasă, că-i un mucos. Sergiu s-a aplecat, a scos din carâmbul unei cizme ditamai iataganul și i-a avertizat:

– Vreți să vă măsurați cu mine? Să văd care-i mai curajos, că-i vărs bleohătăile în omăt!...

Tinerii s-au uitat unul la altul și s-au retras, lăsându-l în pace, iar viteazul a tropotit printre ei, luând la rând fetele și cercetându-le cu de-amănuntul. Nu i-a căzut cu tronc nici una. Așa a tot căutat el, considerându-se bărbat, încă vreo doi ani. Strângea fetele cu brațele-i de oțel, iar ele se simțeau tare bine în mâinile lui, chiar dacă era mai mic de ani. Până la urmă, i-a plăcut de Violeta, fata celuia căruia îi mângălise poarta cu sânge de mătă. Tatăl fetei, văzând ce se pe-trece, a sfătuit pe fiică-sa într-o seară liniștită:

– Violetă, să nu te mai văd cu vagabondul acela de Sergiu! N-ai mai găsit un flăcău acătării și te-ai oprit la potlogarul lui Răchițeanu? Am să cobor din pod milităria și-am să te scarmăn, să-ți sară fulgii de pe tine!

Cu prima ocazie, Violeta l-a anunțat să n-o mai caute și să-și ia nădejdea de la ea.

– Am priceput, asta-i gura spurcată a lui tă-tău, s-a mâniat Sergiu. Găsesc eu ac și de jocul lui!

Toată iarna l-a pândit, însă omul, auzind de vorba „potlogarului”, a început să umble cu un cio-mag. Sergiu n-a îndrăznit să-i ațină calea, frământându-și mintea cum ar putea să-i vină de hac. Târziu de tot, împrăștiind niște gunoi în grădină, a prins ideea:

– Bag furca-n el într-o seară și-l mântui de toa-te cele...

Tot croind la planuri și venind către casă, i-a ajuns la urechi ceva vorbărie în ogradă. S-a repezit să

vadă ce se întâmplă. Ajuns la portiță, s-a oprit și și-a înfipt degetele într-un răzlog. Dinaintea casei, fos-ta învățătoare, alături de care, la doi-trei pași, stătea unul din milițienii comunei. Sergiu a pășit șațoș, cu o brazdă adâncă pe frunte.

– Uite ce zice dumneaei, s-a repezit mama, că a venit să ne ia pământiorul și să ne adune la colectivă!

– Pământul meu? s-a uitat abia atunci în ochii tovarășei de aproape. Pământul meu nu mi-l ia ni-meni! a tunat.

– Nu-l luăm noi, îl dați singuri, de bună voie. Semnați o cerere și gata, i-a zămbit drăgălaș tovarășa.

Sergiu a văzut în momentul acela roșu înaintea ochilor și a trăs-nit-o, fără veste, după obiceiul lui, în obraz. Femeia s-a prăbușit în zăpadă, stropind-o bogat cu sângele ei. Milițianul, văzând ce s-a întâmplat, s-a aruncat asupra tânărului, trântindu-l nu departe de fosta învățătoare care n-a apucat să se ridice. A ur-mat o spulberare de mâini și de picioare până când omul legii a rămas peste el, cărându-i la pumni cu nemiluita. După ce l-a umplut și pe acesta de sânge și a colorat albul zăpezii din jur, l-a săltat în picioare, i-a pus verighetele și l-a împins în drum, dându-i cu șutul. Mama, speriată, a fugit de la început în casă și nu s-a uitat ce se mai întâmplă în ogradă. Abia mai târziu, a văzut urmele luptelor, fiind convinsă că fecio-rul e câștigător ca-ntotdeauna. Abia a doua zi și-a dat seama că nu-i cum a gândit și a început să bocească.

– Ce mă fac eu singură, fără nici un sprijin?...

A căzut sub icoane și n-a mai putut să spună nimic, vărsând lacrimi din belșug. Într-o vreme, a spe-riat-o un glas, făcând-o să se întoarcă.

– Ce faci, femeie, mă bocești și-amu?

Ea s-a uitat în sus, a văzut că-i bărbatul ei, i-a cuprins picioarele și a hohotit ca la mort.

– Hai și te ridică, nu mă jeli, că încă n-am dat ortu' popii.

Ridică de subsuori, nevasta i-a spus printre lacrimi:

– L-au luat pe Sergiu!...

– Pagubă-n ciuperci! i-a răspuns omul ei, șter-gându-i lacrimile și strângându-o la piept. Știa prea bine că Sergiu nu era băiatul lui, însă, fiindu-i atât de dragă, nu i-a reproșat niciodată nevestei. Facem altul, dacă tot am venit acasă, a răsuflat ușurat, repezind-o pe pat... Măcar asta o să fie al meu...

» A
N
O
R
P

Adrian ALUI GHEORGHE

Jurnal de campanie

Globalizarea ne face cetățeni impersonali universali, dar ne trage preșul național de sub picioare! Voievozilor și eroilor și domnitorilor care populau imaginația noastră patriotică le-am găsit eroi europeni, eventual le opunem o atitudine de desacralizare a panteonului național. Atitudinea generală înclină să susțină că deșteptăciune nu e să știi bine ce ai în curtea patriei, ci să știi ceva aproximativ de aiurea, fapt care îți conferă (și) statut de ... spirit expansiv, european, universal.

Chiar și scrierea unei litere cu degetul pe nisip modifică ceva din ordinea universului. Chiar și târâșul unei larve pe o frunză de captalan înclină cu o unitate infimă, dar unitate, axa universului. Niciun sunet nu se pierde, el se propagă, îl vei regăsi, peste o vreme, în univers. Dacă ai scris azi un vers inspirat, înseamnă că ai îngănat o sirenă care e captivă mării undeva...! Și marea e influențată de cântecul sirenei, bineînțeles. Chiar și o aripă de libelulă care se mișcă becisnic modifică ordinea universului. Cine vede modificările astea? Dumnezeu și, vreau să cred, artistul. Geograful vede deplasarea continentelor, istoricul analizează prețul războaielor dintre continente, politicianul le scoate la mezat, bancherul le transferă la pierderi. Cine sesizează mișcarea interioară, a ființelor care trăiesc înspăimântate, mereu la limită, vieți unice și irepetabile? Artistul. Fie el poet sau muzician, pictor sau geometru, filosof sau împletitor de plase de păianjen...!

Mă gândesc așa: dacă o catastrofă ar distruge aproape complet viața de pe pământ și ar rămâne doar câteva animale oarecare, revenirea la rațiune ar fi aproape imposibilă. Dar dacă rămân doar doi oameni, bărbat și femeie, analfabeți chiar, dar procreativi, lumea se poate reface până la performanțele de azi. De asta îi privesc cu îngăduință și pe idioți, și în ei Dumnezeu poate sădi ceva din ființa sa. Omul este singurul teren pregătit oricând pentru iubire, rațiune și poezie.

Poezia nu e o miză, niciun test de departajare a personalităților umane. Sunt mulți oameni, însă, care trăiesc poezie fără să știe. Ca monsieur Jourdain, cel care trăia proză de o viață și a trebuit să afle asta la maturitate, de la un profesor coțcar. Mă bucur, într-un fel, că cititorii de poezie sunt rari, în felul acesta ne demonstrăm și noi starea de ființe rare, alese. Dacă toată lumea ar citi poezie, așa cum mănâncă pâine sau cartofi, s-ar banaliza ceea ce ar trebui să fie un lucru excepțional. Să ne mulțumim că suntem neînțeleși, cetiți doar de inițiați. Ce ar fi să dondăne toată lumea pe stradă, ca nebunii, continuu, pe limba poeziei?

Mă suspectez, uneori, de substituie de personalitate, de destin, de încercare de a trăi două vieți deodată. Și trăiesc uneori două vieți deodată, o fac cu voluptate, trăiesc despletit, haotic, flămând, înfricoșat, stresat...! E și un privilegiu să trăiești două vieți, dar și o mare responsabilitate. Dă-ți seama, ce înseamnă seara când trebuie să culci două suflete, ce înseamnă să visezi cu două inimi, să faci planuri de viitor și de trecut cu două minți? Mă și hrănesc din propria ubicuitate, ca orice artist, pentru că pe nisipurile mișcătoare se înalță cele mai mari creații artistice. În același timp, care om nu trăiește mai multe vieți, concomitent, trecând din una în alta cu lejeritate unii, dureros alții!?

Poetul disimulează în individ obișnuit, ca să nu se prindă nimeni că e un izgonit din ceruri, că e un „paria al cerurilor”. Căderea s-a întâmplat datorită faptului că a încurcat căile, la un moment dat. Arta adevărată e proba că a fost în paradis, e urma concretă a ceea ce îl recomandă ca izgonit din paradis. Bine, noi suntem izgoniții din generația a șaptezecoa, însă cei care au fost mai aproape ca timp, au amintiri mai bine conturate, au supt lapte cu miere fără amelioratori, de la surse paradisiace. Ei sunt marii artiști de geniu cu opera căroara ne hrănim ca să ne putem aduce și noi aminte câte

ceva, scociorând gena cu pana.

Modelul christic și-a epuizat legenda, acum e o realitate fecundă. Noi doar simulăm răstignirea, suportăm destul de ușor dramele altora. Oricum, ne simțim mai bine în pielea noastră, oricând, oricât de bătucită sau peticită ar fi, decât în a oricărui alt pământean. Că, până la urmă, zicem și noi ca Alexandr von Humboldt: „Modul în care un om își acceptă destinul este mai important decât însuși destinul său”.

Una din întrebările pe care un scriitor o așteaptă, dar de care îi este teribil de frică, este aceea: de ce scrie? Întrebarea în sine este o probă de luciditate, pe când răspunsul este, de cele mai multe ori, o probă de versatilitate.

Am putea face proba responsabilității lumii scriitoricești de la noi avansând preceptul biblic: “Cine crede că e geniu să ridice primul piatră”. Din păcate, într-o democrație “internautistă”, în care mediocritatea este agresivă și extrem de prezentă, în care fiecare autor își fixează propriile norme, propriile standarde de valoare, fără să țină cont de o istorie care știe, de două mii de ani măcar, că democrația votului este determinantă, scriitorii de bun simț se vor retrage în carapacea propriului talent; în același timp orice nebun se (*va*) crede geniu și nu ezită (*nu va ezita*) să ridice bolovanul.

Avem o literatură, ce facem cu ea? Cine o gestionează? În grija cui e literatura română azi? Cine o promovează, cine o apără? Cine (mai) are nevoie de literatura română actuală? Trăim în epoca statisticilor, așa că putem aproxima inclusiv apetitul pentru lectură al unei societăți, al unei comunități, „consumul” de carte, consumul cultural. Care mai e relația scriitorului român de azi cu „dușmanul de moarte”, cititorul?

Arta fără estetic este ca nunta fără lăutari, e ca Romeo fără Julieta, e ca biela fără manivela, e ca albas-trul de Voroneț fără Voroneț ș.a.m.d. Ceea ce transcende esteticului este orice, dar nu artă. Chiar formele de

artă din zona post-esteticului au, în subsidiar, o normă estetică pe care o anulează ”în joacă”, o parodiază, o mistifică. Eticul poate să lipsească din demersul artistic, dar esteticul ba. Esteticul nu prea are de-a face, de unul singur, cu corectitudinea politică, o păcălește, o depășește cu superioritate. Ei, atunci când arta e cu tendință, ideologică, când își propune ”să demonstreze ceva”, iaca se întâmplă să apară de după colț demonul ”corectitudinii politice” și să spună: bau!

Suntem o literatură săracă, care nu își poate permite să arunce prea multe valori peste bord. Nu aruncăm, vorba proverbului, apa din copaie cu tot cu copilul pus la îmbăiat. Mai salvăm ce e de salvat. Nu suntem așa de conservatori totuși, falanga supra-realistă românească a dat tonul în literatura europeană cândva, într-un conglomerat de scriitori evrei, români, lipoveni, unguri, nemți, cu atât mai valoroasă această multi-etnicitate. Sunt pentru multiculturalitate, culturile care exprimă mai multe etnii ”naționale” sunt mult mai expresive.

Fără școală, opera-i goală. Fără studiu, e doar un preludiu. Fără transpirație e doar aspirație. Dar fără har, e în zadar.

Ești ceea ce citești; sau: ești suma lecturilor tale; sau: cine nu citește, nu trăiește; sau: spune-mi ce citești, ca să îți spun cine ești ... etc. Un cititor este un supraviețuitor al unui complex de lumi, reale sau imaginate. Un necititor este un viețuitor al lumii și realității imediate. Un cititor trăiește. Un necititor este ... trăit. Un cititor citind câștigă timp fizic și timp virtual, pătrunde cu mintea în universuri paralele, cochetează cu eternitatea. Un necititor nu are niciodată timp, el este hăituit de timp...!

Homo sapiens, conform teoriilor convergente istoriei, a fost “specia” umană care a îngenuncheat celelalte specii umane sau neumane prin faptul că a fost capabil să genereze și să gestioneze ficțiunea. Ficțiune înseamnă și matematică și reguli de circulație și reguli de comportament și arta culinară și poezie și visatul

S
Z
E
S
A
R
T
N
O
C
E
P

la un moment dat, știm cu toții, poezia a coborât realmente, în arenă. La primele Olimpiade, cele clasice, concureau atleții și ... poeții. Așa s-a afirmat Pindar, de exemplu.

Poți să ajungi în insulele cele mai exotice, dar să nu poți ieși din sinele tău. Poți să ajungi la Paris, dar să te simți ca acasă. Or, la Paris trebuie să te simți ca la Paris, în insulele exotice trebuie să fii „un sălbatic” al locului. Sunt oameni pe lumea asta care au atâta imaginație încât își resimt toată viața ca pe o vacanță continuă pe pământ.

cu ochii deschiși. Ludwig Wittgenstein spune un lucru infailibil: „Limitele limbajului meu sunt limitele lumii mele”. Un cititor adună cuvinte, cu fiecare noțiune pe care și-o însușește poate să își explice locul său pe lume, privitul în gol se transformă într-o proiecție conștientă.

Mulți (dintre noi) spun că poezia e o religie și că ea trebuie să rămână în spațiul intim, cel dintre pagina cărții și cititor; dar alții (tot dintre noi) spun că poezia trebuie să fie, da, o religie, dar care trebuie să coboare în stradă. Așa cum e fotbalul? Hai să delirăm și să ne imaginăm că pe stadioane ar fi confruntări poetice între poeți din zone diferite, generații diferite, țări diferite; cu transferuri de poeți de la o echipă la alta; că arbitrii ar fi criticii literari care ar fi prinși, la un moment dat, că trucează meciuri, ar fi arestați, firește, casele de pariuri ar lucra spornic etc. etc. Da, e o glumă, dar

Din păcate literatura română de azi e cam nicăieri în Europa mare, rămânem mai departe o insulă (în derivă?) într-o societate, cea europeană, care te invită la competiție, dar nu te trage de mânecă dacă nu o faci. Tu ca scriitor ești neputincios în fața unei piețe de carte uriașă, cea europeană, dar aici ar trebui să intervină politicile culturale ale statului român, prin instituțiile sale abilitate. Nu o face nimeni. Avem cinci milioane de români, după statistici, plecați în Europa după revoluție. Cum ajunge cultura română la ei? Nu cumva, prin imposibilitate, prin prostia instituțională, îi condamnăm definitiv la ... desțărare?

(Din jurnal, septembrie - noiembrie, 2007)

Don Quijote – viziunea din peștera lui Montesinos

Niadi-Corina CERNICA

U
S
E

În cartea „Don Quijote de la Mancha” de Miguel de Cervantes, în partea a doua, ni se povestește coborârea lui don Quijote, fără Sancho Panza, în Peștera lui Montesinos.

Ceea ce spune Cavalerul, la ieșirea din peșteră, ca de pe un tărâm vrăjit, din afara timpului, este unul dintre episoadele cele mai pline de semnificații ale acestor peripeții.

Don Quijote, readus la viață după ieșirea sa cu mare greutate din peșteră, povestește: „dintr-o dată și fără să o caut, m-a cuprins un somn nespus de adânc și, când mă așteptam mai puțin, m-am trezit și m-am pomenit în mijlocul celei mai frumoase, plăcute și desfătătoare pajiști pe care o poate crea firea sau imagina cea mai discernătoare imaginație omenească. Am făcut ochii mari, mi i-am frecat și am văzut că nu dormeam, ci cu adevărat eram treaz”. Don Quijote își pipăie capul și pieptul „ca să mă încredințez” - zice el - „dacă eram acolo eu însumi sau vreo nălucă vană și plăsmuită, dar pipăitul, simțirea, judecățile raționale pe care le făceam în sinea mea mi-au învederat că eram acolo același care sunt acum și-aici”. Este, deci, o viziune, nu un vis, don Quijote se află în afara timpului și a spațiului. El nu este în peștera lui Montesinos, a intrat într-o lume fermecată, a cavalerilor din vechime, din cărțile cavalești, vrăjiți cu toții de Merlin. Merlin era vrăjitorul din „Cavalerii Mesei Rotunde”, prieten al Regelui Arthur, cunoscut din romane cavalești.

Rând pe rând, don Quijote îi întâlnește pe marii cavaleri din vechime, fermecați de Merlin: Montesinos, Durandante, mort în sicriu, dar care plânge și suspină, scutierul lui, Guardiană, alte doamne și cavaleri, transformați până și în iazuri. În palatul vrăjit în care se află, apare și Dulcinea del Toboso, alături de alte domnițe. Castelul în care îl găsește pe Durandante este locul în care don Quijote („despre care vrăjitorul Merlin a profețit multe lucruri”), primește recunoașterea cavalerilor ca fiind Cavaler, iar Dulcinea del Toboso ca domniță a cărei faimă o apără el.

Nerecunoscut de cei din jur, luat peste picior și umilit, urmat doar de fidelul și visătorul Sancho

Panza (altfel cum ar fi pornit cu don Quijote în peripeții?), cavalerul rătăcitor don Quijote de la Mancha este recunoscut și primit de cavaleri. Merlin, marele vrăjitor, profețește despre el. Dulcinea del Toboso este acolo, printre doamnele și domnițele slăvite de cavalerii rătăcitori.

Don Quijote a stat în peștera lui Montesinos trei zile, „fiindcă acolo m-a prins noaptea și s-a făcut ziuă și iar s-a înnoptat și s-a luminat de ziuă de trei ori, așa încât, după socoteala mea, am rămas trei zile pe meleagurile acelea îndepărtate și ascunse vederii noastre”. Sancho Panza răspunde: „Se vede că o fi adevărat ce spune stăpânul meu (...) căci, cum toate lucrurile care i s-au întâmplat s-au petrecut sub vrajă, pesemne că ceea ce ni se pare nouă un ceas o fi părănd acolo trei zile cu nopțile lor cu tot”.

Don Quijote, în afara timpului, într-un loc în afara spațiului, este sub vraja lui Merlin.

Toți cavalerii îl recunosc pe don Quijote de la Mancha și toți îi trimit mesaje, sub forma unor versuri, încă de la începutul romanului despre Cavalerul Tristei Figuri. Domnițe și scutieri îi trimit și ei mesaje. Urganda cea de Nerecunoscut (vrăjitoarea din romanul cavaleresc „Amadis de Gaula”) îi trimite versuri. Amadis de Gaula, în sonet, îi spune „renumele viteaz ți-e scris să-ți fie”. Don Belianis de Grecia, cavaler rătăcitor, spune în sonetul său, „pe tine sunt pizmaș, măreț Quijote”. Doamna Oriana îi scrie în versuri Dulcineei del Toboso. Gandalin, scutierul lui Amadis de Gaula, își trimite salutul lui Sancho Panza. Orlando Furiosul, Cavalerul de Febus, Cavalerul Solisdan îl salută pe don Quijote, Cavalerul Tristei Figuri. Chiar Babieca și Rocinante, calul lui Cid Campeador și calul lui don Quijote, au o poezie a lor.

Câteva dintre aceste versuri, trimise de cavalerii lui don Quijote, ca unui viteaz cavaler rătăcitor:

„Nu pot a-ți fi egal, și-această-onoare
pe faimă și isprăvi ți se clădește...”
(Orlando Furiosul lui don Quijote de la Mancha)

„Ci tu, Quijote got, ai faimă clară,
prin Dulcineea veșnic îți e gradul,
și ea, prin tine, mândră-i, pură, vie.”

(Cavalerul de Febus
către don Quijote de la Mancha)

Nimeni nu-l crede pe don Quijote cavaler rătăcitor, Dulcineea este, pentru unii, doar în imaginația lui, Sancho Panza este crezut la fel de smintit ca și stăpânul lui. Marii Cavaleri, însă, îi trimit mesajul lor și îl primesc printre ei, atât la începutul romanului, cât și în viziunea din peșteră. Don Quijote nu caută un Sfânt Graal, el nu este Cavaler al Mesei Rotunde, este Cavaler rătăcitor. Cavalerii rătăcitori făceau fapte de vitejie, bine oamenilor și slăveau o domniță pe care o făceau cunoscută prin faptele lor. Toți cavalerii din romanul „Don Quijote” sunt cavaleri rătăcitori, specifici literaturii spaniole, spre deosebire de Cavalerii Mesei Rotunde din literatura medievală engleză.

Don Quijote nu este singurul cavaler rătăcitor. În peregrinările sale, îl întâlnește pe Cavalerul din Pădure cu scutierul lui, cu care se luptă. Iar cavalerul este bacalaureatul Sanson Carrasco, prietenul lui don Quijote, ajuns el însuși cavaler, avându-l scutier pe cumnatul lui Sancho Panza. Alt cavaler este Cavalerul cu Mantie Verde, care îl însoțește și îl primește puțin timp. Ei nu sunt ca don Quijote, care trecuse prin paza armelor, primul ritual cavaleresc, care este și prima lui aventură. Ei nu sunt propriu-zis cavaleri. Cavalerul din Pădure, al Oglinzilor și al Albei luni, adică Sanson Carrasco, va încerca să-l oprească pe Cavalerul Tristei Figuri și-l va trăda (de fapt, el crede că numai astfel îl poate scăpa de nebunia lui pe bunul Don Quijote), iar Cavalerul cu Mantie Verde este un hidalgo prietenos și ospitalier, care îl crede pe Cavalerul Tristei Figuri smintit, dar îl privește cu bunățate.

Don Quijote este ultimul cavaler recunoscut de cavaleri. Cavaleria se termină, poate, cu el, și ultimul roman cavaleresc este „Don Quijote de la Mancha”.

Un spectacol incandescent

Elena-Brândușa STEICIUC

CRONICA TEATRALĂ

„All the world is a stage” – iată citatul din „Acare a țâșnit ca o rachetă (cu numeroase trepte incandescente!) spectacolul intitulat „Cum vă place” montat de Botond Nagy la Teatrul municipal „Matei Vișniec” din Suceava, a cărui premieră a avut loc sâmbătă 16 decembrie 2023. Nu este numai piesa „As you like it”, ci un colaj de citate și din alte scrieri ale lui William Shakespeare, asamblate în jurul principalelor structuri tematice ale piesei: mai întâi, frica, angoasele generate de tulburările fizice și psihice, de ideea finitudinii, cărora ființa umană caută să le facă față cu sentimentul traversării unei păduri devoratoare, alcătuită parcă din plante carnivore și populată cu vampiri (the forest of Arden, asemănătoare cu mitica Brocéliande din povestirile arthurienne, loc mitic al miraculosului, dar și al tenebrelor). Apoi, la fel de importantă: reflecția lucidă, în tonalitate când pesimistă, când optimistă, asupra condiției umane, supusă iremediabil eroziunii timpului, asupra vârstelor omului, pe care autorul „Sonetelor” le vedea ca pe actele unei piese. Nu în ultimul rând, căutarea neîncetată a iubirii – panaceu universal - obsesia morții, a finalului pe care nimeni nu îl dorește. A fost folosită excelenta traducere a Luciei Verona, ea însăși autor dramatic, inspirat talmăcitor specializat în limbajul shakespearean, care a cizelat cu pasiune versurile, dându-le în limba română grația, cadența și sensul din original.

Totul s-a desfășurat sub forma unei fantezii cuce-ritoare, dinamice, bine susținută de improvizațiile actorilor, al căror umor, autoderiziune, versatilitate, replici sclipitoare au fost sarea și piperul spectacolului. Muzica poate fi decretată „cireșa de pe tort”, pentru că Robert „Watzzy” Watzatka a delectat publicul plimbându-și degetele pe chitara lui magică: compoziții proprii, dar și inserții de rock sau alte genuri muzicale, generând un univers sonor de opera-rock electrizant. Foarte inspirată este alegerea unor elemente din melosul tradițional bucovinean (mulțumim, Cristina Florea!), colinde străvechi în care elementele mitologice (capra, ursul – animale totemice în cultura română) trimit subliminal la rădăcini ancestrale, la trecut, la fricile noastre diurne și nocturne dar – mai ales – la elementul din care am fost

făcuți: pământul.

Acest spectacol de o înaltă poeticitate, cu o puternică dimensiune onirică a fost realizat de Botond Nagy – după cum mărturisește – pentru a explora „halucinațiile noastre legate de pădurile noastre interioare. Pădurile apartamentelor noastre când ne trezim singuri în ele. Furtuna din pădurile cluburilor și codrii neputinței noastre în momentele de boală, de încercări majore ale vieții. Unde găsim atunci visarea? De care creangă a speranței ne putem prinde, când tot ce știam despre viață, nu o mai putem trăi? Pădurile depresiei au poteci către cascade de lumină?” Într-adevăr, regizorul a cuprins „o fărâmbă din sentimentul de viață atât de misterios și dur, ludic și ireal ce ni-l prezintă Shakespeare în toate operele sale. Un trail run forestier prin coclaurile acestui autor.”

Scenografia Ioanei Ungureanu este sobră, minimalistă, apelând la structuri simple, la obiecte puține, dar pline de semnificații (patul în care somnul poate fi lin sau cotropit de coșmaruri, în care omul își recuperează energia sau își dă obștescul sfârșit; jucăria preferată a copilăriei, avionul; borcanul cu murături bucovinene, element indispensabil al culturii noastre culinare). Ea este bine completată de light design-ul lui Cristian Niculescu și de video design-ul realizat de Mihai Nistor. Din sală, imaginea de ansamblu receptată este mixtă, nu pot să nu remarc continuitatea și complementaritatea dintre imaginile filmate într-o pădure desfrunzită, lipsită de viață, cutreierată de caprele funebre vestind anul care se îngroapă și jocul actorilor, cu improvizații care descreșesc frunțile spectatorilor și provoacă realmente cascade de râs (și de aplauze).

Realizat în cheie burlescă, *Cum vă place* conține și suficientă gravitate, menținând un echilibru constant între cele două registre. Piesa shakespeareană este doar un pretext, un punct de plecare prezent într-o secvență de punere în abis, prin simpla povestire, făcută de trei personaje preluate dintr-un spectacol anterior: „Întoarcerea acasă” (Matei Vișniec). Cu tot umorul nebun al celor trei femei – Moire ? ursitoare ? - interpretate admirabil (parodie a ifoselor științifice ale unor așa-ziși „shakespeareologi”) am rezerve cu privire la acest ecou

intertextual al regizorului și al trupei (nu este singurul) pentru că resursele lor sunt nelimitate, ca și capacitatea de invenție a lui Botond Nagy, un avangardist *pur sang*. Dar, în principiu fiecare face cum crede că e mai bine (as one likes !) pentru a institui starea de katharsis fără de care ceea ce se petrece pe scenă nu poate fi numit teatru.

Actorii suceveni Bogdan Amurăriței, Răzvan Bănuț, Horia Andrei Butnaru, Cristina Florea, Diana Lazăr, Delu Lucaci, Alexandru Marin, Cătălin Ștefan Mândru, Clara Popadiuc au fost din nou la cote maxime: stăpâni pe mijloacele lor, dezinhibați, atenți la fiecare detaliu, cu o mobilitate excepțională, au dat viață unor personaje memorabile, au creat necesara iluzie din perimetrul scenic, așa cum știu ei să facă de fiecare dată. La urma urmei, „...all the men and women [are] me-

rely players/ They have their exits and their entrances” după spusele bătrânului Will.

Copleșitor, tulburător, dând de gândit spectatorilor de orice vârstă, recenta premieră a Teatrului municipal „Matei Vișniec” a transformat scena într-o lume: cu spaimile și bucuriile ei, cu o căutare perpetuă a iubirii, a frumuseții vieții (care de multe ori este urâtă și ternă), cu un râs vindecător și eliberator. Botond Nagy are dreptate: „« Cum vă place» este urletul mut al florilor din umbra propriilor păduri. Al florilor care nu mai sunt vizitate de albine, dar care tânjesc după lumina vieții.”

După un astfel de eveniment teatral, toate florile își deschid corola și avem certitudinea că minunile lumii (încă) nu sunt strivite.

C
R
O
N
I
C
A
T
E
A
T
R
A
L
Ă

Lupta Stelei cu Îngerul

Cronica volumului de poeme „Umbra” de Stela Iorga
(Editura Eikon, 2022)

Romeo Aurelian ILIE

Poeta Stela Iorga, absolventă a Facultății de Limbi Străine din București, a debutat în anul 1998, cu volumul *Miza pe 13 bis*. Au urmat cărțile: *A doua întoarcere din Nam* (2009), *Ziaristică la domiciliu* (2010), *Scrum de aripi* (2011), *Coffin Blues* (2011), *A deauville* (2013), *Dumnezeu e lângă mine* (2014), *Imposibila mireasă* (2014), *11 feluri în care a murit Lola. Memoria păsărilor* (2017), *Fecioara de fier* (2018), *Povești mici pentru oameni mari* (2019) și, cea mai recentă, *Umbra*, apărută în anul 2022 la editura Eikon din București. Asupra acesteia din urmă mă voi apleca și eu în cele ce urmează.

Voi spune dintru început că volumul *Umbra* este format din două secțiuni, de dimensiuni aproape egale, dar diferite ca estetică și întru câtva și ca tematică. Primul dintre ele se numește *Nu mă mai vizitează îngerii* și cuprinde poeme (în estetica clasică), în care poeta își analizează și își pune pe tapet relația cu divinitatea, cel de-al doilea, intitulat *Umbra*, conține poeme în proză de mici dimensiuni, în care autoarea se analizează mai abtirit pe sine însăși. Desigur, ambele cicluri sunt traversate de o undă de existențialism.

În *Nu mă mai vizitează îngerii*, existențialismul este unul profund mistic, poeta luptându-se pe de o parte cu Îngerul/ Dumnezeu, pe de altă parte cu sine însăși, dar tot pentru a-și regla relația cu dimensiunea spirituală, duhovnicească a vieții sale: „*nu mă mai vizitează îngerii/ iar noaptea visez întunericul care se va lăsa/ peste mine într-o zi nu știu încă care/ și o ploaie deasă/ deasă prin care trebuie să trec/ a ajuns să-mi fie frică de somnu-mi/ să nu fie cumva ultimul în care mă scufund/ Dumnezeu mă ia leneș de mână/ și mă călăuzește afară din noapte zilnic/ pentru care mântuire*

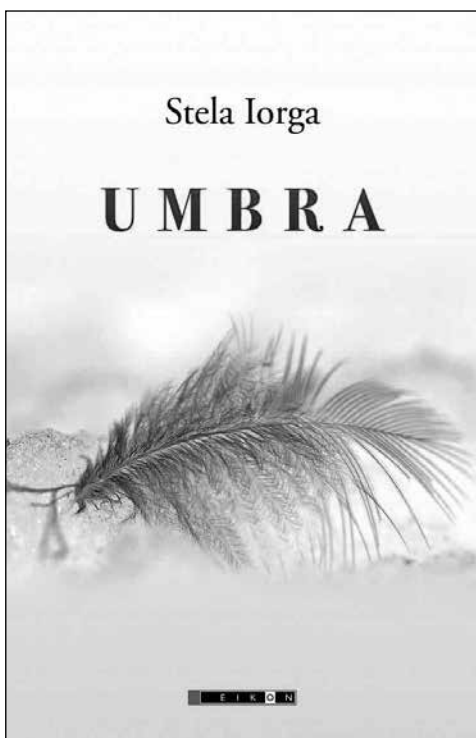
nu am cuvinte să-I mulțumesc/ Dumnezeul slavei mele deșartel/ aruncat într-un recycle bin/ numai pentru a fi folosit din nou a doua zi/ Doamne ce desfătare pe sufletul meu plin de disperare/ să mă arunc zilnic în lume/ când nu mai știu drumul înapoi spre casă”.

În poemele din această secțiune, poeta oscilează perpetuu între o atitudine de smerită și totală prosternare în fața lui Dumnezeu: „*da, Doamne, în-*

tinde-mi însăși mâna Ta/ de carne caldă ca să ies la malul vieții/ fiindcă uneori mă prăbușesc lin din minel/ înspre alt sine departe de Tinel/ cine sunt eu încă nu știu/ tot ce pot atinge este doar bezna/ care mă însoțește hoată și credincioasă/ ca un câine”; și una de frondă, aproape eretică, în care se revoltă împotriva lui Dumnezeu, pe care îndrăznește să-L compare nici mai mult nici mai puțin decât cu un păpușar: „*scrisul despre tine este egal cu drumul în moarte/ mori câte puțin mânuind cuvinte multel/ care-ți sunt date dintr-o altă viață/ nu a ta despre care nu știi nimic/ te scrii cu cuvinte mai maril/ cu cuvinte mai măruntel/ te bați în cuiel/ te sui pe cruce/ cobori de pe ea/ și nu mai învii la loc/ totul este aproape o rutină/ a unui*

păpușar cu mult simț al umorului/ care vrea să te vadă cât mai rezist”.

Și totuși, poemul care surprinde cel mai bine atmosfera generală a acestui ciclu de poeme este cel în care poeta împrumută îndrăzneala Sfântului Apostol Petru de a-L alunga pe Hristos, dar nu din răutate, ci din conștientizarea nevredniciei sale, în cazul acesteia însă alungarea are ca motiv o formă cvasi-maternă de a-L proteja pe Dumnezeu: „*și dacă într-o zi însuși Domnul Dumnezeuul tău/ ar cădea în paharul tău cu otravă?! atunci l-aș scoate cu mare milă afară/ L-aș privi direct în ochi/ și I-aș spunel/ du-Te/ aceasta este crucea*

meal să nu îngheți ca minel pe afară din ea”.

În cea de-a doua secțiune a cărții, cea care dă și numele volumului, poeta se adâncește tot mai mult în sine, nemailuptându-se decât cu propria-i umbră, care nu este, desigur, altceva decât o metaforă a sine-lui, singura formă de așa-zisă materializare a acestuia în exterior, necesară pentru a da și un aspect văzut acestei lupte: *„momentul acela când de atâta singurătate ți se chircește de groază și umbra ta pe asfalt, de parcă ar vrea să părăsească și ea așa om nenorocos, clipa când umbra reușește să ți se desprindă de trup și urlă de durere, nu o auzi, dar ea continuă să țipe, și să fugă spre alt om, pe asfalt, să se adăpostească de tine, veșnicul om trist, clipa aceea magică, când până și visele cad de pe tine, ca puricii de pe o mătă mult prea jigărită pentru a le fi adăpost, visele te părăsesc și ele sătise de atâta deșertăciune și neîmplinire, clipa când până și Domnului i se face silă - milă de tine și îți dă în batjocură o moarte lungă, lungă, cam cât o viață”.*

Lupta cu sine capătă o nouă dimensiune în semi-ciclul de poeme în proză, *Scrisori către tine*, care ar fi trebuit să se fi numit, „Scrisori către sine”, întrucât poeta nu face altceva decât să se dedubleze, să se obiectivizeze, raportându-se la sine ca la o străină, ca la un om distinct de ea însăși: *„mi-e teamă că trăiesc cumva viața altcuiva, care nu îmi mai seamănă deloc, de la copilul care știa că este fericit, până la viața de acum, se întinde un cer și un iad de deznădejdi și de căderi...”.*

Până la finalul volumului, poeta pare să se fi împăcat cu sine însăși, dar nu în sensul că ajunge la vreo formă de fericire sublimă sau de armonie, și în sensul că, asemenea biblicului Iov, înțelege și își asumă faptul că și fericirea, atâta câtă este, și durerea ce uneori pare de nesuportat, sunt ambele de la Dumnezeu, și chiar dacă nu întotdeauna înțelege pedagogia divină, nu are altă variantă decât aceea de a rămâne credincioasă.

Așadar, în volumul *Umbra*, poeta Stela Iorga, rămânând credincioasă inclusiv crezului său poetic, rămâne în sfera tematicii religioase, dar o duce cumva la un alt nivel, îndoin-o cu spiritul filosofiei existențialiste, inspirată cel mai probabil de filosoful danez Soren Kierkegaard și de titanul literaturii ruse, Fiodor Dostoievski. Totodată trebuie remarcă și construcția impecabilă, și desigur, cursivitate și limpezimea discursului poetic, indiferent de tonul abordat, mistic sau eretic, ceea ce arată că fără nicun fel de dubiu, avem de a face cu o poetă matură și experimentată pentru care poezia nu mai are secrete sau pietre de poticnire.

C A R N E T E C R I T I C E

„Oceanograful” Marius Manta

Dan PERȘA

E
C
I
T
I
R
C
E
T
E
N
C
A
R
N

Îată și ultima carte publicată de Marius Manta (dar care, cum vom vedea, a devenit penultima): „Temeiuri în acvaforte” (Editura „Babel”, Bacău, 2023; prefață: Ștefan Radu; coperta, machetare: Florin Radu; ilustrații: Gheorghe Zărnescu; corectură: Mirela Bălan). Dar meditați la toate celelalte. Să pomenesc câteva.

Debutază editorial în 2014 cu volumul „Literaturbahn”, Editura „Timpul”, Iași, cu o prefață de Constantin Călin. În 2015, publică un volum de poezie „Tată și fiu. Momente”, Editura „Vicovia”, Bacău, cu o prefață de Iulian Bucur. Al treilea său volum apare în 2017, „Ucenic la iconari”, Editura „Vicovia”, Bacău, cu o prefață de Daniela Șontică. Deloc întâmplător poeta și publicista Daniela Șontică de la Ziarul lumina: Lumina de Duminică, semnează prefața la o carte de spiritualitate și cultură creștin-ortodoxă. Al patrulea său volum, din 2020, este „Cronofiabile”, Editura „Studion”, Bacău. Tot în 2020 publică un volum de „Interviuri”, Editura „Studion”, Bacău, cu o prefață de Doina Cernica. Iar al șaselea volum este cel tocmai pomenit, „Temeiuri în acvaforte#”. Și imediat după el a urmat o mare surpriză, cartea scrisă în colaborare cu Ion Fercu, „Cuvântul și carele de foc”, Editura „Eikon”, București.

Ce putem observa de aici? Cărți de critică literară, eseuri, poezie, religie și spiritualitate ortodoxă. Cei care îl cunosc pot completa acest portret cultural gândind la pasiunile sale de zi cu zi: muzica, prezența sa la concerte și pasiunea pentru „drumeții” în locuri de mare tradiție istorică. Încât Marius Manta se arată a fi un „oceanograf”, cufundat în cultură și mai mult decât atât, în viață. În alt context făcusem observația că Directoarea revistei „Ateneu” (unde Marius este redactor), Carmen Mihalache, a creat o redacție de oameni care trăiesc ca artiști. Iar firea de artist este vădită la Marius Manta, ca și la toți ceilalți.

Să mai adaug și faptul că, pe lângă activitatea sa de publicist și om de carte, Marius Manta s-a îndreptat către o zonă deloc comună. În 2020, septembrie, a absolvit cursul „Cercetați scripturile” organizat de Centrul Ortodox de Studii și Cercetare „Dumitru Stăniloae”, Paris, Mitropolia Ortodoxă Română a Europei Occiden-

tale și Meridionale, iar începând cu luna martie 2021 a devenit cursant în cadrul programului „Sf. Apostol Pavel, opera, omul, moștenirea”, organizat tot de Centrul Ortodox de Studii și Cercetare „Dumitru Stăniloae. Ca urmare, el este invitat să publice un eseu, în 2016, „Actul artistic între formal și non-formal” în volumul colectiv, „Reflecții interdisciplinare”, Ed. „Casa Corpului Didactic”, Bacău. În 2017 e prezent cu un alt eseu în volumul colectiv, „Sfinții închisorilor și literatura carcerală”, Ed. „Casa Corpului Didactic”, Bacău, intitulat „Aspecte ale literaturii carcerale”.

Marius Manta este scriitorul căruia cărțile (dar și pasiunile) îi dezvăluie bine personalitatea, profilul său uman.

Cum spuneam, Marius nu este doar un intelectual, ci îmi apare mai degrabă ca artist. Cititul și scrisul nu sunt pentru el o muncă prestată cu ambiție, ci fac parte din viața lui la fel ca toate celelalte întâmplări ale unei zile sau ale unei săptămâni, ce se adună treptat în ani. Citește și scrie la fel de pasionat cum ascultă un album muzical, sau cum merge la un concert, sau cum vede o piesă de teatru, sau cum merge în excursii prin locuri unde se infuzează de istorie, sau cum face un tur al mănăstirilor, chitind substratul din arta murală și viețile pictorilor de icoane. Aceasta e viața lui, o integrare egală în viață și în artă, fără să o pună în plan secund pe una dintre ele. E o adevărată minunație, mai ales azi, când orgoliile au crescut exponențial și cei mai mulți oameni scriu dintr-o insațiabilă poftă de mărire și par să nu mai vadă altceva decât scrisul, transformat în mintea lor într-o catapultă menită să spargă porțile celebrității. Pentru că face dimpotrivă, tocmai lui i se deschid și porțile, e ca un călător căruia divinitatea aflată la manetele cămarilor nu-i poate reproșa daune ale „ecosistemului” vieții și îi lasă liberă trecerea oriunde, în spații unde altora ușa li se trânteste în nas. De ce? Pentru că oamenii ahtiați după glorie pierd treptat contactul cu viața, dar viața este substanța scrisului, și iată-i rămași fără substanță. Marius și-a păstrat intacte (căci toți ne-am născut cu ele, dar le-am pierdut pe drumul existenței) naivitatea cea bună (o să revin), capacitatea de a admira, capacitatea de a gusta viața și arta, cucernicia. În vreme ce azi oamenii devin, în

vremurile noastre, mai mult ego, ce blochează ca un zid simțăminte, Marius scrie datorită sentimentelor. Sentimentele sunt reacții la viață. Varietatea lor îi încarcă scrierile cu mângâieri sensibile ale tuturor ideilor și obiectelor lumii. Și mai are un atu. Pentru că nu s-a „rigidizat”, nu s-a rinocerizat, ce vede divinitatea la el? Inocența. Marius Manta e inocența însăși. Revin asupra naivității, pentru că observasem că în marile romane ale lumii se detectează o doză de „naivitate” (așa îi spuneam). Nu știam să explic ce este de fapt această naivitate de copil sau de adolescent și m-a lămurit, într-o zi, Cioran: „naivitatea, adică sentimentele adevărate”. Deci, iată, Marius trăiește viața, iar ea este substanța gândurilor și scrierilor sale și are sentimente, acest liant al lăuntrului nostru cu viața. Având în el viața, poate citi cărțile în consens cu plinul său (cei goliți de viață, de simțire, scriu din ego, din goliciune doar) și le poate evalua nu după tipicul criticii și teoriei literare, ci chitind către substanța lor. Iar substanța lor este viața. Cei care stau în turn de fildeș, pentru a scrie fără a trăi, nu l-ar putea înțelege și nici nu l-ar putea aprecia. Turnul de fildeș, diferit de la epocă la epocă, e azi, cred eu, ego-ul. Cei care stau în ego-ul lor, nu-l pot pricepe. Marius îmi amintește povestea spusă parcă de părintele Cleopa. Era un călugăr ce le părea atât de însemnificant, încât nici la masă cu ei nu-l primeau ceilalți călugări. Dar când a murit, trupul său a împrăștiat miros de trandafiri. Și, iată, zice Cleopa (dacă el a fost povestitorul și nu alt Părinte, dar povestea este reală), iată, noi ne credeam fără pată și el era adevăratul sfânt. Cam așa și cu Marius. Cine să privească mai atent la el, dacă el nu se bate cu pumnii în piept ca gorila? Dar s-a așezat sub semnul Marelui Urs, iar ursul nu are astfel de obiceiuri. În comunitățile preistorice, el purta mesajele oamenilor către zei. Probabil că și azi face la fel, dar noi ne-am pierdut simțirea sacrului și atunci nu mai știm și nu vedem prea clar ce se află în cărțile lui Marius Manta. Iată-l în „Temeiuri în acvaforte”, cercetând temeiul cărților – și s-ar putea scrie ceva pagini despre semnificațiile cuvântului „temei”, însă dau aici doar câteva sinonime, pentru a observa mai bine ce vizează Marius în cartea lui: fond, fundament, temelie, bază. Să mai remarc faptul că acest volumul ce adună cronici publicate de-a lungul vremii mai ales în revista „Ateneu” (dacă nu cumva toate), are o prefață semnată de Ștefan Radu, „Gravor de idei”, iar Ștefan Radu, se știe, e omul ce cântărește scrierile nu doar în componenta lor estetică și intelectuală, ci și după deschiderile morale și spirituale. Nu insist asupra cărților

comentate de Marius, volumul său le stă tuturor la îndemână. După firea-mi, am preferat să creionez în câteva rânduri un portret „Marius Manta” (chit că are atâtea portrete pe coli de desen ca profesor la un liceu de arte).

Și iată, nu se usucă bine tușul tipografic pe „Temeiuri în acvaforte” și Marius vine cu o „bombă” editorială...

După ce-și ia canon să scrie un roman, romancierul le spune cititorilor: „dacă nu aveți altceva mai bun de făcut, citiți, rogu-vă, cartea aceasta”. Dar cititorul are mereu ceva mai bun de făcut. Însă în ce privește „Cuvântul și carele de foc – o aventură subiectivă în poetica ființării”, în care Marius Manta îl provoacă pe Ion Fercu să răspundă la diverse întrebări, rugăminte de lectură opțională către cititor nu-și mai are rostul. E un imperativ: lăsați orice aveți de făcut și citiți! Și asta pentru că „aventura” vine din partea a doi intelectuali înzestrați pe de o parte cu o rară erudiție, pe de alta cu un mare deplasament spiritual. O combinație care va încânta lectorul. Nu citește degeaba. E o lectură deasupra oricărui film, oricărui știri, oricărui joc, oricărei conversații pe telefon și deasupra oricărei activități ce ne solicită îndeobște să pierdem timpul în fuga calului.

Pentru mine cartea aceasta a fost o mare surpriză de la bun început, o surpriză de peste 450 pagini. Nimic nu o anunța și iat-o, brusc, în fața mea, construită editorial la nivel de înaltă clasă de Editura Eikon. Iar Marius Manta pare să se fi reinventat, dar nu s-a reinventat, e tot același pe care îl știm, însă funcționează cu o bucurie și o spontaneitate descătuse de orice inhibiții provocate, uneori, de prea marea-i modestie. Așa încât Ion Fercu este obligat să răspundă la întrebări cu adâncime, puse parcă, dintr-o răutate anume, încât să nu poată răspunde. (Cititorul ar putea face un exercițiu: după ce vede întrebarea să caute să răspundă la ea înainte să citească răspunsul prozatorului Fercu). Să vorbești despre „exilul interior”, despre Postumanism și metaumanism, despre natura umană, rău și bine, întâlnirea cu sinele, dar și despre Bucovina și despre marea literatură a lumii, ar încurca pe mulți intelectuali și artiști. Însă pentru Ion Fercu nimic nu este prea greu, el răspunde calm, erudit, explică parcă vorbindu-și sieși într-un monolog interior, într-o stare de transă visătoare, totuși controlată critic, încât cititorul nu va avea încotro și va fi prins în acest joc și în această stare, trăind bucurii rarissime, ce îl însuflețesc. Și îi va îndrăgi pe autorii cărții.

Epifaniile lui Don CEZAR (amintiri povestite)

Vasile PROCA

CONTRAPUNCT

„Don Cezar, care merita din plin să fie în vârful piramidei de omologare și vizibilitate canonică, a fost împins, încet și tenace, către zona de margine, în timp ce în manuale, la tribune și în funcții înalte s-au aflat alții”. (Daniel Cristea-Enache)

Dumnezeu s-a făcut om pentru ca omul să poată ajunge Dumnezeu, erau cuvintele Sf. Atanasie cel mare, repetate mereu de Cezar Ivănescu, care a fost prieten apropiat cu Daniel Turcea (1945-1979).

O știu din convorbirile făcute cu autorul Baaadului. De aceea, pentru aceste însemnări am ales cuvântul *epifanie*, trimitere directă la *Epifania* lui Daniel Turcea, volum publicat la *Cartea Românească*.

Iată cum s-au întâmplat lucrurile:

„Tot în acel an (1978) s-a îmbolnăvit și Daniel Turcea, singurul meu prieten și aliat literar înainte de a deveni eu însumi „cel mai bun prieten al lui Preda” și, cu greu, Daniel Turcea a apelat la mine să-i rezolv cartea *Epifania*, care zăcea pe biroul dlui Preda la Mogoșoaia... Am luat cartea, i-am făcut un referat (există și azi) în care spuneam că Daniel Turcea scrie acea poezie pe care Nichita Stănescu ar dori să o scrie dar nu poate, căci nu are nici angelismul, nici cunoștințele livrești care să-i permită să-l poată continua pe Ion Barbu, și tot așa contând pe antipatia lui Marin Preda pentru Nichita, cartea lui Daniel s-a dus la tipar și avea să apară în preajma sărbătorilor de iarnă... îmi amintesc de aceste lucruri înlănțuite afectiv pentru că, în rugăciunea pe care o spuneam pe atunci, în baie, noapte de noapte, la Mogoșoaia, știu că erau cuprinși Mary, Vasile (un piso), dl. Preda și Daniel... Mă rugam lui Dumnezeu căci, fără ei, simțeam că nu mai pot trăi în acea vreme... Au murit, Vasile în primăvara târzie a lui '78, Daniel în primăvara târzie a lui '79, dl. Preda în primăvara târzie a lui '80...”

Suferința este un dar al ființei. Dumnezeu îngăduie suferința, ne spune René Girard.

O precizare: pe timpul directoratului lui Marin Preda, Cezar Ivănescu a fost lector de carte cu jumătate de normă. Primea 500 de lei pentru fiecare refe-

rat. Când *monșorul* primea un referat negativ de la Ion Caraion (alt lector, normă întreagă), fără ezitare apela la Don Cezar, care căuta argumentele necesare tipăririi acelei cărți. Nu-l agreia pe autorul *Omului profilat pe cer* (1945). Cu altă ocazie, alte amănunte.

Epifania a fost reeditată în 2011 (Iași, Doxologia), cu binecuvântarea IPS Teofan, mitropolitul Moldovei și Bucovinei, având prefața scrisă de Părintele Dumitru Stăniloae. Citez: „Avem în față un volum de poezie categoric creștină, o poezie extraordinară, cum n-am avut în literatura noastră și cum nu este în lumea întreagă. O poezie de mare adâncime și căldură despre Ortodoxie”. Pentru a mai adăuga câteva tușe la portretul lui Daniel Turcea, marele prieten al lui Don Cezar, trebuie amintită și mărturia Părintelui Arsenie Papacioc, care i-a fost duhovnic autorului *Epifaniei*. Un fragment din *Mărturie*: „N-aș fi crezut că tânărul acesta retras și necunoscut să fie o forță atât de mare de inspirație și prestanță creatoare.

Propovăduia în lumea lui adevărul de credință ortodoxă cu mare râvnă. [...] Cred că valorile ce-i stăpâneau și inspirau ființa erau pentru inima lui înfrântă, mult iubitoare, prezentă și înduhovnicită.

Mi-a scris câteva rânduri înainte de a adormi între Domnul (*pe care le-am primit abia zilele acestea, după atâția ani!*) unde-mi mulțumește și-mi spune că *i s-au dat la tipărit scrierile*. Îți răspund și eu cu acest prilej, iubite frate Ilie-Daniel, te țin adevărat nedespărțit de inima mea și lumea te trăiește și te simte în opera ta.

Despre tine rămân multe negrăite.”

Arhim. Arsenie Papacioc,
Techirghiol, la Înălțarea Sfintei Cruci
14 septembrie 1991

Și, pentru a lămuri alegerea titlului acestor însemnări, apelăm la preot dr. Ioan Mircea, citând din al său *Dicționar al Noului Testament*: „Textele care folosesc substantivul **epifanie** și verbul **epifanein** vorbesc de *arătarea* Domnului nostru Iisus Hristos în lume, ca, răscumpărarea ei, să-i lase și harul mântuitor; sau și de

arătarea slavei Lui, precum și de arătarea Domnului la Parusia cea Mare, ca Judecător, ca să judece viii și morții”.

Concluzie: *Epifanie* înseamnă arătarea Fiului veșnic al lui Dumnezeu.

Continuăm itinerarul biografic al autorului *Pentru Marin Preda*, inserând, când și când, anumite lucruri despre *legenda Nichita*: neîntrecutul cozeur, liberal-comunistul, cabotinul, și câte le mai știi „nichi-tiști” și Bunul Dumnezeu.

În vara lui 2004, într-o sâmbătă, vizitându-mă, l-am rugat pe Don Cezar să dialogăm, ținând cont de întrebările pe care le pregătisem. Mi-a cerut textul, a citit întrebările și mi-a spus: *Înregistrează, bătrâne, nu îți răspund la toate pe loc. Nu mă întrerupi. Când scoți textul de pe casetă, pui întrebările acolo unde trebuie*. Redau fragmentul despre crezul său poetic: o viziune culturală și religioasă, cum s-a trecut de la civilizația orală la cultura cuvântului scris, legătura dintre teluric și celest etc.

Cezar Ivănescu: „România, în partea ei fundamentală – satul – e pe cale de dispariție. Vatra satului, cultura tradițională sunt tot mai sărace. Dispare folclorul autentic, bătrâne. Unde sunt doinașii de altă dată?

Dispar povestitorii, cu farmecul lor inegalabil. Ia, te rog, *Istoria literară*, de la Neculce, trecând prin Ion Creangă, Eminescu și până la Sadoveanu, și ai să constăți ce rădăcini autentice și formidabile au spusele lor. Pe lângă harul primit de la Dumnezeu, fiecare a simțit și a înțeles legătura tainică și benefică cu marele tezaur ce îl formează cultura populară: cântecele sub toate formele, dansurile, meșteșugurile, obiceiurile și câte și mai câte. Fabulos. Prispă casei, șezătorile, muzica lăutărească și toate câte țin de ființa acestui popor au fost *școala elementară* a vieții, a educării întru frumos.

Considerându-mă un discipol al lui Eminescu, am încercat, ca și el, să descopăr lumea mirifică a satului nostru.

Fiind profesor, un timp, prin zona Bistrița-Năsăud, de unde se trage și Mary, am ascultat mulți oameni cu poveștile lor de viață, cu cele moștenite de veacuri. Am notat destule lucruri interesante. Cred că le mai am pe undeva. Am notat ce m-a interesat mai mult pe mine, ce m-a făcut să vibrez, să-mi trezească o stare de uimire. Simți, în asemenea ocazii, mai bine-zis, ai trăiri unice.

Contează mesajul artistic, suflul ideatic pe care îl transmiți prin cele scrise de tine.

A talmăci capodoperele creației populare, pe po-triva simțirii mele, spre o creație cultă cu transfigurările ce mi le-am impus, cu, hai să zic, după Gilbert Du-rand, *aventurile imaginarului*, prin care să pot obține autenticul, firescul. Ce spun eu, așa, în câteva cuvinte, trebuie înțeles că lucrurile, arătate mai sus, au presu-pus o muncă teribilă, o tensiune creatoare, care, uneori, aveam impresia că mă termină, mă epuizează.

Am să-ți spun mai multe altă dată, când o să discutăm și despre etapele creației mele, așa cum le văd eu și nu prea le vede critica literară”.

Să continuăm epifaniile lui Cezar Ivănescu, dând un citat din *Muzeon* (Ed. Eminescu, București, 1979):

!Marie de pe Bîrga-
trebuie să fie
cum îți este lacrima
apa-aceea vie!

!de valea Bîrgaielor
cum m-am depărtatu?
dreaptă ești ca un Drum Sfînt
și miroși ca bradu!
ard în febră, -n febră ard
și-n gropniță zacu,
trupul tău mi-a luminat
drumul meu și leacul!

!pe valea Bîrgaielor
dintre omenime
ne-aleserăm soților
numai eu cu tine!
cînd mă uit și te privesc,
ești crescută bine
ca toți cei care primesc
vreme cît pot ține!
(fragment din *Lîna de aur*, cîntul întîii)

Mai dăm un citat (câteva strofe din douăzeci și patru), de data aceasta din al doilea volum *Doina* (Car-tea Românească, București, 1987), volum despre care autorul spunea că fost desfigurat de cenzură: poeme scoase din cuprinsul cărții, strofe întregi lipsă.

.....
!codrule, pasăre sfîntă,
codruleț de brad,
noi ne-om pregăti de nuntă

codruleț de brad,
codrule, pasăre sfântă,
coduleț de brad,
inimă și carne vîntă,
codruleț de brad,
codruleț, pasăre sfîntă
codruleț de brad,
pregătire-om nuntă cruntă
codruleț de brad!

.....

Se pot cita toate poemele (chiar cenzurate) din cele șapte părți (capitole) ale cărții. Alegem *Doina (Închinare)*. Are multe trimiteri către persoane mult îndrăgite de Poet:

!Laură sau laur
toată ești de aur,
Aurel Fierarul și-a rupt grinda,
să pogoare Steaua
lăcrimînd ca greaua
ta povară-n aur, Laurinda!

!stau și de departe
îmi e jale foarte
și departele s-o depărtare,
vocea nu ți-o aud,
alte nume-ți caut
nu spre amintire, - spre uitare!

!de ce nu-s cu tine
și nu ești cu mine
Dumnezău o știe foarte bine,
asta ne-a fost scrisa,
străinția ni s-a dat mie și ție, - Paradisa!

!cu amărăciune
și închinăciune
cel care de mult nu mai e june,
al Domniei-Tale
cel ce s-a-nțelea cu
Moartea numai, Cezar Ivănescu!

Imediat, gândul te duce la anii când Nichita locuia, împreună cu Gabriela Melinescu, în mansarda doamnei Unanian de pe strada Grigore Alexandrescu. Familia Covaci, Stela și Aurel, locuiau în aceeași curte, Aveau doi copii: un băiat, Andrei, și o fată, Laura.

Țîmpul a trecut, iar Laura va ajunge o foarte

cunoscută, mai ales în Occident, pictoriță. Don Cezar i-a pozat, a ieșit un tablou mare, iar peste mulți ani, în 1994, când i s-a tipărit cartea *Sutrela muțeniei* (Ed. Princeps, Iași), pe coperta IV a cărții, se află portretul autorului de Laura Covaci. Cartea, prefăcută de Petru Creția, se încheie cu *sutra CXCIX*:

!leagăn de vis
mă leagănă
în moarte!

În josul paginii 70, o notă: *Singurul poem-vers pe care l-am scris timp de aproape 3 ani, între 14 iunie 1990 și vara lui 1993: e scris în miezul bolii, nebuniei, morții...*

În *Pentru Marin Preda*, pag. 21, găsim aceeași mărturisire: *...Am zăcut bolnav aproape doi ani iar în trei ani, din 14 iunie 1990 și până la începutul acestei veri, 1993, am scris un singur poem într-un vers pe care-l găsesc acum pe o hârtie proastă, transcris frumos dar hârtia e murdară, probabil l-am transcris în bucătărie, în camera mea e tare frig și stăteam tot timpul în pat... [...] ... „Leagăn de vis mă leagănă în moarte”... acesta e versul pe care l-am scris în trei ani. Nimeni și nimic din jurul meu nu-mi putea veni în ajutor, mâinile-mi erau atât de slăbite și oasele zdrobite ale degetelor mă dureau... [...]*

Cezar Ivănescu se afla în acea teribilă situație, fiind bătut crunt de mineriile lui Miron Cozma, chemați la București de Ion Iliescu, în 14 iunie 1990. Asta e condiția geniului, vor spune unii. Când treci printr-o asemenea încercare, se produce acea necesară căutare interioară, și cuvintele devin ființele care locuiesc persoana. Sunt șapte cuvinte (cifra magică) în acel vers. Șapte cuvinte: esența poeziei.

Și astfel, am ajuns la Constantin Noica: *Gânduri despre esența poeziei* – Convorbiri literare, nr. 1, 1943: „Esența poeziei apare atunci în actul de-a asculta, de a primi un mesaj, de a te supune cuvîntului în așa fel încât să nu-l mai rostești: să se rostească. Stă în esența poeziei de-a face la limită pe Dumnezeu să vorbească limba neamului tău. Pe Dumnezeu sau îngeri”. Poetul și filozoful se cunoșteau bine.

Ne întoarcem la editura *Princeps* din Iași. În 1993, tipărește *Țînjiri către firesc* de Nichita Stănescu, cuvînt înainte de Aurel Covaci. Cităm: „Nichita își avea concepția lui și despre „dedicație”, spunând adesea că într-o poezie dedicată cuiva nu este vorba neapărat despre persoana respectivă, ci e ca și cum ai dăruia cuiva o floare. E drept însă că acestea au adrese precise. Altele

sunt rezultatul unui joc. [...] Dar chiar și prin slăbiciunile lor [poeziile] pot deveni obiect de istorie literară și-l ajută pe cititor să arunce o privire în laboratorul bardului.”

Sunt treizeci și trei de poeme, dintre care: unsprezece **către Laura**, Stelei Covaci îi sunt dedicate opt poeme, Aurel are șapte poeme, iar Andrei, un poem. Restul fără dedicație.

Poet al morții și suferinței, Cezar Ivănescu este, în același timp, și martorul *teofaniei* (arătarea lui Dumnezeu). Înainte de a-și scrie poemele, sunt convins, Poetul îl invoca pe Cel de Sus: Dezleagă-mi, Doamne, Glasul! Și motivăm aserțiunea de mai sus, redând un aspect din vizita pe care a făcut-o Cezar Ivănescu la Moscova, înainte de 1989. Plecarea la Moscova se datora unui schimb de experiență între revistele *Luceafărul* și *Iunosti*. Atunci, *Luceafărul* apărea în 10.000 de exemplare, iar *Iunosti* în peste un milion de exemplare. Ambele erau publicații pentru tinerii creatori. Ajuns în capitala Uniunii Sovietice, Cezar Ivănescu este luat în primire de Kiril Kovaldji (născut la Tașlîc, în Bugeac, Basarabia) și o tânără frumoasă, care răspundea la numele de Lenușka, și care l-a însoțit pe Poet, pe timpul șederii în Moscova. Încă de la sosire, își manifestă dorința de a vizita Kremlinul. Trece pe lângă soldatul sovietic, care păzea Mausoleul lui Lenin. Spune: „Auzi, ce tâmpenie? Să păzești, zi și noapte, un mort sinistru!” „Piața Roșie, îi explica Lenușka, se numea Piața Frumoasă. Comuniștii i-au schimbat numele”.

Catedrala Vasili Blajenii, cu turlle aurite, era deschisă pentru vizitatori. Dar numai 1/4 din Catedrală. Catapeteasma era mult adusă în față: să nu încapă mulți vizitatori. Stupoare: mulți tineri, intrați în Catedrală, mâncau semințe, căscau gura, nu își făceau cruce, nu

sărutau vreo icoană, așa cum știa că fac ortodocșii noștri.

A treia zi, Cezar Ivănescu, prin translatorul Kiril Kovaldji, le spune oficialilor sovietici: „Ca poet român, reprezint pe acei oameni din România, care nu sunt membrii de partid. Nici eu nu fac parte din rândurile partidului comunist. În consecință, nu doresc să merg să vizitez fabrici și uzine. Nu mă interesează. Vreau, în mod deosebit, să văd muzeele Moscovei și vestitele lăcașuri de cult pictate de Rubliov și Teofan Sinaitul.”

În continuare, Cezar Ivănescu mă face atent: „Bătrâne, în Moscova, toate bisericile, la acea vreme, aveau lacăte pe uși. Nemernicii, îl încuiase pe Dumnezeu în casa Lui! La 40 km e Moscova, se află Zagorsk,

reședința Patriarhiei rusești. Biserici multe, biserici la tot pasul. Și toate pictate de Rubliov și Teofan Sinaitul. O încântare. Preoții țineau slujbe tot timpul. Era altă lume. Erai în vecinătatea extazului mistic. Totul în jurul tău respira sfințenie, smerenie, umilință.

Eram cu un actor bulgar, admiram interioarele unei biserici, când a intrat în biserică respectivă un grup de femei, venite tocmai din Siberia. Femeile acelea, cu fuste multe până la pământ. După ce și-au lăsat bagajele la intrare, au început să cânte un cântec religios.

Se înțelege, cântau în limba rusă. Parcă aveau voci de îngeri. Te cutremurau, bătrâne, ascultându-le. Cu inflexiuni vocale uluitoare. Parcă aveai în fața ta Corul Madrigal. Cântecul lor era o rugă plină de durere. O rugă sfâșietoare. Unele erau, pe rând, soliste. Iar celelalte le acompaniau. Zeci de minute au cântat, și eu, Cezar Ivănescu, nu-mi reveneam. Mă treceau transpirații reci pe șira spinării. Era mai multă lumină în ființa mea. Mă aflu, cu adevărat, într-un timp sacru, un timp al mântuirii. Pătrundea în mine, în toate mădulele mele, un fior care mă binecuvânta. Și sfinții, pictați pe zidurile bisericii, și sfinții din icoane erau cu fața către mine.

Se uitau la mine. Și, atunci, mulțumit în sinea mea, mi-am spus: aceasta este Rusia, acesta este poporul rus. Aflasem adevărata Rusie!”

Așadar, pentru Cezar Ivănescu, ortodoxia este substanța creștinismului, iar fiecare lucru din această lume are o rațiune divină. Când intra într-o biserică, îmi spunea, avea senzația că trăia acea stare de metanoia, simțea o înnoire a minții, realiza o întoarcere spre sine. Călătoria spre centrul ființei sale. Această *călătorie* era trăită intens și la masa de lucru. I-am pus, cândva, o întrebare: **Cum își trăiește starea de creație, cum se simte la masa de lucru?**

Cezar Ivănescu: „Bătrâne, ascultă ce-ți spun. Eu nu dormeam nopți de-a rândul, uitam până să și mănânc: când eram muncit, obsedat să găsesc un cuvânt, o expresie fericită, care să mă mulțumească. N-o auzeam nici pe Mary, când, săraca, voia să mai discute și ea ceva cu mine.

Eram absorbit total de momentul acela unic: al facerii poemului, când ești ca într-o transă. Toată mintea, toată energia erau acolo direcționate. Era cumplit până terminam, dar și fericit peste poate. Atunci comparam actul creației, săvârșit de mine, cu actul, cu travaliul femeii când naște. Bine, cât puteam eu să conștientizez ce înseamnă o naștere.

Așa mi se întâmplă și acum. Nimic nu s-a schimbat. Poate cu deosebirea că atunci, când eram tânăr, puternic, vulcanic, urmele stresului creator dispăreau repede. Acum, lucrurile stau un pic mai altfel.

Deh, anii, lumea în care trăim! Am rămas tot niște primitivi, înconjurați de computere, roboți, arme atomice. Ne târâm, bătrâne, cum să-ți spun? – printre dictatori și imperialisme.” [...]

Fără să vreau, m-am întors în 1968, Piața Unirii, Librăria Junimea, când Cezar Ivănescu, aflat într-un moment de glorie literară, mi-a citit câteva poezii, mi-a dat un autograf și mi-a spus: „*să muncești în fiecare zi pentru a merita nobilul titlu de poet, și să nu te grăbești cu scrisul*”.

Repetițiile în poezia lui Cezar Ivănescu conferă o putere ascunsă versurilor, dau relief ideii dominante, țin de ritmul interior al poetului, exprimă o realitate psihologică, iar ideea poetică e rotunjită pe hărțile imaginariului.

Dualitatea viața-moarte, trăirea sfârșitului, sensurile morții (cu metafizica ei) nasc dramatismul acestui sentiment în „liturgica repetiție” (Tudor Ghiddeanu) – aflat în multe poeme memorabile ale poetului – și devenit un veritabil tratat liric despre *moarte: moartea cezarivănesciană*, s-o numim astfel, cu al ei cortegiu de semnificații:

„!mai duceți-mă-n sicriu de ceață,
mai duceți-mă-n sicriu de fum,
sufletul meu vecinic nu se-nvață
cu-ngreita inimă de-acum,
mai duceți-mă-n sicrie, îngeri,
mai duceți-mă-n sicrii de foc,
m-am hrănit de scrișnete și plîngerii
plin mi-s de pustiu și nenoroc!”

Primăvara – lunile martie, aprilie – pentru iubitorii de cultură, au o simbolistică aparte: cu referire directă la Mircea Eliade (n. 9.III.1907, București - 22.IV.1986, Chicago) și Cezar Ivănescu (6.VIII.1941, Bârlad - 24.IV.2008, București).

Va fi interesant, sper, să aflăm cum s-a produs apropierea dintre cele două lumi interioare, construite cu migală, cu eforturi mari și a căror originalitate este tulburătoare.

Vasile Proca: Don Cezar, este extrem de important să aflăm amănunte despre relația Dvs. cu Mircea Eliade. Cum și când s-a întâmplat întâlnirea cu Eliade? Sunt convins că mărturiile Dvs. reprezintă un interes aparte.

Cezar Ivănescu: „Eu aveam, printre lecturile mele, o imagine despre Eliade, cum să-ți spun? – legată de câteva titluri mai ales, care mă marcase în tinerețe: *Insula lui Euthanasius*, apărută în 1943, era cartea lui de eseuri și pe care eu o consideram o carte de căpătâi. Mai erau și prozele lui Eliade. Cam în domeniul ăsta, cam aicea se opreau sau se limitau lecturile mele în ceea ce privește pe autorul pomenit. La un moment dat, am avut în perioada anilor '70, după *revoluția culturală* ceaușistă din '71, am avut o anumită relevanță, adică am avut revelația unui Eliade istoric și analist al feno-

menului mitic românesc, pur românesc. Cum? Am descoperit cartea, care era în anii '70, la Paris: *De Zalmoxis à Gengis-Khan* (*De la Zalmoxis la Genghis-Han*). Ediția franceză, firește. Am descoperit această carte, am citit-o cu o foarte mare plăcere, cu o foarte mare bucurie, ca să spun așa. Îl descopeream și pe Eliade, cel care se ocupase de legenda Meșterului Manole într-o lucrare interbelică. Și care, știam că avea, știam și din cărțile lui de eseuri, știam că avea gust pentru folclorul românesc, pentru tot ceea ce privea vestigiile străvechi, referitoare la mitologia poporului român, dar nu avea o carte în care să închege, în capitole bine structurate, toată această viziune a lui despre mitologia românească, pornind de la daci și mergând până la epoca medievală românească. *De la Zalmoxis la Genghis-Han* mi se părea, la acea vreme, mie, ca român trăind în România, că era o carte pe care trebuia s-o citească și s-o cunoască fiecare român, fiecare intelectual, fiecare scriitor, dacă vrei. Carte ce îi relevă românului universul mitic în care se mișca istoria românească. Și mi s-a părut că este necesar ca această carte să fie cunoscută de toți românii, drept care, fără nici un fel de, cum să-ți spun? – gând că s-ar putea să o tipărească vreo editură românească, m-am apucat, așa, din plăcere, pur și simplu, s-o traduc în limba română. ăsta a fost începutul.”

V.P.: A fost, înțeleg, o inițiativă personală, fără acceptul autorului, fără contract?

C.I.: „Absolut. Fără nimic, adică am început s-o traduc în limba română din plăcere.” [...]

După zece ani de tribulații, de amânări, cartea a apărut în 1980 (traducere Maria și Cezar Ivănescu, prefața de acad. Emil Condurachi), într-un prim tiraj de 10.000 de exemplare. Apoi, o continuare de tiraj (tot de 10.000 exemplare). Într-un sondaj de piață, cererea era de 250.000 de exemplare. La toate Centrele de Librării (C.L.D.C.) din țară, cartea s-a dat pe liste. Altădată, întreaga poveste cu Mircea Eliade. Spusă, evident, de Cezar Ivănescu.

Uneori, când începea să vorbească, îi tremura glasul. Apoi, pune stăpânire pe discurs: era stabilită ordinea celor știute, întâmplare.

Cezar Ivănescu a fost o *Istorie vie a literaturii române*. Cu date exacte, cu relatări minuțioase despre autori, cărți, cu întâmplări din viața literară, trăite sau auzite de el. Nu lipsea anecdotică.

Sărbătoarea Centenarului Bibliotecii Bucovinei – emoționantă, frumoasă

Doina CERNICA

IN
VEN
EVEN

Sărbătorit încă din prima parte a anului 2023 cu diverse manifestări, începând simbolic cu lansarea volumului postum îngrijit de dr. Alis Niculică, „Mă voi bucura, chiar și de dincolo...”, al lui Emil Satco, nu doar director al instituției, ci și cel care i-a dat numele și i-a fondat revista, „Scriptum”, lăsând și alte urme luminoase în istoria sa, vârful Centenarului Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera” Suceava a fost trăit pe 12 decembrie 2023, cu o pomenire a numelor și cu o participare impresionantă a oamenilor care i-au dat viață, prin care a respirat și grație cărora s-a scris și se scrie minunata, neîntreruptă întâlnire a cărților și cititorilor săi. Vârful intitulat semnificativ, ca și cuvântul actualului său manager, dr. Gheorghe-Gabriel Cărăbuș, „100 de ani în slujba cărții și a culturii” și tot semnificativ deschis de întrebarea despre cum ar fi educația, cultura, viața fără biblioteca publică.

Cu un adânc respect pentru biblioteca publică, al cărui prag l-am trecut chiar înaintea celui al școlii, cum aveam să povestesc și în numărul omagial al revistei „Scriptum”, deși întrebarea era retorică, am simțit nevoia unui răspuns. Nu al meu, ci al unui împărat roman, Hadrian, răspuns vechi de aproape două milenii, „transcris” de Marguerite Yourcenar, la fel de adevărat acum, ca și atunci: „*Să întemeiezi bibliotecă este încă un fel de a construi grânare publice în care să se depună rezerve în vederea vreunei ierni a spiritului pe care, în ciuda voinței mele, o întrezăresc, după anumite semne, apropiindu-se*”.

După substanțialul și condensatul cuvânt al lui Gheorghe-Gabriel Cărăbuș, axat pe trecutul și prezentul instituției și pe efortul de adecvare la cerințele viitorului, alocuțiunea lui Gheorghe Flutur, președintele Consiliului Județean Suceava, a salutat în Biblioteca sărbătorită înainte de toate depozitarea unor documente importante despre Bucovina și valorile ei și apoi apartenența la un buchet de instituții centenare: Palatul Administrativ, Muzeul de Istorie, Gara Burdujeni, Gara Ițcani, Uzina de Apă ș.a. Degajat, bucuros de prezența la sărbătoare, președintele a înfruntat zâmbind vechiul reproș al scrierii numelui Bucovina, pe un deal, din oi vii, atrăgând atenția că nu a fost cu litere chirilice, ca

și posibilul amuzament al presei că vorbește „un flutur după un cărăbuș”, amuzament contraccarat spontan de o exclamație din public: „Primăvară!” După care, cu gravitate, a insistat asupra misiunii noi a Bibliotecii de a ține legătura cu românii stabiliți în străinătate și cu urmașii lor, de a-i susține în efortul de a nu-și uita limba maternă, de a-i menține pe orbita culturală a țării de origine. Mai exact și-a exprimat încrederea în rezultatele proiectului „Biblioteca – hub digital pentru educație”, aflat deja în desfășurare, proiect în valoare de 2,5 milioane de euro, cu Biblioteca Bucovinei și Biblioteca Municipală Câmpulung Moldovenesc protagoniste, în care sunt antrenate circa 30 de biblioteci sucevene și care prin dezvoltarea competențelor digitale și modernizarea, dezvoltarea suportului lor tehnic, ar putea, ar trebui să asigure în acest sens „o ofensivă online” pentru o legătură permanentă a bibliotecilor sucevene cu cititorii și potențialii cititori din comunitățile bucovinene, românești ale celor plecați de acasă.

Cum pe lângă salutul adus colectivului sărbătoritei din partea Universității „Ștefan cel Mare” Suceava și a Bibliotecii sale împreună cu tradiționala urare academică „Vivat! Crescat! Floreat!” și pe lângă exprimarea convingerii că Biblioteca Bucovinei a reușit să devină o bibliotecă emblematică a orașului și a județului, istoricul Ștefan Purici, prorector al instituției de învățământ sucevene, a vorbit și despre rolul important al acesteia în dotarea cu un număr însemnat de cărți a bibliotecilor din nordul Bucovinei, am simțit din plin atingerea unei boare de tristețe: de atâtea ori prezente aici, în sala „Elena Grecalesi”, niciuna din doamnele bibliotecilor din Cernăuți și din regiunea Cernăuți, din Ucraina aflată în război, nu trăia împreună cu noi bucuria Centenarului.

Preotul Gabriel Herea ne-a reamintit întâi, dacă mai era nevoie!, dragostea pentru carte, pentru bibliotecă a părintelui arhiepiscop, numele Înaltpreasfințitului Calinic, autor, coordonator, fiind tipărit pe mai mult de treizeci de lucrări. Apoi apoi a evocat prezența de acum o sută de ani a Bibliotecii, cu susținerea Bisericii, în avangarda culturii, pentru ca să ne-o aducă în fața ochilor azi ca o „redută asaltată”. Azi, când trăim

o perioadă grea din punct de vedere cultural, când, a accentuat, „copiii noștri gândesc în limbi străine, chiar dacă nu s-au născut în străinătate”. Apropo de copii și de vremuri, Sfinția Sa a încheiat punând accent pe rolul Bibliotecii, esențială în depășirea clivajelor între generații.

Dacă am înăbușit un suspin pentru absența bibliotecarelor cernăuțene, au fost nu puține saluturi calde, îmbrățișări și exclamații voioase pentru foștii și actualii colegi de breaslă suceveni participanți la sărbătoare. Și de asemenea pentru invitații de la bibliotecile județene din Botoșani, Brașov, Neamț și Vaslui. Dintre oaspeți, primul care a adresat un buchet de felicitări, cărți și placheta „Semper fidelis” a Asociației Naționale a Bibliotecarilor și Bibliotecilor managerului Gheorghe-Gabriel Cărbuș și Bibliotecii Bucovinei, a fost Voicu-Gelu Bichineț, manager al Bibliotecii Județene „Nicolae Milescu Spătarul” Vaslui, căruia Bucovina istorică îi apare asemenea unei zone portuare, cosmopolită, creuzetul unor benefice energii intelectuale,

culturale, iar Biblioteca Bucovinei, o demnă urmașă a instituției din 1923, astfel că dacă ar fi ca într-o zi să i se atribuie responsabilitatea unei coordonări regionale, acesta nu ar fi un lucru rău. În ceea ce-l privește pe Daniel Nazare, managerul Bibliotecii Județene „George Barițiu” Brașov, trecând de la vestea sărbătoririi peste patru ani și a centenarului instituției sale la evocarea primei biblioteci publice înființate de Johannes Hontenus în spațiul românesc și după aceea la Biblionet care a făcut din bibliotecile publice singurele instituții culturale din România beneficiare ale finanțării Bill Gates, a anunțat profetic „Tehnologia vine peste noi!” Și a dăruit Bibliotecii Bucovinei un memento al acestei convingeri: un trofeu proiectat în 3 D, o coloană înălțându-se pe un soclu de cărți. De care, stând în primul rând, nu mi-am putut desprinde privirile până nu a început să cânte la pian talentata studentă Maja Hrițcu.

Însoțită de mărturisirea că este bucuros că face parte din acești o sută de ani ai Bibliotecii Bucovinei, mențiunea directorului executiv al Direcției Județene

E
V
E
N
I
M
E
N
T

pentru Cultură Suceava, Antoniu Alexandru Flaindorfer, că după ce a căutat niște lucrări la vestita Bibliotecă Jagellona din Cracovia, a avut surpriza de a le descoperi traduse în românește aici, la Suceava, a determinat o nouă intervenție a președintelui Gheorghe Flutur, aceasta axată pe caracterul regional al instituției, care o alătură Universității, Aeroportului, „deja regionale”, și

otecar al Bibliotecii Sucevei, și propunerea valorizării și altfel, poate într-un album, a pieselor deosebite din colecțiile speciale. „Fata aceasta înaltă, cum a spus despre Simona Teodora Ienache istoricul, universitarul Mihai Iacobescu de la înălțimea vârstei sale, este fiica unei refugiate din Cireș” (moment în care o lacrimă a învăluit amintirea Elenei Ienache, care nu a apucat așteptata

bucurie a acestei zile, a lansării cărții fiicei, precum și pe aceea a bunicului, Ioachim Popescu, amândoi atât de legați de lumea cărții și a unei Bucovine întregi), „iar părinții Olimpiei Mitric erau din Crasna”. Am notat această precizare, deoarece din multele lucruri interesante spuse de cunoscutul istoric al Bucovinei, nu puțini dintre participanți, prin istoriile personale și prin istoria noastră colectivă, am simțit fiorul unei emoții aparte, la completarea acestora cu o alta:

Spitalului Clinic Suceava, „care începe să devină regional”. Dealtminteri, și Universitatea, văzută ca parte a Universității din Cernăuți deschise în 1875, se alătură și instituțiilor centenare sucevene menționate mai de vreme.

În continuare, universitara Olimpia Mitric, conducătoarea doctoratului din care a crescut studiul monografic „Biblioteca Bucovinei «I. G. Sbiera»” de Simona Teodora Ienache (Editura Mega, Cluj-Napoca, 2023), cartea acestei zile de 12 decembrie 2023, a răsfoit-o la microfon, între alte accente reținând regretul pentru demolarea Casei Naționale, primul sediu al Bibliotecii Centrale a Sucevei, „care ar fi dat o notă de noblețe Sucevei chiar și astăzi”, ștergerea prafului uitării de pe chipul profesorului Cornel Sorocean, cu 22 de ani de voluntariat în misiunea asumată de prim-bibli-

în zestrea Bibliotecii Bucovinei se găsesc manuscrise și cărți aduse de refugiații din nordul Bucovinei. Și un alt gând, rostit cu glas tare, a rămas în memoria tuturor și mai ales (sperăm) a oficialităților în măsură să-i susțină și să-i sprijine punerea în operă: statuia meritată de fostul primar al Sucevei, Eusebie Popovici, om de carte, cu rol esențial în fondarea Bibliotecii acum o sută de ani.

Dr. Simona Teodora Ienache, autoarea celei de-a treia cărți a Centenarului, al celui de-al treilea omagiu de carte adus Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera” Suceava de oamenii săi, după cele dedicate de Alis Niculică lui Emil Satco și de Elena Pintilei lui I. G. Sbiera, și-a concentrat cuvântul pe un buchet de mulțumiri: pentru universitarii Olimpia Mitric, Mihai Iacobescu, Gheorghe Onișoru, Florin Pintescu, pentru colectivul Bibliotecii - în special pen-

tru directoarea adj. Aura Ionescu, managerul Gheorghe-Gabriel Cărăbuș și colegile Alis Niculică, Elena Pintilei, Elena Mirela Lica –, pentru foștii oameni ai Bibliotecii – Vasile Nechita, metodist și bibliograf-șef, Ioan Pînzar, director, Eugenia Ciurea, Veronica Țan, Laurențiu Kroner bibliotecari, și Gheorghe Mihalcuic –, precum și pentru Maria Olar, președinta Fundației Culturale „Leca Morariu” Suceava, dr. Ioan Maria Oros, cercetător, fotografului Dumitru Balint, prof. Tațiana Vlad-Guga și publiciștilor Ion Paranici și Eugen Dimitriu.

De felicitări și mulțumiri, de la microfon și personale, a avut parte Dumitru Balint și pentru expoziția sa „Biblioteca publică a Sucevei - 100”, de mare interes documentar și de netăgăduită atractivitate, deschisă pe holul instituției. Iar cu o contribuție valoroasă la realizarea cărții Simonei Teodora Ienache, prof. Vasile Nechita a adus în atenția participanților amănunte prețioase nu doar pentru istoria Bibliotecii, ci și pentru memoria culturală a Sucevei. Frumos a vorbit și consilierul Ovidiu Milici, reprezentantul Municipality, despre Biblioteca drept o valoare producătoare de plus valoare, încheind cu îndemnul: „Să aducem copiii, elevii la Biblioteca!”

Și doamnele Mihaela Mereuță și Ersilia Iacob, aflate la conducerea bibliotecilor județene din Neamț și Botoșani au stârnit aplauze pentru prezență, daruri și glasul dulce al urărilor. Ersilia Iacob a avut parte și de bucuria reîntâlnirii cu laureații Premiilor Eminescu „Teiul de Aur” și „Teiul de Argint” din sală, premii care trăiesc acum sub egida și în organizarea Bibliotecii sale, Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu” Botoșani, sub auspiciile Consiliului Județean Botoșani. Și pentru că Ersilia Iacob ne-a amintit de Eminescu bibliotecar, nu rezist impulsului de a reproduce, după cel al împăratului Hadrian, un nou gând despre bibliotecă. Așadar, elogiind, după succesul celor 200 de ediții Eminescu, întreprinderea „urieșească” a Tipo Moldova de a retipări edițiile clasice, istoricul literar Nicolae Georgescu vedea locul acestor comori în biblioteci, în bibliotecile devenind astfel veritabile centre de studii. „Biblioteca – scria – este templul culturii de azi, ea este împodobită mai întâi cu minunile tipografice ale erei digitale, ea se va despărți net de aspectul cam muzeistic de azi, cu exacerbarea simțului vizualului, și va deveni loc de studiu benedictin. Omul nou al erei digitale va fi școlit în licee și universități – dar se

va forma ca intelectual în bibliotecă, unde va reface pe cont propriu aventura întregii unde de intelectuali care a străbătut lumea de la Biblioteca din Alexandria până la bibliotecile Bizanțului și, apoi, până la bibliotecile mari, complete, ale acestui moment prelung și nu prea de trecere spre noua eră.”

Deși multe ar mai trebui păstrate în aceste rânduri, mă mulțumesc să prind în foșnetul lor mărturisirea vicepreședintelui Consiliului Județean Suceava, Nicolai Barbă că „Biblioteca Bucovinei intră în al doilea secol al existenței sale pregătită pentru a îmbogăți zestrea Bucovinei”, gratitudinea stavroforei dr. Gabriela Platon, stareța Sfintei Mănăstiri Voroneț, pentru numeroasele evenimente ale cărții, culturale, organizate și găzduite de Biblioteca Bucovinei și bucuria proiectului cărții trimise online comunităților bucovinene, românești din străinătate, inițiativă inspirată poate și de aceea, mai veche, a Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române de a trimite preoți în aceleași comunități. Preoți și cărți pentru închegarea unui sufletesc „acasă”. Precum și amintirile din viața sa de profesor și bibliotecar școlar voluntar a stavroforei Elena Simionovici, președinta de onoare a Societății Scriitorilor Bucovineni, cea care, despărțindu-se de catedră, nu a încetat să pună cartea și îndemnul cărții în mâinile copiilor și adolescenților.

Gratitudine, nu mult mai târziu, avea să exprime și - el însuși bibliotecar la Biblioteca Bucovinei - poetul Alexandru Ovidiu Vintilă, președintele Societății Scriitorilor Bucovineni, managerului Gheorghe-Gabriel Cărăbuș și directoarei adj. Aura Ionescu pentru ajutorul generos dat Societății și revistei sale, „Bucovina literară”.

Cu Bradul de Crăciun împodobit și cu lumina aprinsă de la Ziua Bucovinei, cu participanții în ținută elegantă, cu un munte de daruri – cartea Simonei Teodora Ienache, revista „Scriptum” (ultimul număr pe anul 2023 dedicat evenimentului) –, cu altul crescând sub ochii noștri la rădăcina Bradului de la oaspeți și cu diplomele Bibliotecii pentru oamenii și instituțiile care i-au fost aproape, ale Bibliotecilor pentru Bibliotecă și a Echipelor pentru Gheorghe-Gabriel Cărăbuș, diplome călătorind ca niște păsări pe muzica minunatului recital la pian al Majei Hrițcu, Sărbătoarea Centenarului Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera” Suceava va rămâne vie pentru cei care au trait-o. Așa cum a fost: emoționantă, frumoasă. De neuitat!

De Ziua lui Eminescu

Doina CERNICA

Voi prefața scurta mea relatare cu vestea, primită cu bucurie, că la București, la mormântul lui Eminescu din Cimitirul Bellu, Preasfințitul Timotei Prahoveanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, membru al Societății Scriitorilor Bucovineni, a oficiat slujba parastasului și a spus cuvinte mișcătoare despre ce ne leagă de Poet – „Numeroase sunt motivele pentru care Eminescu este atât de iubit, pentru dragostea lui față de frumos, pentru iubirea țării, pentru iubirea semenilor, pentru încercările prin care a trecut și care au fost pentru el o adevărată cruce pe care a purtat-o până la urmă. Pentru faptul că a întruchipat cele mai frumoase gânduri pe care le poate avea un om față de țara lui, față de frații lui, față de Dumnezeu și tot ceea ce îl înconjoară”, amintind, după Slavici citire, și de gestul lui Eminescu de a-și dăruia încălțările unui desculț pe străzile Bucureștiului.

Non multa, sed multum, nu multe, dar ceva de seamă, ar putea fi definită lapidar, cu acest adaugiu al lui Quintilian, manifestarea dedicată de Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera” Suceava împreună cu Societatea

Scriitorilor Bucovineni (SSB) aniversării lui Eminescu și Zilei Culturii Române, cu prelegerea dr. Alexandru Ovidiu Vintilă, președintele SSB – „Poezia lui Mihai Eminescu în viziunea lui Ion Negoitescu” și cu recitalul de cântece și poezii al Grupului „Artes” de la Colegiul de Artă „Ciprian Porumbescu”, coordonat de prof. Mirabela Gavriliuc, manifestare avându-l amfitrion pe managerul Bibliotecii, dr. Gheorghe-Gabriel Cărăbuș. Un public numeros, de toate vârstele, a urmărit-o cu interes și a răsplătit-o cu rânduri de aplauze, dar și cu intervenții bine primite.

Prelegerea lui Alexandru Ovidiu Vintilă a reardus printre noi personalitatea ușor enigmatică a poetului Ion Negoitescu și cartea sa consacrată poeziei lui Eminescu, care a distins-o în contextul critic al vremii prin certitudinea valorii postumelor eminesciene, dar și Cercul Literar de la Sibiu, scriitor și grupare poate mai puțin cunoscute unora dintre participanți, contribuind astfel la plusul de cunoaștere așteptat de la astfel de manifestări. Într-un fel acestui deziderat i-a răspuns și intervenția acad. Alexandrina Cernov, care a evocat începutul renașterii naționale în regiunea Cernăuți, cu Eminescu și Ștefan cel Mare, flamură însuflețitoare,

coagulantă, dar și fragmentul din amintirile lui Teodor Ștefanelli despre aducerea de către Eminescu la Cernăuți a broșurii „Răpirea Bucovinei”, în ajunul marcării unui centenar de stăpânire habsburgică pe pământ românesc cu deschiderea Universității.

Frumos și programul artistic prezentat de „Artes”, cântecele pe versuri de Eminescu împletinându-se cu poeme eminesciene, în câ-

teva rânduri chiar cu transpunerea lor în engleză. Interpreții și colegii lor din Sala de Artă „Elena Grecalesi” au determinat-o pe stavrofora dr. Gabriela Platon, stareța Sfintei Mănăstiri Voroneț, să-i îndemne pe tineri la îmbogățirea minții și la prețuirea stării de bucurie de a fi împreună la astfel de evenimente de elevație spirituală. „Ocrotire sfântă să aveți!” a spus și preotul Constantin Ciupu. De asemenea, stavrofora Elena Simionovici, președinta de onoare a SSB, a văzut în Eminescu, Voroneț, Brâncuși un semn al iubirii lui Dumnezeu pentru poporul român, în lirica eminesciană o valoare universală, și le-a cerut liceenilor să-i deschidă cartea cu sentimentele cu care deschidem o carte

și a istoriei literare. Apoi mi-am adus aminte de foștii mei profesori de la Literele bucureștene, Zoe Dumitrescu-Bușulenga și Nicolae Balotă, de asemenea menționați de prelegerea președintelui Societății Scriitorilor Bucovineni. Prelegere în care și-a găsit locul și eminescologul bucovinean Dimitrie Vatamaniuc. Cum la vederea oamenilor Bisericii din public, și acad. Alexandrina Cernov a vorbit de plachetele cu citate din publicistica eminesciană, alese și editate de Pimen, fostul arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților.

Astfel, cu nume care cheamă nume, gânduri, amintiri, cărți, versuri, cântece, sărbătorirea lui Eminescu la Biblioteca Bucovinei a avut substanță, eleganță, ținută.

de rugăciuni. Și a încheiat, numindu-l pe Eminescu „Sfântul Cuvintelor Românești”.

La plecare, am prins un glas adolescent rostind ca pentru sine, „Sunt cel mai frumos din orașul acesta”... Cum Alexandru Ovidiu Vintilă pomenise în prelegerea sa de presupunerea că melancolicul poem „Corydon” al lui Radu Stanca ar fi fost inspirat de Ion Negoitescu, m-am gândit că la urma urmelor tinereții știu mai multe decât credem și din lumea poeziei și poate

Pagini de jurnal (VII)

Liviu OFILEANU

AVANT LA TOMBE DE LA NUIT

24.02.2020

Am făcut și aici un loc personalizat lângă o fereastră cu vedere la curtea interioară, am tras un scaun și măsuța e pervazul, cam două ore pe zi îmi trag sufletul și las bruta de pe șantier pe șantier. Când se înalță o casă vezi că e înconjurată de schele, poți aprecia „la ochi” în câtă vreme se ajunge la final, dar până atunci impresia generală e de lucru neterminat. Și când e gata în sfârșit, finisajele și concepția arhitecturală vin la pachet cu întrebarea „ai vrea să locuiești aici?”, care primește mereu un răspuns afirmativ, căci noul, chiar dacă nu atinge perfecțiunea oferă iluzia că schimbând locul, casa și țara începi o altă viață. E ca și cum ai fugi dintr-o casă bântuită sperând că scapi de trecut, ori fantomele acestuia te urmează oriunde te-ai refugia, poți să dispari pe o insulă din Polinezia și tot vei lua cu tine o valiză invizibilă. „A uita” este un verb care defilează prin conjugări cu sensuri minore, însă la o ședință de hipnoză îți amintești noian de lucruri și vorbe crezute uitate, dovadă că omul nu uită nimic și tot ce trăiește e înregistrat de „camera de vedere” a creierului. Dar viitorul? Cum pot fi explicate acele vise pline de dialoguri cu persoane necunoscute, locuri văzute în vis și acel uimitor déjà-vu când evenimentele visate chiar se petrec? Am stat de vorbă în somn cu vii și morți, cu autorii unor cărți, oameni deja „transferați”, am văzut străzi și case pe care le-am recunoscut imediat, poate că ceea ce va fi mâine e legat prin nevăzute fire de ceea ce am trăit ieri. Suntem doar niște păpuși trase de sfori, cineva încă ține schela pe lucrarea inimii noastre și o strânge în ultima noastră zi? Atunci, ceea ce numim „liber arbitru” și „ideea de Dumnezeu” sunt doar concepte pe care mintea umană le vehiculează cu scopul de a participa la explicarea uriașului neînțeles, demers tragi-comic în fața Celui care aliniază planetele. Filosofia rămâne superba încercare a omului de a se defini vizavi de enigma sensului vieții, neliniștea lui e realmente esența umanității, ființa plină de dubii și căderi în sine. Cu omul religios problema e rezolvată, numai

gânditorul nu se mulțumește cu experiența înaintașilor săi, ci sintetizează prin filtrul unei gândiri în perpetuă evoluție toate acumulările gândirii de până la el folosindu-se de orice atelă a variatelor noi discipline. Omul nu poate da jos niciodată schela de pe sine însuși, procesul devenirii lui continuă sub propria-i supraveghere și curiozitate, el nu uită nimic dar a inserat în limbă verbul „a uita” pentru a-și permite luxul iluziei detașării de elementele angoasante. Concluzii: a) oriunde aș locui fizic, sufletește rămân mie însumi sechestrat; b) nu pot uita nimic în afară de folosirea verbului „a uita” cu semnificații minore, ex: „am uitat să îți telefonez”; c) chiar și într-un spațiu al înstrăinării sunt bântuit de dorința de a-mi explica mecanismele psihice, am nevoie să citesc și să scriu ce mai fac... Nu am băut nimic în afară de cafea, vorbele astea m-au bântuit la ceasul înserării după încă o zi ploioasă...

BELGIQUE 23.02.2020

După numai o lună petrecută în Belgia pot spune cu mâna pe inimă că este o țară superbă, asta în ciuda vremii vitrege (chiar și acum plouă), și că alternarea peisajelor câmpenești, caselor din cărămidă roșie cu garduri din vegetație și betonul intrinsec al modernelor construcții îți lasă loc să respiri și să visezi că vei scrie o carte minunată despre. Am fost și la Bruxelles acum doi ani, un colos citadin cu clădiri impozante, viață-de-zi și viață-de-noapte, iar dacă nu mă înșel, cred că între toate rasele văzute românele sunt cel mai cel până la os... Cum și lui Baudelaire îi plăceau negrele, sunt și aici perechi ce îți atrag atenția, micile chinezoaice cu pomeții largi și ochi făcuți dintr-o tăietură de cuțit, africancele cu nurii lor vestiți și oameni cu fața roșie veniți din America Latină. Se vinde orice, oriunde și oricând, totul e să ai nevoie și bani, căci plină e balta de pește, iar unii țin deschis și duminica, fiindcă lumea e liberă și dacă tot se plimbă măcar să cumpere oarece. În Nivelles, unde am „cartierul general” am auzit vorbindu-se flamanda, oricât m-aș strădui nu

pricep o iotă, dar îmi dau seama că familia limbilor germanice are o cascadă de consoane explozive, poate că și limba unui popor are efecte asupra vorbitorilor ei: unii sunt melancolici, alții plini de emfază și alții posedă o genă agresivă... M-a întrebat un coleg „care țară îți place mai mult, Franța sau Belgia?”, am răspuns „România, Franța și Belgia”... Belgienii nu par să agreeze Franța, ori de câte ori spun ceva de bine despre „hexagon” e urmat de „merde”, dar vin și explicațiile: unii belgieni consideră că ei fac parte dintr-un popor libertin, au limba franceză dar au și alte principii, sunt mai „cool” și totuși mai serioși, adică ar avea în toate buna măsură. Dar când vorbesc despre vârfurile belgiene sunt ascultat cu admirație: Lessines l-a dat lumii pe celebrul pictor René Magritte, Gentul pe Maurice Maeterlinck (Premiul Nobel, 1911), în Namur a văzut lumina zilei poetul Henri Michaux, la Sint-Amands venise pe lume poetul Emil Verhaeren și în Tournai poetul Georges Rodenbach. Apreciații scriitori Amélie Nothomb, Jacqueline Harpman, Jean-Baptiste Baronian, Bernard Tirtiaux și Willy Deweert sunt de asemenea belgieni, dar nu-l putem lăsa deoparte nici pe Georges Simenon, belgian pur-sânge. Încă nu am de gând să plec curând de aici, mai ales că încet-încet devin fără acte și „citoyen belge” după corsican, francez și portughez... Ador această liniște și o folosesc pentru a transforma puținul timp liber în cuvinte.

EN L' ABSENCE DE CERTITUDE

Belgia se pregătește să iasă treptat din carantină începând din 4 mai 2020, activitățile vor fi reluate în aproape toate domeniile cu măsurile arhivehiculate de prevenție a infectării, mijloacele de transport vor circula mai puțin aglomerate, magazinele și întreprinderile ai căror angajați au bifat „șomajul temporar” se vor întoarce la lucru, sectorul salubritate va lucra suplimentar pentru a dezinfecța încontinuu spațiile publice, doamna Erika Vlieghe, președintele „Grupului de experți pentru ieșirea din carantină” își exprimă convingerea că e un moment bun, cifra deceselor scade vertiginos, sunt numai 150 de cazuri în 24/h, sistemele de urmărire a deplasării persoanelor și testarea încep să dea roade, se inițiază chiar și un plan pentru o posibilă nouă carantină, așadar, lucrurile încep să se miște chiar dacă există voci care își afirmă

îndoiala față de modul amator în care a fost gestionată criza, deoarece acel „tout ira bien” ar funcționa doar în unele grupuri de interese. Dacă pentru redeschiderea școlilor s-a impus termenul de 18 mai, artiștii, actorii și curatorii muzeelor-fantomă au semnat o petiție adresată doamnei prim-ministru Sophie Wilmès, aceștia menționează cerințele pentru ca un spectacol, o vizită la muzeu să se desfășoare elegant, e nevoie de repetiții care nu le mai pot fi interzise, ei au stabilit un calendar pentru redeschiderea totală în luna septembrie, rămâne de văzut dacă le vor fi aprobate cererile. Un articol intitulat „C'est quoi, un livre belge?”, Jean-Claude Vantroyen prezintă cu destul umor amar situația catastrofală a pieței de carte belgiană, cum oamenii sunt invitați să cumpere „cărți belgiene” și e câte un „cititor” nelămurit care întreabă „ce-i o carte belgiană?”, i se explică pe degete, o carte belgiană este o carte care apare la orice editură din Belgia, nu e vorba de a discrimina autori de alte naționalități, dimpotrivă, să cumperi „ediția belgiană”, astfel susții „L'Association des éditeurs belges”, le dai oamenilor pâine contra cărți, lucru care nu se întâmplă când librăresele intră în transă de atâta singurătate. Absența certitudinii unei reușite a ieșirii din carantină se află numai în unele tabere, majoritatea clamează victoria și stă în aer o dorință generală de a trăi cât mai e de trăit cu fruntea sus, Belgia are oameni minunați, și de aici s-au ridicat la cer până acum 7703 de suflete, și aici s-a plâns pe înfundate când aparatele țiuiău unul după altul, și aici au pierdut lupta oameni care mai aveau zile, aici nu e loc de veselie îndoliată oximoronic prin „dansul sicriilor” efectuat în Africa, Europa își plânge morții conform culturii ei seculare. Până ne dăm seama ce ne-a lovit în halul ăsta ar fi bun un vaccin, în perioada așteptării lui „sezonul mascat” se mută din magazinele alimentare pe stradă, toți vom purta mască indiferent unde mergem, vom păstra „distanța socială” contribuind la prevenția pe care mizează epidemiologii, politicienii și poate mai puțin pompele funebre, viața își reia cursul și ratingul posturilor de televiziune va reveni în cotele obișnuite dinaintea epidemiei, vom fi și mai generoși ori mai egoiști unii cu alții, poate mai înțelepți în măsura vibrației de pe parcursul acestor evenimente tragice, de acum scriitorii trec la treabă fiindcă îs multe de povestit, editurile se dezmoștesc și încet-încet ieșim din ghearele morții fiecare cu povestea lui amară.

Pajura Perahim

Nicolae TZONE

„foaie verde tibișir
mult iubesc pe perahim...”

S-a întâmplat chiar așa: luna iunie a anului 1997 am petrecut-o la Paris cu Perahim și Tzara. După săptămâni nesfârșite în care am fost zi de zi la celebra Bibliotecă „Jacques Doucet”, față în față cu hâtiile (a se citi, firește, manuscrisele) marelui Tristan, mi s-a oferit șansa de a-l vizita pe Jules Perahim, unul dintre protagoniștii din zona de vârf a avangardei românești interbelice.

Devenit, o dată cu traversarea secolului, un artist inconfundabil în cadrul surrealismului european, m-a primit cu multă căldură împreună cu soția sa, doamna Marina Vanci. Am petrecut în locuința lor pariziană aproape două ceasuri, încurajat de cuvintele calde și de privirea de un albastru magic ale pictorului. Am oferit revista mea de la București, „Aldebaran”, numărul dedicat mai cu seamă lui Tristan Tzara. În interiorul acesteia, reprodusesem însă, prin facsimilare, și o publicație-unicat, cu cel mai neacademic titlu cu puțință, realizată de gazda mea de acum, alături de Gherasim Luca, Aurel Baranga, Sesto Pals și Paul Păun. Am dăruit, de asemenea, și volumul „Moartea de cristal”, cu poeziile lui Ion Vinea, editate în urmă cu doi ani, la centenarul nașterii sale. Ilustrația volumului o constituiau picturi de Marcen Iancu și Magdalena Rădulescu.

Recunosc că nu am fost certat pentru faptul că repusesem pentru prima oară în circulație în România vestita publicație cu numele greu de rostit cu voce tare, indiferent de loc și de timp, vreodată. Jules Perahim avea o seninătate pe care nu o voi uita. Părul pulbere strălucitoare de zăpadă, dar mai cu seamă, subliniez o dată în plus, uriașii lui ochi de un albastru copleșitor, îmi creau foarte puternic senzația că sunt un oaspete foarte norocos.

Foto și montaj de Maxim Dumitraș

N-am să uit niciodată starea de bine, de sărbătoare fără egal din acea zi.

Sigur că punându-i întrebări legate de tinerețea rebelă de la București, nu aveam cum să-l plictisesc. Semn că vizita mea a fost fără cusur, nu a ezitat, la plecare, să-mi dăruiască cel mai recent album al său, tipărit în 1990. De fapt, acesta, realizat de Edouard Jaguer, nu

era numai o carte, firește impresionantă, ci o minune. O comoară. Doamna Marina Vanci mi-a oferit, cu evidentă simpatie, ediția anastatică a revistei „75 HP”, pe care o reazise la „Jean Michel Place”.

Nu mă mir de loc că revenit la gazda mea din Place d'Italie, două zile întregi, 29 și 30 iunie, nu am făcut altceva decât să rostogolesc una după alta, înainte și înapoi, și înapoi și înainte, paginile albumului adus cu mine. Am început să scriu. Priveam și scriam. Scriam și priveam respirând frumusețea teribilă a tablourilor lui Jules Perahim.

Reîntors la București, am scos pe o imprimantă aceste poeme. Am realizat un exemplar pe formatul A4, adăugându-i bine-cunoscuta legătură chinezească,

și l-am trimis la Paris. Nu am primit semn că a ajuns vreodată la destinație. Vizitând-o pe d-na Marina la câțiva ani după ce artistul nu mai era, nu știa despre acest acel mănunchi de hârtie pe care îl mizgălisem cu atâta drag.

Textele, revăzute azi, cu ochiul necopleșit de febra momentului în care le-am scris practic nerespi-

REMEMORĂRI

rând, le încredințez „Bucovinei Literare”, însoțindu-le de ilustrațiile care m-au fermecat. Refrenul pe care l-am pus drept motto: „foaie verde tibișir/ mult iubesc pe perahim...” este binecunoscut din articolul publicat de Gherasim Luca la aniversarea din 1932 a prietenului său în paginile revistei „Unu”. Titlul era: „Cuvât de deschidere la o expoziție de pictură”. I se alăturau Aurel Baranga, Sesto Pals și Paul Păun cu texte, de asemenea pline de farmec, deopotrivă emoționante și explozive.

ciugulește cu irișii incandescenti
diamante din tâmpla himerei
insomniace
pajura perahim sare câteodată
gardul în rai
altădată o vezi navigând
vijelios prin infern
pajura perahim iubește
nisipul aprins de pe lună
sapă în solul de pe saturn
fântâni cu apă limpede albă
pajura perahim are o mie
de supersonice în aripile
larg desfăcute
pajura perahim ouă
oul primordial
în palmele de aur
ale zilelor de duminică

[*le témoin*, 1976,
huile sur toiles, 33 x 41 cm]

01. pajura perahim

—
pajura perahim vine la cuib
pe acoperișurile de la notre dame
să se odihnească
a zburat toată ziua pe sena
a rătăcit îndelung deasupra
de ceruri
pajura perahim are pene de aur
și ochii albaștri
pajura perahim a jucat
trei sferturi de veac șah
cu un zeu norocos
și câteodată a câștigat zeul
câteodată a câștigat ea
pajura perahim pictează la paris
utopii labirinturi și pești
inventează vietăți stranii
dansuri și chipuri nemaivazute
pajura perahim dă viață
cu viața din ea
întinde năvoade imaginației

02. [să pleci cu perahim în labirint...]

să pleci cu perahim în labirint
o ce curaj
să alergi prin iarba de piatră
cu picioarele desculțe
să simți durerea cumplită
cum te-njunghie
și să nu-ți pese
să vizualizezi frumusețea
diabolică a durerii

s-o privești printre gene
cum te intersectează
și să te lași ars până la scrum
fără nici o împotrivire

da da perahim e medic bun
pentru sufletele-copil
perahim cunoaște
ca nimeni altul dinamica
misterului universal

fiecare pânză a lui ascunde
o taină
fiecar desen al său adăpostește
un vulture invizibil
nu-l vezi cu ochii
nu-l miroși cu nările
nu-l simți cu auzul
dar el e acolo
în spatele stratului de culori
dincolo de linia șerpuitoare

să pleci cu perahim în labirint
o ce curaj
o ce irezistibilă
copleșitoare putere

[*le labyrinthe*, 1983,
huile sur toile, 114 x 146 cm]

03. [perahim stă în picioare...]

perahim stă în picioare
cu un luceafăr în mână
perahim desenează
metamorfoza în roșu

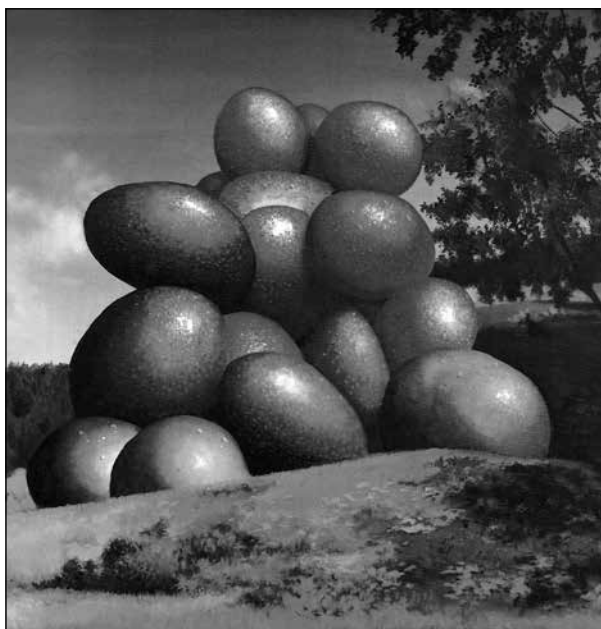
perahim e un vrăjitor
mișcările sale sunt
simple și scurte

culoarea i se supune
femeie frumoasă iubită irezistibil

perahim zâmbește
perahim înoată dârz
în marea roșie a imaginației
perahim își scoate
inima din piept
o așază pe coala roșie
pare așa de blând
așa de senin

perahim e un mag
perahim e un spadasin
pentru mileniul viitor

[*métamorphose en rouge*, 1983,
huile sur aggloméré, 50,6 x 45,5 cm]

R
E
M
E
M
O
R
Ă
R
I

04. [mere și pietre pe dealuri...]

mere și pietre pe dealuri
ouă de paști pe coline fantastice
sau poate capete de regi și-mpărați pierdute
în bătăliile antice pietrificate
sau poate sfere albastre și mov
ochi de zei filmați cu încetinitorul
în spațiu
arbori cu frunzele gravide
de un verde suspect

fîntănilor sunt plecate
în desime de iad

fluturii s-au rătăcit perechi perechi
în apele orizontului
la apusul soarelui de cretă

mie mi-e bine pe aceste văi
singur vânez vulpi
cu blănilor de ebonită
năluci iepuri cu motoarele
fricii înghețate în trupuri

o poate va începe să ningă
cu mere pietre și ouă roșii
peste umerii mei
cuprinși de febră

poate va veni perahim din mit
să picteze starea aceasta de spirit
el vede impecabil pînă-n ultima
fibră a visului
el știe singurul să privească
bărbătește himerele-n ochi
el poate singurul desena
temnițele destinului
în plină erupție

soarbe jeturi fierbinți
de cerneală în flăcări

universul va fi iarăși
un țânc imprevizibil

în ochii lui bulbucăți trăim noi
robinete de staniol
cu sângele pe buze

și ne-nchipuim că privim
mere și pietre pe dealuri fantastice
gigantice ouă de paști
pe coline imperiale

[*monument naturel*,
huile sur toile, 97 x 130 cm]

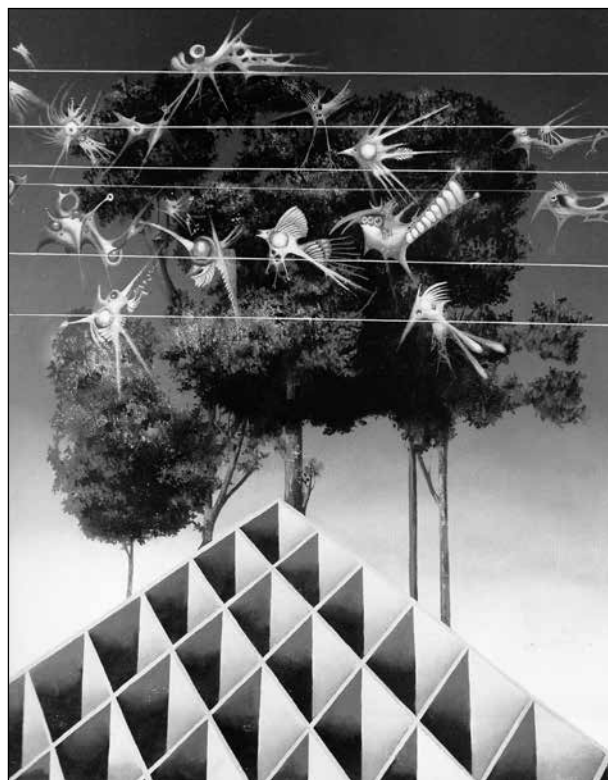
05. [ascunsă-ntr-o pasăre vreau să te nasc...]

ascunsă-ntr-o pasăre vreau să te nasc
trecem dintr-o poezie în alta a ta
cu ochii închiși

cândva perahim va vrea să fi fiul lui
să te deseneze plutind alături de mine
să-ți facă ochii albaștri
și trupul perfect

privim apusul soarelui pe țărmul mării negre
siamezi îmbrățișându-se
mai întâi tandru apoi diabolic

[*cachée dans un oiseau*, 1976,
huile sur isorel, 17,5 x 29 cm]

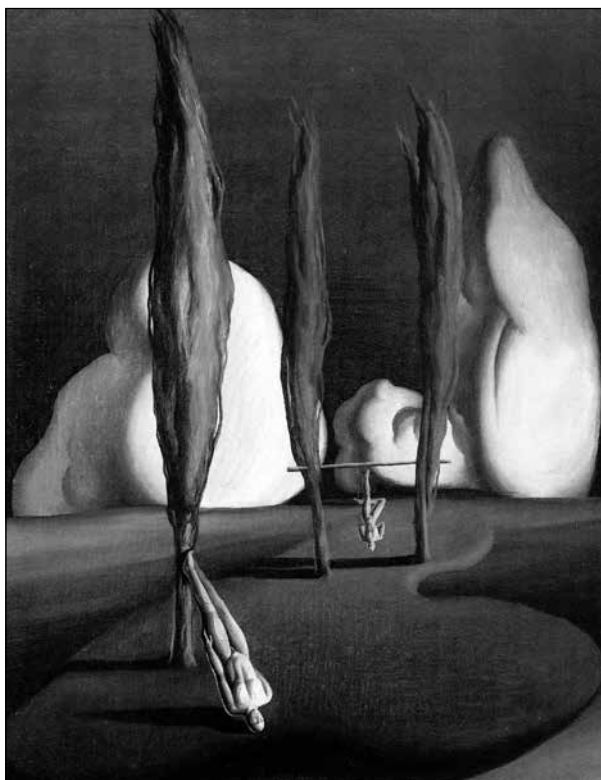
06. [sunt un uragan de licurici...]

sunt un uragan de licurici
un taifun de fulgere
o avalanșă de zăpadă electrică
pe evereștii planetei jupiter

o niagară de trăsnete
la orizont

locuiesc irisul drept
al lui perahim

[*électricité*, 1983,
huile sur toile, 81 x 65 cm]

07. [eu merg cu picioarele pe plopi...]

eu merg cu picioarele pe plopi
tu mergi pe aer ca pe iarbă
ne luăm pe sub pământ
la-ntrecere înnot
nu obosim niciodată

spiriduși irezistibili
nu ne este imposibil nimic
din nori ne facem eșarfe lungi
pe umeri

eu merg cu picioarele pe plopi
tu mergi pe aer ca pe iarbă

[*équilibre parfait*, 1932,
huile sur toile, 65 x 50 cm]

**08. [apune soarele peste monumentul
poetului...]**

apune soarele peste monumentul poetului
perahim merge braț la braț
pe malul oceanului cu arhimede

timpul din fericire are pentru moment
 o rotiță stricăță
 așadar soldații tembeli nu vin
 cu sulile negre
 la-ntâlnirea cu arhimede

deci arhimede nu moare
arhimede desenează în continuare cercuri
pe malul oceanului
perahim îl ține de braț să nu se topească
în vâltoarea vremurilor
protejează de fapt cu respirația sa
desenele lui fabuloase

ce dacă sunt de nisip
nu este prima dată-n istorie
când nisipul se dovedește
de nedeazdruncinat

[*le monument du poète*, II,
huile sur toile, 97 x 130 cm]

09. [hai să te învâț mă strigă perahim...]

hai să te învâț mă strigă perahim
cum să privești prin piatră
și deopotrivă
cum să înoți în ea
cu bucurie
mai multe ore pe zi

cum se numește pânza
pe care pui culoare acum
îl întreb în timp
ce mă apropii
claire de pierre răspunde
și râde

ia în mâna dreaptă
una din pietrele de pe tablou
o strâge în pumn
curge apă din ea

soarbe cu sete
după care o aşază
iarăşi pe pânză
puţin mai spre colţul
din dreapta

apoi ia încă una
o plimbă între degete
fericit ca un copil

este plină cu miere
zice
râde din nou

mi-o aruncă
o prind

mușcă din ea acum
mă îndeamnă

mușc
buzele mi se umplu
de miere

[*claire de pierre*, 1988,
huile sur toile, 65 x 81 cm]

10. [iubito cine știe poate c-am fost pești roșii...]

iubito cine știe poate c-am fost pești roșii
cândva într-o mare roșie
poate că degetele tale sunt roșii de-atunci
și pântecul tău rostogolindu-se spre mine
ca un măr roșu
vine tocmai de pe colinele roșii
de pe fundul mării roșii de la-nceputuri

atunci zeii purtau plete roșii
ochii lor violau sălbatic ochii roșii
ai zeitelor preafrumoase
din pântecul roșu ne-am născut noi peștii roșii
ai timpurilor roșii imemoriale

în ochiul stâng al lui perahim
am copilărit eu
în ochiul drept ai copilărit tu
a fost un prieten bun
nu ne-a bătut niciodată
într-o zi ne-a așezat pe o piatră roșie
pe fundul mării
și ne-a pictat

am supraviețuit secolelor până azi
nu vom muri vreodată

[*poissons sur fond rouge*, 1988,
huile sur isorel, 40 x 40 cm]

11. [vino la mine să te culc...]

vino la mine să te culc
peste cele zece țâțe-ale mele
să te privesc cu cei zece ochi ai mei
prin cele zece pânțece suprarealiste-ale mele
să te trec ca prin rai

de pe cei zece umeri ai mei
poți atinge stelele

R E M E M O R Ă R I

I
R
Ă
R
O
M
E
M
R

ai veșnic optsprezece ani

poți pune câte zece capcane deodată
titanilor și zeilor

vino la mine puștiule obraznic și încrezut
te-mbrățișez cu zece perechi de brațe
să te mângâi cu zece perechi de degete
să te sărut cu zece perechi de buze de mătase

numai vino la mine
numai nu lăsa luna să treacă
definitiv dealul inimii tale

eu dacă nu vii tu mor
eu dacă nu vii tu fug
din tabloul lui perahim
în bezna imensă

și parcă nu e drept să fie așa
să devin dintr-o dată neant și țărână
eu cea multiplicată de zece ori
din dragoste pentru tine

hai vino la mine să te culc
peste cele zece țâțe-ale mele
să te privesc cu cei zece ochi ai mei
prin cele zece pânțecuri supraréaliste-ale mele
să te trec ca prin rai

[*lettre d'amour*, 1973,
huile sur toile, 81 x 100 cm]

12. [cine e don quichotte cine e panza...]

cine e don quichotte
cine e panza
cine e inima
cine e moartea

nu știm nu este oricum
prea important
să deslușim din infinit
nisipul sau nimicul

important este că mergem
că scoatem limba la crocodili

nu ne e frică
să ne naștem

și totuși cine e don quichotte
cine e panza
cine e inima
cine e moartea

(*P'un après l'autre*, 1987,
huile sur bois, 40 x 40 cm)

13. [mic minotaur mă-mbrac...]

mic minotaur mă-mbrac
în haine bizare

perahim tatăl meu sparge nuci cu pumnul
pe capul lui homer

pot fi deodată femeie pește
rinocer taur

mic minotaur mă-mbrac
în haine bizarre

pot zbura cu genunchii la piept
perahim alege unde pornesc
în deșert sau în cer

[*petit minotaure*, 1981,
huile sur bois, 24 x 33 cm]

14. [m-am visat trunchi de lemn de mesteacăn...]

m-am visat trunchi de lemn de mesteacăn
îndelung lustruit
mi-am visat pântecul un crâng de nuci
aprins de fulgere

când m-am trezit din vis
am întemeiat o rasă de canari nemuritori
perahim a fost foarte mândru de mine
mi-a desenat aripi de diamant

să pot zbura ori de câte ori
vreau eu
mi-a ridicat degetele cu care scriu
la rangul de ambasadoare-ale norocului

mi-a dăruit în cele din urmă o piramidă
de perle în lună

[*rêve d'une jeune fille*, 1932,
huile sur toile, 68 x 54 cm]

R
E
M
E
M
O
R
Ă
R
I

Stavrofora Elena SIMIONOVICI

O carte dulce-amară

Prima mea însemnare pentru acest an (3 ianuarie 2024). Încă de când am auzit pentru prima dată numele **BOIAN**, înveșnicit în *Doina* nemuritorului Mihai Eminescu, m-am întrebat dacă-mi va fi dat să ajung și eu să-l privesc cu ochii sufletului amintirilor istorice. Nefiind din această parte de țară a României, eram îndrituită să mă întreb, sperând. Și Bunul Dumnezeu mi-a dăruit nu numai să trăiesc aici, mai aproape de Boian, ci și să am prilejul să vorbesc grupurilor de români care veneau de la Boian, la mănăstirea noastră. Când am ajuns pentru a nu știu câta oară acolo, în Anul Ciprian Porumbescu, unde cu Preotul Paroh, cu enoriașii săi și cu căldura cântării Maicii Starețe Stavrofora Gabriela, i-am cinstit și noi bustul părintelui Iraclie Porumbescu, bucuria mea a fost deplină. Și pentru a o împlini, am primit spre sfârșitul anului 2023 o carte dedicată sărbătoririi jubileului de 500 de ani al comunei Boian: „Boianul meu cu inima română”, Misto, Cernăuți, 2023.

Autoarea, jurnalista și scriitoarea Maria Toacă, mărturisind că această carte „a trăit-o zi de zi din copilărie, a purtat-o în inimă de-a lungul timpului, adunând dramele oamenilor care au suferit, [...] au luptat pentru menținerea limbii române în școli”, a ales ca eroi mulți dintre fiii satului reprezentând și generațiile tinere care continuă să apere idealurile vrednicilor strămoși. Ea încheie această mărturisire, cu o speranță: „Nădăjduiesc că aceste pagini îi vor îndemna pe boincenii de astăzi și pe cei ce vor veni după ei, să nu uite cine au fost și cine sunt, care este obârșia lor cea adevărată”.

Aceste gânduri luminoase se regăsesc și-n paginile pe care autoarea le-a intitulat *Argument*, prețuind activitatea Societății „Golgota” a românilor din Ucraina, ce desfășoară în continuare o rodnică acti-

vitare editorială, citând și alte două cărți apărute în anul 2022, cărți marcate de zguduiri dramatice, *Tragice despărțiri, cutremurătoare întâlniri* și *Veșnic adăpost al ființei noastre*, ambele văzând lumina tiparului cu sprijinul financiar al Departamentului pentru Românii de Pretutindeni (p.3). Zguduitoare este și scrierea *Neamul nostru de martiri* (2021).

Maria Toacă s-a oprit acum la Boian, pentru că anul 2023 a fost an jubiliar pentru comună: s-au sărbătorit 500 de ani de la atestarea documentară. Cu

acest prilej, Maria Toacă urează, în pagini calde, într-o frumoasă și armonioasă limbă românească, „La mulți ani!” vetrei sale natale. Cheamă cititorul să se întoarcă în timp, spre vremea voievodului Alexandru cel Bun, sau chiar mai înainte, spre Descălecatul Moldovei de către Dragoș Voievod. Își alege apoi eroii zilelor noastre, începând cu primarul, Aurel Babii – un om bogat, cu inimă împăcată și conștiință curată (p.6-14). Cu sfială, la sfârșitul dialogului, întreabă dacă el crede că este necesară o asemenea carte. Răspunsul primarului, de român adevărat, îi dă curaj pentru alte chipuri de ro-

mâni despre care autoarea să vorbească: „Ne trebuie, pentru că ne iubim neamul, ne cunoaștem prețul, ne este drag, și ținem la tot ce-i al nostru”.

Cu această convingere, a necesității scrierii acestei cărți, autoarea Maria Toacă alege **destine** ale unchilor, bunicilor, preotului paroh, învățătorilor și directorilor de școli românești, cu toate amarurile lor din primele decenii ale ocupației sovietice (p.15-33). Toate acestea le intitulează cu amărăciune, *Catastrofa la risipire*. Sub sigiliul tăcerii, sunt publicate pagini cutremurătoare, care au drept motivație „inima nu uită, nici nu iartă” (p. 46). Tristă este povestirea *Fata tatei din inima mamei*, în care Eleonora Bizovi din Boian aduce în fața ochilor cititorilor zbuciumul sufletului

ei de mamă. Aceasta a trăit nu numai pentru sine, ci și pentru nepoții ei, cărora le făcea alese bucurii, pe care le numește *Surprize cu roua de pe flori* (p.103).

Pentru eroina Veronica lui Horiță, învățătoarea satului, paginile spun nu numai despre dragostea ei pentru școlari, ci și că ei i-au fost primăvara vieții (p. 112-123).

Am ales din acest buchet de frumoase cuvinte de cinstire a românilor pe care scriitoarea Maria Toacă i-a prețuit, doar câteva chipuri. Oameni care au strălucit prin jertfelnicia lor, prin dragostea de neam și prin convingerea că erau datori să afle cei ce vor veni după ei cum au trăit, cum s-au rugat, cum au nădărdit că Bunul Dumnezeu va asculta și rugăciunile lor, ca neamul românesc, cu toată zbuciumata sa

istorie, să nu piară. Ilustrativă este pagina din scrierea Eleonorei Bizovi, intitulată „Plângeau și păsările în cer de jalea boincenilor” (p. 280-285).

Scriitoarea Maria Toacă își încheie cartea cu strălucite cuvinte închinat *Doinei* lui Mihai Eminescu. Eu începusem să citesc cartea fără să-i știu sfârșitul, cu aceleași gânduri de prețuire. Iar ultimele pagini spun toată nădejdea celor prezenți și ai celor viitori: „ne-ar trebui Clopotul Buga de la Putna ca să fim auziți”. Gândesc că pot fi auziți românii și prin ceea ce vor spune despre istoria lor, bucuriile, amarurile, dar și prin aceste cuvinte tipărite, prin care fica Boianului Maria Toacă, prin cartea dulce-amară ce nu se lasă povestită, invită cititorul s-o răsfoiască, cu smerenie și dragoste, ca pe o carte sfântă de rugăciune.

N O T E D E L E C T O R

Alexandru Ovidiu VINTILĂ

Vasile Aioanei, *Destine fracturate*, Iași,
Editura Junimea, 2023

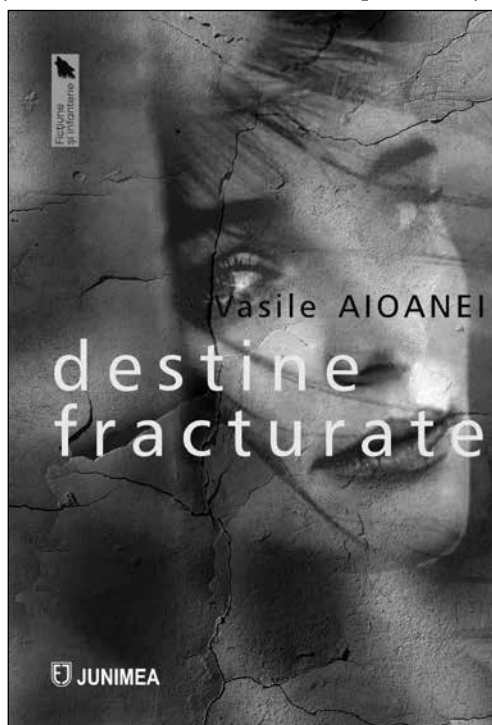
Proza literară românească cunoaște, în timp, o preferință a autorilor pentru abordarea realistă a subiectelor. Astfel, prozatorii români, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, aleg să descrie realist locurile și oamenii timpului lor, cu frământările personale, sociale și istorice ale vremii. Vasile Aioanei nu face diferența, simțindu-se confortabil, din punct de vedere narativ, în limitele prozei realiste: situații descrise în amănunt, personaje tipologice extrase din societatea în schimbare a tumultuoșilor ani '50, urmărite atent până în anii 2000, cadre sociale amănunțit documentate și conforme cu realitatea, limbaj care respectă cu acuratețe tiparele orale ale exprimării umane, crochiuri extrase din medii sociale diverse și contrastante.

Volumul realist semnat de Vasile Aioanei, *Destine fracturate*, apărut la Editura Junimea în anul 2023, abordează două teme mari ale literaturii universale, iubirea și familia, din punctul de vedere al personajului feminin, plasându-l într-un interval istoric generos și plin de transformări. Trebuie precizat faptul că personajul feminin din proza românească nu are de fiecare dată o voce pregnantă, vocea auctorială acoperind de cele mai multe ori voința caracterială. La Vasile Aioanei, lucrurile stau ușor diferit prin aceea că personajul său feminin are multiple fațete și poate să se desfășoare deplin în cadrul unei narațiuni generoase. Astfel, Eleonora, Elisabeta-Alexandra și Evelina par a avea destine asemănătoare marcate în foarte multe puncte de egoismul și de dorința de control și manipulare a celor din jur. Fiecare femeie în parte, bunică, fiica și nepoata vor fi nevoite, fără vina lor, să suporte consecințele acțiunilor egoiste ale altor personaje care doresc să le deseneze destinele. Cu toate acestea, destinele lor

cunosc fracturi, așa cum ne anunță autorul încă din titlu, dar nu vor fi total distruse. Simbolul fracturii, în acest context, este de fapt unul al refacerii traseului vieții. În proza de față, personajul feminin este central, autorul surprinzându-l cu ochi omniscient și omniprezent în diverse ipostaze: femeia îndrăgostită, femeia aflată în pragul disperării, femeia dezamăgită și resemnată, femeia capabilă să se reinventeze, femeia curajoasă și cea care se lasă influențată, și, în final, femeia capabilă să își recompună destinul fracturat prin

forțe proprii profitând nu doar de contextele favorabile, ci și de capacitatea sa naturală de a se reinventa. Firul epic pare simplu și pe alocuri linear. Eleonora, o tânără neexperimentată se lasă sedusă de un tânăr de care se îndrăgostește. Nefiind susținută de cei din jur este nevoită să renunțe la fetița pe care o naște și să își croiască drumul independent de acest copil pe care îl iubește și a cărei pierdere o regretă. Fiica, Elisabeta - Alexandra, moștenește parcă în plan relațional ratarea mamei, chiar dacă în plan profesional reușește să o depășească fiind o eminentă absolventă a Facultății de litere, scriitoare recunoscută și pasionată de pictură. Crește într-o familie adoptivă iubită și naște la rândul ei o

fetiță, Evelina, neavând parte de un mariaj fericit. Nepoata reușește însă să rupă lanțul nefericirilor și constrângerilor, trăind, iubind și răzbunând parcă tristețea celor două generații anterioare. Peste toate acestea plutește totuși o supratemă a exilului și autoexilului. Pe de o parte intelectuala Elisabeta are parte de un autoexil interior impus de dezamăgirile personale prin care trece, pe de altă parte fiica sa emigrează pentru a se împlini profesional și, până la urmă, își găsește fericirea alături de un străin.

Ceea ce atrage cititorul în acest roman nu este doar transparența cu care autorul reușește să nareze toate întâmplările, ci și ritmul alert în care o face. Conștient fiind de nerăbdarea cititorului contemporan, Vasile Aioanei concentrează informațiile și faptele care i se par importante în așa manieră încât lectorul să fie permanent pus la curent cu derularea narativă și mereu atent la succintele ramificații. Autorul preferă descrierii, dialogul și narațiunea, acestea din urmă potrivitându-se mai bine cu stilul său, cu perspectiva sa narativă auctorială, externă. Chiar și așa portretul personajului feminin se conturează distinct în economia romanului care este, de fapt, o scriere a evoluției femeii care trăiește în spațiul românesc și care se confruntă, în mod inevitabil, cu provocări sociale și personale. Dacă în prima parte a romanului său, Vasile Aioanei aduce în prim-plan personaje marcate de

nesiguranță, mereu aflate sub lupa socială nemiloasă, incapabile să se elibereze de traume, de durere și de convenții, spre finalul scrierii autorul reechilibrează balanța, dând femeilor din volumul *Destine fracturate* forța de a-și recăpăta demnitatea.

Romanul este povestea multor generații de femei născute în această parte a lumii, un spațiu deopotrivă fecund și ostil, în care doar cele mai puternice și mai perseverente primesc dreptul la puțină fericire. Dragostea, liniștea în familie, realizările din profesie, toate sunt obținute doar prin suferință și prin lecții învățate pe cont propriu. Tributul pe care autorul îl aduce femeilor prin acest volum este evident. Doar recunoașterea publică a unor generații de femei sacrificate din foarte multe puncte de vedere va putea poate reechilibra societatea și oferi curaj viitoarelor mame, soții și fice.

N O T E D E L E C T O R

Mihai POSADA

Baladă gotică

/ CASTELANA sau CASCADA DE IEDERĂ – baladă gotică – /

ascultând-o despre eroul castelului te sprijini
pe balustrada din fier forjat în evul de mijloc
așa cum te-ai odihni inconștient dureros
și naieonescian *din religie în religioș*

ea perorează într-o engleză impecabilă
turiștii străini nu înțeleg mai nimic
traducerile interzise în turul de fortăreață
limba engleză-i răsună în săli și prin curți
se întinde ca o tumoră de iederă verde
ca un cancer inodor cum sângele-n vene
ca frica în vreme de păclă și ceață

ce nu au reușit suedezii descurajați de ziduri
și porți redutabile – așa cum bestiile deveneau miei
odinioară doar auzind sunet de nai fermecat –
a reușit ea, castelana, proprietara limbii engleze
în castelul altfel inexpugnabil rostirea perfectă
în limba engleză a cucerit toate curțile interioare
toate pasajele toate interioarele castelului karlštejn
cu coroană cu tot limba engleză a întrecut cavalerii
războinici suedezi asediatori în zale cu spade și lănci
și săgeți ucigașe – de neoprit ca apa cum dorul
ori trilul de mierlă sau privighetoare – limba engleză
invadatoare de neoprit fermecător-cuceritoare

dintr-un vârful de colină în republica cehă privește
peste veacuri un castel gotic zidit între 1348 și 1365
din porunca lui carol al patrulea împăratul
sfântului imperiu roman și rege-al boemiei
în vale e-un sat mic prin care trece un râu
mititel împăratul a angajat meșteri zidari
din palestina pentru castel urmând
să-l facă de necucerit întru păstrarea
bijuteriilor coroanei cehiei și boemiei
a câtorva sfinte relicve și alte comori
regale neprețuite aici lângă beroun capitala boemă
câte-o tânără sau mai coaptă domniță
însenina în inima regelui-împărat
semeața zidire din piatră și lemn ghintuit
în limba germană burg karlstein numit
în timp ce în vale curgea același râu mititel
o, trufașul hrad karlštejn după care a fost botezat
la 1952 zice-se satul din vale și el
dar ce mai istorii ascunde mărețul castel...

Despre Eminescu în limba lui Dante

Petrișor MILITARU

RECENZII

Apariția, în limba română, a volumului *Eminescu* de Petre Ciureanu (1912-1992) – publicat inițial în italiană, de Societa Editrice Internazionale, la Roma, în 1946 – reprezintă un eveniment editorial, cel puțin din trei puncte de vedere. Primul, este legat de faptul că, după 78 de ani de la apariția lui în Italia, volumul reamintește cititorilor și specialiștilor în domeniu de programul Editurii Aius de a recupera autori și cărți de valoare din exil și din diaspora în deja cunoscuta Colecție „Cărțile Exilului”, coordonată de Mihaela Albu. În al doilea rând, remarcăm cum activitatea de traducător a lui Carmen Teodora Făgețeanu – ce a început cu traducerea celor două romane din literatura italiană contemporană: *Marta, croitoreasa* de (2018) și *În anul în care Bartolo a decis să moară* (2020), ambele aparținând Valentinei Di Cesare – face un pas înainte spre traducerea din zona hermeneuticii literare. Nu în ultimul rând, apariția acestui volum dedicat autorului *Luceafărului* marchează Ziua Culturii Naționale în România, pe care o sărbătorim la această dată începând cu anul 2011.

În ceea ce privește autorul acestei monografii dedicate poetului născut la Ipotești, Carmen Teodora Făgețeanu ne oferă, în prefață, o perspectivă amplă (cu note de subsol relevante pentru viitorii cercetători ai literaturii românești din exil) asupra activității lui Petre Ciureanu ca lingvist, istoric și critic literar, dar și ca publicist. Cum este firesc, prezentarea este una diacronică ceea ce ne permite să urmărim și traseul biografic al celui ce a activat drept cadru universitar la Universitatea din Genova mai multe decenii la rând.

În același timp, pentru a înțelege mai bine contextul în care a apărut volumul de față, este bine să ne amintim că Ramiro Ortiz este primul traducător în italiană a lui Eminescu (Firenze, 1927), iar cartea *Eminescu sau despre Absolut* (1961) a Rosei Del Conte se numără printre cele mai importante cărți din sfera exegezei eminesciene. Dacă mergem pe firul cronologic vom observa cum, cu patru ani înaintea apariției cărții lui Petre Ciureanu, Rosa Del Conte sosea la Universitatea din București, ca lector de limbă italiană, pe când avea 35 de ani. Fiind considerată unul dintre cei mai importanți emi-

nescologi străini, odată cu schimbarea de regim ea s-a refugiat la Sibiu (unde s-a împrietenit cu Lucian Blaga), iar, apoi, din 1945 a predat la Universitatea din Cluj. Tot în aceeași perioadă Blaga începea să aibă probleme cu autoritățile instalate în România imediat după război. Trei ani mai târziu, are loc reforma învățământului, iar Rosa Del Conte a trebuit să părăsească țara noastră, în timp ce în România relațiile intelectualilor cu Occidentul devin din ce în ce mai sporadice sau sunt supuse fie cenzurii, fie autocenzurii ori trezesc suspiciuni. În 1948 autoritățile comuniste de la București închideau Școala Română din Roma (devenită ulterior Accademia di Romania) ultimii bursieri fiind evacuați din clădire de către Legația României care se instala acolo. Însă, o parte dintre tinerii italieniști români care se perfecționaseră la Școala Română din Roma sau la Veneția și conduceau lectorate de limba română în peninsula au rămas în Italia și după 1948; printre ei se numără Gheorghe Caragață, Teodor Onciulescu, Petru Iroaie, Ioan Guția, Dumitru Marin și Petre Ciureanu. Dat fiind faptul că România nu mai recunoștea aceste lectorate, rupând relațiile culturale, universitare și științifice cu Italia, practic toți acești intelectuali români se vor încadra în sfera culturii și literaturii românești din exil.

Așadar, monografia lui Petre Ciureanu a apărut în Italia, în intervalul dintre publicarea traducerii lui Ramiro Ortiz (care cu siguranță a atras atenția asupra operei eminesciene în Italia) și apariția studiului Rosei Del Conte, ce este fără îndoială una dintre cercetările cele mai ample și avizate asupra universului poetic eminescian. Structurată în două părți, cartea lui Petre Ciureanu familiarizează cititorul, mai întâi, cu principalele evenimente care i-au marcat biografia, urmând ca, în a doua parte, să ofere o privire de ansamblu asupra imaginarii poetice eminesciene, oprindu-se asupra principalelor teme, motive și simboluri romantice care au făcut din Mihai Eminescu, ultimul mare poet romantic european. O binevenită bibliografie a operei literare eminesciene și a celor publicate de exegeți, ordonate alfabetic, închid în mod inspirat volumul prin care Petre Ciureanu a fost reintegrat în cultura-mamă chiar de ziua poetului național, la Craiova.

Maria DINU

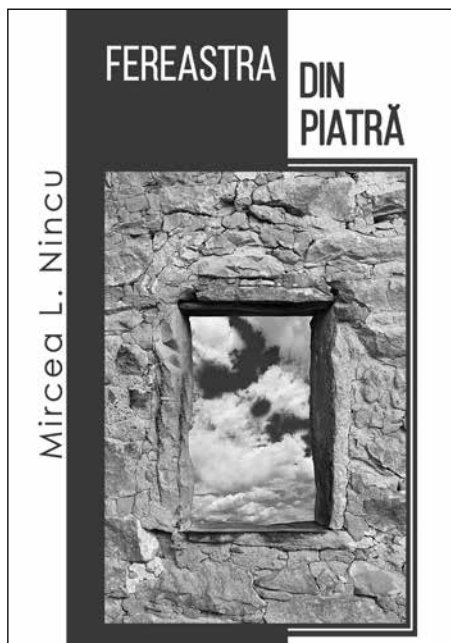
Poeme despre cerul de jos

Fereastra din piatră (Editura Aius, 2023) este cel de-al cincilea volum de versuri al lui Mircea L. Nincu, precedat de *Rugăciunea fântânarului singur* (2004), *Lutierul și mandolina* (2014), *Între coloane* (2017), *Gadara* (2018), *Piatra din mijloc* (2019), *Noaptea Inorogului* (2021). Formația spirituală și profesională a lui Mircea L. Nincu, preot și doctor în fenomenologie religioasă, își pun amprenta puternic asupra discursului poetic, de fapt, o meditație îmbinată cu pasaje parabolice asupra existenței și limitelor acesteia, devenirii omului întru Hristos, relației sale cu Dumnezeu, asupra problematicei timpului, libertății, adevărului etc. Din prisma rețelei tematice, volumul generează și o reflecție în jurul voinței și posibilității de acțiune umane, ambele concepute atât ca potențialitate sau proiecție, cât și ca realizare concretă, finalizată. La nivel simbolic, pe de-o parte, piatra stimulează asemenea energii, material modelabil asemenea lutului primordial, dar caracterizat printr-o rezistență extremă, ceea ce face ca ea să se supună unei prelucrări anevoioase din partea omului. În textele lui Mircea L. Nincu, piatra se află la baza unei construcții spirituale și, din această perspectivă, dacă lutul poate fi considerat trupul, ea reprezintă sufletul – „piatra pe care trebuie zidită temelia oricărei clădiri este inima oamenilor” –, o imagine a efortului depus conștient, în scopul desăvârșirii, în numele a trei principii: iubire, speranță, ideal (*Despre motivația de a fi constructor*). Pentru Mircea L. Nincu, ființa umană este un constructor, iar sufletul ”construit” în virtutea acestor coordonate depășește stadiul brut și devine simbol al perfecțiunii ca rezultat al intimității cu materia rezistentă, grea, care, în termenii lui Gaston Bachelard, „ne angajează – chiar fără voia noastră – în tipuri de viață dinamică foarte diferite. Lumea rezistentă ne proiectea-

ză în afara ființei statice, în afara ființei, și astfel încep misterele energiei. Suntem din acel moment ființe trezite.” (*Pământul și reveriile voinței*). Constructorul este, deci, această ființă trezită, care își conștientizează propriile forțe (cvasi)demiurgice în timp ce se află într-o călătorie pe „drumul de la piatra necioplită la sfințirea construcției” sau a templului interior (nu este întâmplător că Lucian Blaga își intitula volumul de aforisme *Pietre pentru templul meu*).

Pe de altă parte, emblematică este imaginea ferestrei săpate în piatra muntelui tot sub semnul revelației puterilor transformatoare ale omului prin intervenția sa asupra materiei. Izotopia imaginilor specifice regimului nocturn durandian reprezentate de coborârea în pântecul muntelui și de gestul spargerii peretelui din piatră („ferestra din peștera noastră prin care ți-am propus să privești cerul am construit-o lovind în peretele de piatră până am dat de lumină. fiecare piatră pe care am rupt-o din stâncă a prins formă pentru că am lovit sinergic în perete.”), *Fereastra din piatră* simbolizează o coborâre în abisul interior în scopul confruntării cu proprii tenebre, căci contopirea în materia primordială, nocturnă este o condiție esențială a oricărei înălțări spirituale. Ceea

ce eul descoperă este o perspectivă multifățetată asupra raportării la drumul parcurs spre lumină: el devine un obstacol pentru cei plini de incertitudini sau lipsiți de ideal („fiecare bucată de piatră pe care am desprins-o din stânca muntelui a devenit la rândul ei un alt munte pentru toți aceia care au căutat să deschidă ferestre în ferestrele pe care eu deja le-am deschis.”), sau se transformă într-un labirint de ferestre, riscând să creeze o falsă impresie a revelației unei lumi superioare asemenea iluziei libertății trăite de Iona din piesa soresciană omonimă, care, în final, se descoperă definitiv captiv

printre burțile spintecate de pești, ce acopereau orizontul („ceea ce mă sperie de-a dreptul este că loviturile mele în pântecul muntelui s-ar putea să nu fi fost deplinite, să nu fi deschis cu adevărat ferestre. că fereastra pe care am sculptat-o în carnea pietrei este numai o altă fereastră din multe ferestre pe care muntele le poartă în sine ca pe pietre.”). În cele din urmă, eul este înconjurat de „umbrele pe care muntele care mă poartă în pântec mi le întinde ca mărturie a existenței mele”, o mărturie a dificultății sondării de sine și a înlăturării limitelor existențiale, resimțite ca o provocare. De altfel, eul, deși fascinat de lumina răsăritului, îmbrățișează lumina caldă a apusului, aflată nu sub semnul începutului, ci al asumării cursului firesc al vieții (vezi poemul *Reverie*).

Străbătut de o viziune creștină fenomenologică, volumul *Fereastra din piatră* de Mircea L. Nincu invită la reflecția asupra idealurilor spirituale umane, la disponibilitatea omului de a se lăsa modelat sau mai bine zis de a se automodelează în conformitate cu principiile divine, căci „acest cer nu este undeva acolo sus, ci în cele mai nesfârșite adâncuri ale ființei noastre, acolo unde ne naștem, unde creștem și unde învățăm să zburăm în cel mai frumos și sublim mod al căderii spre înălțare din sine în sine, dintr-un cer în altul.” Versurile încheie poemul *Păsările cerului și păsările pământului* din finalul volumului și duc cu gândul la o regresiunii spre centrul ființei ca asimilare din interior a devenirii, în care abisul căderii nu este altul decât spațiul ascensiunii.

R E C E N Z I I

Otilia UNGUREANU

Nichita Danilov. *Peisaje interioare
cu sunete mute și tăcere vorbitoare*

Greu de prins într-un portret, artizan al limbajului neexplicit și al tehnicilor de fuzionare între concret și abstract, experimentând mereu alte forme de discurs poetic, Nichita Danilov ne invită să luăm parte la o nouă aventură lirică, într-un spațiu fertil al incertitudinilor. Titlul provocator – *Și Dumnezeu a fost țărână* –, în concordanță cu „formula Danilov”, rămâne, chiar și după parcurgerea celor patruzeci și nouă de poeme, o imagine ce scapă aproximării exacte, alunecând ușor dincolo și dincoace de oricare margini trasate intuitiv. Specialist al codificărilor și al „cuvintelor întoarse pe dos”, poetul nu caută să fie înțeles și nu oferă răspunsuri. Prins în jocul amețitor al semnificațiilor, lectorul nu are de ales decât să se bucure de această nouă călătorie într-o lume a necunoscutelor, în care palpită *cuvinte de foc*, contraste fascinante, imagini incandescente sau transfigurări halucinante.

Prima poezie, numită simplu *Eu*, captează atitudinea ce va prezida întregul volum. Tiparul cunoscut al relației cu divinitatea se sparge, iar existența sacrului nu mai este înțeleasă în cheie divină, ci personală, prin proclamarea prezenței unui *eu* care își folosește dreptul de a vorbi *în propriul nume*: „Vorbesc în numele meu/ ca și cum aș vorbi în numele prafului de pe străzi/ sau a cenușii ce se scurge din urne./ Vorbesc în numele meu,/ dar nu la persoana întâia,/ ci la persoana a patra singular și plural,/ de aceea atunci când dansez/ voi mă vedeți că stau pe loc/ executând undeva suspendat în eter dansul lui Shiva;/ de aceea atunci când tac,/ se deschid în trupul meu nenumărate guri/ care încearcă să mă înghită cu totul/ înfășurându-mă în plasa unor cuvinte nevăzute;” (*Eu*, p.7). Această idee, născută din nevoia aproximării transcendentului, este continuată și în următoarea poezie, delimitându-se discret contururile unui imaginar insolit, sugerat pe un ton solemn, christic: „Sunt dintotdeauna./ Cu mult dinainte/ de a exista cuvântul sunt/ și mult înainte de a apărea/ cuvântul totdeauna./ Cu mult înainte de a cădea sămânța/ în uterul matern/ și mult înainte de orice/ uter ce călăuzește/ plătând umbra/ a ființei spre lumină.” (*Sunt*, p. 9). Gândite

ca puncte de greutate ale volumului, cele două poezii își găsesc contraponderea la finalul cărții, în ultimele două poezii, care surprind conștiința înstrăinării, lăsând la vedere ascunzișurile grave ale *mecanismelor dedublării*: „Îmbătrânesc în pielea altuia:/ porii epidermei mele se acoperă de pene și de solzi” (*Curcubeul*, p. 75); „Nu mai recunoșteam însă nici locul,/ nici casa, recunoșteam doar întunericul” (*Căutarea sinelui*, p. 78). Totuși, tragismul autentic țâșnește spasmatic cu o forță vitală vibrantă în special în unele dintre cele mai scurte poezii ale volumului, care sunt adevărate *esențe tari, în sticlute mici*: „E ca și cum am sta cu toții în tranșee,/ așteptând clipa finală,/ când însuși universul/ și însuși Dumnezeu/ năpădiți de viruși/ o să se surpe în vuiet peste noi,/ îngropându-ne în țărână.” (*Așteptare*, p. 30); „Din umbrele pe care/ le calc ziua în picioare/ se ridică noaptea/ o cruce de lumină” (*Crucea de lumină*, p. 23); Uneori mă adâncesc atât de mult în mine/ încât atunci când mă trezesc,/ simt cum mari frânturi de neant,/ se desprind ca niște bucăți de moloz de pe chipul meu/ din întuneric în lumină/ și din lumină înapoi în beznă.” (*Frânturi de suflet*, p. 45). Decorurile apocaliptice de odinioară, ce gestionau episoade biblice și imagini macabre, se convertesc acum în meditații grave asupra destinului lumii, al individului sau al propriei persoane. Simbolurile rămân în centrul imaginarului creator, fiind reluate constant într-un joc de lumini și umbre, ce păstrează într-un spațiu de cele mai multe ori perfect închis, tainele trăirilor autentice ale creatorului.

Atitudinea *egoteistă*, anunțată la început, se concentrează și în alte poezii ale volumului, existând astfel un fir invizibil ce leagă involuntar poemele, într-o unitate de necontestat. În *Metamorfoze*, poetul, *gravid de sine însuși*, își caută locul în mișcarea universului, conștient că este „întregul care va naște partea/ și partea care va deveni întregul” (*Metamorfoze*, p. 15). Sau, într-o altă poezie, acesta declară senin: „Sunt locul și timpul ce curge,/ revărsându-se din albia lui;/ sunt clipele pe care le strecor în palmă/ la lumina lunii, încercând să separ/ o dată și încă o dată, mereu,/ lumina de întuneric și binele de rău.” (*Drum*, p. 27).

Uneori, Nichita Danilov se lasă *purtat în derivă* de relatarea unor fapte diverse, episoade istorice, trăiri imediate, peisaje sau notații livrești, pe care le surprinde în nuanțe suprealiste, așa cum se întâmplă în poeziile *Steaguri și săbii*, *Măreția imperiilor*, *Avata-rurile istoriei*, *Nu*, *Impresii de primăvară*, *Cina*, *Odă frumuseții*, *Peisaj marin cu o sirenă*, *Baia de aburi*, *Magie*, *Peisaj barcelonez* sau *Crini*. Aici, eul se multiplică, păstrându-și uneori atemporalitatea fantasmatică, ce îi permite să poarte de fiecare dată altă *maskă*; poetul proclamă apocaliptic sfârșitul lumii actuale, în care au apărut „îmblânzitorii de viruși” și vor apărea „îmblânzitorii de războaie”, e martorul atent al plecării *dincolo* a celuilalt, observă fapte istorice, meditează asupra decrepitudinii umane, e cel care luptă cu valurile mării și învinge sau cel care așteaptă, ca un copil, materializarea unui vis. Odată cu glisarea identităților și a imaginilor surprinse în penumbră, se diversifică și atitudinile; orgolios, declamator, apăsător sau chiar zdrobit de anxietăți, uneori patetic sau în plin extaz, poetul jonglează cu stările contradictorii, *dezbrăcându-se* de ele, din timp în timp, ca de o haină. *Narativitatea discursului*, *butaforicul sau absurdul* impregnează unele poezii, alături de sentimentul alienării, al haosului existențial și al abandonării lucidității. Versurile sunt concentrate, jocurile de cuvinte dinamizează discursul colorat de un umor fin, iar stilul interogativ provoacă fără a oferi soluții, căci, în lumea lui Nichita Danilov, întrebările nu au răspunsuri, ci *nasc* alte întrebări.

Unele poezii înfățișează scenarii senzoriale, ascunzând, *dincolo de epidermic*, fatalitatea întâlnirii cu *moartea* – „Noaptea, cu capul/ încărunțit de bătaia razelor de lună,/ îmi las să atârne picioarele în gol,/ simțind cum pe sub mine/ susură undele tăcute ale unui râu năpădit/ de alte umbre ce curg legănându-se/ încet de aici dincolo și înapoi.” (*De aici, dincolo*, p. 29). În *Vânt*, un sentiment *de sfârșit de lume* cuprinde natura învăluită de un ecou funebru, care rezonază în ființa umană, căci *frunzele-s putrede, vântul sfâșie norii*, în timp ce *ochii sunt deschiși spre lumea de dincolo*, iar în casă oamenii mototolesc cearșaful „ca pe un lințoliu” (*Vânt* p. 44). Se simte aici o reducere a anxietății morții prin fuzionarea cu lumea exterioară, căci o moarte *împărtășită* este o moarte mai puțin tragică, mai puțin înfioră-

toare, mai puțin singură. În această retorică, *a palpării unui dincolo*, este impresionantă delicatețea cu care poetul inserează în *carnea poemului* sentențele grave.

Nichita Danilov este un clasic al poeziei contemporane, așa cum a subliniat critica literară în mai multe rânduri. Devenirea sinelui, călătorie fascinantă, neterminată, în care transpare nimbul etic, obsedează ființa poetului încă de la primul volum de poeme. Originalitatea discursului lui Nichita Danilov nu are nevoie să mai fie argumentată, căci, în ciuda reluărilor tematice sau imagistice, poetul reușește de fiecare dată să revină mai proaspăt, mai iscusit în arta cuvintelor și a tehnicilor de transfigurare, încărcat mereu de altă vibrație lirică, inspirat, se pare, de fiecare dată de o nouă *muză*.

Așadar, avem în față o carte ce ilustrează „exfolierea” unor noi identități lirice, *sacre* sau *pământeste*, *pierdute* sau *regăsite*, *impuse cu virulență* sau *pulverizate în neant*, cu poezii ce valorifică teme diverse, în care palpită întrebări febrile, actuale, ce nu primesc răspuns. Versuri semnificative, care proiectează *irealul* și în același timp se înrădăcinează puternic în tot ceea ce este uman. Din aceste *peisaje interioare cu sunete mute și tăcere vorbitoare* se decupează discret figura tutelară a creatorului, prinsă în închisoarea timpului istoric sau dimpotrivă eliberată de orice limite. Vechile tensiuni se decantează într-o lume impenetrabilă rațiunii.

Ina DOBRE BRAT

Gînduri, unele prinse în cuvinte, citind *Om Flip* de Dan Cristian Iordache

Noul volum de poezii al lui Dan Iordache este mai degrabă un mare poem ce combină stări lirice cu trasee epice unele inițiatice, altele angajate în stări de identitate afirmată. Nu e un poem fluviu, e mai degrabă un poem estuar străbătut de multe râuri, râulețe și canale. Iar la capătul lui se află marea și neîngrădirea ei. Asta se întâmplă cu poezia, îți dă perspectivă și orizont nesfârșit. Nu lipsa vreunui titlu sau semn grafic mă face să cred asta, ci faptul că atunci când începi să citești ceea ce pare un poem, îți vine greu să te oprești și începi și pe celalalt, și pe celălalt și, pe nesimțite, ai ajuns la mijlocul volumului, și-ți aduci aminte că trebuia să faci câteva însemnări necesare pentru o recenzie literară! Din fericire, așa cum spuneam, nu ești foarte departe, căci ești în estuarul poem, și cumva, poți să vezi celălalt capăt, și tot timpul marea, dacă ești suficient de departe să cuprinzi zarea.

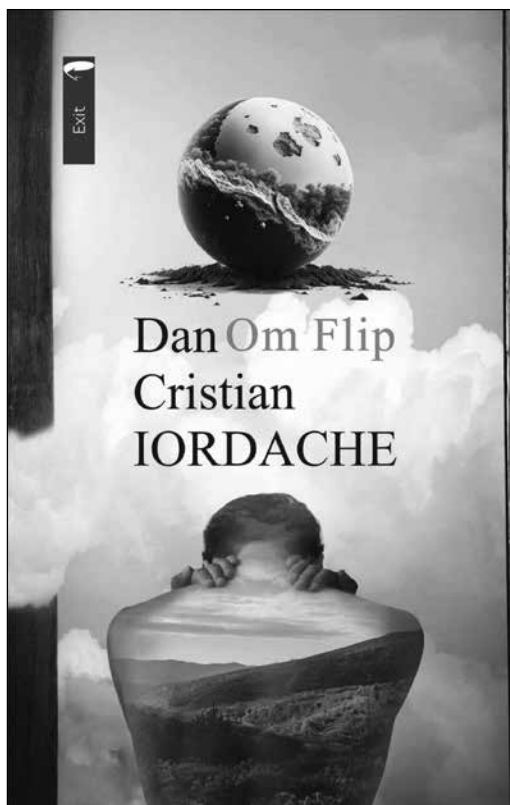
Om Flip, trăit, simțit, gîndit și scris (nu neapărat în această ordine) este, cumva, traseul de la mantră sau sămânță de mantră (om) la interjecție, pe scurt, de la sunet la cuvânt, lume-cuvânt și invers, de la sens la răsturnare de sens sau chiar non-sens. Reversibil, cel puțin pentru mine. Altfel spus, Dan Cristian Iordache, o dată mai mult, ne ia de mână (că vrea sau nu este mult prea târziu de vreme de ce a publicat acest volum) și ne invită să vedem ceea ce știm sau cel puțin intuim, dar nu avem timp să realizăm sau să admitem. Anume, că fiecărei clipe conștiente, fiecărui moment sau interval pe care-l trăim conștient, fapte sau întâmplări îi căutăm sau îi dăm neîncetat sensul, rațiunea, valoarea, potențialitatea, îi corespunde un altceva (un flip) care, dacă îl

înțelegem interjecțional, într-o clipită face să dispară prin răsucire acel ceva. Precum materia și antimateria. Poate. Dar poetul are grijă să nu ne lase răsturnați, adică ne-om. De aici fragilitatea și paradoxal, imensul efort de fiire al omenescului la intersecția sensului și a non-sensului.

Volumul de față îl face pe cititor martorul traseului dureros al cunoașterii dobândită în etapele a ceea ce numim convențional „maturizare” cu toate înțelesurile ei, mai degrabă un proces de asimilări interne succesive a amarelui seminte de îndoială că plenitudinea poate dura: „după terminarea liceului, eram una cu universul./mi-amintesc, bunăoară, în părculețul de lângă tribunal/m-am întâlnit cu Luci și i-am spus /după un schimb confuz de replici/că sunt foarte fericit.” (pagina 46). Îndoielile, ne-fericirile sugerate și picurate subtil de Luci-feri „roata se-nvârte, ai grijă” (p.47), în timp, se transformă în timpul și spațiu – coordonate pe care crucifică clipă de clipă sufletul „sufletul fir” (pagina 16) și de care atîrnă lucruri, împliniri și neîmpliniri, pînă cînd, ajun-

gem să înțelegem, o dată cu Dan Cristian Iordache, că ne-am pierdut acel însumi sau însămi „foarte fericit” și „una cu universul”. Firesc, atunci să ne indentificăm în cazna regăsirilor „încerc, între puhoaiile de oameni care poartă candelă,/să mă găsesc. Cine este aproapele meu?”

Poemele lui Dan Iordache sunt suplicant-militante: „dăruiește-mi o velă înaintea mării, soarelui și/nisipului...dăruiește-mi înțelegerea că lumina/pulsează în toate ființele căldură și zâmbet /dezinteresat.../dar nu aş cere nimic, toate milogeliile și aspirațiile și/

asteptările îmi aduc neliniște, nesomn, / nesiguranță.” sau minunatul poem de la pagina 34, dar și versurile de grație netrucată, umbrită doar regret disimulat: „mulțumesc pentru foșnetul inimii, lipsa/stelelor și pentru prietenii la care nu mai ajung.” (pagina 68). Ca orice poet care caută noi forme și expresii, Dan Iordache se lasă prins în jocul cuvintelor și al limbii. Preferă anglicisme forțate de tipul „compulsiv” unei exprimări mai „neaoșe” sub, probabil, impresia ideii de acțiune și actant manifest conținută în „compulsiv” (N.B. termenul e intrat în limbă prin franceză, dar sub presiunea contemporană a limbii engleze i.e. „compulsive”, el a răzbit la suprafață, biruitor.) Are umor, e ironic, uneori auto-persiflant „mi-e drag de don Miguel și sacul lui de cîneapă/.../era un idealist fără revoluție, ca mine, adică lipsit/de idei.”, serios și onest cu el însuși „am fost și eu nebun, /dar nu stricat. nu am bătut cu pumnul în masă”. (pagina 31). De multe ori poezia e o șaradă, oricum ai întoarce-o, nu-i dai de capăt, însă își atinge scopul, căci te aduce în starea de căutare, de așteptare intensă, a unui drum care să te ducă acolo de unde poți cuprinde zarea.

Un alt procedeu literar prin care Dan Iordache ne ține antrenati și activi în actul său deopotrivă meditativ, deopotrivă dramatic, este adresarea directă, spontană, angajantă, cu ecouri maieutice aproape (dar nu teziste, nici vorbă). Nu o dată ni se spune: „ați observat?”, „nu știu dacă sunteți de aceeași părere, dar” (p.39), „să ne imaginăm...”. Poetul nu abuzează de aceste construcții hortative, le folosește judicios și inspirat, cu artă, și chiar cu eleganța unui maestru care dă de înțeles audienței că el, poetul, nu s-a pierdut în turnul său de fildeş în solilocvii oricât ar fi ele de atrăgătoare prin sclipirile lor caleidoscopice.

Am lăsat la final ceea ce mi-a reținut irevocabil atenția la prima lectură. Refrenul, leit-motivul pe post de mantră: *sundaranana*. Pentru un om care știe ceva sanscrită, semantica compusului de tip *karmadharma*, (cel puțin în viziunea mea), pe care-l creează Dan Iordache pornind de la un termen sanscrit, i.d. masculinul-neutru *sundara* respectiv *sundari* la feminin (posibil originat în *su-nari/su-nari*, adică om/femeie frumos/oasă) se traduce prin „frumos, minunat, încântător”, este cheia întregului edificiu poetic al acestui volum. Acestuia, poetul îi asociază rostirea „nana” cu ecouri melodice de ne-cuvânt, sau generică suplinire de cuvânt, în legănare, visare sau imprecise

delimitări de sunet. Dacă, totuși, receptam pe „nana” tot în rostire sanscrită (asigurându-ne că ambele sunete de „a” sunt lungi), atunci am avea indeclinabilului „nānā” cu sensul de „divers, variat, de toate felurile”, și astfel, într-o traducere liberă poetul ar vrea să spună: „frumusețe în toate felurile, în toate chipurile”. Precum căile mii și mii ale salvării individuale. Și nu ezit să cred că Dan Iordache se apropie de frumusețe așa cum o înțelege Dostoievski. Refrenul total îndreptățit a fi tratat drept mantră, nu e și nici nu-și propune acuratețe filologică, ci mai degrabă resursă muzicală autogenerativă sau performanță retorică (ceea ce reușește din plin). Dincolo de retorică, ca orice mantră, este și unealta prin care sapi la rădăcina sunetului, crezînd că dai de sens, dar, în fapt, antrenezi mintea într-un soi de frecvență care să stabilizeze fluxul de gânduri săltărețe pentru a o face liberă și calmă, aptă să reflecteze și ceea ce nu este mereu trecător, fulgurent, acel ceva cu propensiuni de autentic. Asta dacă ești suficient de convins că frumusețea va salva, cu adevărat, lumea! Dar, în egală măsură, pînă și acest compus suprinzător, această mantră-laitmotiv respectă și nu anțează dialectica anunțată încă din titlu: Om Flip, Om – cosmos, lume, univers, istorie, cultură etc, de ce nu ecou înspre mitica silabă sacră (om) cu imensa sa potențialitate, sumum bonum, simbol al unei întregi culturi și civilizații admirabile, toate reversibile într-un flip, înțeles prin ne și non-sens, pur interjecțional, ghem consonantic sfîrșit în consoană închisă (cel puțin în sanscrită), perfect capabilă să conțină sunetul și toate variantele sale de sens ca o membrană. Frumusețea ia diverse forme, unele extrem de delicate, „înclinarea să aspir la lucrurile/care duc bucuria ca pe un picior de albină”, altele dinamice, sinergetice „singurătatea e focul frunzelor în octombrie”.

Om, mantră sau/și *flip* închide în sine, deopotrivă, cu grijă, o stare de act plinar, subtil și robust deopotrivă de credință și identitate religioasă puternic afirmată prin și către imaginea christică atotcuprinzătoare prin care poetul se pierde și se regăsește. Pentru această dovadă de curaj îi mulțumim. Este supra-dimensiunea lui *sundara* în toată rostirea și nerostirea lui.

în Hamilton, Scoția,
la final de ianuarie 2024

Alis NICULICĂ

Cu Doina Cernica în „Țara de Sus, de mai sus”

În anul Centenarului Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera” din Suceava, conducerea instituției a considerat oportună publicarea celui de-al treilea volum al cărții de publicistică „Țara de Sus, de mai sus”¹ a distinselor scriitoare și jurnaliste sucevene Doina Cernica. Domnia Sa, membră a Uniunii Scriitorilor din România, a Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România și a Societății Scriitorilor Bucovineni, este, în același timp, unul dintre cei mai dragi și devotați prieteni ai Bibliotecii, ai cărții, ai artelor. Pentru ca volumul să poată fi tipărit sub egida Centenarului Bibliotecii a cântărit mult faptul că mare parte dintre evenimentele la care Domnia Sa se referă în carte au avut loc în Sala de Artă devenită acum simbol, „Elena Greculesi”, sub acoperământul bine primitiv al Bibliotecii Bucovinei, o instituție puternic prezentă în peisajul cultural al județului, prin manifestările de calitate pe care le găzduiește dar și, cu modestie amintim, prin truditorii săi – autori de cărți de certă valoare științifică și culturală.

După un prim volum consacrat literelor (2015) și un al doilea – artelor (2016), acest volum este dedicat în egală măsură celor înzestrați cu mânuirea plină de har a condeiului și penelului.

Volumul al III-lea al „Țării de Sus, de mai sus” este ilustrat, pe coperta 1, cu o altă creație din ciclul „Tărâmul albastru” al măiestrei artiste Dany-Madlen Zărnescu, iar pe coperta a 4-a cu două fotografii sugestive: una de la Salonul Internațional de Carte Românească de la Cernăuți și cealaltă cu participanți în tabăra de creație plastică de la Casa Poveste din Câmpulung Moldovenesc.

În acest volum, sunt ordonate cronologic, scrieri apărute în „Crai nou”, „Bucovina literară”, „Scriptum” (Suceava), „Ateneu” (Bacău) și „Spații culturale” (Râmnicu Sărat), începând din februarie 2015, până în decembrie 2022.

Însă, dacă avem în vedere avalanșa de evenimente prestigioase prilejuite de diferite aniversări/ comemorări precum și de manifestări de calitate care au îmbogățit anul cultural 2023, suntem convinși că cel de-al patrulea volum nu va întârzia să apară.

Când te scufunzi în cartea Doamnei Doina Cernica, ajungi să călătorești de la Suceava la Cernăuți, de la Putna la Boian, de la Voroneț la Mahala, de la Vama la Crasna, de la Câmpulung la Storojineț și simți că, de fapt, Bucovina este din nou întreagă, că sârma ghimpată poate fi netezită, îmblânzită, măcar iluzoriu, de cuvânt sfânt și culoare. În același fel, simți puternic faptul că România este și dincolo de Prut, până la Chișinău mult iubit, unde Bucovina este la ea acasă, prin toți reprezentanții săi stabiliți acolo și pentru că, nu-i așa, „pe pământul românesc, soarele întâi la Chișinău răsare”, cum atât

de frumos rostește Doamna Doina Cernica.

În cartea Doamnei Cernica, creatorii de frumos, fie ei literați, fie artiști plastici, tapiseri, arhitecți etc. sunt la mare cinste. Ne oprim numai asupra câtorva nume, aleatoriu alese: monahia Elena Simionovici, Liviu Suhar, Cela și Costin Neamțu, Nina Cionca, Tați-ana Vlad Guga, Alexandrina Cernov, Nicolae Dabija, Dumitru Teodorescu, Dany Madlen Zărnescu, Maria Toacă, Oana Chilariu-Moruz, Calistrat Costin, Constantin Flondor, Lucia Pușcașu.

Volumul este un document remarcabil, un instrument de lucru de mare preț pentru cercetătorii de mâine ai fenomenului cultural-literar-artistic din Bu-

¹ Doina Cernica, *Țara de Sus, de mai sus*, vol. III *Cartea și Arta*, București, Ed. Akakia, 2023, 639 p.

covina de astăzi, pentru cei interesați de alcătuirea unor monografii ale personalităților remarcabile cu care noi suntem contemporani, de scrierea unor lucrări de sinteză despre anii de dinainte de... **Reunire**. Putem visa, nu este așa?

Prin tot ceea ce face și scrie, doamna Doina Cernica este, în acest moment al existenței noastre, singurul cronicar cultural al Sucevei și, putem spune, privind cu obiectivitate, ultimul cronicar cultural al Sucevei. Cunoștințele domniei sale, experiența sa de jurnalist dobândită în zeci și zeci de ani de activitate plină de dedicație, nu pot fi astăzi, nici măcar egalate. Stilul domniei sale de a scrie vine din sufletul său generos și larg deschis către Frumos, în care încap, fără discriminare, toți creatorii de frumos, pe care îi respectă și îi iubește deopotrivă. Din scrierile sale nu reies ierarhii, nu putem spune că ține mai mult la un scriitor sau un

plastician, că acordă mai mult spațiu unei arte în detrimentul alteia. Nu! Doamna Doina Cernica are această calitate unică, de a găsi frumosul și bunul în toți cei despre care scrie. Și acest lucru o fac pe Doina Cernica, de neegalat și de neînlocuit.

Încheiem cu un citat din cartea prezentată, care se referă la unul dintre drumurile dragi, străbătute cu dor și nesfârșită iubire de neamul românesc, *Din Chișinău, la Cernăuți și Alba Iulia*: „Mergem cu noaptea, frigul și iarna în pas cu noi, dar când ajungem la monumentul lui Ștefan cel Mare ne oprim și intrăm în cercul său de lumină și căldură. Și rămânem până când primăvara inaugurării monumentului, sărbătorind Unirea Basarabiei cu Țara, aprinde candelabrele castanilor de lângă Porțile Sfinte. Cât să se vadă la Cernăuți, cât să vedem până la Alba Iulia”.

R E C E N Z I I

Ion MUNTEANU

Un studiu remarcabil despre trei clasici ai poeziei secolului XX

O carte necesară, binevenită și seducătoare în integralitatea ei, atât din punctul de vedere al conținutului, cât și al realizării grafice, a văzut lumina tiparului la sfârșitul anului 2023 la Editura Academiei Române din București (director general: acad. Valeriu Matei). Este vorba despre volumul Emiliei Stajila, *Miteme orientale în poezia românească a secolului XX. Al. Macedonski, Ion Minulescu, Ion Barbu*, la origine fiind o teză de doctorat coordonată de reputatul academician Mihai Cimpoi, care semnează și prefața cărții.

Lucrarea Emiliei Stajila, așa cum ne atenționează dintru început prefațatorul, „repune în discuție modul în care unii poeți români (...) valorifică motive și teme (miteme) ale Orientului apropiat și îndepărtat, care au constituit un obiectiv programatic sau numai tangențial al parnasienilor, romanticilor și simbolistilor noștri.” (p. 5).

Studiul întrunește toate cerințele unei temeinice expertize științifice, pornind de la sondarea bazei teoretice universale privind mitul (acesta cunoscând „peste 500 de definiții, impuse de cercetările ce s-au făcut timp de 25 de secole din diferite puncte de vedere”), mitologia, mitemele și noțiunile derivate, așa cum se regăsesc în concepția unor mari specialiști ai domeniului, cum sunt Gustav Jung, Roland Barthes, Claude Lévi-Strauss, Gilbert Durand, Ernst Cassirer, Northop Frye ș.a. Regăsim și trimiteri consistente la operele unor filosofi, critici literari și cercetători români, cum sunt Mircea Eliade, Lucian Blaga, George Călinescu, Victor Kernbach, Ioan P. Culianu și alții. Despre prezența mitului în opera altor poeți români, precum Mihai Eminescu și Nichita Stănescu, ca să nu mai vorbim despre regăsirea mitului în folclorul românesc (vezi, de exemplu, mitul Meșterului Manole), nu mai insistăm, aceasta putând fi tema unui studiu separat.

Ca o aplicație analitică pe opera poezilor Alexandru Macedonski, Ion Barbu și Ion Minulescu, „dincolo de încadrabilitatea lor într-un curent sau altul”, cum scrie acad. Mihai Cimpoi, analiza exegetică a Emiliei Stajila stabilește raporturile ce se institue

între gândirea poetică și gândirea mitică, scoțând în evidență capacitatea elementelor mitologice de a spori expresivitatea limbajului poetic. Astfel se face în mod convingător o trecere în revistă a miturilor universale prezente în poezia studiată, dar și a noilor mituri create de poeții români aflați în atenție, sugerând și modalitatea de receptare și revalorificare într-un nou demers interpretativ. Fapt cu atât mai meritoriu cu cât poezia studiată permite adoptarea unor noi poziționări și abordări critice care pot și trebuie să conducă la evidențierea și recunoașterea fără rezerve, dincolo de orice condiționare și lăsând deoparte canonul critic clasicizat, a vocației universale a acestor mari creatori români și a statutului lor de adevărați deschizători de drum și de școală poetică novatoare.

Al. Macedonski, Ion Minulescu și Ion Barbu, ne spune autoarea, „au folosit mitul ca mod de pătrundere eficientă în zonele ascunse ale inconștientului și de folosire a tuturor posibilităților creative ale imaginarului poetic. *Miticul* se identifică, în fond, cu *poeticul*. Spiritul mitic impune și utilizarea unui limbaj specific, în năzuința de a realiza metafore *revelatorii* și *plasticizante* dezvoltate. Creația poetică este o creație metaforică, indiferent de faptul dacă folosește sau nu metafore propriu-zise. Această proprietate a poeziei este ilustrată, în special, de substanța mitologică ce stă la baza imaginarului.” (p. 13).

Mergând în profunzime, cercetătoarea stabilește că cei trei poeți au adaptat miteme orientale la un modernism de esență simbolistă, decadentă sau ermetică, fapt ce le-a modelat structura imaginarului, stimulându-le schimbarea de paradigmă și a conceptului de poeticitate.

În cazul lui Macedonski întâlnim mituri, miteme și personaje mitologice atât în *Rondeluri*, cât și în *Noaptea*: mitul Geniului, muzele, mitul pustiei și al călătorului care îl înfruntă temerar, mitul cetății preasfinte Meka, ce se identifică cu cetatea de vis a marii poezii, sunt doar câteva dintre ele. Acest adevărat complex mitologic, căruia Călinescu îi spune *Mirajul Orientului*, îl bântuie pe poetul Macedonski din motive ale omului Macedonski, obligându-l să pună,

imaginativ, în relație Occidentul cu Orientul, reprezentată în chip dantesc ca o opoziție între Infern și Paradis. Este vorba despre un mitem al visului care, ne spune autoarea, „adună simbiotic proiecții în spațiile mitologice ale Orientului, Nordului și Occidentului. Mirajul Mekăi, spre care călătorește emirul în *Noaptea de decembrie*, se întâlnește cu mirajul Indiei, Japoniei și Chinei, unde găsește pe *niponul magic care râde-n soare* sau chinezoaica Tsing-Ly-Tsi și cu realitățile infernale ale Parisului-lad, cu imaginea stepei ucrainene,

a Persiei cufundată în ornamente luxoase și a Arabiei înecate în nisipuri, a lumii islamice în care un hagea privește în zarea de sidef, iar altul are pe cap coronul cusut cu ibrișin, psalmodiind Alcoranul cu *Alah Akbar! Alah Kerim!* Despre această funcție a visului de a-l îndepărta de realitatea ostilă și de a crea o lume transfigurată, în care întrezărește cetatea preasfântă Meka sau țărâmurile aureolate de mit de ceea ce este pământesc și suprapământesc, de atmosfera reveriilor orientale, de 1001 de nopți, pomenite în *Sidefarea*

R E C E N Z I I

hârtiei din publicația *Viitorul*.” (pp.99-100).

În poezia lui Macedonski, continuă demonstrația Emilia Stajila, asistăm la o evocare de teritorii mitizate, dominate de o atmosferă de basm, de legendă, de reliefuri și culturi exotice. „Călătorește, mânat de o sete de absolut, spre ținuturi negândite. Este furat de mirajul pustiei, stepei, întinderilor de gheață, spațiilor marcate de culorile himerice, de mirajul mării cu silueta la orizont a Thalasei. Sunt proiecții ficționale cu efect compensativ, căci, așa cum remarcă Adrian Marino în exegezele sale, poetul are conștiința dramatică a nerealizării viselor și dorințelor sale, rămânând un Don Quijote: pentru o astfel de fire realitatea nu poate fi decât spinoasă, ostilă, un prilej de veșnice decepții. Trăind într-o lume imaginară – și simbolul acestui tip de umanitate este Don Quijote, cu care Macedonski are netăgăduite afinități...”

În lirica lui Ion Minulescu regăsim mitul Poetului-Geniu, pe care îl înfățișează ca Poet itinerant ce pornește pe drumuri „de frumuseți bizare și armonii smintite”. Modelul Regelui Călător, al Poetului-Rege Asiatic și al Poetului Viitorului se întrepătrund. Autorul *Romanțelor pentru mai târziu* atribuie Orientului Apropiat semnificația tipic simbolistă a unui tărâm al Necunoscutului, al Misterului. Regele Asiat este un alter-ego al poetului, un *străin* exotic, îmbrăcat în haine pitorești, cu o toga albastră dăruită de însuși legendarul Apollo. „Este o faptură iscată din magie și reverie pornită să intre într-o cetate fantastică și să fie întâmpinat cu entuziasm, încununat cu lauri pentru talentul său. Așteptările lui se împiedică, însă, de o totală indiferență și ostilitate. Are ambiții uriașe, fiind animat de dorința irezistibilă de a scrie *Marele Poem*, în felul în care visează Mallarmé, unul din modelele urmate de el și de ai săi congeneri, să scrie *Marea Carte*.” (p. 134).

Ca și la Macedonski, la Minulescu întâlnim o poetică a visului și a misterului, născută dintr-o năzuință spre orizonturi îndepărtate, spre „altceva” sau spre „dincolo”, adică spre ceva ce ține de irealitate. Iar sub aspect formal, în acord cu tehnicile poetice novatoare, poezia lui tindea la o eliberare totală de canoane, la originalitate ca singura cale să-i exprime individualitatea și calitatea de vestitor al „artei viitoare”. Cum se exprimă autoarea, el mizează pe surpriză, pe impresia de straniu și de insolit. „Aceste căutări de sine se conțin în declarația: *Nu sunt ce par a fi*. Se

proiectează pe un fundal exotic, oriental, în depărtări cu locuri, insule și arhipelaguri populate de figuri mitologice...” (p. 137)

Mitemul Orientului este la fel de prezent și în poezia lui Ion Barbu, însă se deosebește esențial, sub aspectul mijloacelor mitopo(i)etice de Orientul lui Macedonski și Minulescu, deși avem de-a face și aici cu o modalitate prin care miturile universale se transformă în mituri originale ale poetului. Diferența constă, ne spune autoarea, în „intenția fundamental programatică a lui Ion Barbu de a impune o nouă *paradigmă*, axată pe simbioza literaturii cu matematica și pe o depășire a ceea ce el numea poezia leneșă, împrietenită cu tehnica rudimentară ori barbar însușită, cu versificația spontană, facilă.” (p. 167). Aspect sesizat și de Basarab Nicolescu, încă din *Cosmologia „Jocului second”* (1968), dar și de mai tinerii critici și istorici literari, precum universitarul timișorean Pompiliu Crăciunescu, care descoperă în spatele unor miteme barbiene, cum ar fi *Oglinda*, *Nunta* și *Soarele*, armonia precisă a unor teoreme matematice.

Și Emilia Stajila consideră că Ion Barbu construiește un întreg mitem al increatului și începutului, al tuturor misterelor incifrate într-o lume „deschisă”, cu toate metamorfozele și procesele ei, cu toate că apare ca „cifrată și misterioasă”. Dacă la Macedonski și Minulescu avem un Orient mai degrabă romantic și simbolist, mai mult visat și care apare ca o nostalgie a sufletului îngrădit de circumstanțe, de proza vieții, la Ion Barbu, Orientul reprezintă *lumea fabulei*, lumea de altădată, atemporală, la fel ca Grecia pe care o deduce imaginar și pe care o găsește în subconștientul etnic, teoretizat de Lucian Blaga. Orientul barbian e un tărâm în care se adună toate culorile, lumi din toate timpurile, elemente de cultură și civilizație din mai multe spații continentale, duhul Spartei și duhul Greciei dionisiace, personaje inventate din zone diverse, precum Domnișoara Hus, *o vedetă de altădată căzută în mizerie și nebunie*, lapona Enigel, dintr-o regiune scandinavă sau neagra damă Miriam și eteromanul sub *spaniolă pălărie*, eunucul *unui ultim, trist harem*, legendarul pentru toată turcimea Nastratin Hoge... (p. 177).

Continuarea demonstrației vă invităm s-o urmăriți singuri, parcurgând documentatul și seducătorul volum al cercetătoarei Emiliei Stajila.

Ciprian Porumbescu pe aripile picturii

Doina CERNICA

ARTE PLASTICE

Tricolorul care anunța prezența domnitorului Cuza la reședința sa de la Ruginoasa deasupra – și la propriu, prin expunere –, în Galeria cu Bolți a Muzeului Național al Bucovinei (asemănată de criticul de artă Iulian Bucur unei inimi, cu ventriculele și atriile ei), s-a deschis la 24 ianuarie 2024, în ziua aniversării Unirii Moldovei cu Țara Românească, expoziția de arte plastice „Pe aripi de cântec” dedicată compozitorului Ciprian Porumbescu. Având organizatori Muzeul Național al Bucovinei, sub egida Consiliului Județean Suceava, Filiala Suceava a Uniunii Artiștilor Plastici din România (UAPR) și Asociația Artă și Umanitate, expoziția a fost dorită cu ardoare de Niculai Barbă, vicepreședinte al Consiliului Județean Suceava, arhitectul șef al anului 2023 ca an purtând efigia lui Ciprian Porumbescu, alături de cea a lui Dimitrie Cantemir, și de artista plastică Lucia Pușcașu, coordonatoare a proiectului acesteia, care au acționat cu perseverență, energie și încredere pentru punerea sa în operă.

La microfonul evenimentului au trecut: cu un scurt istoric al Unirii și cu un salut adus omagierii „celui mai mare compozitor al Bucovinei” – Constantin-Emil Ursu, managerul Muzeului; cu reînnoita convingere că „suntem un neam care a scris istorie pe acest pământ” și că despre Ciprian Porumbescu, „continuă să vorbească arta sa” – Niculai Barbă; cu îndemnul pentru public „să ne prețuim artiștii” și cu întrebarea retorică „ce ne-am face fără dumneavoastră și dumneavoastră fără artă?” – Lucia Pușcașu; cu o laudă pentru Lucia Pușcașu, „care construiește evenimentele cu atâta rigurozitate” și cu o speranță-încredere spre Niculai Barbă și Constantin-Emil Ursu de a avea o galerie de artă contempora-

nă demnă de Bucovina – Camelia Sadovei, președinta Filialei Suceava a UAPR; cu felicitări și calde aprecieri pentru organizatori și artiști – Liviu Suhar (la telefon, maestrul fiind prins la Iași de pregătirea unei personale). Căroră, chemat insistent în față, li s-a alăturat tăcut, cu ochi zâmbitori, Mihail Gavril, invitat, împreună cu Marilena Murariu și Liviu Suhar, să-i însoțească pe simenze pe cei 17 membri ai Filialei Suceava a UAPR prezenți în expoziție.

Criticul de artă Iulian Bucur de la Bacău, care a acceptat cu bucurie să-și petreacă ziua liberă a Sărbătorii Unirii Principatelor cu artiștii suceveni, i-a evocat întâi pe marii pictori ai acesteia: Theodor Aman, Nicolae Grigorescu, Gheorghe Tattarescu. Apoi a vorbit despre chipul iconic al lui Ciprian Porumbescu („avem în cultura română câteva chipuri iconice”, precum cel al lui Eminescu), de chipul lui Ciprian Porumbescu luat ca pe o icoană de artiști și purtat pe aripile talentului și imaginației lor. Cu un nou binevenit popas, de data aceasta la amintirea sculptorului și pictorului bucovinean Ion Cârdei, cel care în anul 1933 a câștigat concursul pentru bustul lui Ciprian Porumbescu aflat

în centrul Sucevei, în parcul din fața palatului administrativ (între concurenți aflându-se și Ion Irimescu, „poate prea tânăr atunci”) și care l-a imaginat pe Ciprian Porumbescu compunând „Crai nou”.

În ceea ce privește expoziția pe care a fost invitat să o verniseze, Iulian Bucur a afirmat că mai rar se întâmplă să-i unească pe artiști o idee, atunci când ies din singurătățile atelierelor lor ca să fie împreună, ca aici. Aici unde se regăsesc uniți de „ideea recuperării icoanei lui Ciprian”, într-o frumoasă și profundă întâlnire a picturii cu muzica, amândouă în măsură să ne aducă într-o stare de grație (Iulian Bucur observând că *darul*, *harul* acestor arte prin investiția de dar și har a artiștilor, au o înrudită cu *grația*, care a dat în limbile slave termenul pentru „frumoasă” – *krasivaia*).

Familiarizat de-acum cu artiștii suceveni, Iulian Bucur le-a identificat cu siguranță calitățile penelului subsumate viziunii personale despre muzică în general și despre Ciprian Porumbescu în special. Periplul în care și-a antrenat publicul s-a făcut sub privirile chipului lui Ciprian Porumbescu cioplit parcă în piatră de pictorul Liviu Suhăr și cel al sufletului său romantic deslușit în portretul său de Sebastian Rațiu, cu o pregnantă, durabilă tinerețe. Struna romantică a nu puțini vizitatori a vibrat deopotrivă cu Berta în fața lucrării lui Ștefan Răzvan Horobeț, iar iubitorii profesionismului în fiecare detaliu, al fineții s-au bucurat și acum la întâlnirea cu tablourile lui Ioan Coțofan, tablouri în care instrumentele muzicii și artistul acesteia sunt apropiate de veșnica frumusețe a lui Apollo. O altă apropiere, poate până la identificare, a evidențiat Iulian Bucur în picturile Pușei Pîslaru, puternică, vie, ca în cunoscutul vers blagian: „Viori sunt femeile”. Copilul Ciprian fermecat de trilurile unei păsări din lucrarea Loredanei Axinte parcă prevestește pădurea interioară a lui Sorin Băciu, cu melismele „Baladei” lui Ciprian, flori alese din melosul popular bucovinean, a continuat Iulian Bucur periplul, ca să întârziem apoi împreună la „Adagio”, la „Contrapunct”-ul cu dominanta sa verde ale Marilenei Murariu, la „Staccato” lui Ovidiu Buzec și la „Tăcere în si bemol” de Sergiu Grapă, în aceeași vedere-auzire a muzicii dimpreună cu pictura. Căutându-le poate cheia îngemănării, coexistenței, tainei în pătratul magic al Oanei Ruxandra Hrișcă, în arhitectura lor interioară. Dar și în intersectarea frumuseților Vioricăi Ana Moruz. Cu mai multe lucrări subsumate stării de zbor, de elevație generată de întâlnirea cu arta a iubito-

rului de artă, dar și a artistului cu propria trăire în actul creației, Lucia Pușcașu l-a dus cu gândul pe Iulian Bucur „Cele patru anotimpuri”, minunatele Anotimpuri ale lui Vivaldi. Cu momente dăruite de asemenea metaforelor din lucrările lui Constantin Ungureanu-Box, sensibilele instrumente ale muzicii din cele ale lui Nicolai Moroșan, petalele ocrotind pământul asemenea muzicii inimile noastre din tapiseria Marceli Lăronescu, Iulian Bucur, întorcându-ne mental spre „Ana și Mănăstirea de Tămăie” a Cameliei Sadovei, a evocat lumina alba a Paradisului dantesc, pentru ca în fața colajelor lui Mihail Gavril să vorbească despre foarfecele care poate să taie lumea, ca să o refacă pe sunetul muzicii de la Stupca. Spre fârșit, ne-am întors împreună cu lucrările lui Dimitrie Roman în Stupca lui Ciprian Porumbescu, dar și la glorioasa Serbare de la Putna, la care a luat parte, alături de Eminescu, și Ciprian („Tată, am cântat Daciei întregi!”) și marele pictor înaintaș al Bucovinei Epaminonda Bucevschi.

Firește nu avem cum să reproducem discursul criticului de artă, periplul în care a antrenat publicul, o va face, mai bine și mai exact (și mai corect decât i-am reținut, i-am notat aprecierile) în cronica expoziției pe care o așteptăm în paginile ziarului nostru, „Crai nou”. Cu gândul la care am păstrat acum pentru final popasul în fața picturii Oanei Chilariu Moruz „Crai nou”, văzută de Iulian Bucur ca un decor de operă. Și alături de care imaginația a așezat din nou lucrarea lui Ion Cârdei cu Ciprian compunând „Crai nou”.

Sfârșitul deschiderii expoziției la microfon (vizitarea sa negrăbită începând abia dincolo de ea, cu șoapte și tăceri în fața fiecărei lucrări), a adus din partea Luciei Pușcașu mulțumiri pentru sprijinul primit de la Muzeu, îndeosebi din partea Irinei Țibulcă și a Iuliei Roșca, îndemnuri adresate colegilor la respect pentru cuvântul dat, la prețuirea timpului, la unitatea breslei și la generozitatea gândului la ceilalți, sub flamura convingerii că „vom crea și vom fi liberi, vom face lucruri frumoase dându-ne mâna!”. Expoziție nu numai tare, ci foarte rară, cum a spus criticul de artă Iulian Bucur, cu Ciprian Porumbescu visat, văzut, povestit, deslușit, ascultat, murmurat, *închipuit* de pictorii suceveni, „Pe aripi de cântec” de la Muzeul Național al Bucovinei trebuie vizitată pentru trăirea binefăcătoare a unei bucurii estetice, sufletești și românești deopotrivă. Omagiu sincer și de talent adus unei creații bucovinene de valoare universală.

Din Kyoto, spre inima Japoniei (XXI) (note și gânduri de drum)

Marius CHELARU

Despre frumusețea feminină, spirite, istorie și literatură

Despre *Genji Monogatari* am scris pe larg cu câteva episoade înainte. Acum însă vorbim despre legătura cu teatrul Nō și cu *posedarea prin spirite*. Pentru a înțelege ce înseamnă Nō trebuie cunoștințe legate de cultura/ civilizația japoneză, istorie, budism, estetică, filosofie ș.a. și, nu în ultimul rând, teatru. Acum să privim însă această capodoperă a culturii japoneze din altă perspectivă. Vorbeam de *miko*, care erau de două feluri în perioada Heian, cele care serveau la temple, *kan-nagi miko*, și femei șaman rătăcitoare/ călătoare, *aruki miko*, care își făceau dansurile rituale sau altele la festivaluri, în piețe, persoanelor private ș.a.. În perioada Heian acestea se ocupau cu: *ura* (ghicitul), *kami asobi* (kagura – dansul ritual), *yotsura* (cîntatul pe coarda unui arc ritual, azusa yumi), *kuchi-yose* (ca medium, chemau spiritele celor morți).

De multe ori, și când vorbeam despre șamanism și practici de tot felul, m-am întrebat care este de fapt, în mintea, în sufletul japonezilor, relația între budism și shintōism în inimile, dincolo de ce citisem; inclusiv în teatrul Noh regăsim și elemente de șintoism, și de budism (în perioadele vechi în formulele amidiste sau zen)¹, fără a fi neapărat explicate în textele scrise, și nici nu trebuie exagerat în această privință. Dar, desigur, asta nu era ceva de mirare. D.T. Suzuki scria² (referindu-se la perioadele Kamakura și Ashikaga, 1185-1333 și 1333-1568) că acestea se regăsesc, într-o formă sau alta, în toate artele și nu numai, că erau activi în a colporta cultura chineză în Japonia mulți călugări zen, pregătind drumul asimilării ei. În aceste demersuri regăsim, de pildă, începuturile haiku, ale teatrului,

aranjamentelor florale și ale grădinilor, artei ceaiului. Ulterior, Suzuki³ exemplifică prin piesa Noh *Yamamba*, care este o piesă pătrunsă de zen budism, scrisă probabil de un călugăr budist⁴ pentru a propaga învățăturile zen (am citi și alte opinii după care piesa nu ar fi atât de „îmbibată” cu zen).

Lafcadio Hearn (a cărui opinie m-a interesat din două perspective: odată având în vedere perioada sa, când Japonia era mai puțin atinsă peste tot de „spiritul occidental”, și a doua pentru că el însuși era un occidental venit apoi în Arhipelag), pentru care *miko* erau preotese shintō, scria în noiembrie 1890 lui Basil Hall Chamberlain „The importance of Shintō here as compared with Buddhism impresses me more and more every day. Most of the kakemono in the tokonomas are Shintō rather than Buddhist.”⁵ Sigur, el a locuit până la moarte în Japonia, și era în alte timpuri, așa că a avut un alt tip de percepție decât mine, dar interesant este că nici el, la acea vreme, nu era sigur cu totul. Într-o altă scrisoare, către Yrjo Hirn, din decembrie 1890, vorbind despre dansurile japoneze, spunea: „It is not correct to say that the dancing is performed by ‘outcast women mostly; for there are many respectable forms of dancing. The *maiko* is not perhaps a very respectable person; but the *miko*, or Shintō priestesses (daughters of priests), certainly are worthy of all respect”⁶. Pare că și el a avut un oarecare interes pentru *miko*, pentru că, de pildă, în august 1891 îi scria lui Basil Hall Chamberlain, invitat fiind la un templu: „at a signal began a round dance, such as I had never seen before, -- the Honen-odori, as anciently performed in Kizuki. It was so fascinating that I watched it until two o'clock in the morning. At least three hundred dancers were in the ring; -- and the leader, standing on a mochi-mortar

³ *Op. cit.*, p. 419.

⁴ Unii o atribuie unui poet și preot pe nume Ikkyū (1394, în suburbiile orașului Kyoto de azi - 1481).

⁵ Elisabeth Bisland, *The life and letters of Lafcadio Hearn*, with illustration in two volumes, vol. II, Boston and New York, Houghton Mifflin Company, The Riverside Press, Cambridge, 1906, p. 15.

⁶ *Op. cit.*, p. 21.

¹ „It was in a style tinged with Zen that Seami wrote of his own art. But the religion of the Noh plays is predominantly Amidist; it is the common, average Buddhism of medieval Japan”. (Waley, Arthur, *The Noh Plays of Japan*, Grove Press, NY, SUA, 1957, p. 59)

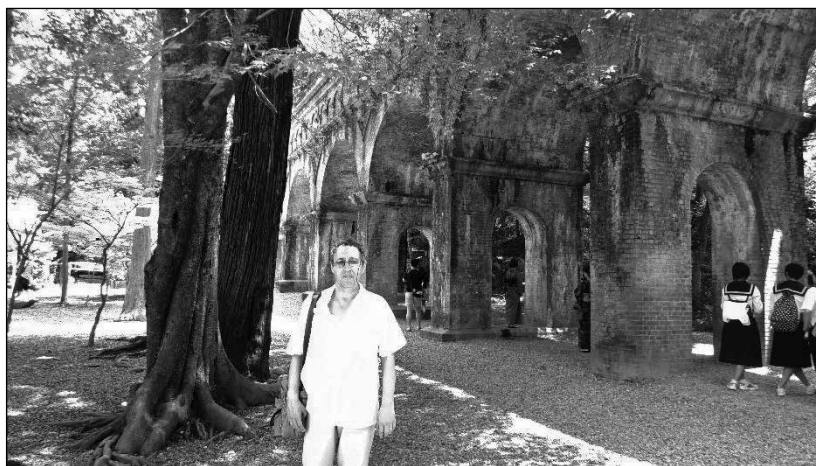
² D.T. Suzuki, *Zen and Japanese Culture* (Bollingen Series LXIV), Princeton University Press, N.J., SUA, p. 39.

dancing of a pair of *miko*, little Shintō maid-priestesses: it is a simple performance, but as pleasing as a hovering of butterflies”) sau despre miticismul muzicii lor și despre castitatea lor (într-o scrisoare din 1895, din Kobe, către B.H. Chamberlain: „I sent you the Nara *miko*-songs, – mystical hymns about sowing, etc., very artless. The Nara and Kompira *miko* are really virgins. Entre nous I am sorry to say that the *miko* of Kizuki are not: but, as they ought to be, there is no use specifying in any public way.”). În tot cazul, deși pare să-i fi stârnit curiozitatea, nu a fost interesat mai mult de istoricul *miko*, de ce reprezintă el de fapt ș.a.

turned upside down, with an umbrella over his head, formed the axis of the great round, and turned slowly within it upon his pedestal. He had a superb voice. The Kokuzo also got the beautiful *miko* dances photographed to please me, and presented me with many curious MSS., some of which I hope to show you later on. They were written expressly for me”.⁷ Pentru ca, în august 1891, să îi scrie tot lui B.H. Chamberlain despre o doamnă foarte frumoasă, O-Kuni (despre care ar fi și o carte în japoneză, al cărei titlu nu îl știa), cu o poveste „foarte frumoasă și mișcătoare”, „She was a *miko* in the Great Temple of Kizuki, and fell in love with a ronin named Nagoya Sanza, and she fled away with her lover to Kyoto. On the way, another ronin, who fell in love with her extraordinary beauty, was killed by Sanza. Always the face of the dead man haunted the girl.” În fine, acea *miko* a trăit cu Sanza în Tokyo până ce el a murit, apoi a revenit la Kizuki, unde a devenit poetă, o strălucită autoare de *renga* etc. De mai multe ori vorbește despre dansul lor (de pildă într-o scrisoare trimisă din Kobe, în aprilie 1894, lui Sentaro Nishida), despre frumusețea acestuia (de pildă îi scria lui Yrjo Hirn: „Of course there are dances and dances. I wish that you could see the

În perioada Heian aristocrații credeau în supranatural și întrepătrunderea cu lumea reală, într-o mare varietate de spirite (*ryō*) (cele rele - atât ale morților, *shiryō*; *shi* – mort/ moarte; *ryō* – spirit/ suflet, cât și ale celor vii/ *ikiryō* - să le numim generic *onryō* - *ad litteram* răzbunătoare, dușmănoase, demoni, în posedarea de către acestea. S-a scris mult pe tema asta. Se credea că unii oameni se pot transforma după

moarte în spirite răzbunătoare. Există legende despre Sugawara no Michizane – azi venerat drept Tenjin, un kami/ zeu al studenților, profesorilor, învățaților ș.a. -, un poet care a trăit între 845-903, al cărui spirit ar fi dus la moartea unor curteni, dezastre ș.a.; în Kyoto, în zona numită Kamigyo-ku, există un templu shintō

⁷ *Op. cit.*, p. 38.

dedicat lui, Kitano tenmangū.

Se credea, așadar, că spiritele pot poseda oameni, atât cele ale morților, cât și ale viilor, și puteai fi relativ ușor detectate prin ritualuri de exorcism, venind din timpuri străvechi, existând cărți cu acest tip de ritualuri. Pentru a scoate un ikiryō din trupul pe care îl posedă erau necesare ritualuri, recitări de sutra ș.a. care puteau dura zile în șir.

Regăsim legende despre astfel de posedări și despre tot felul de spirite și multe scrieri ale perioadei. În *Genji monogatari* este una dintre cele mai celebre. Spirite ale viilor care părăsesc trupul lor și, din diverse motive (de pildă ură, gelozie) posedă o altă persoană, determinând-o să facă diverse lucruri, să săvârșească diverse fapte. Între cele pe care le regăsim în *Genji monogatari* cel mai faimos este în cazul spiritului doamnei Rokujo care o posedă pe frumoasa doamnă Aoi (*Nalaba*), fiica Ministrului Stângii, Sadaijin⁸ și soția principală a prințului Hikaru Genji/ Strălucitorul Genji (tipul bărbatului de curte ideal din perioada Heian, frumos, elegant, maestru în ale dansului, știind să recite într-un mod aparte poeme minunate ș.a. și, pe deasupra, fiul

⁸ Funcție/ poziție importantă în guvernul Japoniei din perioada Nara, apărută prin codul *Asuka Kyomigihara*, promulgat în 689 consolidată prin codul *Taihō* (*Taihō ritsuryō*), emis în 702/3, ambele fiind părți ale sistemului de legi japoneze (*Ritsuryō*), fundamentat pe legalismul de tip chinez și confucianism. Astfel, cum regăsim și în *Genji monogatari*, existau Ministrul Stângii, Sadaijin, Ministrul Dreptei, Udaijin, Ministrul Centrului, Naidaijin, apoi consilierii ș.a. În fapt erau opt ministere; în afară de cele menționate deja mai erau cele ale administrației civile, războiului, justiției, ceremonialurilor ș.a.

împăratului – probabil cu o concubină. Cei doi au devenit soți printr-un mariaj obișnuit în perioada Heian, „aranjat”, când Genji avea 12 ani, ea 16, Murasaki Shikibu subliniind de la început această diferență de vârstă și ca un motiv pentru felul în care s-au comportat aceștia în calitate de cuplu, distanța dintre ei ș.a. Principala „sarcină” a doamnei Aoi era, poate, să dea naștere unui moștenitor al lui Genji. (personaj al imaginației autoarei, dar se pare totuși că Genji a avut „modele” în viața reală, între care pe poetul și curteanul/ omul de stat, fiul împăratului Saga, Minamoto no Tōru, 822-895, curteanul și autorul de poeme tip *waka*, poetul Ariwara no Narihira, 825-880, împăratul Murakami, 926-967). Interesant este că unul dintre presupusele „modele” ale lui Murasaki Shikibu pentru Genji a fost chiar învățatul poet – autor de poeme tip *kanshi*⁹ și *waka* – și politician Sugawara no Michizane, 845-903, amintit mai sus în contextul legat de spirite care, după moarte, ajung să posede alte persoane.

Cum știm povestea (construită complex, care relevă sofisticata viață de la curtea Heian, cu accent pe felul în care se vede prin ochii femeilor, și are mai bine de 400 de personaje) ne relevă un Genji care a avut aventuri cu multe femei, fapt care a făcut-o să sufere mult pe Aoi.

Dar, în cazul de față, ne vom opri la posedarea doamnei Aoi de către spiritul doamnei Rokujō/ *Rokujō no Miyasundokoro* (care, în varii traduceri, apare cu diverse nume: Rokujo no Miyasudokoro, Doamna Străzii/ Cărtălușului șase, al șaselea, cum, de fapt, s-ar traduce numele ei ș.a. iar la noi, în versiunea Angelei Hondru, apărută la editura ieșeană Polirom, după modul în care se pronunță, Rokugioo). Era văduva unui fost prinț imperial, Zembo, fratele tatălui lui Genji, Murasaki numind-o Miyasudokoro (ceea ce ar însemna, *ad litteram*, „locul de odihnă al împăratului”, titlu pe care îl primeau concubinele care dădeau naștere unui prinț imperial¹⁰).

⁹ Termen care definea în Japonia, în general, poezia „chineză”, dar și aceea scrisă cu caractere chineze de poeții japonezi, foarte populară în perioada Heian. Se putea scria în varii forme, dar cel mai adesea 5 sau 7 silabe, cu 4-8 versuri/ linii, cu reguli de rimă stricte (tip *lūshi*, *jueju*), provenite din tipuri de poezie chineză ș.a.

¹⁰ N. Fujii, *Historical Discourse Analysis: Grammatical Subject in Japanese*, Berlin 1991, p. 243.

Felix NICOLAU

Ai apucat pisica de coadă, învârtește-o să nu te zgârie

Zice poporul că te naști sub o stea norocoasă sau ghinionistă. În funcție de acest incipit, vei fi adulat sau beștelit toată viața. Adulat indiferent cât de imbecil și de rău, beștelit oricât de generos și de simpatic. Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus! Iată de ce vechile certificate de naștere conțineau și ora nașterii, să își poată face omul liniștit astrograma. Așa era, de exemplu, primul certificat de naștere, cel din București, al lui Mateiu Caragiale. Peste ani, a obținut altul, de data asta fiind născut în Tușnad. Nu știi ora nașterii din Tușnad, scuze!

Dar legat de subiect, plimbându-mă pe faleza Brăilei mă gândeam că după ce ajunsese cunoscut Panait Istrati a început să plătească polițe. De exemplu lui N. Iorga, care făcuse greșeala să spună că *Chira Chirali-na* e inspirată din biografia autorului și din anturajul lui brăilean. Atât i-a trebuit lui Panait – îl face analfabet în ale literaturii, îi strigă că nu îl citește nimeni, că nu știe bine franceză. Amuzant e că fix Panait scrisese în alt articol că da, el scrie despre propriile lui experiențe sau despre cele brăilene. În schimb, față de socialiști rămâne prevenitor, chiar dacă ei sunt popi, cum e Gala Galaction. Panait ura popii, dar e îndrăgostit de Galaction, chiar dacă atunci era un moș. De dragul lui se declară și el „o babă zbârcită și uscată” și crește miza spectaculos: „Cred că dacă aș fi fost femeie m-aș fi târât după omul cu barbă frumoasă”.

Înainte de aceste înfierbântări, pe când se afla în Egipt rupt de foame, Panait Istrati, fostul „băiat de alergătură” din Brăila, cumpără de la alt vagabond Învierea lui Tolstoi. Rămâne fără parale de cazare, așa că se apucă de citit noaptea sub felinare, dar fugind și de ceașii care vânau cerșetori. Învierea l-a tulburat profund. Asta pentru o vreme, căci ulterior nu îl mai găsea sincer pe Tolstoi. În schimb, s-a atașat de Racovski, evreu bulgar expulzat din România pentru anarhism socialist. Racovski a revenit fraudulos și ziarul *Adevărul* i-a întărit pe socialiști. A ieșit o bătaie pe cinste cu poliția. Totul a sfârșit bine, Racovski a ajuns chiar Comisar al poporului în Ucraina și delegat la Conferința de la Geneva. Totul împotriva Terorii Albe, sub drapelul cam roșu.

Alți cetățeni nu s-au lăsat vrăjiți de propaganda

timpurilor și și-au văzut de treburi mai pe lângă casă, căci așa le fusese scris, un că ar fi avut ei merite. Într-adevăr, perioada interbelică nu a fost ceea ce se crede. Se pare că puteai zăpăci neveste făcându-le compliment fix la fidelitate. Situația era mult mai gravă decât se învață la școală: „Foarte rar, când mai găsești acum femei care să nu iasă din vorba bărbatului. Poate nici nu mai sunt trei în țară. De aceea, când mai întâlnești câte una, e ca și cum ai de de-o monedă de dinainte de război...”. Atât a fost de ajuns ca Mihnea Băiatu să îi ia mințile cucoanei Polixeni Nisipoiu. Mai adaugă Gib I. Mihăiescu un detaliu indispensabil pentru istoria literară: „zâmbetul tandru pe care el i-l aruncă peste gard, ca o sărutare” (ah, zilele și nopțile studenților întârziați!).

Trebuie semnalate riscurile unei educații vetuste, neaxate pe legătura cu piața muncii. Iată cazul elevului Gib Mihăescu, rămas de două ori repetent. Ca să nu mai spunem că nici în facultate nu a performat: nu numai că nu a terminat cu 10 pe linie șef promoție, dar a și lungit-o. Să nu mai adaug – *horribile dictu* – că nu a făcut-o pe afară. Facultatea. Toate aceste abandonuri școlare au avut ca efect romanul *Rusoaica*. Un premiant ar fi scris *Americanca* sau orșicât *Nemțoaica*. Mai grav, era și obscurantist, mărturisind că duminica, ca „ziua Domnului”, nici măcar cărți poștale nu scria. În pofida faptului că un personaj al lui exclamă: „Mă, frumoasă e viața [...]! Mă, frumoasă e și știința!”

Nu trebuie să ne disprețuim fermecătorii repetenții neaoși, orșicât. Și occidentalii, cât de rafinați ar fi fost unii, puțini ar fi rezistat regimului milițienesc-securistic de la noi. Iată o rasată ca Henriette Yvonne Stahl. Cum avea origine dubioasă, la un moment dat s-a măritat cu Petru Dumitriu, după o mai lungă relație, dar au divorțat rapid. Scopul era ca mariajul să îi ei ofere protecție împotriva regimului popular-măciucar. După ce răsăfatul comuniștilor a rămas în Occident, Yvonne a poposit în pușcărie aproape 1 an fix din cauza aceluși măritiș. După ce a ieșit, a început târâș-grăpiș să își revină. Ba a făcut progrese ideologice atât de mari, încât în anii '70 s-a publicat o a doua parte a romanului *Voica* în care Ion, băiatul adoptiv, cel care îi adusese multe belele Voicăi, dar pe care apoi îl salvase de la înec

tot ea, devine activist comunist și el, ca frații lui moromețean, și va duce muncă de lămurire cu maică-sa despre „binefacerile” Colectivei. Așa se face că scriitoarea începe să încaseze premii literare, e tradusă la Paris etc. Dar din dar se face. Deși din familie occidentală cu pretenții. Nu o judecăm, Doamne ferește, că fură vremuri aspre, dar remarcăm că adesea țărani noștri cu bună creștere și cu datini vii au rezistat mult mai bine bestialității comuniste. „În viața oricărui om există fenomene mai mult sau mai puțin recunoscute de către cei ce le

trăiesc. De obicei oamenii se feresc să povestească, ca să nu pară anormali sau ridicoli. Dar pentru a lupta împotriva obscurantismului trebuie văzute și studiate aceste fenomene d. p. d. v. modern, științific, iar nu – pur și simplu – negate sau camuflate.” – *Despre Realitatea Iluziei: de Vorbă Cu Henriette Yvonne Stahl.*

Ursita, ceasul rău, omul dormitează, soarta îi e trează, păcatele părinților, soarta copiilor, unde dai și unde crapă.

Curat fatalism!

D
E
V
E
D
E
R
E

I
H
G
N
U

sumar:

autograf

Vasile Proca 1

reflux

Alexandru Ovidiu Vintilă - „Obiectul” (lui Iulian Copăcel) 2

aforisme

Gheorghe Grigurcu - „O nuditate morală” 4

apeiron

Matei Vișniec - Consulatul Lunii 8

avangarda

Isabel Vintilă - Suprerealismul la centenar 10

cronica literară

Constantin Cubleşan - „Mă tem să nu ne uităm
cuvintele” (Marcel Mureşeanu) 14

Ioan Holban - Ovidiu Genaru - 90 de ani
de la naştere 16

Savu Popa - „Stela cea de toate zilele” 20

Horăţiu Stamatin - Petre Ţuţea - o teză de doctorat
la Oxford 23

Elena-Brânduşa Steiciuc - Câteva reflecţii asupra unui
roman-parabolă: „Tramvaiul 13” de Constantin Arcu 27

poesis

Marcel Mureşeanu - E ziua mea 31

Viorica Răduţă - Dacă priveşti 34

Andrei Zbirnea - Nodul de cravată 36

Ara Alexandru Şişmanian - Poeme inedite 39

Valentin Talpalaru - Şi de ce m-ar interesa
cine sunt? 40

recitiri

Adrian Dinu Rachieru - Florin Mugur şi
„abecedarul friicii” 41

epistolar

Liviu Papuc - Scrisori regăsite (XIII) 44

coordonate bucovinene

Mircea Streinul - „Şi eu am trecut prin Galileea”
(text introductiv de Mircea A. Diaconu) 46

interviu

George Motroc - Leo Butnaru, la 75 de ani:
„Uneori, intuiţiile scriitorilor sunt remarcabile
seismografe ale istoriei” 49

în memoriam

Doina Cernica - Cu Alex. Ştefănescu, la plecare 56

proză

Dana Banu - Imaginează-ţi o lume 58

Marian Ilea - Denunţuri de toate felurile 62

Ioan Ţicalo - Zăpada roşie 65

pe contrasens

Adrian Alui Gheorghe - Jurnal de campanie 69

eseu

Niadi-Corina Cernica - Don Quijote - viziunea din
peştera lui Montesinos 72

cronica teatrală

Elena-Brânduşa Steiciuc - Un spectacol incandescent 74

carte critice

Romeo Aurelian Ilie - Lupta Stelei cu Îngerul.

Cronica volumului de poeme „Umbra”
de Stela Iorga (Editura Eikon, 2022) 76

Dan Perşa - „Oceanograful” Marius Manta 78

contrapunct

Vasile Proca - Epifaniile lui Don CEZAR
(amintiri povestite) 80

eveniment

Doina Cernica - Sărbătoarea Centenarului
Bibliotecii Bucovinei - emoţionantă, frumoasă 86

Doina Cernica - De Ziua lui Eminescu 90

jurnal wallon

Liviu Ofileanu - Pagini de jurnal (VII) 92

rememorări

Nicolae Tzone - Pajura Perahim 94

note de lector

Stavrofora Elena Simionovici - O carte dulce-amară... 103

Alexandru Ovidiu Vintilă - Vasile Aioanei, „Destine
fracturate”, Iaşi, Editura Junimea, 2023 105

lirice

Mihai Posada - Baladă gotică 107

recenzii

Petrişor Militaru - Despre Eminescu
în limba lui Dante 108

Maria Dinu - Poeme despre cerul de jos 109

Otilia Ungureanu - Nichita Danilov. „Peisaje
interioare cu sunete mute şi tăcere vorbitoare” 111

Ina Dobre Brat - Gînduri, unele prinse în cuvinte,
citind „Om Flip” de Dan Cristian Iordache 113

Alis Niculică - Cu Doina Cernica în „Țara de Sus,
de mai sus” 115

Ion Munteanu - Un studiu remarcabil despre
trei clasici ai poeziei secolului XIX 117

arte plastice

Doina Cernica - Ciprian Porumbescu
pe aripile picturii 120

jurnal de călătorie

Marius Chelaru - Din Kyoto, spre inima Japoniei (XXI)
(note şi gânduri de drum) 122

unghi de vedere

Felix Nicolau - Ai apucat pisica de coadă,
învârteşte-o să nu te zgârie 125

